

Korte Verklaring der Heilige Schrift

DE KLEINE PROFETEN

**Opnieuw uit den grondtekst
vertaald en verklaard**

door

Dr. J. Ridderbos

Derde deel

Haggai, Zacharia, Maleachi

LET WEL: In die teks dui ^[xx] die oorspronklike bladsynommers aan.

www.christelikemedia.org

Inhoud

HAGGAI	3
INLEIDING.....	4
VERTALING EN VERKLARING.	6
Op tot den tempelbouw! 1:1-2:1a.	6
De heerlijkheid van den herbouwden tempel. 2:1b-10.	9
Een somber verleden en een heilrijke toekomst. 2:11-20.	13
Zerubbabel, de zegelring des HEEREN. 2:21-24.	16
ZACHARIA	19
INLEIDING.....	20
1. Zacharia de profeet.	20
2. Het vraagstuk van de hoofdstukken 9-14.....	20
VERTALING EN VERKLARING.	24
Eerste deel. Hoofdstuk 1-8.	24
Oproep tot bekering. 1:1-6.....	24
Het eerste gezicht: de ruiters. 1:7-17.	26
Het tweede <i>gezicht</i> : de horens <i>en</i> de smeden. 1 :18-21.	32
Het derde gezicht: de man met het meetsnoer. 2:1-5.	33
Babels ondergang; Sions verhoging. 2:6-13.	37
Het vierde gezicht: de hogepriester Jozua. H. 3.....	39
Het vijfde gezicht: de gouden luchter en de twee olijfbomen. H. 4.	46
Het zesde en het zevende gezicht: de vliegende boekrol en de vrouw in de efa. H. 5.	54
Het achtste gezicht: de vier wagens. 6:1-8.....	57
Jozua gekroond. 6:9-15.....	61
De vraag over het vasten (eerste stuk). H. 7.	65
De vraag over het vasten (vervolg) 8:1-17.....	70
De vraag over het vasten (slot). 8:18-23.	73
Tweede deel. Hoofdstuk 9-14.	75
Volkeren vernederd, het Godsrijk uitgebreid. 9:1-7.	75
Israels heil: de Vredevorst. 9:8-10.....	78
Israels heil: bevrijding en overwinning. 9:11-10:3a.	80
Israels heil: overwinning en terugkeer. 10:3b-12.....	84
Het Godsgericht over Libanon en Basan. 11:1-3.	86
De volken en Israel prijsgegeven. 11:4-17.....	87
De heilstijd: Jeruzalem aangevallen en gered. 12:1-9.....	101
De heilstijd: het rouwbeklag over den Doorboorde. 12:10-14.....	104
De heilstijd: zonde, afgoden en profeten "weggedaan. 13:1-6.....	107
De dood van den herder en het lot van het volk. 13:7-9.	109
Jeruzalem veroverd en gered; het koningschap des HEEREN. H. 14.....	112
MALEACHI	118
INLEIDING.....	119
1. Persoon en tijd van optreden.....	119
2. Het boek Maleachi.....	121
VERTALING EN VERKLARING.	122
Opschrift. 1:1.	122
Des HEEREN liefde tot Israel. 1:2-5.....	122
Tegen de priesters: de aanklacht. 1:6-14.....	123
Tegen de priesters:de strafaankondiging. 2:1-9.	126
De huwelijken met Heidinnen en de echtscheidingen. 2:10-16.....	129
De dag des HEEREN. 2:17-3:5.	132
Keert weder tot Mij 1 3:6-12:	136
Nog eens:de dag des HEEREN. 3:13-4:3.	139
Slot. 4:4-6.	142

HAGGAI

INLEIDING¹

1. Na de verovering van Babel in 539 had Cyrus reeds in 538 aan de Joden verlof gegeven, naar hun land terug te keren, en waarschijnlijk in het daarop volgende jaar 537 werd door een niet geringe schare de terugtocht naar het land der vaderen aanvaard en volbracht.

Als hoofden van het teruggekeerde volk worden ons bij Haggai en Zacharia genoemd Zerubbabel en Jozua, Hagg. 1:1; Zach. 3:1; 4:6. Deze beide mannen hadden blijkbaar reeds bij den terugkeer de hoofdleiding gehad, Ezra 2:2; Zerubbabel is waarschijnlijk dezelfde als Sesbassar, die elders als het hoofd der terugkerenden wordt vermeld, Ezra 1:8. Zerubbabel was een afstammeling van Jojachin, en dus ook van David, 1 Kron. 3:17—19. Hij was stadhouder (pècha) van Juda, Hagg. 1:1.

Jozua stamde door zijn vader Josadak uit de hogepriesterlijke linie, 1 Kron. 6:15, en was de eerste hogepriester van het herstelde Juda.

Aanstands na den terugkeer had men het brandofferaltaar op de tempelplaats weer opgebouwd en den dagelijkschen offercultus hersteld, Ezra 3:1—6. Vervolgens had men in de tweede maand van het tweede jaar, dus in het voorjaar van 536, den herbouw van den tempel (waartoe Cyrus niet alleen verlof gegeven, maar ook geld uit de schatkist toegezegd had, Ezra 6:3v.) ter hand genomen door het leggen van den grondsteen, Ezra 3: 8 vv.

Daarna echter kwam het werk tot stilstand door de tegenwerking der Samaritanen, Ezra 4:5; misschien werd de door Cyrus toegezegde toelage ingehouden.

Het werk bleef rusten tot in het tweede jaar van Darius, d.i. het jaar 520 v. C.

In dien tussentijd grepen er in het Perzische rijk gewichtige veranderingen plaats. Cyrus werd in 529 opgevolgd door Cambyses, en deze in 521 door Darius Hystaspis. De laatste had echter eerst te kampen met opstandige bewegingen, ten dele ^[8] reeds onder Cambyses begonnen; in den zomer van 520 was de rust in hoofdzaak hersteld.

Het kan wel zijn, dat, zo men den tempelbouw eerder dan in 520 had willen hervatten, er weinig kans zou zijn geweest op medewerking van de zijde der Perzische regering. Van Cyrus' opvolger Cambyses weten we in ieder geval, dat Cyrus' milde geest ten opzichte van andere nationaliteiten en godsdiensten niet de zijne was. Als Haggai echter optreedt, is deze overtuigd, dat de eigenlijke oorzaak van het stilliggen van den arbeid thans bij het volk zelf is te zoeken; en inderdaad zou blijken, dat Cambyses' opvolger Darius Hystaspis (521-485) genegen was, den tempelbouw in den geest van Cyrus, ook door het toestaan van staatssubsidie, te bevorderen.

Natuurlijk waren er ook in de uitwendige toestanden van het eigen volksleven wel factoren, die aan de voortzetting van het werk ongunstig waren: men had veel te doen met de zorg voor eigen woning, en door de slechte oogsten was de economische toestand verre van rooskleurig.

Maar in dit alles lag toch geen onoverkomelijke hinderpaal, zo maar de rechte ijver weer ontwaakte. Dat is geschied, doordat een tweetal mannen, Haggai en Zacharia, door den HEERE werden verwekt om het volk en zijn leidslieden tot het hervatten van den bouw krachtig aan te sporen.

Zo is toen de arbeid hervat, en (straks onder goedkeuring van Darius, en met financiële ondersteuning uit de staatskas) ten einde gebracht, echter niet eerder dan in Maart 515, Ezra 6:15.

2. Van Haggai is ons niet meer bekend dan uit het naar hem genoemde boek valt af te leiden. Wel wordt zijn persoon en arbeid ook vermeld in Ezra 5:1; 6:14, maar zonder dat onze kennis aangaande hem wordt verrijkt.

De naam van zijn vader wordt ons — anders dan bij Zacharia — niet genoemd; hij heet slechts

¹ Vgl. nog Het Godswoord der Profeten IV, blz. 211 vv.

"Haggai, de profeet", 1:1,3, enz.; Ezra 5:1; 6:14. Dit is wellicht aldus te verklaren, dat Zacharia stamde uit een priesterlijk geslacht, en Haggai niet (ook het feit, dat hij in 2:12 met een vraag tot de priesters wordt gezonden, doet vermoeden, dat hijzelf geen priester was).

Waar Haggai en Zacharia samen worden genoemd, gaat Haggai's naam voorop, Ezra 5:1; 6:14; dit (en evenzo het feit, dat zijn boek vóór dat van Zacharia is geplaatst) zal hierin zijn oorzaak hebben, dat Haggai's eerste profetie twee maanden vroeger werd gehouden dan de eerste profetie van Zacharia. Bovendien heeft Zacharia's werkzaamheid zich nog over een lateren tijd uitgestrekt dan die van Haggai.

Daar Zacharia waarschijnlijk nog zeer jong was, toen hij zijn arbeid begon, is Haggai allicht ook de oudste in levensjaren geweest. Sommigen hebben zelfs gemeend, dat hij bij zijn ^[9] optreden reeds een oud man was: uit het feit, dat hij in 2:3 spreekt van de vorige heerlijkheid des tempels, leidt men dan af, dat hij Salomo's tempel zelf nog had gekend. Wij achten deze conclusie echter niet gerechtvaardigd.

3. Het boek Haggai heeft met de naar Ezechiël en Zacharia genoemde geschriften gemeen, dat het geen opschrift heeft; wat dan enigszins vergoed wordt doordat het begint met een gedateerde historische mededeling aangaande de eerste profetie.

Gelijk bij de meeste profeten-geschriften vernemen we bij het boek Haggai niets aangaande de wijze, waarop het is tot stand gekomen. Uit uitdrukkingen als "Haggai, de profeet", en "door den dienst van Haggai" (1:1; 2:1, 10) heeft men wel afgeleid, dat de schrijver iemand anders dan Haggai moet zijn geweest, al zou hem dan een eigen bericht van Haggai ten dienste hebben gestaan.

Intussen kan Haggai zeer wel van zichzelf in den derden persoon hebben gesproken.

4. De inhoud van het boek bestaat hoofdzakelijk uit vier toespraken, waarvan drie betrekking hebben op den tempelbouw. De *eerste* (1:1-11) is een opwekking tot den tempelbouw (met mededeling aangaande de uitwerking, 1:12-2:1a); de *tweede* (2:1b-10) voorzegt, dat de tempel in zijn tweede periode nog grotere heerlijkheid zal ontvangen dan hij in zijn eerste heeft bezeten; de *derde* (2:11-20) brengt een nieuwe bemoediging, door (na de herinnering aan het somber verleden) de verzekering te schenken, dat de HEERE van nu af zijn zegen over akkers en gaarden zal gebieden; de *vierde* (2:21-24) voorzegt, dat de HEERE de koninkrijken der aarde zal tenietdoen, maar Zerubbabel zal doen delen in zijn gunst en bescherming.

Al deze toespraken zijn nauwkeurig gedateerd: ze zijn alle gehouden in het tweede jaar van Darius, dus 520 v. C; de eerste op den eersten dag der 6e maand, de *tweede* op den 21 en der 7e maand, de *derde* op den 24en der 9e maand, de *vierde* evenzo.

Haggai's profetische werkzaamheid, zover die ons hier wordt weergegeven, omvat dus slechts een viertal maanden; er is ook geen grond om aan te nemen, dat hij nog andere profetieën heeft uitgesproken.

VERTALING EN VERKLARING.

Op tot den tempelbouw! 1:1-2:1a.

¹ In het tweede jaar van koning Darius, in de zesde maand, op den eersten dag der maand ging het woord des HEEREN uit door den dienst van Haggai, den profeet, tot Zerubbabel, den zoon van Sealtiel, den stadhouder van Juda, en tot Jozua, den zoon van Josadak, den hogepriester, als volgt: ² Zo zegt de HEERE der heirscharen: Dit volk zegt: de tijd is nog niet gekomen¹, dat het huis des HEEREN worde herbouwd! ³ Maar het woord des HEEREN ging uit door den dienst van Haggai, den profeet, als volgt: ⁴ Is het voor ú dan de tijd, om in uw beschoten huizen te wonen, terwijl dit huis in puin ligt? ⁵ En nu, zó zegt de HEERE der heirscharen: Gaat met aandacht na, wat u is wedervaren. ⁶ Gij hebt veel uitgezaaid, en weinig binnengehaald; gij hebt gegeten, en zijt niet verzadigd geworden; gij hebt gedronken, en zijt niet vrolijk geworden; gij hebt u gekleed, en zijt niet warm geworden; en wie zich voor loon had verhuurd, ontving dat loon in een doorboorden buidel. ⁷ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Gaat met aandacht na, wat u is wedervaren. ⁸ Klimt naar boven, het gebergte in, en haalt hout en bouwt het huis, dat Ik daaraan welgevallen hebbe en Mij verheerlijke, zegt de HEERE. ⁹ Gij hebt veel verwacht, en zie! het liep uit op weinig; gij hebt in huis gehaald, en Ik heb erin geblazen. Waarom? spreekt de HEERE der heirscharen: om mijn huis, dat in puin bleef liggen, terwijl gij liept elk voor zijn eigen huis. ¹⁰ Daarom heeft de hemel boven u den dauw ingehouden, en de aarde haar opbrengst; ¹¹ en heb Ik droogte ontboden over het land en over de bergen, over het koren en over den most ^[11] en over de olie en over hetgeen de bodem voortbrengt, over de mensen en over het vee en over eiken arbeid der handen. ¹² Toen hoorde Zerubbabel, de zoon van Sealtiel, en Jozua, de zoon van Josadak, de hogepriester, en het gehele overblijfsel des volks naar de stem van den HEERE, hun God, en naar de woorden van Haggai, den profeet, overeenkomstig de boodschap, waarmede de HEERE hun God hem had gezonden; en het volk werd door vrees voor den HEERE aangegrepen. ¹³ En Haggai, de bode des HEEREN, zeide in opdracht des HEEREN tot het volk: Ik ben met u, spreekt de HEERE. ¹⁴ En de HEERE maakte den geest van Zerubbabel, den zoon van Sealtiel, den stadhouder van Juda, en den geest van Jozua, den zoon van Josadak, den hogepriester, en den geest van het gehele overblijfsel des volks wakker, zodat zij kwamen en het werk aan het huis van den HEERE der heirscharen, hun God, ter hand namen, ^{1a} op den vierentwintigsten dag der maand².

We hebben hier een opwekking tot den tempelbouw, tevens bestraffing over de tot dusver betoonde nalatigheid; en aan het slot een mededeling aangaande de uitwerking. De tempelbouw (in 536, kort na den terugkeer, begonnen) was, in verband met de opgekomen tegenwerking, weldra gestaakt en lag nu reeds een zestiental jaren stil, zie Inleiding. Naar het hier uitgesproken profetisch oordeel lag de eigenlijke oorzaak der werkeloosheid thans bij het volk zelf.

Het is wel duidelijk, dat de profeet in deze opwekking zowel het volk als zijn hoofden, Zerubbabel en Jozua, betreft. In formeel opzicht ontstaat enige moeilijkheid uit het feit, dat vs. 3 een nieuwe inleiding brengt: "maar het woord enz.". Streng logisch redenerend, zou men deze woorden moeten rekenen tot hetgeen Haggai volgens vs. 1 zegt tot Zerubbabel en Jozua. Sommigen doen dit, en concluderen dan, dat vs. 3 vv. den inhoud bevat van een tot het volk gehouden toespraak, en dat vs. 1 verhaalt, dat de profeet hiervan aan Zerubbabel en Jozua verslag heeft uitgebracht. Deze opvatting is mogelijk, maar lijkt ons toch wat gekunsteld. Wij houden liever het geheel van vs. 2 af voor één toespraak, gehouden tot Zerubbabel en Jozua, maar tegelijk tot het volk, vgl. vs. 12; hiervoor pleit ook het feit, dat vs. 1 als datum een nieuwemaans-dag noemt (zie bij vs. 1). Vs. 3 is dan zakelijk een herhaling van de inleiding van vs 1; welke herhaling ten doel heeft, de tegenstelling ^[12] tussen het

¹ In plaats van ^c*eth bō* lezen we ^c*attā ba*.

² Wij schrappen *bassjissi*

woord des volks en het woord des HEEREN scherp te doen uitkomen.

1 Het is in het tweede jaar van Darius' regering over het Perzische rijk (vgl. Inleiding) op den 1^{en} der 6^e maand. Darius was aan de regering gekomen in den loop van het jaar 521 v. C. Daar Haggai de maanden ongetwijfeld telt niet van af het ogenblik der troonsbeklimming, maar naar het burgerlijk jaar (dat begon met Nisan, d.i. Maart—April), is Darius' tweede jaar te rekenen van af Maart—April 520; men heeft berekend, dat de 1^e der 6^e maand van dat jaar dan gelijk staat met 29 Augustus 520 v. C. De eerste der maand, nieuwemaansdag, werd van ouds gevierd door een bijzonder feestoffer, Num. 28:11 vv., en zeker ook door het bijeenkomen van het volk bij het heiligdom, vgl. Jes. 1:13. Wellicht was ook thans op de tempelplaats, waar nog niet de tempel, maar toch wel het brandofferaltaar herbouwd was, een volksmenigte samengestroomd. — In opdracht van den HEERE (zie over dezen naam bij Jes. 1:2) wendt Haggai de profeet zich inzake den tempelbouw tot de hoofden des volks, den stadhouder Zerubbabel en den hogepriester Jozua (zie over beiden de Inleiding). Naar onze mening is tegelijk met deze mannen ook het volk bij deze rede aanwezig en wordt het mede toegesproken, vs. 12 vv.; zie verder boven.

2 Haggai noemt eerst de stelling, waarmede het volk zich over het nalaten van den tempelbouw pleegt te verontschuldigen: men zegt, dat de tijd er voor nog niet gekomen is. Men zal gewezen hebben op verschillende ongunstige omstandigheden: op de kleine kracht, ook in verband met de slechte toestanden in economisch opzicht, vs. 6 vv.; misschien ook hierop, dat men bij al de beroeringen, waaraan het rijk blootstond, geen steun van de Perzische regering had te wachten.

3, 4 Hiertegenover stelt Haggai het woord des HEEREN, zie boven. Om zijn volksgenoten de waardeloosheid hunner verontschuldiging te doen gevoelen, wijst hij — vs. 4 — hen op hun eigen huizen. Hiervoor hebben ze goed gezorgd. Het woord, dat wij door "beschoten" vertaalden, duidt volgens sommigen aan, dat de wanden van binnen met kostbare houtsoorten bekleed of ingelegd waren, 1 Kon. 7:7; Jer. 22:14. Zulk een luxe is o.i. echter voor Haggai's tijd niet waarschijnlijk; het woord zelf spreekt ook alleen van "dekken", en zal hier doelen op huizen met planken betimmeringen, wat .— in vergelijking bv. met tenten of lemen hutten — reeds een betrekkelijke weelde was. — Met snijdende scherpte vraagt Haggai, of het daarvoor wel de tijd is. M. a. w.: als het voor henzelf is, weten ze door hun ijver en toewijding de zwaarigheden te overwinnen; maar als het voor den dienst des HEEREN is, is die ijver v^{er} te zoeken: het huis des HEEREN ligt "in ^[13] puin"; dat het fundament voor den herbouw reeds gelegd was (Inleiding blz. 7), wordt hiermede niet ontkend, vgl. bij vs. 8.

Overigens is uit Haggai's woord niet af te leiden, dat alle woningen der teruggekeerden zo verzorgd waren als de hier genoemde. En evenmin, dat er in Jeruzalem zelf toen reeds veel huizen stonden. Toen Nehemia in 445 kwam, vond hij in Jeruzalem weinig mensen, "en de huizen waren niet gebouwd", Neh. 7:4; vgl. 11:1 v.; Zach. 1:16. Blijkbaar had het gros der teruggekeerden zich aanvankelijk niet in Jeruzalem, maar in haar omgeving neergelaten, en hadden slechts de autoriteiten zich in de stad zelve gevestigd. Eerst onder Nehemia werden dan maatregelen genomen om de stad verder te bevolken, Neh. 11 : 1 v.

5, 6 Vervolgens wekt de profeet het volk op, eens hun volle aandacht eraan te wijden, hoe het hun is vergaan. M. a. w.: zijn tweede argument is een herinnering aan den rampspoed, die het volk heeft getroffen. Was die rampspoed wellicht een der gronden geweest, die ze aanvoerden voor hun bewering, dat de tijd voor den tempelbouw nog niet gekomen was — Haggai's profetisch woord ontleent er een krachtig argument aan, om tot dien tempelbouw op te wekken: die rampspoed is juist de uiting van het Goddelijk misnoegen over hun traagheid.

De schildering van den rampspoed — vs. 6 — noemt allereerst teleurstellenden korenoogst. Daar de korenoogst begin Juni in hoofdzaak geëindigd was, lag eind Augustus (zie bij vs. 1) het resultaat van het jongste oogstjaar nog vers in het geheugen; intussen blikte Haggai blijkbaar terug op een reeks van jaren, vgl. 2:16 v. — De dan volgende woorden zeggen, dat de door hen gebruikte spijs geen verzadiging, de drank geen vrolijkheid, de kleding geen warmte schonk, en het door den loonarbeider verdiende geld, nauwelijks ontvangen, reeds weer verdwenen was. M. a. w.: de

missoogsten waren niet hun enig ongeluk. Ook een karig deel kan nog bevrediging schenken, als de zegen Gods er op rust. Maar daaraan juist heeft het hun ontbroken. Zij hebben zich arm en ongelukkig gevoeld, meer nog dan uit de missoogsten alleen behoefde voort te vloeien: de vloek Gods rustte op hen en op het hunne.

7, 8 Na herhaling der opwekking, op dit alles nauw-¹ keurig te letten, laat de profeet den oproep horen, den tempelbouw ter hand te nemen. (De veronderstelling is natuurlijk, dat de in vs. 6 beschreven vloek zijn oorzaak vond in het nalaten van den tempelbouw, vs. 9v.). "Het gebergte in, om hout te halen!" zo luidt — vs. 8 — het profetische parool. Het gebergte in de nabijheid van Jeruzalem (men zal speciaal moeten denken aan het ten Z. van Jeruzalem gelegen gebergte van Juda) moet destijds meer bebost zijn geweest dan thans, vgl. Neh. 2:8; 8:15. Natuurlijk waren er behalve het hout (dat voor deur, beschot en dak moest dienen), ^[14] ook stenen nodig, 2:16; maar deze lagen er nog van den vorigen tempel. Het hout daarentegen was bij de verwoesting verbrand, 2 Kon. 25:9; Jer. 52:13. Nu had men zeventien jaar geleden, toen men den herbouw begon voor te bereiden, aan de Feniciërs landbouwprodukten geleverd voor cederhout van den Libanon, Ezra 3:7. Misschien was dit cederhout niet alleen gekomen, maar ook zolang bewaard gebleven. Ook dan was er nog behoefte genoeg aan minder kostbaar hout voor steigerwerk, loods en enz. En voorzover er voor den tempel zelf geen voldoende cederhout aanwezig was, zal het ordinaire hout de plaats hiervan hebben moeten innemen; want tot een nieuwen aankoop van cederhout zal men wegens de ongunst der tijden niet in staat zijn geweest.

Het herbouwen van den tempel zal tot vrucht hebben, dat de HEERE "daaraan", d.i. aan dien herbouwen tempel, welgevallen zal hebben, en daaraan "Zich verheerlijken" zal, nl. doordat Hij heerlijkheid verleent aan zijn huis, 2:7 vv.; vgl. ook Jes. 60:13.

9-11 De profeet komt terug op den ondervonden rampspoed. Wat een teleurgestelde verwachtingen! De akker, die veel beloofde, bracht weinig op; en ook op hetgeen men in huis haalde, rustte de vloek (vgl. vs. 6): de HEERE blies er in, zodat het wegstoof, en zo maar verdwenen was, vgl. 2:17. En thans noemt Haggai ook uitdrukkelijk de reden: het is, omdat men het huis des HEEREN in puin liet liggen, en zich enkel beijverde, zijn eigen huis in orde te brengen. We zien hieruit, dat er in de jaren, aan Haggai's optreden (17 jaar na den terugkeer) voorafgaand, nog heel wat te doen is geweest om de teruggekeerden definitief onder dak te brengen; Haggai laakt dien arbeid niet, maar wel, dat men daarbij den tempel vergat, en dus God zijn eer niet gaf.

Daarom — vs. 10 — heeft de hemel den dauw teruggehouden¹ en de aarde haar vrucht. Palestina heeft over het algemeen een sterke dauwvorming; in de regenloze zomermaanden is de dauw voor den plantengroei van de grootste betekenis.

Voorts heeft de HEERE — vs. 11 — in het algemeen (dus ook door den regen in te houden) droogte gebracht over het land en alle gewassen, met als gevolg missoogsten der laatste jaren.

12-14 Haggai's woord vindt een goeden ingang bij Zerubbabel en Jozua, en "het gehele overblijfsel des volks", d.w.z. het thans in Kanaän aanwezige Joodse volk, dat slechts een "overblijfsel" is van het veel grotere volk, dat daar eenmaal heeft gewoond. Tot dit "overblijfsel" (vgl. Zach. 8:6) is ^[15] zeker ook te rekenen de volksgroep, voortgekomen uit de in 586 in het land overgebleven Judeeërs; maar de kern vormden toch blijkbaar de uit de ballingschap teruggekeerden. — Dat het volk hoorde naar het profetische woord, komt allereerst hierin uit, dat ze door vrees voor den HEERE werden aangegrepen (letterl.: "en het volk vreesde voor den HEERE", maar dit betekent dan, dat die vrees zich op dit ogenblik van hen meester maakte). Die vrees komt hieruit voort, dat zij, Haggai's bestraffing gelovig aannemend, nu op eenmaal de hand des HEEREN zien in den rampspoed, die hen trof, en hun zonde en schuld inzien. Die vrees houdt in, dat ze met schrik denken aan de

¹ Haggai spreekt niet in wetenschappelijke taal; wanneer wij dus thans aannemen, dat de dauw gevormd wordt doordat in de lucht aanwezige waterdamp tengevolge van afkoeling overgaat in vloeibaren toestand, wordt dit door de uitdrukking, dat de hemel de dauw geeft, vgl. Zach. 8 : 12, niet ontkend.

mogelijkheid van nog zwaardere Godsgerichten; maar óók, dat ze met eerbied voor dien hogen God zijn vervuld, en dus bereid zijn om zijn wil te doen; die vrees is dus de bekering tot een betere gezindheid.

Daarom mag — vs. 13 — Haggai hen troosten met de belofte, dat de HEERE "met hen zal zijn"; in den weg der gehoorzaamheid zullen zij, zowel bij den tempelbouw als anderszins, voortaan den Goddelijken zegen ervaren.

En zo wordt nu — vs. 14 — de geest van Zerubbabel en Jozua en het gehele overblijfsel (vgl. vs. 12) door den HEERE "wakker gemaakt", d.i. bereid en gewillig gemaakt om den tempelbouw ter hand te nemen.

2:1a ¹ Dit hervatten van het werk geschiedde op den 24en dag der maand (nl. van dezelfde zesde maand, waarin Haggai deze profetie hield, 1:1), dat is naar onze tijdrekening op den 21en Sept. 520. Er verliep dus nog enige tijd, eer het werk begon. Men kan aannemen, dat deze tijd besteed werd aan voorbereidenden arbeid, speciaal het halen van hout uit het gebergte. Het is echter óók mogelijk, dat er na Haggai's rede nog enige tijd van beraadslagingen is nodig geweest, eer men tot een gemeenschappelijk besluit kon komen.

De heerlijkheid van den herbouwd tempel. 2:1b-10.

^{1b} In het tweede jaar van koning Darius, ² in de zevende maand, op den een en twintigsten der maand, ging het woord des HEEREN uit door den dienst van Haggai den profeet, ^[16] aldus: ³ Zeg toch tot Zerubbabel, den zoon van Sealtiel, den stadhouder van Juda, en tot Jozua, den zoon van Josadak, den hogepriester, en tot het overblijfsel des volks: ⁴ Wie onder u is overgebleven, en heeft dit huis nog in zijn vroegere heerlijkheid gezien? En hoe ziet gij het nu? Is het niet als niets in uw ogen? ⁵ Maar nu, schep moed, Zerubbabel! spreekt de HEERE; schep moed, Jozua, zoon van Josadak, gij hogepriester! schep moed, al gij volk des lands, spreekt de HEERE, en: de handen aan het werk; want Ik ben met u, spreekt de HEERE der heirscharen, ⁶ Ik gedenk ² het verbond, dat Ik met u sloot bij uw uittocht uit Egypte; en mijn Geest staat in uw midden. Vreest niet: ⁷ Want zo zegt de HEERE der heirscharen: Nog eenmaal (en dat weldra) en dan zal Ik in beweging brengen den hemel en de aarde, de zee en het droge. ⁸ En Ik zal in beweging brengen al de volken; en de schatten van al de volken zullen herwaarts komen, en Ik zal dit huis met heerlijkheid vervullen, zegt de HEERE der heirscharen. ⁹ Mijns is het zilver, en Mijns is het goud, spreekt de HEERE der heirscharen. ¹⁰ Groot zal zijn de heerlijkheid van dit huis, die komt, groter dan die geweest is, zegt de HEERE der heirscharen, en in deze plaats zal Ik vrede geven, spreekt de HEERE der heirscharen.

1b, 2 We zijn thans op den 21en der 7e maand (bij ons ' 18 October). Ook nu treedt Haggai, zoals de profeten dikwijls, op bij gelegenheid van een feest. Op den 15en der 7e maand begon het Loofhuttenfeest, het grote vreugde-feest, gewijd aan den dank voor den ooft- en wijnoogst, en aan de herdenking van de Goddelijke bescherming in de woestijn. De 21e was dus de 7e dag van het feest, in zekeren zin de laatste dag, al kwam er als slot-viering nog een 8e dag bij, Lev. 23:39; Num. 29:13, 35.

3, 4 Ook thans vindt Haggai op het tempelplein bijeen een talrijke schare, waaronder Jozua en Zerubbabel; en hij heeft voor deze mannen en voor het volk (het "overblijfsel", zie bij 1:12) een

¹ In den Hebreeuwsen tekst wordt dit vers nog bij het vorige hoofdstuk gerekend (als 1:15). Daarentegen berust de door de Statenvertaling gevolgde (en ook door ons aangehouden) indeling in hoofdstukken op de gedachte, dat dit vers bij het volgende behoort. Dan verkrijgt men echter onzin. Sommige uitgaven der Statenvertaling zetten dan ook achter 1:14 een komma en rekenen dus 2:1 (al blijft dan de foutieve nummering behouden) feitelijk bij het vorige, evenals de Hebreeuwse tekst doet. Nog juister schijnt ons echter de door ons gevolgde opvatting, waarbij het eerste gedeelte van ons vers bij het vorige, en het tweede gedeelte bij het volgende wordt getrokken. — Tengevolge van de andere indeling zijn de verzen van h. 2 in den Hebr. tekst alle één cijfer lager genummerd dan in de Statenvert. Wij behouden, gelijk overal, de cijfers van de Statenvertaling.

² Wij vermoeden dat dit (of iets dergelijks) in den tekst moet worden ingevoegd.

Godswoord tot hun bemoediging.

Men lette erop, dat de schrijfrant hier minder schools-nauwkeurig is, dan wij in geschreven stukken gewoon zijn. In vs. 2 is gezegd, dat het woord der HEEREN door den dienst van Haggai uitging als volgt. Men zou dus nu aanstonds verwachten ^[17] de door Haggai tot het volk gesproken woorden. In plaats daarvan geeft vs. 2 de woorden, door den HEERE tot Haggai gesproken. Intussen deelt de auteur daardoor toch vanzelf ook mede, wat Haggai gesproken heeft. Zijn mededeling is dus duidelijk genoeg, mits men hem maar niet al te schools aan de letter houdt. Men vergelijk ook Jona 2:1 vv.

De profeet richt zich — vs. 4 .— speciaal tot hen, die den tempel van Salomo hebben gekend; daar de verwoesting hiervan nog geen 70 jaar geleden was, konden er nog zulken in leven zijn. Aan dezen dus, die "dit huis nog in zijn vroegere heerlijkheid" hebben gezien, stelt hij de vraag: "en hoe ziet gij het nu? is het niet als niets in uw ogen?" ¹ Haggai weet, dat de vergelijking tussen het verleden en het heden zich aan sommige toeschouwers vanzelf opdringt. Vier weken zijn er verlopen, sinds men (op den 24en der 6e maand, 2:1a) den tempelbouw weer ter hand genomen had. Waarschijnlijk waren dit slechts drie werk-weken, want al was alleen op den eersten en op den achtsten dag alle arbeid verboden, toch is wel waarschijnlijk, dat de tempelbouw gedurende het feest stilstond. In ieder geval: ver gevorderd kan de arbeid nog niet zijn geweest. Maar er was toch een begin en het aanschouwen van dat nieuwe begin deed licht de gedachten, vooral van de oudere generatie, vol weemoed teruggaan naar de zoveel glorievoller dagen van Salomo's tempel. Zo was het óók geweest bij het leggen van den grondsteen, Ezra 3:12; en een dergelijke stemming veronderstelt ook Haggai thans bij de oudste generatie. Die herbouw schijnt hun, vergeleken bij wat verwoest werd, "als niets". Men denke hierbij zowel aan hetgeen ze er reeds van zagen (de afmetingen, ten dele misschien ook het reeds aangebrachte ordinaire hout van Juda's bergen, dat allicht mede moest dienen om het cederhout te vervangen), als aan wat zij, op grond van de hun bekende omstandigheden, ervan verwachten konden: waar zou men bv. het goud vinden, waarmede Salomo's tempel getooid was geweest?

5, 6 Tegenover deze ontmoedigende gedachten stelt nu de profeet de vertroostende Godsbelofte. Na Zerubbabel en Jozua noemt hij "al gij volk des lands", een uitdrukking, waarmede hier² blijkbaar wordt bedoeld het Joodse volk ("volk" dan genomen als de "massa" in onderscheiding van de hoofden, die afzonderlijk zijn genoemd, vgl. Zach. 7:5). Zij allen worden opgewekt "moed te scheppen" (of: sterk, ^[18] goedsmoeds te zijn), en het werk dapper voort te zetten; want — en hier wordt herhaald de belofte van 1 :13 — de HEERE is met hen. Vs. 6 werkt *dít* nog nader uit. Vooreerst herinnert de HEERE aan het bij den Sinai door Hem met Israel gesloten verbond (eigenl. staat er: "het woord"; uit het volgende: "dat Ik met u *sloot*" wordt echter duidelijk, dat "woord" hier aanduidt het verbond, dat door het woord der Goddelijke toezegging is tot stand gekomen). Van dit verbond zegt de HEERE — zo onze in de vertaling weergegeven opvatting juist is — dat Hij daaraan zal gedenken, en dienovereenkomstig dus *met* Israel zal zijn. En: "mijn Geest staat in uw midden". Men vgl. Jes. 63:10 vv., waar gezegd wordt, dat de HEERE in de woestijn (en ook nog in Kanaän) zijn heiligen Geest gaf in Israels midden; en dat die Geest hen door de woestijn naar Kanaän leidde, vgl. Neh. 9:20. We zullen hierbij allereerst aan Mozes en andere leidslieden moeten denken, aan wie die Geest bijzonder was geschonken; maar de uitdrukking heeft nog verdere strekking, en zegt geheel in het algemeen, dat die Geest door zijn inwerking op de leidslieden, en voorts door heel zijn ondoorgrondelijke Goddelijke werkzaamheid, Israels eigenlijke Leidsman was. Evenzo zal ook thans die Geest in Israels midden werken, en tot den tempelbouw kracht, bezieling en bestiering schenken,

¹ Haggai spreekt dus eigenlijk niet van twee tempels, maar van één, met twee verschijningsvormen; m. a. w. de herbouwde tempel is voor hem de voortzetting van den verwoesten.

² Evenzo Zacharia 7:5. Daarentegen wordt in Ezra 4:4 de uitdrukking gebruikt tot aanduiding van de half-Heidense bevolking der omgeving, speciaal de Samaritanen, zie Inleiding; vgl. ook Ezra 10:2 en Neh. 10:32, waar "volk" in het meervoud staat, en Ezra 9:1 en Neh. 9:30, waar beide woorden in het meervoud staan.

zodat tenslotte Hij het is, die alles tot stand brengt, vgl. Zach. 4:6. Het "staan" symboliseert de activiteit, die Hij als Leidsman des volks zal ontplooien, vgl. Mi. 5:3. — In dit alles komt uit, dat die Geest meer is dan een Goddelijke kracht, Hij is zelf Goddelijke Persoon, en tevens van God onderscheiden. In het N. T. wordt dit duidelijker geopenbaard; en voorts wordt het "staan in Israels midden" dan tot een inwonen in de gemeente. — Het "vreest niet" aan het slot is synoniem met het "schep moed" van vs. 5, en dient tot bestrijding van alle ontmoedigende gedachten, allereerst van de in vs. 4 genoemde. Men kan het beschouwen als de conclusie uit het voorafgaande. Intussen wordt het nauw met het volgende verbonden door het "want", waarmee vs. 7 begint.

7-10 Inderdaad geeft vs. 7 vv., op nog meer rechtstreekse en concrete wijze dan het voorafgaande, de reden aan, waarom alle gedachte, alsof het met dezen tempel toch eigenlijk niet veel zou kunnen worden, mag en moet worden uitgebannen. De HEERE zal grote dingen doen, geweldige beroeringen werken in de natuur en in de volkerenwereld. Enige moeilijkheden doen zich voor in de woorden, die wij vertaalden: "nog eenmaal (en dat weldra)". In deze woorden, en de daarop volgende "en dan zal Ik in beweging brengen" heeft men wel gelezen, dat de HEERE dus ook vroeger reeds hemel en aarde heeft bewogen, nl. bij de verbondssluiting op Sinai; voor welke exegese men zich ook heeft beroepen op Hebr. 12:26. Intussen is er in Ex. 19: 16-18 wel sprake van een bewegen ^[19] van den Sinai, maar niet van den hemel; en ook Hebr. 12:26 gaat ervan uit, dat toen alleen de aarde werd bewogen, terwijl het "ook den hemel" voor de toekomst wordt gereserveerd. O.i. zegt onze tekst dan ook niet, dat de HEERE reeds vroeger hemel en aarde bewoog, maar moet hij aldus worden verstaan: "nog eenmaal, en dat weldra, [zal Ik bewegen en dan] zal Ik bewegen hemel en aarde". Ook zó wijst dat "nog eenmaal" terug op één of meer bijzondere gebeurtenissen, waarbij God iets in beweging heeft gebracht. Men kan hierbij met Hebr. 12:26 denken aan de Sinai-openbaring, maar behoeft zich hiertoe niet te beperken. Het ligt zelfs voor de hand, dat Haggai (wel niet uitsluitend, maar toch speciaal) het oog had op iets anders, nl. op den terugkeer uit de ballingschap en de daarmee gepaard gaande gebeurtenissen. Ook toen heeft de HEERE "in beweging gebracht", nl. de volkerenwereld, en zijn er tronen omvergeworpen, enz., vgl. 2:22. Maar dat heeft nog niet — gelijk sommigen misschien hadden verwacht — geleid tot het aanbreken van den Messiaansen heilstijd. Daarom zegt nu de profetie, dat er nog éénmaal een zo groot, en nóg groter, werk Gods zal geschieden, waardoor de heilstijd wordt ingeleid. En dit zal "weldra" geschieden (zie hierover beneden, bij de bespreking der vervulling).

"Weldra" dus zal de HEERE "in beweging brengen" of "doen schudden" hemel en aarde, de zee en het droge; zulke geweldige beroeringen in de natuur worden elders beschreven als voorafgaande aan den dag des HEEREN, Jes. 24:18—20; Joël 2:10; 4:16, en ook hier duiden ze aan, dat aangebroken is de grote Voleinding, die hier speciaal als heilstijd voor Israel wordt beschreven.

Dit blijkt in vs. 8. Hier wordt eerst nog gezegd, dat door dit geweldige Goddelijke ingrijpen ook de volken worden "in beweging gebracht" of "heen en weer geschud", waarbij men heeft te denken aan Godsgerichten, die over de volkerenwereld komen (vgl. vs. 23, waar sprake is van het omverwerpen van koningstronen, enz.; en ook Zach. 1:15, 21; 2:7vv.). — Dan echter wordt genoemd het heil, dat uit dit alles voor Juda voortvloeit. De Statenvert. en andere oude vertalingen hebben ten onrechte gemeend, dat hier sprake is van den Messias (St. Vert.: "en zij zullen komen tot den Wens aller Heidenen"). Afgezien van het grammaticale bezwaar¹, is hier vooreerst tegen, dat een dergelijke aanduiding van den Messias niet alleen zeer ongewoon, maar (daar Hij verder niet genoemd wordt) ook zeer duister zou zijn. En voorts wijst het verband erop, dat de profeet spreekt, niet rechtstreeks over de komst van den Messias, maar over de verheerlijking van den tempel. Daarom volgen wij de vertaling: "en de schatten van al de ^[20] volken zullen herwaarts komen". Men kan zich dit denken op deze wijze, dat de volken zelf die schatten brengen, omdat zij de grootheid des HEEREN hebben leren kennen en erkennen, vgl. Jes. 60:5vv., 11. Toch wordt dit niet gezegd, Haggai noemt alleen de

¹ Vóór een abstractum als "wens" zou het begrip "tot", in plaats van door den accusativus loci, wel door een praepositie moeten zijn uitgedrukt.

uitwendige heerlijkheid van den tempel (daarom kan ook al wat tot die uitwendige heerlijkheid heeft medegewerkt, tot de vervulling worden gerekend; al is aan de andere zijde in het oog te houden, dat ook deze profetie naar haar diepste wezen een geestelijke strekking heeft; zie beneden). — Terwijl dus alle aardse macht en grootheid ineensloot, zal Jeruzalems tempel luister ontvangen; de grote Heilstijd breekt aan (zie ook vs. 10). Natuurlijk is de HEERE van dit alles de Werker, daarom volgt er nog: "en Ik zal dit huis met heerlijkheid vervullen". Bij "heerlijkheid" zonder nadere toevoeging kan niet worden gedacht aan de "heerlijkheid des HEEREN", die den tabernakel en den tempel van Salomo bij de inwijding vervulde, Ex. 40:34 v., 1 Kon. 8:10 v.; de profeet spreekt van de uitwendige heerlijkheid, vgl. vs. 9 en ook vs. 4. Natuurlijk wordt de geestelijke vervulling door Christus' komst hiermede niet ontkend, zie beneden.

Vs. 9 zegt, dat het vervullen van dit huis met heerlijkheid voor den HEERE niet te groot is, omdat al het zilver en het goud der aarde Hem behoort. Israel late zich niet ontmoedigen door zijn armoede; het heeft een rijken God; en wanneer zij Hem eren door het bouwen van zijn tempel, zij het met geringe middelen, dan zorgt Hij zelf voor de heerlijkheid, en eert Hij ook zijn volk.

Zo zal dus — vs. 10 — de herbouwde tempel geen mindere, maar een meerdere heerlijkheid bezitten dan de tempel van Salomo¹. Tegelijk daarmede zal de HEERE in "deze plaats", d.i. Jeruzalem, "vrede" geven, d.w.z. welvaren, heil in vollen zin, dat door geen leed meer onderbroken en door geen vijand meer verstoord wordt, vgl. Mi. 4 : 1 vv.

Wat de vervulling betreft, is duidelijk, dat het in beweging brengen van hemel en aarde heenwijst naar den jongsten dag, vgl. Hebr. 12:26 vv. Daarnaast echter valt te constateren, dat van de voorzeggings aangaande de beweging in de volkerenwereld een aanvankelijke vervulling is te zien in de beroeringen, teweeggebracht door het feit, dat de Perzische wereldmacht plaats moest maken voor de Macedonische en deze weer voor de Romeinse, en voorts in alle reeds gekomen of nog te komen beroeringen der volken, die alle slechts het voorspel vormen van het grote wereldgericht.

[21] Soortgelijk staat het met de heilsbelofte onzer profetie. Ook deze vindt haar volkomen vervulling eerst in de heilsvolleinding, wanneer de heerlijkheid van de koningen der aarde en van de volken in het nieuwe Jeruzalem zal worden ingebracht, Openb. 21:24, 26. Wel zal daar geen uiterlijke tempel meer zijn, Openb. 21:22, maar toch kan onze tempel-profetie in die "Stad zonder tempel" haar vervulling vinden, omdat datgene, wat van den aardsen tempel de geestelijke werkelijkheid uitmaakte (het wonen Gods onder zijn volk) daar wel ter dege, en daar alleen volkomen, wordt gevonden, vgl. Openb. 21:3 ("zie de tabernakel Gods is bij de mensen") en vs. 22 ("de Heere, de almachtige God, is haar tempel, en het Lam").

Ook hier echter zou de vervulling een geschiedenis doorlopen; en deze zou zelfs reeds in Haggai's eigen dagen haar aanvang nemen. Tegenover de moedeloosheid, die er niets van verwachtte, heeft het profetisch woord doorlopend, ook van den aanvang af, gelijk gekregen. Dat het zilver en het goud des HEEREN is, kwam reeds uit in Darius' beschikking, om de kosten van *den* bouw *en* ook die *van den offerdienst, uit de* staatskas te bestrijden, Ezra 6:8 vv.; evenzo in de schenkingen, waarmede koning Artaxerxes en zijn raadsheren Ezra bij zijn tocht naar Jeruzalem begiftigden, Ezra 7:15; en later in het uiterlijke schoon, waardoor "de tempel van Herodes" zich kenmerkte, Mark. 13:1. Wel heeft men gemeend, dat dit laatste, zover het aan Herodes was te danken, niet als een vervulling onzer profetie kan worden beschouwd, omdat Herodes de verfraaiing van den tempel niet uit liefde tot Israels God ondernam. Maar hiertegenover is op te merken, dat dit bij Darius en Artaxerxes toch ook wel te betwijfelen is; en voorts, dat al wat Herodes deed, toch geschiedde naar den raad en het bestel Gods, en in zover ook als een (gedeeltelijke) vervulling van vs. 8 vv. kan worden gezien.

¹ Eigenlijk spreekt de profeet (althans naar de door ons gevolgde vertaling) weer van één tempel, en zegt dan, dat die éne tempel in de toekomst een grotere heerlijkheid zal hebben dan hij in het verleden heeft gehad. Zie bij vs. 4. (Intussen kan men ons vers ook vertalen: "de heerlijkheid van dit laatste huis zal groter zijn dan van het eerste").

Overigens echter is te bedenken, dat ook deze (gelijk alle) profetie in den grond der zaak het oog heeft niet op aardse schatten, maar op de verheerlijking van het huis des HEEREN, en dus op de openbaarwording van het koninkrijk Gods. Daarom is die uiterlijke luister van den tempel slechts de buitenzijde, en is de hoofdzaak deze, dat de herbouwde tempel het middelpunt zal vormen van een nieuw hoofdstuk uit de geschiedenis van het Godsrijk; en daar dit nieuwe hoofdstuk schoner en rijker is dan het voorafgaande, zal vooral in geestelijken zin de toekomstige heerlijkheid des tempels een grotere zijn dan de voorafgegane. Deze meerdere rijkdom van den komenden tijd komt reeds enigermate uit in het grote getal van Heidenen, die zich als proselieten bij het Jodendom aansluiten; en hiertoe hebben ook medegewerkt de bovenvermelde beroeringen in de volkerenwereld in de eeuwen, die aan Christus' geboorte voorafgingen. Wezenlijk echter bestond de grotere rijkdom van de ^[22] komende periode hierin, dat zij getuige was van Christus' komst in het vlees. In Hem vindt ook onze profetie haar vervulling: finaal in zijn tweede, en principieel reeds in zijn eerste komst. Dit komt óók uit in het feit, dat in den herbouwden tempel¹ Christus zijn levenswoorden zal doen horen, en dat is dan ook de waarheid van het zeggen, dat de meerdere heerlijkheid van den herbouwden tempel hierin heeft bestaan, dat in dezen tempel de Christus Zich heeft geopenbaard. Maar men mag hierbij niet blijven staan. Ook al zou Christus dien tempel nooit met zijn voet betreden hebben, dan bleef toch dit, dat de herbouwde tempel het geestelijk middelpunt was van dat deel der geschiedenis van het Godsrijk, dat uitloopt op Christus' komst in het vlees. En wel neemt juist dan de aardse tempel weldra een einde, maar om zijn vervulling te vinden in Hem, die is de ware tempel Gods, Joh. 2:19-21, en in zijn uit alle volkeren vergaderde gemeente, Ef. 2:21.

In het licht van dit alles wordt ook duidelijk de betekenis van het "weldra" van vs. 7. Ziet men op de finale vervulling bij Christus' tweede of ook op de principieele bij zijn eerste komst, dan is dit "weldra" slechts te verstaan, als men meet naar den Goddelijken maatstaf, die ons — juist met het oog op dit karakter der voorzeggingen — in 2 Petr. 3:8 wordt aangegeven. Bij de vervulling zou dan ook voor Haggai's hoorders weer aan het licht treden dat Goddelijke "vertoeven", dat in heel de vervulling der profetie is op te merken, Hab. 2:3. Anderzijds echter zouden ze van stonden aan zóveel van de vervulling aanschouwen als hun van node was om in het geloof aan de waarheid van het profetische Godswoord te wolden bevestigd en om in dat geloof de verdere vervulling tegemoet te zien.

Een somber verleden en een heilrijke toekomst. 2:11-20.

¹¹ Op den vierentwintigsten der negende maand in het tweede jaar van Darius ging het woord des HEEREN uit door den dienst van Haggai den profeet als volgt: ¹² Zo zegt de HEERE der heirscharen: Leg eens aan de priesters deze vraag ter beantwoording voor: ¹³ Gesteld, iemand draagt heilig vlees in de slip van zijn kleed, en hij raakt met zijn slip brood of ^[23] moes of wijn of olie of iets eetbaars aan: wordt dit dan heilig? De priesters antwoordden en zeiden: neen! ¹⁴ En Haggai zeide: Wanneer iemand, die zich aan een dode heeft verontreinigd, iets hiervan aanraakt, wordt het dan onrein? De priesters antwoordden en zeiden: ja. ¹⁵ Toen hernam Haggai en zeide: Zó stond het nu met dit volk, en zó stond het met deze natie in mijn ogen, spreekt de HEERE, en zó stond het met al het werk hunner handen, en wat zij daar offerden, dat was onrein. ¹⁶ En nu, vestigt toch uw aandacht op den tijd van heden af terug, toen nog niet steen op steen was gelegd aan den tempel des HEEREN, hoe was het toen met u gesteld²? ¹⁷ Kwam iemand bij een korenhoop van twintig maten, dan waren er

¹ Dat dit de "tempel van Herodes" was, doet niet ter zake. De onderscheiding van drie tempels (van Salomo, van Zerubbabel en van Herodes) ligt niet in de lijn van Haggai's gedachtengang: hij spreekt van één tempel, en zegt dat deze éne tempel in de toekomst grotere heerlijkheid zal hebben dan hij in het verleden had; zie bij vs. 4 en vs. 10. (Trouwens ook wanneer men — zoals in zekeren zin terecht kan geschieden — den tempel van Salomo en dien van Zerubbabel als twee tempels onderscheidt, kan *men toch* niet den "tempel van Herodes" in denzelfden zin als derden tempel noemen. Immers is deze tempel gebouwd bij gedeelten en zonder dat ook de uitoefening van den cultus was onderbroken, zodat hij in historischen zin niet anders is dan de voortzetting van den tempel van Zerubbabel).

² Wij lezen *mah hejithem*.

maar tien; kwam iemand bij de perskuip om er vijftig maten uit te scheppen¹, dan waren er maar twintig. is Met korenbrand en honigdauw en hagel heb Ik u geslagen in al het werk uwer handen, maar gij hebt u niet tot Mij bekeerd², spreekt de HEERE. ¹⁹ Vestigt toch uw aandacht op den tijd van heden — den vierentwintigsten der negende maand -- af terug, dus op den tijd sinds het fundament van den tempel des HEEREN is gelegd. Vestigt uw aandacht erop: ²⁰ is er nog koren in de schuur? ja tot den wijnstok, den vijgeboom, den granaat en de olijf — ze hebben niet gedragen. Van den dag van heden af [daarentegen] zal Ik zegen geven.

11 Als datum dezer Godsspraak wordt genoemd de 24e der 9e maand in het tweede jaar van Darius, d.i. de 18e December van het jaar 520. Het is dus bijna drie maanden nadat men den herbouw des tempels weer heeft opgevat, 1:14, en twee maanden na de bemoedigende profetie van 2:1b vv. Dat ook deze profetie een bemoedigend doel heeft, blijkt aan het slot, vs. 20b; zie hier ook nader over den datum.

12-15 Vele nieuwere uitleggers oordelen, dat deze verzen niet verklaard kunnen worden in verband met hetgeen volgt in vs. 16-20. Zij willen ze daarom hiervan losmaken, en menen dan, dat Haggai in onze verzen de Samaritanen (misschien ook de nog van vóór de ballingschap overgebleven Joden) kwalificeert als onrein en dus onwaardig om aan tempelbouw en offerdienst deel te nemen, vgl. Ezra 4:1-5. O.i. is echter moeilijk aan te nemen, dat Haggai met "dit volk" en "deze ^[24] natie" in vs. 15 iets anders zou bedoelen dan de Joden, tot wie hij spreekt. Bovendien is het willekeurig, ons stuk los te maken van het volgende, dat (daar het geen afzonderlijk opschrift heeft) in den overgeleverden tekst er duidelijk mede in verband wordt gebracht. O.i. is het verband tussen beide stukken ook gemakkelijk in te zien, mits men in het oog houde, dat het oordeel der onreinheid, dat Haggai hier over de Joden uitspreekt, niet op het heden ziet (immers geeft hij aan het slot, vs. 20b, juist de toezegging, dat de HEERE zegen zal schenken), maar op het verleden, toen het werk van den herbouw nog niet weer was opgevat. (In de vertaling van vs. 15 moeten de werkwoorden daarom o.i. in den verleden tijd staan). De juistheid dezer opvatting wordt o.i. bevestigd door het onmiddellijk volgende (vs. 16 vv.), waar over deze zelfde periode wordt gesproken.

Vs. 12 spreekt van een aan de priesters voor te leggen vraag, een vraag *om thora*, wets-onderwijzing of -uitlegging, zoals de priesters naar hun ambt hadden te geven. Nu gaat er vooraf: "zo zegt de HEERE der heirscharen". Dit is altijd, en ook hier (vgl. ook vs. 11) de inleiding van wat de profeet spreekt. Men heeft geoordeeld, dat dit niet past als inleiding op zijn vraag aan de priesters, en dat deze woorden hier daarom ten onrechte staan. Eerder dan met deze mening zouden wij meegaan met een andere, volgens welke heel de vraag aan de priesters slechts een inkleding is, zodat we hier niet anders hebben dan Haggai's toespraak tot het volk. Toch schijnt ons ook deze onderstelling onnodig. We stellen ons voor, dat Haggai zijn toespraak houdt op het tempelplein, waar een schare volks, en vanzelf ook een deel der priesterschap, aanwezig is. Hij begint *met zijn* boodschap op de gewone wijze in te leiden als een woord des HEEREN. Maar dan blijkt, dat dit woord allereerst is een vraag, die hij, krachtens zijn opdracht, en dus tot voorbereiding voor de straks komende boodschap, aan de priesters heeft te stellen. Bij het uitspreken hiervan richt hij zich dus naar de zijde der priesters, en wacht dan op hun antwoord.

De vraag — vs. 13 — luidt aldus: wanneer iemand "heilig vlees" (d.i. vlees van een dier, dat als offer geslacht is) in den slip van zijn kleed draagt, en daarmee enige spijs of drank aanraakt, wordt dit door die aanraking dan heilig? De priesters antwoorden: neen! De ceremoniële heiligheid wordt in zulk een geval niet overgedragen. Dit was niet iets, dat vanzelf sprak, maar werd beslist door de wet of anders door de traditie. De gedachte, dat ceremoniële heiligheid wordt overgedragen, is op zichzelf niet ongerijmd; volgens Lev. 6:27 geschiedt het bij aanraking van het vlees van het zondoffer; dit is echter een ander geval dan het door Haggai gestelde: vooreerst is het zondoffer niet

¹ Wij schrappen *pocra*.

² Wij lezen *welō sjabtem*.

slechts heilig, maar "hoogheilig" ^[25] (St. Vert.: "een heiligheid der heiligheden"), en voorts is hier sprake van aanraking met het vlees zelf, terwijl Haggai het heeft over aanraking met het kleed, waarin het vlees zich bevindt.

Hierop — vs. 14 — stelt Haggai het geval omgekeerd: wanneer iemand, die onrein is door de aanraking met een dode (een sterke vorm van onreinheid) iets van de genoemde spijzen enz. aanraakt, wordt het aangeraakte dan onrein? De priesters antwoorden bevestigend, vgl. Num. 19:22.

Thans — vs. 15 — herneemt de profeet het woord, om de toepassing te maken. De Godsspraak, die hij heeft te brengen, heeft geen betrekking op voorschriften der ceremoniële wet; hij gebruikt *deze* slechts bij wijze van gelijkenis, om het volk te leren aangaande hogere dingen. Zó (nl. als met dien onreine, die door zijn aanraking verontreinigt) stond het nu ook met het Joodse volk, nl. in den tijd, toen de herbouw van den tempel nog niet weer was opgevat (zie boven), en zó stond het met het "werk hunner handen" (d.i. met hun oogsten, vgl. vs. 18), en met hun offers. De profeet zal straks spreken over den rampspoed, die hen gedurende heel die reeks van jaren heeft getroffen. Thans wijst hij de oorzaak aan. Waarom konden ze met hun offers (die ze brachten op het herstelde altaar, zie Inleiding) de gunst des HEEREN niet verwerven; waarom wilden hun oogsten niet gedijen? Zoals de kostelijke spijze onrein (en dus voor het gebruik waardeloos) wordt door de aanraking van een onreine, zo werden hun offers waardeloos en stonden hun oogsten onder den vloek, doordat ze aangeraakt werden door een volk, dat niet recht voor God stond, daar het (door de nalatigheid in den tempelbouw) Hem zijn eer onthield.

Zó is o.i. de strekking van Haggai's vergelijking. We zijn hierbij speciaal uitgegaan van het laatste der twee door hem genoemde gevallen: het geval van den onreine, die verontreinigt. Wij menen ook, dat hierop voor den profeet de nadruk valt. Zelfs is het o.i. wel mogelijk, dat hij het eerste geval enkel heeft genoemd om door de tegenstelling het tweede scherper te doen uitkomen: wanneer een kleed met heilig vlees het aangeraakte *niet* heiligt, maar een onreine het aangeraakte *wel* verontreinigt, dan blijkt daaruit de grote verontreinigende kracht, die het onreine heeft; en zo is het dan geen wonder, dat het kwaad, hetwelk Israel aankleefde, alles bedierf. - Intussen is het óók mogelijk, dat de profeet reeds bij het eerste geval het oog had op een meer speciale toepassing. Iemand zou nl. kunnen vragen: maar had dat altaar, dat ze toch hadden opgericht, en de offers, die daar werden gebracht, dan geen kracht om goed te maken wat Israel door het nalaten van den tempelbouw tekort kwam? Het antwoord is dan: neen, evenmin als dat kleed met heilig vlees door zijn aanraking heiligt. M. a. w.: ^[26] één zonde kan wel al het goede bederven, maar één goede zaak kan niet al het verkeerde goedmaken of neutraliseren.

16-20 Dat Israel vóór de hervatting van den tempelbouw den HEERE niet kon behagen, dat was nu het geheim van al de rampspoeden, die het volk in dien tijd hebben getroffen. Op die rampspoeden vestigt de profeet nu den blik zijner hoorders. Vroeger had hij dit ook reeds gedaan. Toen was het om hen tot het hervatten van den tempelbouw te bewegen, thans om hun de verzekering te geven, dat het van nu af beter zal worden. Dit is o.i. de hoofdstrekking van deze, nogal verschillend opgevatte, verzen. Overigens geven we toe, dat de bijzonderheden wel enige moeilijkheid opleveren. In de hier volgende verklaring trachten wij ze zo goed mogelijk op te lossen.

Allereerst — vs. 16 — wekt Haggai, evenals in 1:5, 7, 9 vv., zijn volksgenoten op, eens aandachtig na te gaan, wat hun is wedervaren in den tijd, die achter hen ligt. Hij noemt het "den tijd van heden af terug", omdat hij straks (vs. 20b)' zal verkondigen, dat er "heden" een nieuwe, betere periode aanvangt. Die slechte tijd, waarvan hij eerst spreekt, was de tijd, toen nog niet (zoals thans) "steen op steen was gelegd aan den tempel des HEEREN", dus de tijd van werkeloosheid, verlopen sinds het leggen van den grondsteen in Cyrus' dagen, vóór zestien jaar (zie Inleiding), en het hervatten van den arbeid nu bijna drie maanden geleden, 1:14. Hoe — zo vraagt de profeet — is het u in dien tijd gegaan?

In vs. 17 begint hijzelf het antwoord te geven. Al hun verwachtingen zijn teleurgesteld; altijd hadden

ze minder dan ze meenden of hadden verwacht, vgl. 1:9. De korenhoop vulde slechts tien maten in plaats van twintig; de perskuip slechts twintig in plaats van de verwachte vijftig. Men kan dit zó verstaan, dat de korenhoop bij het dorsen en een hoeveelheid druiven bij het persen veel minder opleverden dan normaal was. Maar het kan ook betekenen, dat tengevolge van den op hen rustenden vloek ook hetgeen ze hadden, altijd nog tegenviel, vgl. 1:9b.

Allerlei bezoeken — vs. 18 — hebben hen getroffen: door "brand" en "honigdauw" (zie bij Am. 4:9) kwijnde het koren weg, daarbij kwam de hagel de gewassen vernielen; zo werden ze geslagen in "al het werk hunner handen", d.i. in alle gewassen, waaraan zij (als landbouwers of gaardeniers) hun arbeid hadden besteed. De woorden "maar gij hebt u niet tot Mij bekeerd" vallen enigszins uit het redebeleid, dat immers uit is op een schildering van Israels rampen; het is alsof Haggai, bij zijn spreken van brandkoren en honigdauw denkend aan een oud profetenwoord, Am. 4:9, niet kan nalaten, even in zijn schildering in te lassen, dat ook thans — maar dan natuurlijk tot op het in 1:14 genoemde moment — nog gold het oude ^[27] profetenwoord, dat het volk trots de kastijdingen weigert zich te bekeren.

Vs. 19 herhaalt de opwekking van vs. 16, de aandacht te richten op den tijd, die aan den dag van heden voorafgaat. Het geeft nog enige nadere omschrijving, eerst door "heden" te preciseren als den 24en der 9e maand, en dan door de bedoelde periode te kwalificeren als "den tijd sinds het fundament van den tempel des HEEREN is gelegd", dus sinds 536: het gaat immers over de periode, waarin het werk had stil gelegen, en deze periode was vrijwel onmiddellijk na de grondsteenlegging begonnen.

Vs. 20a beschrijft dan opnieuw, hoe slecht het hun gegaan is. Eerst herinnert de profeet hen (in den vorm ener vraag, die ontkennend moet beantwoord worden), dat ze geen koren meer in de schuur hebben: niet omdat God thans nog op hen toorn, maar als gevolg van de mislukte oogsten der voorafgaande jaren. Vervolgens constateert hij, dat ook de wijn- en ooftbouw is mislukt.

Dan echter brengt vs. 20b, in tegenstelling met al het voorafgaande, kort en krachtig de rijke Godsbelofte: "van den dag van heden af zal Ik zegen geven". Dit is de nieuwe boodschap, i die Haggai op dezen dag heeft te brengen. Al het voorafgaande vormt hiervan de voorbereiding. Om het volk er tenvolle van te doordringen, dat de nu komende zegentijd de vrucht is van de gunst des HEEREN, waarin zij na het hervatten van den tempelbouw weer delen, heeft de profeet hen eerst nogmaals krachtig herinnerd aan den vloek, die vroeger op al hun arbeid rustte. Van heden af echter zal alles anders worden. Dat Haggai dit juist op den 24en der 9e maand, dus midden December, verkondigt, is misschien in verband te brengen met het feit, dat men op dat tijdstip gereed placht te zijn met den uitzaai van het winterzaad, en alles dus in afwachting was van den nieuwen oogst: den eersten oogst na de hervating van den tempelbouw. Nu is het de tijd voor den HEERE, om over het uitgestrooide zaad, over de sluimerende velden en gaarden zijn zegenwoord uit te spreken.

Zerubbabel, de zegelring des HEEREN. 2:21-24.

²¹ En het woord des HEEREN kwam op den vierentwintigsten der maand ten tweeden male tot Haggai als volgt: ²² Zeg tot Zerubbabel, den stadhouder van Juda: Ik zal den hemel en de aarde in beweging brengen, ²³ Ik werp koningstronen omver en vernietig de macht van de koninkrijken der volkeren, Ik werp de wagens om met hun berijders, paarden en ruiters storten ter aarde, de een valt door het zwaard van den ander. ²⁴ Te dien dage, spreekt de HEERE der heirscharen, neem Ik u, Zerubbabel, zoon van Sealtiel, mijn knecht, spreekt ^[28] de HEERE, en doe u aan als een zegelring, want u heb Ik verkoren, spreekt de HEERE der heirscharen.

Deze profetie is door Haggai ontvangen en uitgesproken op denzelfden 24en der 9e maand, waarop de voorafgaande profetie is gedateerd, vgl. 2:11. Haggai mag op dezen dag aan het volk, dat Gode weer zijn eer wil geven, nog meer goeds voorzeggen dan dat de zegen des HEEREN weer op akkers en gaarden zal rusten. Wat hij thans aankondigt, gaat daarboven uit, en is nauw verwant met de voorzegging van den Messiaansen heilstijd van 2:7 vv., al wordt deze in onze profetie niet zo

rechtstreeks beschreven als daar geschiedde. — Sommigen hebben gemeend, dat Haggai hier Zerubbabel (door hem tot Messias te proclameren) opwekt, gebruik te maken van de in het Perzische rijk heersende verwarring, en, evenals andere stadhouders of landvoogden dit hadden gedaan, zich tot onafhankelijk koning op te werpen. Deze voorstelling is echter onaannemelijk. Vooreerst was in December 520 de rust in hoofdzaak teruggekeerd (Inleiding blz. 7v.), en bij de goede communicatie, die er in het Perzische rijk bestond, was dit ongetwijfeld ook in Palestina spoedig genoeg bekend. Het is dan ook niet aan te nemen, dat Haggai met het omverwerpen van koningstronen enz. in vs. 23 bedoelt, den afloop van de opstanden tegen Darius te tekenen. Hiertegen pleit trouwens ook het feit, dat hij in ditzelfde verband spreekt over het bewegen van hemel en aarde. In het algemeen is zijn gedachtensfeer een geheel andere dan die van een politieke agitator; naar onze mening is het ook onjuist, dat hij Zerubbabel zelf als Messias tekent, maar in ieder geval vestigt hij alle aandacht uitsluitend op het werk des HEEREN, en niet op dat van enig mens. — Iets anders is het, dat de beroeringen, die pas in het Perzische rijk hadden geheerst, misschien mede hebben gediend om den blik van den profeet te vestigen op de nog geweldiger beroeringen, waarvan de toekomst getuige zal zijn.

Onze profetie richt zich — vs. 22 — speciaal tot Zerubbabel, den stadhouder van Juda, vgl. Inleiding blz. 7; waarschijnlijk echter heeft Haggai dezen toegesproken op een publieke plaats (het tempelplein), zodat het volk er getuige van was. — De HEERE zal, zo vangt Haggai aan, den hemel en de aarde doen bewegen (vgl. 2:7): het bewijs, dat Hij een nieuwe wereldperiode doet aanbreken.

Met het beroeren der natuur gaat — vs. 23 — gepaard de beroering der volkerenwereld. Dit was ook in 2:8 gezegd, maar thans wordt het nader uitgewerkt in dezen zin, dat de HEERE de koninkrijken der volkeren teniet zal doen, hun tronen zal omverwerpen en hun krijgsmacht vernietigen, wat dan geschiedt doordat ze wederkerig elkander verdelgen, vgl. ^[29] Ezech. 38:21. Het meervoud wijst erop, dat de profeet niet enkel aan den Perzischen koningstroon denkt; maar aan den anderen kant is er ook geen reden om dien buiten te sluiten, vgl. nog bij Zach. 1 : 15, 21; 2:7 vv.

Vs. 24 stelt hiertegenover, wat de HEERE aan Zerubbabel, en in hem aan Israel zal doen. Men zou na het voorafgaande kunnen verwachten, dat de profeet thans ging spreken van het in Israel opgerichte Messiaanse rijk, en door sommigen wordt ons vers dan ook in dezen zin verstaan. Naar onze mening gaat de profeet hier niet zover, maar laat hij slechts, in hetgeen hij aangaande Zerubbabel voorzegt, dit Messiaanse rijk als uit de verte zien. — Als de koningstronen der volkeren vallen, dan zal de HEERE zijn knecht Zerubbabel nemen en aandoen als een zegel. Men had zegels, die men droeg aan een snoer om den hals, Gen. 38:18; maar hier zal wel zijn bedoeld een aan den vinger gedragen zegelring, vgl. Jer. 22:24. Een zegel is op zichzelf een bezit, waarvan men niet gemakkelijk scheidt (daarom is het een waardevol pand, Gen. 38:18), en de zegelring is bovendien, en als gewaardeerd sieraad en ook omdat hij aan den vinger wordt gedragen, een geschikt beeld tot aanduiding van iets, dat men op den hoogsten prijs stelt, vgl. de uitspraak over Jojachin in Jer. 22:24. Dat de HEERE Zerubbabel als een zegelring zal aandoen, zegt dus, dat Hij dezen zeer waard zal schatten, en in hoge ere zal houden, hem niet aan Zich, en aan zijn Goddelijke bescherming, zal laten ontrukken. Hierin ligt dan tevens, dat hij tot den HEERE zal staan in een bijzondere betrekking van liefde en intimiteit. Ook het "want u heb Ik verkoren" spreekt van het voorrecht, dat de HEERE, uit vrije gunst, hem heeft verleend en nog verlenen zal. Evenzo wijst de benaming "mijn knecht", waarmede Zerubbabel wordt aangesproken (en die hij natuurlijk ook in de toekomst dragen zal), behalve op die taak, die hij voor den HEERE heeft te volbrengen en, met name door den tempelbouw, metterdaad volbrengt, óók, en zelfs bovenal, op het voorrecht van een zeer intieme relatie tot den HEERE, vgl. bij Jes. 41:8. De benaming "mijn knecht" en de gedachte der uitverkiezing worden ook toegepast op David, Ps. 89:20 v. (vgl. Ezech. 34:23 v.; 37:23 v.), en op den groten Knecht des HEEREN, 42:1, wiens bijzondere positie tot den HEERE ook met soortgelijke vergelijkingen als van den zegelring wordt aangeduid, 49:3. Intussen wordt ook meermalen van profeten of vromen als van des HEEREN knechten gesproken.

Voor het verstaan dezer profetie hebben we rekening te houden met het feit, dat Zerubbabel

afstammeling van David was, en dat hij het regiment over Juda voerde (schoon niet als koning, maar in de veel nederiger positie van een Perzischen stadhouder). De belofte van onze profetie raakt daarom niet enkel Zerubbabel, maar het gehele volk: in Zerubbabel zal de ^[30] HEERE Juda zegenen. Nu wordt naar veler oordeel Zerubbabel hier door Haggai *aangewezen* als de Messias van den komenden heilstijd; een gedachte, die men bij Zacharia (3:8; 6:12 vv.) meent terug te vinden. Toch zegt onze profetie dit niet. In het beeld van den zegelring en in de benaming "knecht" ligt het Messiasschap niet opgesloten, en konings-attributen worden hier aan Zerubbabel niet toegekend. Men grondt deze opvatting dan ook, behalve op Zerubbabels afkomst en positie, meest op de overweging, dat de in vs. 23 voorzegde neerwerping van de koninkrijken der volken toch moet worden gevolgd door de oprichting van het Messiaanse rijk, en dat ons vers dus daarvan moet spreken. O.i. ligt hierin dit element van waarheid, dat het hier gezegde naar den Messiaansen heilstijd heen-wijst. Maar wij zien geen grond om te zeggen, dat Zerubbabel hier als Messias moet zijn voorgesteld. Veeleer ligt in het feit, dat tegenover het nederwerpen van de koningstronen der volkeren niet 'wordt vermeld het oprichten van een anderen koningstroom, naar onze mening opgesloten, dat Haggai hier niet voluit van het Messiaanse rijk spreekt. Hij beperkt zich *ertoe*, te zeggen, dat Zerubbabel, en met hem het Joodse volk, onder des HEEREN bijzondere bescherming zal staan... Dit staat wel in verband *met* de Messiaanse heilsbelofte, die rust op het (door Zerubbabel vertegenwoordigde) huis van David. Maar dit betekent niet, dat deze belofte in Zerubbabel haar volle verwezenlijking zal vinden. Zerubbabel zal van die belofte slechts op zijn wijze drager zijn; en aangaande deze wijze zegt de profeet juist niets anders, dan dat hij bijzonder in des HEEREN gunst en bescherming zal staan — van enige uitwendige konings-heerlijkheid gewaagt hij niet.

Bij het licht der vervulling zien we, dat de Messiaanse heilsbelofte hier speciaal op Zerubbabels geslacht is overgegaan (in beide geslachtsregisters van den Heere Christus wordt zijn naam genoemd, Matth. 1:12 v.; Luc. 3:27); en voorts dat deze profetie over Zerubbabel heenwijst naar Hem, die in volkomen zin de uitverkoren Knecht des HEEREN, en de zegelring aan zijn hand is, en door wien het koninkrijk Gods wordt opgericht, als de tronen der volkeren worden omvergestoten. — Voorts geldt aangaande de vervulling dezer profetie veel van hetgeen bij 2:2-10 werd opgemerkt. Het bewegen van hemel en aarde is een trek, die rechtstreeks heenwijst naar de grote Voleinding. Daarnaast is het omverwerpen van koningstronen enz. iets, dat wel in de Voleinding pas zijn volle verwezenlijking vindt, maar dat toch ook gedeeltelijk is en wordt vervuld in de beroeringen der volkerenwereld ten tijde van Zerubbabel en daarna; temidden van welke beroeringen de HEERE Israel heeft beveiligd, den Christus heeft geschonken, en ook thans zijn gemeente bewaart, totdat zijn rijk in volle glorie komen zal.

ZACHARIA

INLEIDING.

1. Zacharia de profeet.

1. Zacharia (d.i. "de HEERE is gedachtig geweest") wordt genoemd "de zoon van Berechja"¹, den zoon van Iddo", 1:1, 7.

Deze Iddo is stellig dezelfde, die in Neh. 12:4 genoemd wordt als hoofd van een priesterfamilie uit den tijd van Jozua, den eersten hogepriester na de ballingschap (tot omstr. 500). Onze profeet zal dus, evenals Jeremia en Ezechiël, van priesterlijke afkomst zijn geweest.

Uit zijn profetieën zelve valt dienaangaande weinig of niets op te maken. Wel bekleedt de tempel en de priesterlijke dienst daarin nog al een belangrijke plaats. 3:1 vv.; 4:9; 6:11 v., 13. Maar dit is uit de behoeften van zijn tijd te verklaren; voor den tempelbouw heeft Haggai niet minder geijverd dan hij. En voorts spreekt hij van "de priesters", zonder zichzelf erbij in te sluiten, 7:5; vgl. 3:8. Aan de andere zijde echter is hieraan toch ook weer geen argument *tegen* zijn priesterlijke afkomst te ontleenen.

Nu was volgens Neh. 12:16 onder Jojakim (die omstr. 500 zijn vader Jozua als hogepriester was opgevolgd) een Zacharia hoofd van de priester familie van Iddo. De gedachte ligt voor de hand, dat deze Zacharia niemand anders is dan onze profeet.

Is onze profeet volgens 1:1 en 7 de kleinzoon van Iddo, elders wordt hij de *zoon* van Iddo genoemd, Ezra 5:1; 6:14. Sommigen menen daarom, dat in Zach. 1:1 en 7 de naam Berechja (onder invloed van Jes. 8:2) ten onrechte is tussengevoegd. Deze mening mist echter voldoende grond, daar in Ezra 5:1; 6:14 met "zoon" zeer wel "kleinzoon" kan zijn bedoeld.

Nu heeft men zich voor de mening, dat Berechja moet worden uitgeschakeld, nog beroepen op het feit, dat blijkens Neh. 12:16 tijdens Jojakim niet Berechja, maar Zacharia het hoofd ^[34] der naar Iddo genoemde priesterfamilie was. Intussen kan deze mededeling toch niet bewijzen, dat Berechja, zoon van Iddo en vader van Zacharia, niet bestaan heeft; wel maakt ze (indien we althans dezen Zacharia met onzen profeet mogen vereenzelvigen) het waarschijnlijk, dat Berechja vroeg gestorven is, en dit zal óók de reden zijn, waarom onze profeet in Ezra 5:1 en 6:14 de zoon van Iddo heet.

Daar Zacharia in 520 als profeet optrad, en zijn grootvader Iddo een geruimen tijd daarna (tot omstr. 500) nog priester was, moet hij bij zijn optreden als profeet nog wel zeer jong zijn geweest.

2. Zacharia's vroegst gedateerde profetie is gehouden in de 8e maand van het 2e jaar van Darius, 1:1; dus omstreeks twee maanden na Haggai's eerste optreden (op den 1en van de 6e maand, Hagg. 1:1) en na de hervatting van den tempelbouw (op den 24en dier maand, Hagg. 1:15). Natuurlijk zou het mogelijk zijn, dat Zacharia ook reeds eerder, bv. aanstonds bij de hervatting van den tempelbouw, is opgetreden, maar bewijzen hiervoor hebben we niet (ook niet in 1:16 en 8:9—13, op welke plaatsen men zich voor deze mening wel heeft beroepen).

Dat hij gemeenschappelijk met Haggai voor den tempelbouw heeft geijverd, wordt bevestigd door Ezra 5:1; 6:14.

Zacharia's werkzaamheid heeft langer geduurd dan die van Haggai. Volgens 7:1 profeteerde hij nog in het 4e jaar van Darius, dus twee jaar na zijn eerste optreden.

Over de profetieën van hh. 9-14 is afzonderlijk te spreken.

2. Het vraagstuk van de hoofdstukken 9-14.

1. Terwijl ten opzichte van de hh. 1-8 algemeen wordt aangenomen, dat Zacharia de auteur is, wordt dit aangaande hh. 9-14 door de overgrote meerderheid der hedendaagse onderzoekers ontkend.

¹ Merkwaardig is, dat ons ook uit Jesaja's tijd een "Zacharia, zoon van Jeberechja" wordt genoemd, Jes. 8:2.

De mening, dat onze hoofdstukken niet van Zacharia afkomstig zijn, is reeds in de 17e eeuw verkondigd, o.a. in 1655 door den Engelsman J. Mede. Op grond van het feit, dat Zach. 11:12 v. in Matth. 29:9 v. wordt aangehaald als een woord van Jeremia, schreef deze Zach. 9-11 aan Jeremia toe; waarin hij door andere Engelse geleerden werd gevolgd. Tot een diepergaande bespreking van het vraagstuk kwam het echter pas in het laatst der 18e eeuw, toen (van 1784 af) verschillende geleerden hh. 9-14 verplaatsten in den voor-exilischen tijd; hierbij werd veelal weer onderscheiden tussen hh. 9-11, dat ^[35] men in den tijd van Jesaja, en hh. 12-14, dat men in dien van Jeremia plaatste.

Daartegenover kwam een andere beschouwing op (die thans de overheersende is), volgens welke onze hoofdstukken niet uit een ouderen, maar uit een jongeren tijd dan dien van Zacharia dateren; enkelen zijn dan blijven staan bij de Perzische periode (omstr. 460, dus kort vóór Ezra), maar de meesten denken aan den Grieksen tijd (dus de periode na 333 v. Chr.). De theorie van den na-Zachariaansen oorsprong werd reeds in 1644 door Grotius verkondigd; in den nieuweren tijd werd ze op een wijze, die meer indruk maakte, voorgedragen door Eichhorn (1824); deze splitste onze hoofdstukken in onderscheiden stukken, waarvan hij de oudste toeschreef aan den tijd na Alexanders inval en de jongste aan de periode der Makkabeeën. Tot meerder aanzien kwam de na-Zachariaanse theorie echter pas door Stade (1881 en 1882); deze plaatste onze hoofdstukken in den tijd na Alexanders dood, de periode van de diadochen-oorlogen (tussen 300 en 280). Daarnaast kwam een andere mening op, die ze in een nog lateren tijd, nl. dien der Makkabeeën, verplaatste; terwijl weer anderen, meer in den geest van Eichhorn, aan een aantal auteurs uit verschillende perioden denken.

Tenslotte zijn er ook, die de voor-exilische met de na-Zachariaanse hypothese hebben gecombineerd, door bv. aan te nemen, dat hh. 9-11 (althans naar de kern) dateert uit den tijd vóór de ballingschap, en hh. 12-14 uit dien na Zacharia.

Men gebruikt voor de bestrijding van Zacharia's auteurschap argumenten van verschillenden aard. Men wijst er op, dat de visionnaire openbarings-vorm, die in hh. 1-8 overheersend is, in hh. 9-14 geheel of bijna geheel ontbreekt; dat er een groot onderscheid is ten opzichte van taal en stijl, en dat de inhoud geheel andersoortig is.

Maar verreweg het belangrijkste argument — dat trouwens met het laatstgenoemde nauw samenhangt — is, dat de politieke en in het algemeen de historische achtergrond dezer profetieën een andere is dan de periode van Jozua en Zerubbabel, waarvan de profetieën der eerste groep zulke duidelijke kenmerken dragen. Natuurlijk loopt hierbij de argumentatie uiteen, al naarmate men een voor-exilischen of een na-Zachariaansen ontstaanstijd aanneemt.

2. Zekerheid aangaande den ontstaanstijd onzer hoofdstukken hebben we niet. Het feit, dat ze met de profetieën, die zeker van Zacharia zijn, in één boek zijn verenigd, is o.i. ook op Schriftgelovig standpunt nog geen volstrekt bewijs, dat Zacharia er de auteur van is. Voorts wordt bij geen enkele dezer profetieën Zacharia's naam genoemd, en ook in het Nieuwe Testament wordt geen enkele uitspraak onzer hoofdstukken onder zijn naam geciteerd; wel wordt in Matth. 27:9 de ^[36] inhoud van 11:13 aangehaald, maar onder den naam van Jeremia. Ook de *inhoud* onzer hoofdstukken biedt o.i. in dezen geen afdoende zekerheid. Dit hangt samen met het sterk-eschatologisch karakter onzer profetieën. Naar onze mening zijn de historische zinspelingen dan ook veel minder talrijk dan velen aannemen. Zo meent men belangrijke argumenten aangaande den ontstaanstijd te vinden in de herders-profetie van h. 11. die dan historisch wordt verstaan (zie beneden). Wij achten deze historische opvatting onwaarschijnlijk, en aanvaarden genoemde argumenten dus niet. Anderzijds moeten we echter erkennen, dat de verklaring van dit hoofdstuk (o. a. van de drie herders van vs. 8a) stuit op moeilijkheden van zulk een aard, dat er een element van onzekerheid overblijft.

3. Moeten we ons dus met waarschijnlijkheden tevreden stellen, dan valt het volgende op te merken.

Vooreerst: het feit, dat onze hoofdstukken tot één boek zijn samengevoegd met profetieën, die zeker van Zacharia zijn, vindt haar meest voor de hand liggende verklaring, zo men aanneemt, dat ook van onze hoofdstukken Zacharia de auteur is. Ook de in Matth. 27 voorkomende aanhaling op Jeremia's naam kan hiertegen niet opwegen; bij de vele mogelijkheden van tekstcorruptie mag in een zaak als deze het beroep op één enkel woord niet te veel gewicht in de schaal leggen.

Wat voorts de door den *inhoud* van het boek geboden gegevens betreft, valt in ieder geval te constateren, dat deze aan de voor-exilische theorie niet gunstig zijn.

Vooreerst worden in 9:13 de zonen van Javan (de Grieken) genoemd als de aan Israel vijandige wereldmacht. Zover de bedoelde woorden als oorspronkelijk kunnen worden aanvaard (zie beneden), pleiten ze voor den tijd na de ballingschap, daar de voor-exilische profeten van andere wereldmachten plegen te gewagen.

In de tweede plaats spreken onze profetieën over de ballingschap meermalen als over een historisch feit. Reeds bij 9:8b ("geen dwingeland zal hen meer onder den voet lopen") is waarschijnlijk aan de ballingschap te denken. Duidelijker is dit nog bij de belofte van 9:11, dat de HEERE Sions gevangenen zal bevrijden uit den put zonder water; en vooral in 10:6-10. waar uitvoerig voorzeggd wordt, dat de HEERE de Judeeërs en de Efraïmieten zal wederbrengen uit Egypte en Assyrië en van al de volken, onder welke Hij ze verstrooid had.

Weliswaar kan hieraan door ons niet al te veel bewijskracht worden toegekend, daar we plegen te rekenen met de mogelijkheid, dat een profeet verplaatst is in een lateren tijd dan dien, waarin hij leeft (dus dat hij uitgaat van een ideëel standpunt). Nu echter de samenvoeging dezer hoofdstukken met hh. 1:8 aanleiding geeft, aan Zacharia als auteur te denken, mag toch worden ^[37] opgemerkt, dat het in genoemde plaatsen ingenomen historische standpunt hiermede overeenstemt; en tegenover de theorie van den voor-exilischen oorsprong is dit niet zonder betekenis.

4. Toegestemd moet worden, dat bij vergelijking van onze hoofdstukken met die der eerste groep er een aantal verschillen vallen te constateren. O.i. kan men deze verschillen echter geheel tot hun recht doen komen door aan te nemen, dat deze profetieën wel door Zacharia zijn ontvangen, maar in een latere periode van zijn leven.

Dat er in dit tweede deel geen visioenen meer voorkomen, zegt weinig; ook in het eerste deel vindt men niet-visionnaire stukken; bovendien is naar de door ons aangenomen verklaring 11:4-17 een visioen. Maar wel een zeer belangrijk onderscheid is dit, dat we in het eerste deel voortdurend het innige verband kunnen waarnemen met Zacharia's tijd, terwijl we in het tweede deel niets meer vernemen van den tempelbouw (blijkbaar is de tempel aanwezig, 11:13), van Jozua of Zerubbabel, noch eigenlijk van iets, dat ons als een bijzonderheid uit Zacharia's tijd bekend is.

Wij achten het dan ook buitengesloten, dat Zacharia deze profetieën zou hebben ontvangen in denzelfden tijd als die van het eerste deel. Maar aan den anderen kant maakt dit alles het toch niet nodig, te denken óf dat de. verwoesting des tempels nog in het geheel niet had plaats gehad, óf dat we zijn in de na-Zachariaanse periode. Niets belet ons aan te nemen, dat Zacharia na het ontvangen (en optekenen) van de profetieën der eerste groep nog ettelijke jaren heeft geleefd; en in dien lateren tijd deze tweede groep van profetieën heeft ontvangen. Dat we hierin weinig vinden, dat ons aan zijn tijd (nl. aan deze tweede periode ervan) doet denken, heeft ten dele zijn oorzaak in het reeds vermelde eschatologisch karakter van onze profetieën, maar kan voor een ander deel ook worden verklaard uit de geringe kennis, die we aangaande de hier bedoelde periode (den tijd, die onmiddellijk op de voltooiing des tempels volgde) bezitten.

5. Bevat blijkens het sub 3 gezegde de inhoud onzer hoofd stukken enkele aanduidingen, die aan de voor-exilische theorie niet gunstig zijn, het is misschien moeilijker gegevens te vinden, die met enige duidelijkheid pleiten tegen een na-Zachariaanse datering, of ook zulke, die in positieven zin getuigen voor Zacharia's auteurschap. Wel heeft men ook in dit opzicht op verschillende dingen gewezen, maar krachtig zijn deze argumenten o.i. niet. In verband met het bovenstaande schijnt het ons

echter het meest geraden, aan Zacharia's auteurschap vast te houden, zolang er geen afdoende argumenten voor het tegen deel zijn bijgebracht. Zulke argumenten nu zijn er o.i. ^[38] tot dusver niet gegeven, noch door de voorstanders van de voor-exilische, noch door die van de na-Zachariaanse datering. Van enkele argumenten hebben we dit boven sub 4 reeds trachten aan te tonen; van de overige mogen de voornaamste thans nog in het kort worden besproken.

Over het algemeen zijn het belangrijkste de argumenten, die aan den historisch-politieke achtergrond onzer hoofdstukken zijn ontleend; daarom willen we ons tot deze beperken. Het meest doelmatig schijnt ons, de argumenten voor den voor-exilischen en die voor den na-Zachariaansen oorsprong zoveel mogelijk gezamenlijk te bespreken, daar ze voor een belangrijk deel aan dezelfde gegevens worden vastgeknoot.

a. Een argument, dat bepaald voor de voor-exilische datering wordt aangevoerd, is dat er zonden worden genoemd, die specifiek voor-exilisch zouden zijn: het vragen van teraphim, waarzeggers, dromers, 10:2; afgoderij en valse profetie, 13:2-6. Intussen kan men zich gemakkelijk voorstellen, dat er in Zacharia's dagen onder de uit Babel teruggekeerden (misschien onder invloed van de door hen in het land aangetroffen half-Heidense bevolking) genoeg Heidense elementen waren binnengedrongen om hem aanleiding te geven, tegen bovengenoemde zonden te getuigen.

b. Voor een voor-exilischen (ten dele ook voor een na-Zachariaansen) oorsprong heeft men aangevoerd verschillende namen van staten, volken en steden.

Vooreerst is er sprake van Damaskus en Hamath, 9:1; en van de steden der Feniciërs en der Filistijnen, 9:2vv., waarvan Gaza als koningsstad wordt genoemd, 9:5. Men heeft gemeend, dat dergelijke vermeldingen uit den tijd na de ballingschap niet zouden zijn te verklaren.

Hiertegen is echter op te merken, dat bedoelde Syrische, Fenicische en Filistijnse steden toch ook na de ballingschap nog bestonden. Dat ze tijdens Zacharia onder Perzische heerschappij stonden, behoefde hem niet te beletten, gerichten over haar aan te kondigen. En mocht een enkele trek, zoals de vermelding van Gaza's koning, beter passen in den tijd vóór dan in dien na de ballingschap, dan kan men ook denken aan de mogelijkheid, dat Zacharia trekken uit het verleden mede in zijn tekening heeft opgenomen.

Verder heeft men voor de voor-exilische datering zich beroepen op de omstandigheid, dat in onze hoofdstukken Israel (Efraïm, huis van Jozef) en Juda (of Jeruzalem) meermalen naast elkander worden genoemd, 9:10, 13; 10:6; 11:14; waaruit men dan afleidt, dat de twee rijken nog bestonden. Intussen zijn ook in Zach. 8:13 het "huis Juda" en het "huis Israel" naast elkander genoemd. De gemeente na de ballingschap ^[39] beschouwde zich als de voortzetting van het gehele hondsvolk (vandaar ook het twaalfstal onder de offers van Ezra 6:17 en 8:35). Zo wil ook de profeet door de samenvoeging dezer benamingen het toekomstige Godsvolk in zijn volledigheid tekenen.

Een derde punt is de vermelding van Egypte en Assyrië als landen der ballingschap in 10:10 v. Dat deze landen (en niet Babylonië) als zodanig worden genoemd, is volgens sommigen een bewijs, dat de auteur in den tijd vóór de Babylonische ballingschap moet hebben geleefd. (Wel was vóór de Babylonische wegvoering Egypte als land der ballingschap niet van betekenis; maar voordat de Assyrische wegvoering in 722 een feit geworden was, werd het in de profetie wel als zodanig genoemd, Hosea 9:3; 11:5, 10 v.; en in deze periode stelt men dan den ontstaanstijd onzer profetie). — Aan den anderen kant heeft men die vermelding van Egypte en Assyrië ook aangehaald als argument voor de na-Zachariaanse datering; hierbij neemt men dan aan, dat met Assyrië het Syrische Seleucidenvolk is bedoeld.

O.i. kunnen deze namen echter zeer wel uit Zacharia's tijd worden verklaard. Vooreerst kan men aannemen, dat Egypte en Assyrië hier, evenals bij Hosea, symbolische betekenis hebben. Maar voorts is er een andere verklaring, die o.i. nog waarschijnlijker is. De naam "Assyrië" wordt na de ballingschap in ruimen zin gebruikt, en ook gegeven aan Perzië, Ezra 6:22, en Babylonië, Klaagl. 5:6. In dezen zin zal ook Zacharia het woord hebben gebruikt. Dat hij daarnaast Egypte noemt, kan niet

bevreemden als men bedenkt, dat daarheen in Jeremia's tijd een belangrijk aantal Judeeërs was uitgeweken.

c. In de discussie over den ontstaanstijd onzer hoofdstukken neemt een belangrijke plaats in het gedeelte 11:4-17. Men is dan van mening, dat hetgeen hier wordt geboden, voor een groter of kleiner deel beschrijving is van toestanden en gebeurtenissen, die voor den auteur reeds tot het verleden (en volgens de meesten speciaal tot het *jongste* verleden) behoorden. Voor de voor-exilische datering heeft men zich speciaal beroepen op wat vs. 8a zegt van de drie herders, die in één maand worden verdelgd; sommigen zien hierin dan de Israelietische koningen Zacharia, Sallum en Menahem; anderen de Judeese koningen Joahaz, Jojakim en Jojachin.

Daartegenover zien in den nieuweren tijd velen in 11:4-17 (of speciaal in vs. 8a) de weerspiegeling van feiten uit de na-Zachariaanse (speciaal de Griekse) periode, waarbij men denkt aan gebeurtenissen uit de 3e eeuw, of uit de 2e eeuw v. C., speciaal uit den eersten tijd der Makkabeeën (zie verder de verklaring).

[40] Naar onze mening missen al deze redeneringen bewijskracht, daar 11:4-17 (ook vs. 8a) niet historisch, maar profetisch moet worden verstaan. Speciaal ten opzichte van de drie herders van vs. 8a heeft niemand nog drie hier in aanmerking komende regenten aangewezen, die in één maand zijn gedood.

d. Als belangrijk argument voor den Grieksen tijd werd oorspronkelijk beschouwd de vermelding der "zonen van Javan" (d.i. de Grieken) als Juda's vijanden in 9:13. Intussen heeft dit argument een groot deel van zijn betekenis ingeboet, daar velen — op grond van de eigenaardige constructie — deze woorden voor een latere toevoeging houden. Overigens kunnen voor wie het bovennatuurlijk karakter der profetie erkent deze woorden, ook als ze van den oorspronkelijken auteur zijn, niet bewijzen, dat deze in den Grieksen tijd heeft geleefd. Men kan toch aannemen, dat de Geest der profetie hem het Macedonisch-Griekse rijk heeft doen zien als opvolger van het Perzische rijk en dat in verband hiermede de Grieken hier optreden als degenen, die in den Messiaansen tijd de wereldmacht vertegenwoordigen. — Men kan hieraan nog toevoegen, dat Zacharia, dien we in 520 zagen optreden, zeer wel nog overwinningen der Grieken op de Perzen als van Marathon (490) en zelfs van Salamis (480) kan hebben beleefd, zodat, natuurlijk gesproken, de gedachte aan een Griekse overheersing van het Oosten niet zover buiten zijn gezichtskring behoefde te liggen.

[41]

VERTALING EN VERKLARING.

Eerste deel. Hoofdstuk 1-8.

In de profetieën, die in deze hoofdstukken zijn vervat, treedt het verband met Zacharia's tijd duidelijk aan het licht. Ze worden dan ook (in onderscheiding van de profetieën der volgende hoofdstukken) algemeen aan Zacharia toegeschreven.

Oproep tot bekering. 1:1-6.

¹ In de achtste maand, in het tweede jaar van Darius, kwam het woord des HEEREN tot den profeet Zacharia, den zoon van Berechja, den zoon van Iddo, als volgt: ² In toorn heeft de HEERE op uw vaderen getoornd. ³ Dies zult gij tot hen zeggen: Zo zegt de HEERE der heirscharen: Keert weder tot Mij, spreekt de HEERE der heirscharen, dan zal Ik tot u wederkeren, zegt de HEERE der heirscharen. ⁴ Weest niet als uw vaderen, aan wie de vroegere profeten hebben toegeroepen: Zo zegt de HEERE der heirscharen: bekeert u toch van uw boze wegen en van uw boze werken; maar zij hoorden en luisterden niet naar Mij, spreekt de HEERE. ⁵ Uw vaderen, waar zijn ze? En de profeten, leven ze eeuwig? ⁶ Maar mijn woorden en mijn besluiten, die Ik aan mijn knechten de profeten bevolen had, hebben die uw vaderen niet getroffen, zodat zij zich bekeerden en zeiden: Zoals de HEERE der heirscharen Zich voorgenomen had ons te doen overeenkomstig onze wegen en onze werken, zo

heeft Hij met ons gedaan?

Deze eerste profetie wordt door sommigen opgevat als ^[42] inleiding op de straks volgende nachtgezichten. O.i. draagt ze echter meer een zelfstandig karakter. Ze bevat een algemenen oproep tot bekering, *met* de belofte, dat de HEERE dan tot hen zal wederkeren. Door haar inhoud is ze nauwer verwant aan plaatsen als 7:7 vv. en 8:16 dan aan de nachtgezichten.

1 Het is de achtste maand van Darius' tweede regeringsjaar (dus November 520); de dag wordt niet aangegeven, sommigen denken aan den eersten, maar zonder voldoende grond. Het is een paar maanden nadat de tempelbouw weer ter hand is genomen (op den 24en der 6e maand, Haggai 2:1) en een maand of nog korter na Haggai's op het Loofhuttenfeest (den 21en der 7e maand) gehouden profetie aangaande de toekomstige heerlijkheid van den herbouwd tempel, Hagg. 2:2.— Aangaande Zacharia's naam en afkomst zie Inleiding. — Ons vers zegt alleen, dat Zacharia het nu volgende Godswoord heeft ontvangen; maar natuurlijk is de bedoeling, dat hij het ook aldus heeft uitgesproken, waarschijnlijk op denzelfden dag, vgl. Jes. 7:3. Als plaats van zijn optreden zullen we ons het tempelplein hebben te denken.

2 De profetie begint met te herinneren aan het feit, dat de HEERE op de vaders zwaar getoornd heeft: men denke speciaal aan den tijd der ballingschap. Deze herinnering moet den grond leggen voor de straks volgende opwekking tot de thans levenden, de zonden der vaders niet na te volgen.

3, 4 Deze opwekking is een oproep tot bekering. Zacharia gaat er dus van uit, dat ook het thans levende geslacht op zondige wegen wandelt. Zó spreekt hij, nadat de tempelbouw weer begonnen is; hij denkt bij de zonde des volks dus niet, gelijk Haggai, aan het verwaarlozen van den tempelbouw, maar laat zijn blik gaan over het gehele leven, vgl. 5:3; 7:9v.; 8:16 vv. Hij ontkent dus ook niet, dat het hervatten van den bouw voortkwam uit een "horen naar den HEERE", 1:12; maar zegt alleen, dat er ook daarna voor den oproep tot voortgaande bekering nog plaats blijft. — Aan de opwekking voegt hij de belofte toe, dat de HEERE dan ook zijnerzijds zal wederkeren tot het volk. Dit is niet in strijd met het feit, dat de HEERE reeds in den terugkeer uit de ballingschap opnieuw zijn gunst tot het volk had heengewend. Daarna toch was het volk weer door misgewassen en tegenslagen getroffen, waarin ook Haggai een bewijs van het Goddelijk ongenoegen zag, Hagg. 1:5 vv. En nu had wel Haggai kort geleden aan het inzake den tempelbouw gehoorzame volk de belofte verkondigd: "Ik ben met u", 1:13; 2:5; maar ook aldus blijft er voor Zacharia's belofte nog wel plaats; ook Haggai's profetieën wezen heen naar een toekomst, waarin hetgeen aanvankelijk en in een bepaald opzicht werkelijkheid was, nog in veel volleren zin werkelijkheid zou worden. De tempelbouw ^[43] was wel begonnen, maar nog niet voltooid, en de overgrote meerderheid van het volk leefde nog in de verstrooiing. Vgl. ook 1:12.

Deze roepstem tot bekering — vs. 4 — worde niet in den wind geslagen, zoals de vaders hebben gedaan. Ook tot dezen kwam door den mond der oude profeten de opwekking, zich te bekeren, en wel van hun boze "wegen" (gedragingen) en van hun boze werken; maar zij luisterden niet. — Men lette er op, hoe Zacharia zich op de oude geschiedenis beroept, en ook, hoe hij zich aansluit bij de prediking der oude profeten, vgl. ook 7:6 vv. Blijkbaar kende hij hun geschriften; trouwens, reeds Jeremia toont Hosea te kennen.

5, 6 Nu weet Zacharia het wel: die vaders, en óók die profeten, van wie hij spreekt, zijn reeds lang van de aarde verdwenen. Maar — vs. 6 — daarom is het niet nutteloos, van die verledene zaken tot het geslacht van heden te spreken. Al zijn de vaders en de profeten heengegaan, er blijft van hen over een leerzame herinnering: ze bestaat hierin, dat de "woorden" en de "besluiten", die de HEERE aan de profeten had opgedragen te spreken, ook inderdaad de vaders "getroffen" hebben, dus ook over hen gekomen zijn. Met die door de profeten verkondigde "woorden" en "besluiten"¹ zijn bedoeld de strafaankondigingen, die door de ballingschap in vervulling zijn gegaan. — Zó duidelijk

¹ Voor deze vertaling van *chöq* vergelijk men Ps. 2:7; 105:10.

was die vervulling, dat de vadersen het zelf moesten erkennen: ze bekeerden zich en spraken uit, dat de HEERE alles ten uitvoer had gebracht, wat Hij blijkens het woord der profeten had beraamd.

Eindelijk heeft het profetische woord dus toch vrucht gedragen, natuurlijk niet bij allen, maar wel bij enkelen, vgl. Klaagl. 2:17; Dan. 9:4 vv.; Ezra 9:6 vv.; deze bekering werd ook immers door de bevrijding uit Babel verondersteld. Maar deze vrucht van het Godswoord kwam eerst na de straf, en niet aanstonds na de verkondiging; vandaar de vermaning van vs. 4.

Het eerste gezicht: de ruiters. 1:7-17.

⁷ Op den vierentwintigsten dag der elfde maand (dat is de maand Sebat) in het tweede jaar van Darius, kwam het woord des HEEREN tot den profeet Zacharia, den zoon van Berechja, den zoon van Iddo, als volgt: ⁸ Heden nacht zag ik, en zie: een ruiter op een rood paard, en hij stond tussen mirten, die zich bevonden in een laagte; en achter hem waren rode, voskleurige en witte paarden. ⁹ En ik zeide: Wat zijn dat, heer? En de engel, die tot mij sprak, zeide: Ik zal u tonen, wat dat ^[44] zijn. ¹⁰ Nu hief de man, die tussen de mirten stond, aan en zeide: Dit zijn zij, die de HEERE heeft uitgezonden om de aarde te doorkruisen. ¹¹ Hierop begonnen zij te spreken tot den Engel des HEEREN, die tussen de mirten stond, en zeiden: Wij hebben de aarde doorkruist, en zie, de gehele aarde is stil en rustig. ¹² Toen hief de Engel des HEEREN aan en zeide: HEERE der heirscharen, hoe lang nog zult Gij U niet ontfermen over Jeruzalem en over de steden van Juda, op welke Gij nu zeventig jaren lang hebt getoornd? ¹³ Toen antwoordde de HEERE den engel, die tot mij sprak, goede woorden, woorden van vertroosting. ¹⁴ En de engel, die tot mij sprak, zeide tot mij: Predik aldus: Zo zegt de HEERE der heirscharen: In groten ijver ben Ik ontbrand voor Jeruzalem en Sion; ¹⁵ en met groten toorn toorn Ik tegen de geruste volkeren; want terwijl Ik een weinig toornde, hebben zij geholpen ten kwade. ¹⁶ Daarom, zo zegt de HEERE: Ik keer Mij naar Jeruzalem met erbarming, mijn huis zal daarin worden gebouwd, spreekt de HEERE der heirscharen, en het meetsnoer wordt over Jeruzalem uitgespannen. ¹⁷ Predik nog dit: Zo zegt de HEERE der heirscharen: wederom zullen mijn steden overvloeien van het goede, en de HEERE zal Sion weder vertroosten en Jeruzalem weder verkiezen.

Het gedeelte 1:7-6:8 bevat een achttal gezichten of visioenen, die tot hoofdinhoud hebben de ontsluiting van den raad Gods tot heil van zijn volk en tot vernedering van Juda's vijanden. Hier, in 1:7-17, hebben we het eerste visioen.

Vooraf gaat in vs. 7 een tijdsopgaaf; terwijl uit vs. 8 dan blijkt, dat dit visioen in den nacht (en wel in den voorafgaanden nacht) ontvangen is. Gewoonlijk neemt men aan, dat dit ook geldt voor de volgende visioenen, waarom ze alle onder den naam van "nachtgezichten" bekend staan. Uitdrukkelijk gezegd wordt dit niet; en er is dan ook een mening, volgens welke de visioenen door een langere tijdsduur van elkander gescheiden zijn geweest; de tijdsbepaling van vs. 7 en het "heden nacht" van vs. 8 zouden dan uitsluitend van het eerste visioen gelden. Toch is o.i. de eerstgenoemde opvatting veel waarschijnlijker. Vooreerst kan ze zich beroepen op het feit, dat geen der andere visioenen afzonderlijk gedateerd is. Voorts wordt in 4:1 over den toestand, waarin de profeet tussen het vierde en het vijfde visioen verkeert, gesproken als over een slaap, waaruit hij wordt gewekt; wat duidelijk op een korte ^[45] pauze wijst. Tenslotte is er een opmerkelijke correspondentie tussen het eerste en het laatste visioen.

Er is een mening, volgens welke Zacharia in het eerste visioen, en nog in een deel der andere, zou zijn verplaatst naar een tijdstip van het verleden, liggend vóór den terugkeer uit de ballingschap, zodat in zijn visioenen heel de volksherstelling (dus met inbegrip van den terugkeer) zou worden voorgesteld. Zo zou de beschrijving, die in 1:11 van den toestand der aarde wordt gegeven ("de gehele aarde is stil en rustig") zien op den laatsten tijd vóór den ondergang van het Babylonische rijk. Intussen was toen, door het optreden van Cyrus, de aarde juist in beroering. Naar onze mening laten zich dan ook al de visioenen ongedwongen verklaren van uit het historisch standpunt, waarop Zacharia in werkelijkheid stond.

7 Het is op den 24en der 11e maand van Darius' tweede regeringsjaar (midden Februari 519), dus drie maanden na de toespraak van 1:1.—6; en twee maanden na Haggai's laatste profetieën. Terwijl

in 1:1, evenals bij Haggai, de maand eenvoudig met het cijfer wordt aangeduid, wordt hier ook genoemd de naam Sebat, dien deze 11e maand bij de Babyloniërs had (vgl. ook den naam Kislev in 7:1). De Babylonische maandnamen werden door de Joden na de ballingschap langzamerhand overgenomen en zijn ook bij de hedendaagse Joden nog in gebruik. Op dezen dag dan (d.w.z. in den voorafgaanden nacht, zie vs. 8) "kwam het woord des HEEREN" tot Zacharia "als volgt". Deze uitdrukking is hier te verstaan in een ruimen zin, want wat er volgt, is niet een rechtstreekse Goddelijke toespraak tot Zacharia, maar de beschrijving van een visioen. Dat visioen is het "woord", d.i. de openbaring, die hem tebeurtviel.

8 Zacharia verhaalt nu, dat hij "heden nacht" een gezicht had. Blijkbaar heeft hij dus het in den nacht geziene den daarop volgenden dag aanstonds bekendgemaakt. Waarschijnlijk deed hij dit mondeling, maar dan heeft hij het daarna (blijkens den eersten persoon) toch ook zelf op schrift gesteld. Bij het "zien" is te denken aan het visionnaire zien, niet aan een droom, vgl. 4:1. Zacharia verkeert dus in den toestand niet van den natuurlijken slaap, maar van de geestverrukking. Dit eerste visioen zal in den voornacht zijn te stellen. Waarschijnlijk had Zacharia, van ernstige gedachten vervuld, den slaap nog niet gezocht, toen de geestverrukking over hem kwam. — Het nu volgende visioen is naar zijn algemene strekking wel duidelijk, maar verschillende onderdelen leveren moeilijkheden op. De profeet ziet een ruiter op een rood paard, en achter hem andere paarden, natuurlijk ook met ruiters er op, vgl. vs. 11; dat deze niet genoemd worden, is omdat de aandacht voorlopig gericht wordt op de paarden met hun verschillende kleuren. (De mening, dat de paarden ook hier, evenals 6:1 vv., zijn te denken als voor wagens gespannen, vindt ^[46] geen grond in den tekst, die geen wagens noemt, en uitdrukkelijk zegt, dat het voorste paard een ruiter draagt). Hij, dien Zacharia het eerst ziet, is dus de voorste, d.i. de aanvoerder van een ruiterschaar (meer speciaal is hij de aanvoerder van de eerste groep, maar toch tegelijk het hoofd van de gehele schaar, vs. 10). De aanduiding van de plaats, waar hij (en dus ook de anderen), op zijn paard gezeten, zich bevindt, wordt zeer verschillend opgevat. Daar deze ruiters echter blijkbaar voor den HEERE (of voor den Engel des HEEREN) verschijnen, is te denken aan de woonplaats Gods, dus aan den hemel (de tempel komt niet in aanmerking, daar hij nog niet gereed was), vgl. 6:1.¹ In verband hiermede vertalen wij liever niet, zoals men gewoonlijk doet, "de mirten" en "de laagte", maar "mirten" en "een laagte".² Onder dit beeld van mirten in een laagte wordt hier dan o.i. de woonstede Gods, of haar ingang, aan den profeet getoond (evenals in 6:1 speciaal de uitgang des hemels onder het beeld van de koperen bergen). De mirt is een altijd groene boom, en als zodanig geschikt om de woonstede Gods te symboliseren; en de toevoeging zal aanduiden, dat ze stonden in een laag dal, door wateren besproeid, waardoor ze welig konden tieren: Zacharia ziet ze stellig in bovenaardse schoonheid prijken.

Die ruiters zijn nu de boden, die zijn uitgezonden om de aarde te doorkruisen (vs. 11), en die thans teruggekeerd zijn om verslag uit te brengen aan hun Zender, nl. aan den HEERE, vs. 10, of aan den Engel des HEEREN, vs. 11.

Men heeft ons visioen wel in verband gebracht met het beeld, dat de Westelijke hemel bij het ondergaan der zon vertoont, terwijl dan aan dat van h. 6 de voorstelling van den Oostelijken hemel bij zonsopkomst ten grondslag zou liggen. Vooral wanneer men aanneemt, dat de visioenen in één nacht zijn ontvangen, heeft deze voorstelling iets aantrekkelijks. Het eerste sluit zich dan aan bij de indrukken van den ondergeganen dag, het laatste bij de gedachte aan den nieuwen dag, die nadert;

¹ De Griekse vertaling heeft in onzen tekst niet "mirten", maar "bergen", dus evenals 6:1. Deze lezing wordt door velen gevolgd, maar is o.i. minder waarschijnlijk. De situatie is niet dezelfde: in 6:1 wordt bepaald de uitgang des hemels beschreven, onze tekst verplaatst ons *in* (of bij den ingang van) den hemel. Ook worden de "koperen bergen" in 6:1 beschreven op een wijze, die het onwaarschijnlijk maakt, dat Zacharia ze reeds eerder heeft genoemd.

² In het Hebreeuws staat wel vóór "mirten" en "laagte" het artikel, maar dit kan ook enkel aanduiden: die bepaalde mirten en die bepaalde laagte, die de profeet zag, en veronderstelt dus niet perse (gelijk het artikel bij ons zou doen), dat het voor hem (en voor zijn lezers) reeds van tevoren bekende zaken waren. Vgl. ook bij 6:1.

dit stemt overeen met den inhoud: in het eerste visioen brengen de ruiters verslag van de verrichte taak, in het laatste gaan de vier wagenspannen uit om een nieuwe taak te volbrengen. — Intussen kan men toch niet zeggen, dat de invloed van het beeld van den avondhemel zich in de tekening van ons visioen sterk doet ^[47] gevoelen, zie ook bij 6:3. — Overigens is in de tekening dit wel de hoofdzaak, dat de paarden door hun verschillende kleuren duidelijk onderscheiden worden in verschillende groepen, die we ons zullen moeten denken als uitgezonden naar verschillende windstreken, zie bij vs. 10.

Wat de bijzonderheden betreft, leveren de kleuren nogal moeilijkheden op.

In plaats van "rood" kan men ook, met anderen, vertalen: "roodbruin" of "bruin" ; en in plaats van "voskleurig" wordt ook "rood" vertaald. Voorts zijn er in 6:2 vier verschillend gekleurde groepen, uitgaande naar de verschillende windstreken; terwijl er hier slechts drie zijn, en onder deze slechts twee, die ook in h. 6 voorkomen. De Griekse vertaling heeft ook in ons visioen vier kleuren, en sommigen nemen aan, dat dit juist is. — Het op den voorgrond treden van het rood kan zeer wel in verband staan met het beeld van den avondhemel (vgl. ook 6:2).

Een andere vraag is, of de kleuren ook enige bijzondere *betekenis* hebben. In Openb. 6:1-8 ziet Johannes eerst een wit, dan een vuurrood, dan een zwart, dan een vaal paard. Hier is dus naar den vorm enige aansluiting bij deze twee visioenen van Zacharia. Nu stelt in Openb. 6 elk der paarden een bepaalde macht voor, en deze wordt tegelijk door de kleur van het paard gesymboliseerd. Dit is echter geen bewijs, dat ook in ons visioen de kleuren der paarden een soortgelijke betekenis hebben. O.i. is dit dan ook niet het geval. In ons visioen hebben de ruiters tot taak gehad, den toestand op aarde te verkennen, vs. 11. Dat ze daarbij óók nog symbool zouden zijn deels van rampen, deels van de overwinnende macht van het Godsrijk, blijkt uit niets, en is met hun karakter van verkenner ook moeilijk overeen te brengen. Het kan ook niet worden afgeleid uit Openb. 6:1-8, waar heel de voorstelling een aanmerkelijk andere is, en bv. dit verkennerkarakter der ruiters ontbreekt. Dat verschillende visioenen gelijke trekken gebruiken in verschillenden zin, is trouwens niets ongewoons.

Eerder kan men ter vergelijking bijbrengen h. 6, waar de kleuren misschien symbolische aanduiding zijn van de windstreken, waar ze bij horen (de zwarte kleur het Noorden, de donkere luchtstreek, enz.). Intussen ontbreekt in ons visioen ook in dit opzicht alle aanduiding. Het is ook best mogelijk, dat ze geen enkele bijzondere betekenis hebben, dat ze dus enkel dienen om de groepen te *onderscheiden*, en niet om ze te *karakteriseren*.

9-12 Zacharia vraagt (aan iemand, dien hij met "heer" of "mijnheer" aanspreekt) naar de betekenis van het gezicht. Degene, die hem antwoordt, en tot wien blijkbaar ook de vraag was gericht, wordt genoemd "de engel, die tot mij sprak"; een figuur, die in Zacharia's visioenen nog meermalen voorkomt, 1:19; 2:3; 4:1, enz. Wanneer in de visioenen van vroegere profeten aan het geschouwde een verklaring wordt toegevoegd, is het de HEERE zelf, die deze geeft, Am. 7:8; 8:1 vv.; Jer. 1:11 vv.; Jer. 24. Reeds bij Ezechiël horen we van een "man", door wiens bemiddeling de openbaring tot stand komt, Ezech. 40:3. Bij Zacharia treedt dan op de ^[48] uitleggende engel. Het is alsof bij hem en bij Ezechiël, dus in de latere profetie, de aanraking van den profeet met God minder rechtstreeks is. Men kan hierin een aanwijzing zien, dat de profetie haar einde nadert, en diengevolge de werking van den Geest der profetie minder intens is. Aan de andere zijde heeft echter deze nieuwe openbaringsvorm toch ook weer zijn eigen betekenis, daar aldus de afstand tussen God en mens, en daarmee de hoogheid Gods, scherper geaccentueerd wordt. — Eigenaardig is, dat Zacharia ons zijn gesprek *met* den engel mededeelt, zonder ons eerst met het feit van diens aanwezigheid in kennis te stellen. We hebben het ons zó te denken, dat tegelijk met de gestalten van het visioen ook die engel voor Zacharia's geestesblik aanwezig is, en dat de profeet, zonder nadere aanwijzing, zich onmiddellijk van diens betekenis bewust is; en dit zal ook de reden zijn, waarom hij den engel niet opzettelijk bij ons inleidt. — Door de aanspraak "heer" of "mijnheer" bejegt Zacharia hem met eerbied; maar ten onrechte heeft men uit die aanspraak afgeleid, dat hij hem als een Goddelijk wezen beschouwt. — In plaats van "die *tot* mij sprak" willen sommigen vertalen: "die *in* mij sprak", zodat de uitdrukking zou gewagen van een stem, die Zacharia in zijn binnenste verneemt, vgl. Hos. 1:2. Nu vergeten we natuurlijk niet, dat we te doen hebben met een visioen; het zien en horen is dus

alles in den geest. Maar Zacharia beschrijft het visioen naar de gewaarwording, die hij daarvan heeft. En dan is duidelijk, dat dit de gewaarwording is van een toegesproken-worden door iemand, die vóór hem staat. Immers: de engel wordt aangesproken niet alleen door Zacharia, maar ook door den HEERE, vs. 13; later wordt zelfs uitdrukkelijk gezegd, dat de engel tevoorschijn treedt, en dat een andere engel hem tegemoet gaat, 2:3.

De engel belooft, de door Zacharia begeerde verklaring te zullen geven. Dit geschiedt nu echter — vs. 10 .— niet rechtstreeks door den engel zelf, maar door bemiddeling van een ander, die blijkbaar door een woord of een wenk des engels daartoe is opgewekt. Die ander is "de man, die tussen de mirten stond", dus de voorste der ruiters (de aanvoerder van de rode groep en tevens het hoofd van de gehele schaar); deze begint te spreken, en zijn woord is speciaal voor Zacharia bestemd: hij verklaart, dat deze ruiters door den HEERE zijn uitgezonden, om de aarde te doorkruisen. Hun taak was: verkennen, vs. 11. De uitdrukking "doorkruisen" eist niet, aan te nemen, dat al de ruiters over de gehele aarde zijn getrokken; met het oog op de verschillende kleuren der paarden, ook beschouwd in verband met 6:1 vv" hebben we veeleer aan te nemen, dat ze groepsgewijze in verschillende richtingen zijn getrokken; thans zijn ze dan weer bijeengekomen om verslag uit te brengen aan hun Zender.

Daartoe nemen ze nu — vs. 11 — het woord. De aanvoerder ^[49] heeft hen ingeleid (niet bij den HEERE, maar toch wel bij Zacharia, voor wien hun boodschap immers zijdelings bestemd is). Dat het verslag zelf niet door den aanvoerder, maar door den gehelen troep wordt uitgebracht, geeft daaraan meer nadruk: elke groep vertelt wat ze zelve gezien heeft. Zij richten zich hierbij niet rechtstreeks tot den HEERE zelf, maar tot "den Engel des HEEREN, die tussen de mirten stond". Ook hier dus, evenals in vs. 9, een tussenpersoon, thans tussen den HEERE en zijn boden; en: ditmaal is die tussenpersoon niemand minder dan de Engel des HEEREN. Dat we hier met een nieuwen Persoon te doen hebben, is duidelijk. Al staat Hij óók tussen de mirten, evenals de ruiter op het rode paard, toch is Hij met dezen niet te vereenzelvigen; immers, dat deze tot de verkenners behoort, blijkt zowel uit het rode paard, waarop hij zit, als uit de omstandigheid, dat hij niet *tegenover*, maar vóór de anderen staat, dus hun aanvoerder is. Evenmin is de Engel des HEEREN te vereenzelvigen met den engel der uitlegging. Reeds het verschil in aanduiding wijst onmiskenbaar op verschillende personen. — De Engel des HEEREN komt in het O. T. meermalen voor. Hij wordt wel enerzijds van God onderscheiden (reeds door den naam "Engel des HEEREN"), maar anderzijds met God vereenzelvigd, vgl. Gen. 16:10 v., 13; 22:12; 31:11, 13, enz.¹ Hij is Degene, dien we bij het licht des Nieuwen Dags kennen als den tweeden Persoon der Heilige Drieëenheid; dat Hij "Engel" (d.i. "Bode") heet, is omdat Hij als Middelaar het werk Gods ten uitvoer brengt. .— Dat Hij "tussen de mirten" staat, zegt nog niet, dat Hij *naast* den vorsten ruiter staat; veeleer staat Hij aan de zijde Gods, maar als Diens Plaatsvervanger is Hij uit de verborgenheid, waar God woont, voor-uitgetreden, en nu staat de ruiter met zijn schaar vóór Hem, om het resultaat van hun verkenningstocht te melden. — Hun boodschap luidt, dat ze de gehele aarde stil en rustig hebben bevonden. Uit vs. 12 blijkt, dat dit voor Jeruzalem en Juda een ongunstige boodschap is. Blijkbaar berust dit op de gedachte, dat de heilstijd zal worden voorafgegaan door een beweging in de volkerenwereld. Men kan hierbij denken aan Haggai's voorzeggingen van de Godsgerichten, waardoor de volkerenwereld beroerd zal worden, en die den Messiaansen heilstijd zullen inleiden, Hagg. 2:8a, 22 v" en het is mogelijk, dat onze plaats mede op die beloften terugslaat. Men kan echter ook denken aan andere (met die gerichten trouwens samenhangende) bewegingen onder de volkeren. Haggai noemde in het bovengenoemde verband ook het komen van de schatten der volken naar Jeruzalem, Hagg. 2:86; en bij Zacharia zelf komt later ter sprake het zenden van geschenken naar Jeruzalem door de in Babel achtergeblevenen, 6:9 vv., en hun medewerking ^[50] aan den tempelbouw, 6:15; voorts de terugkeer der achtergeblevenen, 8:8; 2:4 v.; en tenslotte de toebrenging van vele volken, 2:11; 8:22; en er is reden om dit alles mede te begrijpen onder de verwachting, die teleurgesteld wordt door het bericht, dat de gehele aarde stil en rustig is; vgl. ook bij 6:8. — De rust, die volgens de boden thans

¹ Vgl. Abraham, de Vriend Gods, blz. 84 v.

(Febr. 519) op aarde heerst, had nog niet lang geduurd; pas in de zomer van 520 was, na de opstanden, die in het rijk waren uitgebroken, de rust in hoofdzaak hersteld (zie Inleiding op Haggai). Het schijnt wel, dat bij sommigen der teruggekeerden (misschien ook bij Zacharia zelf) de hoop had geleefd, dat de daaraan voorafgegane opstanden het begin zouden zijn van die grote beroeringen in de volkerenwereld, waardoor de Messiaanse heilstijd zou worden ingeluid; en dat er nu teleurstelling was gewekt door het feit, dat deze opstanden beëindigd waren zonder dat de genoemde verwachting was vervuld; dit eerste visioen is er dan speciaal op gericht, tegenover dit gevoel van teleurstelling een Goddelijke bestiering en bemoediging te bieden. — Nu doet zich hier een vraag op. Die beweging onder de volken zou het werk des HEEREN zijn. Wanneer zij nog niet aanwezig is, komt dat, omdat de HEERE zelf de vervulling zijner belofte nog uitstelt, vgl. vs. 12. Maar is het dan niet ongerijmd, dat de HEERE (die toch van zijn eigen werken of niet-werken niet onkundig is) boden heeft uitgezonden, om den toestand op aarde te verkennen? Het antwoord zal moeten luiden, dat, al zijn die boden door de HEERE uitgezonden, vs. 10, toch de Engel des HEEREN (die als Middelaar niet alleen den HEERE, maar ook het volk vertegenwoordigt, vs. 12) Degene is, aan wien het verslag wordt uitgebracht. Waartoe dit dan moet dienen, blijkt uit het vervolg.

Op het horen dezer boodschap richt — vs. 12 — de Engel des HEEREN Zich tot den HEERE met de klagende vraag, hoe lang het nog zal duren, eer Deze aan Jeruzalem en de steden van Juda zijn ontferming betoont, door een betere toekomst voor haar te doen aanbreken. De vraag houdt een bede in, en die bede is een voorbede voor het beproefde volk. Dat is het eerste, dat aan Zacharia tot vertroosting van hemzelf en van Juda wordt getoond: er is een Voorbidder, die bij den troon Gods voor hen pleit. Ter versterking van zijn biddende klacht herinnert de Engel den HEERE er aan, dat Hij nu op Juda reeds zeventig jaren heeft getoornd: is het dan nog niet lang genoeg? — Van zeventig jaren wordt in een soortgelijk verband het eerst gesproken door Jeremia, 25:11 vv.; 27:6v.; 29:10; dan ziet de uitdrukking op den tijd, dat "deze volken den koning van Babel zullen dienen"; in dezen zin is ze vrij letterlijk vervuld, als men rekent van 605 (slag bij Karchemis) tot 536 (het jaar der vrijlating). In onzen tekst daarentegen is blijkbaar bedoeld de periode van 586—519, wat ook bijna ^[51] zeventig jaren is. Uit dit tweeledige gebruik der uitdrukking is tevens af te leiden, dat het getal zeventig toch ook symbolische betekenis heeft: het duidt dan aan een periode, welker duur door God is bepaald. — Dat de toorn des HEEREN, trots den terugkeer, nog niet van Juda is geweken, blijkt uit den noodtoestand, waarin het volk nog verkeert, vgl. vs. 16 v., en ook bij 1:3.

13-15 Thans volgt, wat in deze openbaring het hoogtepunt vormt: het antwoord des HEEREN en de op grond daarvan aan Zacharia gegeven opdracht. Het valt ons op, dat het antwoord des HEEREN wordt gegeven niet aan den Engel des HEEREN, maar aan "den engel, die met mij sprak", dus den engel der uitlegging. De verklaring van dit verschijnsel ligt hierin, dat de Engel des HEEREN niet voor Zichzelf heeft gebeden, maar voor het volk: het antwoord op zijn gebed is daarom voor het volk bestemd, en wordt daartoe gegeven aan den engel der uitlegging, opdat deze het vertolke aan Zacharia, die het dan weer heeft te verkondigen aan het volk. Aangaande het antwoord des HEEREN wordt in vs. 13 slechts in het algemeen gezegd, dat het bestond uit woorden van vertroosting; de concrete inhoud wordt straks aan Zacharia medegedeeld door den engel der uitlegging.

Deze doet dat — vs. 14 — door aan Zacharia op te dragen, aan het volk een boodschap te brengen in den naam van "den HEERE der heirscharen", een naam, die bijzonderen nadruk legt op de Goddelijke macht en majesteit, zie bij Hos. 12:6. De inhoud der opdracht (en dus van het antwoord, door den HEERE op de voorbede des Engels gegeven) is een vreugdeboodschap. De HEERE — zo luidt haar aanvang, waaruit al het volgende voortvloeit — is ontbrand in een groten liefdes-ijver (vgl. Joël 2:18; Jes. 9:6) voor Jeruzalem en Juda. Dus op de vraag des Engels "hoe lang nog?" luidt het antwoord: "het is nu genoeg!" vgl. Jes. 40:1. De omkeer is aanstaande.

De liefdes-ijver voor Jeruzalem heeft — vs. 15 — haar keerzijde in een groten toorn tegen de volken, die Juda hebben verongelijkt. De beroering in de volkerenwereld, waarvan Haggai had geprofeteerd, 2:8 (nader beschreven als een omverwerpen van koningstronen, enz., Hagg. 2:23) zal dus inderdaad komen. Bij Zacharia wordt dit meer speciaal beschreven als een gericht over hetgeen die volken Juda

hebben aangedaan, vgl. 1:21; 2:6 vv. Sommige uitleggers denken bij onze plaats vooral aan de genabuurde kleine volken (Moabieten, Ammonieten, Edomieten); maar met het oog op 1:21 is o.i. te denken aan de bredere volkerenwereld, die voor Juda's verstrooiing verantwoordelijk wordt gesteld. Wel heeft men tegen deze opvatting bezwaar ingebracht op grond van de omstandigheid, dat de Babylonische wereldmacht, die aan Juda's volksbestaan een eind had gemaakt, reeds was tenondergegaan; terwijl het toen ^[52] heersende Perzische rijk toch niet de schuld van het over Juda gekomen onheil droeg. Maar vooreerst vinden we in 2:6 vv. nog een oordeelsaankondiging, die zich allereerst tegen Babel richt. De stad bestond nog, en de vroegere gerichts aankondigingen tegen haar zouden nog een verdere vervulling vinden dan de zeer gedeeltelijke bij haar verovering door Cyrus, die immers de stad had gespaard. De oude vloek bleef nog altijd op haar rusten. En in dien vloek deelden ook de volken, die vroeger of later tot Juda's onderdrukking hadden medegewerkt. Heeft Zacharia ook het oog op het Perzische rijk? Men kan zeggen: hij denkt niet aan een bepaald rijk, maar meer aan de volkeren. Toch is het o.i. moeilijk, de Perzische wereldmacht als zodanig van zijn profetie buiten te sluiten. Ook bij de (voor Juda teleurstellende) rust, waarvan de boden gewaagden (vs. 11), hebben we zeker wel in de eerste plaats te denken aan de bevestiging van Darius' heerschappij. Welbeschouwd bestaat er voor de mening, dat de profeet bij zijn gerichts aankondiging niet aan het Perzische rijk kan hebben gedacht, ook geen genoegzame grond. Babel is van dat rijk een deel; en het Perzische rijk heeft met Babels macht toch ook een deel van zijn schuld geërfd; al heeft het jegens de Judeeërs een veel mildere houding aangenomen, toch houdt het hen in onderwerping. Wel is er uiteraard verschil in verantwoordelijkheid; en uit dit oogpunt is het van belang, dat Haggai en Zacharia in hun gerichts aankondigingen het Perzische rijk nooit uitdrukkelijk noemen; wordt er een naam genoemd, dan is het de sinds lang gevloekte naam van Babel, 2:6 vv. — De volkeren, waarvan Zacharia spreekt, zijn "gerust"; immers op heel de aarde heerst rust, men ziet het Godsgericht nog niet komen, en zo leven die volken in God-vergetende zorgeloosheid voort, vgl. Am. 6:1. — Als grond van des HEEREN toorn tegen hen wordt nu genoemd, dat zij hebben "geholpen ten kwade", toen de HEERE een weinig toornde, nl. op zijn volk. Met dat "een weinig" wordt, nu de tijd des toorns voorbij is, aan het volk, tot zijn vertroosting, te kennen gegeven, dat dit toornen, hoe zwaar het ook drukte, en al kan het in anderen zin ook een "grote gramschap" worden genoemd, 7:12, toch weinig is, vergeleken bij de liefde, die Hij nu aan zijn volk gaat bewijzen. Men kan dit "weinig" laten zien op den tijdsduur, vgl. Jes. 54:8; maar o.i. ziet het hier toch vooral op de maat van den toorn. Die toorn tegen zijn volk ging nog altijd gepaard met ontferming en met gedachten des vredes; ook in dien toorn bleef het Goddelijk doel: het behoud, niet de ondergang zijns volks. Daarnaast wordt nu gesteld, dat de volkeren "hebben geholpen ten kwade". "Geholpen"¹ hebben ze den ^[53] HEERE tot zijn werk; natuurlijk is dit "helpen" niet in eigenlijken zin te nemen: het is toch zó, dat God de machtigen der aarde gebruikt als zijn instrumenten, Jes. 10:5, 15. — Het werk, waartoe de volken den HEERE hebben geholpen, is de bestraffing van zijn volk. Naar de door ons voor juist gehouden vertaling verwijt de profeet nu echter aan de volken, dat ze dit niet op de rechte wijze hebben gedaan, maar hebben geholpen "ten kwade", d.w.z. met een gezindheid, die op den ondergang van Juda was gericht, vgl. Jes. 10:7, wat dus een tegenstelling vormt met de gedachten des HEEREN, die slechts "weinig toornde", en wiens straf in den diepsten grond een kastijding der liefde was.

Over de vervulling dezer profetie zie bij Hagg. 2:1-10; en bij Zach. 2:6-9.

16, 17 Deze verzen worden door sommigen beschouwd als ' afzonderlijke Godsspraken, die dus eigenlijk niet tot dit visioen behoren, maar er eerst later door Zacharia mede zijn verbonden. Voor deze mening bestaat echter geen grond. In vs. 7 ligt in het bevel "predik nog dit" duidelijk uitgedrukt, dat de engel nog spreekt; en naar den inhoud werken deze verzen nader uit, wat uit des HEEREN liefdesijver voor Sion voortvloeit. De HEERE keert Zich weder tot² Jeruzalem met erbarming, d.w.z.

¹ Vgl. Jes. 63:5, waar staat, dat de HEERE rondzag en geen helper vond: dezelfde gedachte in negatieven zin.

² Deze vertaling schijnt ons juister dan "Ik zal tot Jeruzalem terugkeren", in welk geval de uitdrukking zou slaan op de hervatting van de Goddelijke inwoning, vgl. 2:10.

Hij wendt zijn gunst, die Hij van de stad had afgetrokken, haar weder toe. Tengevolge hiervan zal zijn huis daar worden herbouwd; dit betekent hier dan, dat de reeds vóór vijf maanden aangevangen bouw (zie bij vs. 7) gelukkig ten einde zal worden gebracht. En over Jeruzalem zal "het meetsnoer worden gespannen", d.w.z. de stad zal in percelen worden ingedeeld, om herbouwd te worden. We zagen vroeger (bij Hagg. 1:4), dat met dien herbouw wel reeds een begin, maar nog slechts een gering begin was gemaakt; hier wordt dus voorzegd, dat die arbeid zal worden hervat en voortgezet met zulk een kracht, dat heel de stad uit haar puin herrijzen zal.

Vs. 17 brengt nog een andere toevoeging. Niet alleen Jeruzalem, maar ook de andere steden van Juda — de HEERE noemt ze "*mijne steden*", om zijn liefde tot haar uit te drukken — zullen weder van het goede overvloeien. — Maar onder al die steden blijft toch Jeruzalem de eerste, daarom luidt het slot, dat de HEERE Sion weder vertroosten en Jeruzalem weder verkiezen zal, vgl. 2:16 en 3:2. "Sion" duidt evenals "Jeruzalem" de stad aan, maar dan speciaal als de plaats, waar de tempel is gevestigd. Dat de HEERE Jeruzalem weder "verkiezen" zal, geeft te kennen, dat Hij deze stad weer zal maken tot de plaats zijner heilsopenbaring. De uitdrukking, dat Hij Sion zal " vertroosten", vgl. Jes. 51:3, zegt in wezen hetzelfde: dit ^[54] "troosten" geschiedt doordat de HEERE Sions ellende en nood verandert in heil en voorspoed. Natuurlijk is "troosten" figuurlijke spreekwijze, berustend op de voorstelling van de stad als persoon. Overigens behoeft men onze uitspraak niet tot de stad te beperken; veeleer vloeien stad en bevolking tot één begrip samen.

Aangaande de vervulling valt hier in hoofdzaak hetzelfde op te merken als bij andere soortgelijke profetieën (vgl. bij Hagg. 2:10). Een aanvankelijke vervulling is gekomen in het goede, dat Juda in de komende jaren is ten deel gevallen: eerst de voltooiing van den tempel, dan het werk van Ezra en Nehemia, en de nieuwe opbloei van het volksbestaan, die toen en in de volgende eeuwen is aanschouwd. Maar in den grond der zaak is Jeruzalem en Sion de gemeente Gods; daarom bestaat de vervulling principieel in het aan haar door Christus' eerste komst geschonken geestelijke heil, en finaal in de heilsvoltooiing ten jongsten dage.

Het tweede gezicht: de horens en de smeden. 1 :18-21.

¹⁸ En ik sloeg mijn ogen op en ik zag, en zie: vier horens. ¹⁹ En ik zeide tot den engel, die tot mij sprak: Wat zijn dat? En hij zeide tot mij: Dat zijn de horens, die Juda, Israel en Jeruzalem verstrooid hebben. ²⁰ Toen toonde de HEERE mij vier smeden. ²¹ En ik zeide: Wat komen dezen doen? En hij zeide: Dat zijn de horens, die Juda verstrooid hebben, zó dat niemand zijn hoofd kon opheffen; en nu zijn dezen gekomen om hen te verschrikken, en om neer te slaan de horens der volken, die den horen verheven hebben tegen het land van Juda om het te verstrooien.

Dit tweede gezicht vertolkt een gedachte, die ook in het eerste reeds tot uitdrukking kwam (1:15): de vernedering der aan Juda vijandige volkerenwereld.

18, 19 Opnieuw heeft Zacharia een gezicht. Wij nemen aan (zie boven 1:7), dat het in denzelfden nacht is als waarin hij het eerste gezicht ontving. Dit eerste gezicht is voorbijgegaan, en na een kortere of langere rustpoos heeft Zacharia (in den geest) de gewaarwording van iemand, die zijn ogen opslaat en dan iets bijzonders voor zich ziet, dat zijn aandacht in beslag neemt: m. a. w. hij ontvangt een nieuw visioen. Wat hij ziet, zijn allereerst vier horens. Men kan het zich zó voorstellen, dat ze, evenals bij het brandofferaltaar, bevestigd zijn aan de hoeken van een of ander lichaam; maar dit staat er niet bij: het gaat om de horens. Ook hier wordt het visioen aan Zacharia verklaard door den engel der ^[55] uitlegging (vgl. bij 1:9): die horens hebben Juda, Israel en Jeruzalem verstrooid. Het beeld is doorzichtig: de horen is het symbool van kracht en macht, vgl. Ps. 18:3; 75:5, 6, 11, enz.; deze horens symboliseren de macht der volkeren, die Juda hebben verstrooid. Het getal vier komt ook voor in het gezicht van Dan. 7 aangaande de vier dieren, die vier op elkander volgende wereldrijken voorstellen (vgl. ook Dan. 8:8). De vier horens van Zacharia's visioen zijn daarmede niet te vereenzelvigen, daar hier sprake is niet van wereldrijken, die voor een deel nog toekomstig zijn (zoals bij Daniël), maar van volkeren, die Juda *hebben* verstrooid. Het getal vier zal hier wel wijzen op

de vier windstreken (vgl. Dan. 8:8), en aanduiden, dat de profetie zich richt tegen de aan Israel en Juda vijandige wereldmacht in haar geheel en in al haar openbaringen. Over de vraag, welke volkeren de profeet op het oog heeft, zie bij 1:15. — Die horens, dus die wereldmachten, hebben dan Juda, Israel en Jeruzalem "verstrooid", d.i. de bevolking uitgevoerd uit het eigen land, zodat ze onder de volken rondzwerft. Het is merkwaardig, dat tussen "Juda" en "Jeruzalem" nog Israel staat. Daar in vs. 21 alleen Juda wordt genoemd, is het meest waarschijnlijk, dat "Israel" hier niet het rijk der tien stammen aanduidt (en ook niet de twaalf stammen), maar een andere naam voor Juda is; dus in dezen zin: Juda, dat is Israel, het volk des HEEREN.

20, 21 Thans ziet Zacharia iets anders. Er staat nu bij, dat ' de HEERE hem dit doet zien. Natuurlijk komen al de visioenen in hun geheel van den HEERE, vgl. Am. 7:1, enz.; dat het hier echter afzonderlijk vermeld wordt, kan bedoeld zijn als aanduiding, dat hetgeen nu komt, in vergelijking met het vorige in bijzonderen zin van den HEERE is, daar het het Goddelijke heilswerk voorstelt. — Zacharia ziet vier smeden (het Hebreeuwse woord kan een werkman in ijzer, dus een smid, of een in hout, dus een timmerman, of in steen, dus een steenhouwer, aanduiden; het ligt echter het meest voor de hand, te denken aan ijzeren horens, vgl. 1 Kon. 22:11, en dan aan smeden, die *met* geweldige hamers die horens stukslaan).

Zacharia vraagt — vs. 21. — om verklaring, zeker weer aan den engel der uitlegging (dit staat er niet uitdrukkelijk bij, en men zou ook kunnen denken aan den HEERE, die Zacharia immers de horens toonde, maar het andere is toch waarschijnlijker). In het antwoord wordt, om den indruk van het volgende te versterken, eerst nogmaals gezegd, wat die horens (d.i. de daardoor voorgestelde machten) hebben gedaan: ze hebben het volk des HEEREN (thans alleen met den naam "Juda" aangeduid) verstrooid, en wel op een zó afdoende wijze, dat niemand zijn hoofd kon opheffen, dus het volk a. h. w. machteloos ter aarde lag. Daartegenover wordt nu gesteld wat deze vier ^[56] smeden komen doen. Zakelijk is het het verlossingswerk des HEEREN: de verbreking van de macht der volken, deels getekend in aansluiting aan het symbool der horens, deels op meer rechtstreekse wijze beschreven. Zo staat er allereerst, dat die smeden zijn gekomen om "hen" (d.w.z. de volken) te verschrikken, nl. door het Godsgericht, dat hen treft. Meer in aansluiting aan het symbool wordt gezegd, dat die smeden de horens zullen neerslaan (dus de macht verbreken) van de volken, die den horens verheven hebben (d.i. hun macht hebben aangewend) tegen het land Juda, om dat (nl. zijn bevolking) te verstrooien. — De strekking is duidelijk: de volkerenmacht, waaronder Juda zucht, zal vernietigd worden. Natuurlijk door den HEERE: die smeden zijn door Hem besteld, staan in zijn dienst. Het zou verkeerd zijn, bij die vier smeden te willen denken aan vier historische persoonlijkheden. Het viertal is gekozen in aansluiting aan het viertal der horens, en geeft te kennen, dat de macht, door den HEERE tewerkgesteld tot verbreking van de macht der volken, voor die taak ten volle berekend is. Eerder *dan aan historische persoonlijkheden zou men* aan engelen kunnen denken (vgl. Joël 3:11). Maar de beste opvatting is o.i. deze, dat het optreden dezer smeden geheel in het algemeen betekent, dat de HEERE de macht der volkeren verbreken zal.

Over de vervulling zie bij Hagg. 2:1-10; en bij Zach. 2:6-9.

Het derde gezicht: de man met het meetsnoer. 2:1-5.

¹ En ik sloeg mijn ogen op en ik zag, en zie: een man met een meetsnoer in de hand. ² En ik zeide: Waar gaat gij heen? En hij zeide tot mij: Ik ga Jeruzalem opmeten, om te zien, hoe groot haar breedte en hoe groot haar lengte is. ³ En zie, de engel, die tot mij sprak, kwam te voorschijn, en een andere engel kwam te voorschijn, hem tegemoet, ⁴ en hij zeide tot hem: Loop, zeg tot dezen jongeling: Jeruzalem zal een open gebied vormen vanwege de menigte van mensen en vee in haar midden; ⁵ en Ik, spreekt de HEERE, zal een vurige muur rondom haar en tot heerlijkheid binnen in haar zijn.

Evenals in het tweede wordt ook in dit derde visioen een gedachte uit het eerste verder ontwikkeld, schoon toch weer op geheel zelfstandige wijze. Daar gold die ontwikkeling de gedachte uit 1:15, dat

de HEERE toornst tegen de volken; hier betreft ze de voorzegging van 1:16 aangaande Jeruzalems wederopbouw.

[57]

1-5 Opnieuw slaat Zacharia zijn ogen op en ziet (vgl. bij 1:18): een man met een meetsnoer. Weer vraagt hij — vs. 2 — naar de betekenis; ditmaal echter niet aan den engel der uitlegging, maar aan den man zelf; dit is omdat hetgeen hij thans zal horen, slechts een voorlopig karakter zal dragen; eerst in vs. 3 verschijnt de engel der uitlegging, om over dit alles het hogere, hemelse licht te ontsteken. — De man antwoordt, dat hij met zijn meetsnoer Jeruzalem gaat opmeten, om te zien, hoe groot haar breedte en haar lengte is, vgl. Ezech. 40:3. — Tot zover herinnert het visioen aan de belofte van 1:16. Wel is er enig onderscheid: terwijl daar sprake was van het meetsnoer, dat *over* Jeruzalem gespannen zal worden om het in bouwpercelen te verdelen, is hier het doel: te zien, hoe groot de omvang der stad is. Maar hierbij heeft men dan toch te denken aan het Jeruzalem der toekomst, na den in 1:16 beloofden opbouw; en dus is de verschijning van den meetsnoer-man een bevestiging dier belofte en een aankondiging van haar naderende vervulling.

Het meten kan moeilijk betrekking hebben op den omvang der toenmalige stad. Immers, in dit geval had het doel moeten zijn: de tegenstelling met de (in vs. 4 en 5 beschrevene) toekomstige stad te doen uitkomen; maar dan had het (natuurlijk uiterst geringe) resultaat der meting ook moeten zijn medegedeeld, wat niet geschiedt. De meting betreft dus de stad zoals ze zijn zal na den in 1:16 beloofden wederopbouw. Hierbij wordt echter de situatie niet geheel duidelijk. Wordt de herbouwde stad in het visioen reeds als aanwezig gedacht? Men zou het wel zeggen, want hoe kan ze anders gemeten worden? Toch ontvangt men een anderen indruk uit vs. 4 v., waar het nieuwe Jeruzalem als nog toekomstig wordt beschreven. Men zal hier dus rekening moeten houden met den aard van het visioen, die meebrengt, dat de situatie niet altijd met volledige consequentie wordt getekend. (Men kan ook de oplossing hierin zoeken, dat men vertaalt: "hoe groot hare breedte en hoe groot hare lengte *moet worden*"; zo de Leidse Vert.). Wat den man met het meetsnoer betreft, deze is o.i. niet anders dan een figuur in het visioen, evenals de smeden van 1:20, en de ruiters van 1:8 vv. Dat hij de Engel des HEEREN zou zijn, wordt op generlei wijze aangeduid, en is ook uit Ezech. 40:3 niet af te leiden. En ook is er o.i. geen grond, hem voor een engel te houden; de twee engelen, die in dit visioen voorkomen, worden uitdrukkelijk als zodanig aangeduid.

Vs. 3 brengt het visioen verder. De verschijning van den meetsnoer-man vormt slechts de inleiding, en de eigenlijke inhoud van het visioen is de belofte van nog heerlijker dingen. Zacharia ziet thans den engel der uitlegging (zie bij 1:9) "tevoorschijntreden", dus verschijnen. Velen nemen aan, dat hij tot dusver naast Zacharia had gestaan, en nu naar voren trad; maar o.i. is de bedoeling, dat hij thans in dit visioen voor het ^[58] eerst zichtbaar wordt.¹ Dat deze engel in een nieuw visioen eerst opnieuw verschijnen moet, eer Zacharia hem ziet, heeft niets bevreemdends; zo staat in 4:1, dat deze engel "wederkwam", en in 5:5, dat hij (opnieuw) tevoorschijntkwam of verscheen, evenals in onzen tekst. — Onmiddellijk daarop verschijnt een andere engel, die den engel der uitlegging tegemoet treedt. Blijkbaar is die tweede engel dus aan een ander punt van Zacharia's gezichtskring verschenen, zodat hij van een anderen kant den engel der uitlegging tegemoet kan treden.

Vervolgens — vs. 4 — geeft de ene engel aan den andere een boodschap, om over te brengen aan "dezen jongeling". Wij vatten dit zó op, dat de engel der uitlegging deze boodschap overgeeft aan den anderen engel, en dat de "jongeling", aan wien ze moet worden gebracht, de man met het meetsnoer is (al is de hoofdzak natuurlijk, dat Zacharia ze heeft gehoord, opdat hij ze aan het volk verkondige). — De boodschap luidt allereerst, dat Jeruzalem een "open gebied", een opene, niet ommuurde stad zal vormen, vanwege de menigte van mensen en vee: de uitbreiding harer bevolking

¹ De eerstgenoemde mening is vooral dan onaannemelijk, wanneer ze (zoals gewoonlijk) gepaard gaat met de (ook door ons aanvaarde) opvatting, dat hij tevoorschijnt treedt met het doel, aan den anderen engel een boodschap voor den meetsnoer-man te geven. Immers, die meetsnoer-man stond pas nog dicht genoeg bij Zacharia om met hem te spreken; stond de engel der uitlegging toen ook reeds bij Zacharia, dan had hij toen zelf gemakkelijk zijn boodschap aan den meetsnoer-man kunnen bekendmaken.

zal zó enorm zijn, dat ze niet binnen een muur kan worden besloten. — Het is niet moeilijk in te zien, waarom deze boodschap aan den meetsnoer-man moest worden gezonden. Het aangegeven karakter van den bouw der toekomstige Godsstad — waardoor ze ook altijd voor verdere uitbreiding vatbaar blijft — maakt, dat haar lengte en breedte niet zo precies is op te geven als van een ommuurde stad. Met deze boodschap wordt dus aan den meetsnoer-man te kennen gegeven, dat zijn voornemen doelloos is; daarom vernemen we van hem en van zijn metings-plan verder niets. Zijn verschijning heeft slechts moeten dienen om te doen uitkomen, dat de toekomst nog veel heerlijker wordt dan zijn optreden scheen te beloven.

En — het heerlijkste komt nog. Dit is — vs. 5 — de tegenwoordigheid des HEEREN. Hij zal de stad van buiten zijn tot een muur, d.i. haar beschermen tegen allen vijandigen aanval, en wel een muur "van vuur", waardoor deze gedachte nog wordt versterkt: het vuur verteert elk, die de stad zou willen naderen. En van binnen zal Hij haar zijn "tot heerlijkheid", d.w.z. door zijn inwoning (vgl. vs. 10) zal Hij haar vervullen met licht en glans en luister, vgl. Jes. 60:1, 19; 4:5. — De gedachte, dat de HEERE Jeruzalem tot een muur zal zijn, sluit zich natuurlijk aan bij de voorstelling van de open stad: ze heeft geen muur van steen, maar is daarom niet onbeschermd. Wie hieruit echter concludeert, dat het ommuren van Jeruzalem hier wordt ^[59] afgewezen, zou uit het tweede ook moeten afleiden, dat in Jeruzalem voortaan geen aardse luister (zoals van Hagg. 2:8) en geen lichtglans van lamp of fakkel meer mocht gevonden worden. Het is duidelijk, dat hier het beeld der Godsstad wordt getekend in bewoordingen, die bij een letterlijke opvatting niet tot haar recht kunnen komen: naar haar diepsten zin wijzen ze dan ook heen naar een werkelijkheid, hoger dan die van deze aarde,

Vele nieuweren geven aan het visioen een meer concrete strekking. Men neemt dan aan, dat het doel van den meetsnoer-man zou zijn geweest: Jeruzalems omtrek te meten met het oog op een te bouwen muur; en de voor hem bestemde boodschap zou dan dit doel als dwaas (vandaar ook de benaming "jongeling" of "knaap") en verkeerd afwijzen: Jeruzalem zal geen muur hebben, maar de HEERE zelf zal haar tot een muur zijn. Veelal wordt hieraan dan nog weer de gedachte verbonden, dat er toen reeds waren (vooral onder de jongeren; men heeft ook speciaal aan Zerubbabel gedacht, en gemeend, dat deze onder het beeld van den man met het meetsnoer zou zijn voorgesteld), die Jeruzalem door een muur wilden versterken (zoals later onder leiding van Nehemia geschiedde), en dat dit plan door Zacharia wordt bestreden, in de profetische overtuiging, dat Jeruzalem geen door menselijke middelen versterkte stad, maar enkel een stad Gods moest zijn.

Heel deze voorstelling — die dus ook een tegenstelling aanneemt tussen Zacharia's profetie en het in de vreze des HEEREN verrichte werk van Nehemia, vgl. Neh. 2:11 vv. — is echter slecht gefundeerd. Dat vs. 5 met een bestrijding van den murenbouw niets te maken heeft, zagen we reeds. En anderzijds blijkt uit niets, dat de meetsnoer-man aan murenbouw denkt. Hij wil enkel Jeruzalems lengte en breedte kennen. Dit was zeker niet de gewone handelwijze van iemand, die den bouw van de stadsmuur wilde voorbereiden; en bovendien: indien dit zijn doel was, en indien de bestrijding van dit doel zelfs de eigenlijke inhoud der profetie is, waarom wordt dit doel dan niet uitdrukkelijk genoemd? — Voorts is de werkzaamheid van den meetsnoer-man te nauw verwant aan de uitdrukking van 1:16, om aan te nemen, dat daar het meetsnoer symbool ener rijke belofte, en hier symbool van een verwerpelijk streven zou zijn. Vraagt men tenslotte, of de afwijzing van den murenbouw toch niet perse ligt opgesloten in een profetie, die verklaart, dat een muur voor Jeruzalem onmogelijk en onnodig is, dan luidt het antwoord: dat hangt af van de vraag, of de profetie letterlijk is bedoeld; wij menen van niet (zie bij vs. 5). Gevaar voor misverstand bestond er des te minder, omdat, zover wij weten, de vraag van den murenbouw in dezen tijd niet actueel was.

Van meer ondergeschikt belang is het volgende. Naar een andere opvatting (die vroeger de meest gangbare was) zijn in vs. 4 de woorden "en hij zeide tot hem" aldus te verstaan, dat de nieuwe engel dit zeide tot den engel der uitlegging; terwijl dan voorts met den "jongeling", voor wien de boodschap bestemd is, Zacharia zelf zou zijn bedoeld. Deze zou dan aldus zijn genoemd vanwege zijn nog jeugdigen leeftijd (Inleiding blz. 34).

Deze verklaring heeft het voordeel, dat de engel der uitlegging ^[60] tot Zacharia moet spreken, wat geheel in overeenstemming is met zijn optreden in de andere visioenen. Wij achten deze opvatting dan ook niet absoluut onaannemelijk; de strekking van het visioen blijft trouwens dezelfde als bij de

door ons gegeven verklaring.

Toch geven wij aan onze verklaring de voorkeur. Vooreerst is het wel waar, dat het spreken van den engel der uitlegging tot Zacharia zeer natuurlijk is; maar eigenlijk wordt niet verhaald, dat hij tot Zacharia spreekt, maar dat hij opdracht daartoe ontvangt. Men kan nu zeggen, dat als vanzelfsprekend wordt aangenomen, dat hij die opdracht ook vervult (vgl. Jes. 7:3 vv.), maar men zou toch eerder hebben verwacht, dat eerst in het algemeen was verhaald, dat de engel der uitlegging een opdracht voor Zacharia ontving, en daarna in bijzonderheden, wat hij krachtens die opdracht tot Zacharia zeide, vgl. 1:13 vv.

Een tweede argument voor onze opvatting ligt in de overweging, dat we van de meting, die de meetsnoer-man zich had voorgenomen, verder niets vernemen. Dit wordt het natuurlijkst¹ verklaard, zo men aanneemt, dat *naar hem* een bode — en dat zal dan de tweede engel zijn² — wordt afgezonden om te zeggen, dat het meten geen genoegzamen zin heeft.

Een derde argument voor onze opvatting ligt in het bevel: "loop, zeg...", of: "ga ijlings zeggen". Waarom die haast? Bij de andere verklaring antwoordt men: omdat het een zo blijde tijding is. Onmogelijk is dit niet; maar natuurlijker is toch de verklaring, dat er haast gemaakt moet worden, om den man van de volvoering van zijn nutteloos voornemen af te houden.

Welbeschouwd is het toch ook niet juist, dat onze opvatting minder goed dan de andere in overeenstemming zou zijn met het karakter, dat het optreden van den engel der uitlegging in deze visioenen over het algemeen draagt. In de boodschap, die volgens onze opvatting door hem wordt uitgesproken, wordt de zin van het visioen saamgevat (nl. dat het meetsnoer zal tekortschieten voor het meten van Jeruzalems grootheid). Dat de engel der uitlegging dien zin van het geschouwde kent (en niet eerst van den anderen engel behoeft te vernemen), is geheel in overeenstemming met de andere visioenen, 1:9; 4:1 vv. Voorts blijft hij ook bij onze opvatting feitelijk in zijn gewone rol van uitlegger. Het ongewone is slechts, dat hij die uitlegging niet rechtstreeks geeft, maar (in overeenstemming met den aard van het visioen) op zijdelingse en meer plastische wijze door een boodschap voor den meetsnoer-man; welke ^[61] boodschap door Zacharia wordt aangehoord en zakelijk ook voor dezen bestemd is.

Tenslotte zij erop gewezen, dat bij onze opvatting zich óók gemakkelijk laat verstaan, waarom die tweede engel noodzakelijk is. Waarom geeft de engel der uitlegging de boodschap niet zelf aan den meetsnoer-man af? Dit had, bij een enigszins anderen vorm van het visioen, zeer wel gekund. Immers, in het begin van het visioen stond de meetsnoer-man zo dicht bij Zacharia, dat deze met hem kon spreken. Indien de engel der uitlegging daar toen ook was geweest (op zijn gewone plaats, bij Zacharia), dan had hij zelf zijn boodschap aan den meetsnoer-man kunnen geven. Het visioen is echter anders; en met reden, want nu is het treffender. Eerst moet Zacharia alleen met den meetsnoer-man gesproken hebben, en moet deze (zoals uit het "loop" valt af te leiden) zich op weg hebben begeven om zijn opmeting te beginnen — en dan komt het hogere, hemelse licht: de engel der uitlegging verschijnt, hij staat, in overeenstemming met zijn taak, aanstonds dicht genoeg bij Zacharia, opdat deze zijn woord kan verstaan, en nu zal hij zijn boodschap afgeven. Maar nu kan hij het niet zelf doen: dan zou hij den meetsnoer-man achterna moeten ijlen; en dit behoort niet tot zijn werk, en bovenal: dan ware Zacharia er niet bij. Daarom komt de andere engel, en aan dezen kan de engel der uitlegging

¹ Wij zeggen niet, dat bij de andere opvatting het verdwijnen van den meetsnoer-man in het geheel niet te verklaren is. Men kan zeggen: die meetsnoer-man diende enkel om de vraag te poneren en voor Zacharia's besef te doen leven, hoe groot het Jeruzalem der toekomst zal zijn. Hiermede heeft die meetsnoer-man dan zijn taak in het visioen vervuld, daarom verdwijnt hij eenvoudig van het toneel; en op de vraag, die bij Zacharia nu is opgewekt, ontvangt deze het antwoord in de boodschap aangaande Jeruzalem als open stad. Dat het antwoord zó gegeven wordt, en niet in den vorm van getallen, die het resultaat der opmetingen vertegenwoordigen, kan dan nog verschillend worden verklaard: men kan zeggen, dat deze vorm is gekozen, omdat hij meer indrukwekkend is; men kan er ook — evenals bij onze verklaring — een aanduiding in zien, dat omvang en karakter der stad van zulk een aard zullen zijn, dat meten eigenlijk geen zin heeft.

Maar de in den tekst gegeven verklaring is toch veel eenvoudiger en aannemelijker.

² Er is ook een andere mening. Indien men echter eenmaal aanneemt, dat de boodschap wordt bestemd voor den meetsnoer-man, dan is het niet geraden, den engel der uitlegging als bode te beschouwen; immers valt het verrichten van een dergelijke zending buiten het gewone kader van zijn werkzaamheid.

de boodschap geven, terwijl de profeet ze hoort.

Babels ondergang; Sions verhoging. 2:6-13.

⁶ Op, op! vliedt uit het land van het Noorden, spreekt de HEERE, want overeenkomstig de vier winden des hemels heb Ik u verstrooid, spreekt de HEERE. ⁷ Op, Sion! redt u! gij die woont bij de dochter Babel! ⁸ Want zo zegt de HEERE der heirscharen, wiens ¹ heerlijkheid ² mij gezonden heeft, over de volken, die ulieden geplunderd hebben: Voorwaar, wie u aantast, tast mijn ³ oogappel aan. ⁹ Voorwaar, Ik ga mijn hand tegen hen zwaaien, en zij zullen ten buit worden aan wie hen dienden. En gij zult gewaarworden, dat de HEERE der heirscharen mij gezonden heeft.

¹⁰ Juich en verheug u, gij dochter Sion! want zie, Ik kom en zal in uw midden wonen, spreekt de HEERE. ¹¹ En vele volken zullen te dien dage zich aansluiten bij den HEERE en Mij ten volk worden, en Ik zal in uw midden wonen; en gij zult gewaarworden, dat de HEERE der heirscharen mij tot u gezonden heeft. ¹² En de HEERE zal Juda als zijn erfdeel in bezit nemen op den heiligen grond, en Jeruzalem weder ^[62] verkiezen. ¹³ Zwijg stil, alle vlees! voor den HEERE; want Hij maakt Zich op uit zijn heilige woning.

Dit gedeelte wordt door sommigen nog gerekend bij het voorafgaande visioen. Toch is het moeilijk, het op te vatten als gesproken door den engel, die in het voorafgaande aan het woord was. Zelfs sluit de gedachte van de eerste verzen (vs. 6-9) zich veel meer aan bij het tweede visioen (handelend van de vernedering der volken) dan bij het derde (handelend van Jeruzalems toekomst). Daarom schijnt het ons veel beter, deze verzen te beschouwen als een profetische uiting van Zacharia, die hij bij de mededeling zijner visioenen heeft tussengevoegd. Naar sommiger mening zou hij dit pas later, bij de samenstelling van zijn boek, hebben gedaan. Wij zien echter geen reden, waarom het niet aanstonds bij de eerste (mondelijke of schriftelijke) mededeling kan zijn geschied.

6-9 "Het land van het Noorden" is Babylonië, vgl. vs. 7. (Wel lag dit eigenlijk ten Oosten van Kanaän, maar de weg van Kanaän er heen ging aanvankelijk in Noordelijke richting, daarom heette het het land van het Noorden, vgl. Jer. 1:14, enz.) — De profeet wekt de Judeeërs, die daar nog wonen, op, de vlucht te nemen (vgl. Jes. 48:20), natuurlijk omdat over Babel het Godsoordeel komt, vgl. vs. 9 en 1:15, 21. — Er wordt niet uitdrukkelijk gezegd, waarheen ze moeten vluchten; maar de bedoeling is uiteraard: naar Jeruzalem, vgl. Jes. 48:20 v., en voorts beneden, vs. 10 vv. — De toevoeging "want overeenkomstig de vier winden des hemels heb Ik u verstrooid" herinnert aan het droeve feit, dat van dezen oproep den achtergrond uitmaakt: het feit van Juda's verstrooiing onder de volken (vgl. 1:21), waaraan de terugkeer van 536 slechts zeer *ten dele een einde had gemaakt*.

Vs. 7 herhaalt den oproep van vs. 6 met andere woorden. "Sion" is *zoveel* als het volk Juda; en de toevoeging zegt, dat bedoeld zijn die Judeeërs, die wonen "bij de dochter Babel", d.i. in Babel, voorgesteld onder het beeld van een vrouw of maagd.

Vs. 8 gaat den oproep tot de vlucht nader motiveren. De profeet leidt het volgende plechtig in als een uitspraak van den HEERE der heirscharen (zie bij 1:12) "over de volken, die ulieden geplunderd hebben", vgl. 1:15, 21; en voegt — zo onze lezing en vertaling juist is — daar nog tussen: "wiens heerlijkheid mij gezonden heeft", waarbij de heerlijkheid Gods dan een omschrijving is van Godzelf. Dat de profeet zulk een nadruk legt op zijn Goddelijke zending (vgl. vs. 9, 11; 4:9; 6:15), is omdat hetgeen hij verkondigt, zulk een grote zaak is, waarvoor hij slechts op grond van Goddelijke autoriteit geloof kan vragen. — Het ligt voor de hand, bij "de volken, die u geplunderd hebben", allereerst aan het in vs. 7 genoemde Babel ^[63] te denken. Inderdaad, al was Babel door Cyrus van zijn

¹ Wij lezen 'asjer kebodo. (De overgeleverde tekst "die mij gezonden heeft na heerlijkheid" geeft geen goeden zin).

² Wij lezen 'asjer kebodo. (De overgeleverde tekst "die mij gezonden heeft na heerlijkheid" geeft geen goeden zin).

³ Wij lezen 'ênî.

macht beroofd, de vloek over wat het eens had gedaan was door Cyrus (die de stad immers gespaard had) slechts zeer ten dele voltrokken en bleef op Babel rusten. Intussen wijst de uitdrukking "de volken, enz." er op, dat de profeet niet uitsluitend aan Babel denkt; en ook in vs. 9 schijnt de uitspraak "zij zullen ten buit worden aan wie hen dienden (of: aan hun slaven)" te spreken van een heerserspositie, zoals Babel toen niet meer bezat. We nemen daarom aan, dat de profeet het oog heeft op de volkerenmacht in meer algemenen zin, waarbij ook het Perzische wereldrijk, dat Juda toch bleef knechten, niet is buiten te sluiten, vgl. boven bij Zach. 1:15, 21; zie ook Hagg. 2:8, 23 (en het daar, achter vs. 10, opgemerkte aangaande de vervulling).

Wat de HEERE nu aangaande Juda's plundersaars zegt, is allereerst: "wie ulieden {nl. de Judeeërs} aantast, tast mijn oogappel aan"; een sterk-mensvormige uitdrukking, die zegt, dat door het leed, dat den Judeeërs is aangedaan, de HEERE a. h. w. zelf, en dan nog wel op een uiterst gevoelige plek, getroffen is. M. a. w. *zijn grote* liefde voor Juda sluit *in zich een hevig toornen tegen* Juda's onderdrukkers, vgl. 1:15. Hiermede is dus feitelijk uitgesproken, dat deze natiën aan het Goddelijk strafgericht vervallen zijn, wat trouwens ook in vs. 6 reeds wordt ondersteld.

In vs. 9 volgt nu nog de uitdrukkelijke gerichts aankondiging. De HEERE zal "tegen hen" (d.i. tegen Juda's plundersaars) "zijn hand zwaaien"; dit is een gebaar van dreiging, en des HEEREN dreiging is met kracht, vgl. Jes. 11:15 (in tegenstelling met de machteloze dreiging van den Assyriër, Jes. 10:32). Dus is, a. h. w. door één Goddelijk handgebaar, het lot van Juda's overweldigers beslist: zij zullen ten buit worden aan wie hen dienden, d.i. aan de door hen onderworpen volken; waarmede de ondergang van hun macht en glorie op tekenende wijze is uitgedrukt. — Het slot van het vers is o.i. een betuiging van den profeet, dat door de vervulling de Judeeërs zullen gewaarworden, dus als voor hun ogen zullen zien, dat hij, Zacharia, door den HEERE was gezonden (vgl. vs. 8). De profeet geeft aldus nogmaals een krachtige verzekering, dat zijn voorzegging betrouwbaar is, vgl. vs. 11, en 4:9; 6:15. (Dat hij pas den HEERE als "Ik" heeft laten spreken, en nu met "mij" zichzelf als spreker aanduidt, is een persoonsverwisseling, die bij de profeten meermalen voorkomt; voor de mening, dat hier, en reeds van vs. 6 af, niet de profeet, maar de Engel des HEEREN aan het woord zou zijn, die enerzijds God is, en anderzijds kan zeggen gezonden te zijn, bestaat o.i. dan ook geen grond; en het is zeker veel natuurlijker, te denken aan een betuiging van den profeet aangaande zijn Goddelijke zending; dit is ook elders de meest aannemelijke opvatting dezer woorden, vgl. vs. 11; 4:9; en vooral 6:15).

[64] De vervulling is, zover onze profetie op de stad Babel betrekking heeft, reeds spoedig begonnen. In 488 v. C. werd de stad, die tegen het Perzisch gezag in opstand was gekomen, door Darius getuchtigd, waarbij de muren en torens werden geslecht. Later werden de gouden beeldzuilen van Bel en de tempelschatten door Xerxes geroofd. Latere heersers als Alexander en Antiochus de Grote waren de stad gunstiger gezind; maar toch waren er reeds ten tijde van Plinius nog slechts puinhopen van over.

Voorzover de profetie ziet op de volkerenwereld in brederen zin, zie men hetgeen bij Hagg. 2:1-10 aangaande de vervulling is opgemerkt.

10-13 Hier neemt de profeet weer rechtstreeks het thema van Sions toekomst op, en sluit zich dus weer nauwer aan bij de gedachte van het laatste visioen, vs. 1-5; vgl. ook 1:16.

De „dochter Sion" (d.i. Sion of Jeruzalem, voorgesteld als vrouw of maagd) verheuge zich, want de HEERE komt tot haar om in haar midden te wonen. Eertijds heeft Hij de stad in zijn toorn verlaten, om de zonde zijns volks (men vergelijk Ezechiëls visioenen, waarin hij de heerlijkheid des HEEREN ziet wegtrekken uit den tempel, Ez. 9:3; 10:4, 18; 11:22 v.); thans wil Hij wederkeren, om er opnieuw te wonen; immers wordt ook zijn huis herbouwd, 1:16; vgl. ook 2:5.

In vs. 11 verruimt zich de blik: vele volken zullen zich bij den HEERE aansluiten, d.i. zich bij Hem en

zijn volk voegen om Hem te dienen, vgl. Jes. 56:3, 6. Zo zullen ze Hem¹ ten volk worden. We hebben hier dus een zeer duidelijke profetie aangaande het delen der volkerenwereld in het heil des HEEREN, vgl. Jes. 2:1-4; 45:23. — Toch blijft de voorstelling Oud-testamentisch, en dus aan het aardse Sion gebonden; zo volgt nu een herhaling van de belofte, dat de HEERE "in uw (d.i. in Sions) midden" zal wonen, vgl. vs. 10. — Aan het slot betuigt de profeet opnieuw, dat dan het Goddelijk karakter zijner profetie zal bevestigd worden, vgl. vs. 9; 4:9.

Zo zal — vs. 12 — de HEERE Juda weer maken tot zijn erfdeel, d.i. tot zijn eigendoms-volk; en dat "op den heiligen grond" (of: "in het heilige land"), dus in Kanaän, waar Juda dan weer wonen zal. (Dit is de oudste bekende uitspraak, waarin Kanaän als "het heilige land" wordt aangeduid; vgl. echter reeds Hos. 9:3). En Hij zal Jeruzalem weer verkiezen als plaats van zijn woning en heilsopenbaring, vgl. 1:17.

Vs. 13 biedt als slot een opwekking tot eerbied tegenover de komende manifestatie Gods. "Vlees" duidt meermalen aan mensen en dieren (meestal, en zo ook hier, speciaal de mensen) ^[65] in hun broosheid en nietigheid tegenover God. Zo moge dan een ieder, in het besef van zijn kleinheid, zwijgen van diep ontzag voor den HEERE (vgl. Hab. 2:20; Zef. 1:7); want Hij maakt Zich op uit zijn heilige woning (den hemel) om naar Sion te komen. Zo roept dit vers het luide uit: "Hij komt!"

Het vierde gezicht: de hogepriester Jozua. H. 3.

¹ En Hij toonde mij Jozua den hogepriester, staande vóór den Engel des HEEREN, terwijl de Satan aan zijn rechterhand stond om hem tegen te staan. ² En de HEERE zeide tot den Satan: de HEERE bestraffe u, Satan! ja de HEERE bestraffe u, Hij, die Jeruzalem verkiest! Is deze niet een brandhout, dat aan het vuur ontruikt is? ³ Jozua nu was bekleed met vuile klederen, terwijl hij vóór den Engel stond. ⁴ Deze echter hief aan en zeide tot hen, die vóór Hem stonden: Neemt die vuile klederen van hem af. En Hij zeide tot hem: Zie, Ik doe uw zondeschuld van u weg en ze moeten u staatsieklederen aantrekken, ⁵ en Ik zeg: dat ze een reinen staatsietulband op zijn hoofd zetten. En zij zetten een reinen staatsietulband op zijn hoofd en trokken hem klederen aan, terwijl de Engel des HEEREN stond. ⁶ En de Engel des HEEREN betuigde aan Jozua: ⁷ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Indien gij in mijn wegen wandelt en indien gij mijn verordeningen nakomt, dan zult gij èn mijn huis besturen èn mijn voorhoven bewaken, en zal Ik u verkeer geven tussen dezen, die [hier] staan. ⁸ Hoor toch, hogepriester Jozua! gij en uw metgezellen, die vóór u zitten, zijn voorzeker mannen, die ten wonderteken dienen. Want zie, Ik zal mijn Knecht de Spruit doen komen; ⁹ en zie, de steen, dien Ik vóór Jozua heb gelegd — op één steen zullen zeven ogen zijn: zie, Ik zal het graveersel erin graveren, spreekt de HEERE der heirscharen. En Ik zal de zondeschuld van dit land op één dag wegdoen. ¹⁰ Te dien dage, spreekt de HEERE der heirscharen, zult gij elkander nodigen onder den wijnstok en onder den vijgeboom.

De hoofdstrekking van dit vierde visioen, althans van de verzen 1—7, is blijkbaar, dat met het oog op de te wachten voltooiing van den tempel door God wordt afgekondigd de algehele herstelling van Jozua's hogepriesterschap. Het slot van ^[66] vs. 1-7 is, dat Jozua weer tenvolle de voorrechten en de eer van het hogepriesterschap ontvangt (vs. 5-7), en hieraan gaat vooraf, dat hij van de schuld en van de smaadheid, die in de ballingschap op het hogepriesterschap rustte, geheel bevrijd wordt (vs. 3v.), tot ontkrachting van Satans beschuldiging en tot verijdeling van zijn tegenstand (vs. 1v.).

Blijkens Ezra 6:15 had de voltooiing van den tempel eerst plaats in Maart 515, dus vier jaar na dit visioen, wanneer dit dateert uit denzelfden tijd als het eerste visioen, dus van midden Febr. 519. Hierin ligt echter geen reden om het nauwe verband tussen ons visioen en die voltooiing in twijfel te trekken. Vooreerst toch staat het niet tenvolle vast, dat dit visioen uit denzelfden tijd dateert als het eerste. Maar bovendien had de hernieuwing van de hogepriesterlijke volmacht tot den tempeldienst ook vier jaar vóór de voltooiing des tempels wel een goeden zin, o. a. doordat er een bemoediging

¹ Hier en in het volgende "en Ik zal in uw midden wonen" laat de profeet in onderscheiding van het vorige en van het daarna volgende den HEERE in den eersten persoon spreken. Vgl. bij vs. 9.

tot het voortzetten van den bouw in lag opgesloten.

Ongegrond is de mening van nieuwere verklaarders, als zou dit visioen zijn achtergrond hebben in de bedenkingen, die sommigen (waarschijnlijk zij, die bij de wegvoering in het land waren achtergebleven) tegen Jozua's hogepriesterschap inbrachten, waarbij ze dan zouden aangevoerd hebben, dat Jozua door zijn verblijf in de ballingschap verontreinigd was geworden en dus voor het hogepriesterschap ongeschikt was. Van een dergelijken tegenstand weten we overigens niets, en ook ons visioen spreekt er niet van.

Wel echter toont ons visioen, dat er — met het oog op de te wachten voltooiing van den tempelbouw, en de daardoor nodig wordende volledige herstelling van den hogepriesterlijken dienst — aan een dergelijke afkondiging van Jozua's ambtsherstelling naar het Goddelijk oordeel behoefte was. Eensdeels misschien, om de bedenkingen, die bij Jozua zelf en bij het goedgezinde volksdeel konden opkomen, weg te nemen, en eventuelen tegenstand van minder goed gezinden af te wijzen. Maar zeker niet minder om te voorkomen, dat Jozua en het volk deze volledige herstelling van den hogepriesterlijken dienst als iets vanzelfsprekends zouden aanvaarden; en om, in tegenstelling met zulk een opvatting, deze herstelling te tonen als het werk van de schuldvergevende genade van Hem, "die Jeruzalem verkiest".

Natuurlijk is deze ambtsherstelling van Jozua niet uitsluitend, noch allermeeest, voor hemzelf van betekenis. Het eigenlijke is, dat in Jozua het Aäronietisch priesterschap weer in ere wordt hersteld, en daar het hogepriesterschap strekt tot heil des volks, en de hogepriester het volk bij God vertegenwoordigt, is de hier gegevene belofte bestemd voor heel het volk. (In verband daarmee wordt aan dit alles in vs. 8-11 dan ook een belofte van nog verdere strekking toegevoegd). — Tenslotte: ^[67] gelijk de Oudtestamentische hogepriester in het algemeen type is van den enigen Hogepriester Jezus (een naam, die met den naam Jozua wezenlijk één is), zo wijst het hier beschrevene typisch heen naar den dag, waarop alle schuld en smaad, die Deze droeg (maar dan enkel om de zonden zijns volks en niet, zoals Jozua, ook om zijn eigen zonden) van Hem zal genomen worden, en Hij ook als hogepriester met ere en heerlijkheid zal worden gekroond, vgl. Hebr. 8:1 enz.

1 "Hij" (d.i. de HEERE, vgl. 1:20) doet Zacharia een ander visioen schouwen. De persoon, die in het middelpunt van de profetische belangstelling treedt, is de hogepriester Jozua (vgl. Inleiding op Haggai blz. 7). Jozua "staat" vóór den Engel des HEEREN (vgl. bij 1:11). Deze treedt hier op als vertegenwoordiger van den HEERE zelf, dien Zacharia in zijn visioenen, in onderscheiding van oudere profeten als Amos en Jesaja, nimmer ziet. Waarschijnlijk hebben we ons den Engel in het begin als gezeten voor te stellen, zie bij vs. 5. — Behalve van Jozua wordt later (vs. 4) nog van anderen gezegd, dat ze "staan vóór" den Engel; dit zijn dan echter dienaren (engelen), die we ons te denken hebben als terzijde vóór den Engel staande, terwijl Jozua vlak vóór Hem staat, met het gelaat naar Hem toegewend. Het toneel zal in den hemel zijn, vgl. vs. 7; misschien, evenals in 1:8 vv., aan den ingang des hemels; dan kan men zich het verder zó voorstellen, dat Jozua vóór den ingang staat (vgl. vs. 7, waar hem de toegang wordt beloofd). Men heeft het hier beschrevene wel een rechtszitting genoemd, maar dit past toch niet voor het slot, waarin alles culmineert: Jozua's investituur als hogepriester (vs. 5-7), en eigenlijk ook niet voor de daaraan voorafgaande ontzondiging (vs. 3 v.); alleen het begin doet enigszins aan een rechtszitting denken. — Aan Jozua's rechterhand staat nl. de Satan, de vijand van des HEEREN knechten (vgl. Job 1:6, enz., en 1 Kron. 21:1) om hem tegen te staan. Wat die rechterhand betreft, men heeft uit Ps. 109:6 afgeleid, dat bij rechtszittingen de aanklager rechts van den aangeklaagde placht te staan; wat dan op ons tafereel zou zijn overgedragen. Intussen wordt ook van den helper gezegd, dat hij aan iemands rechterhand staat, Ps. 109:31; het is daarom ook mogelijk, dat in deze plaatsen "aan zijn rechterhand" slechts een meer tekenende uitdrukking is voor "aan zijn zijde". — Dit "tegenstaan" beoogt natuurlijk, Jozua buiten te sluiten van de Goddelijke gunst en van het hogepriesterlijke ambt. In het volgende is sprake van Jozua's "zondeschuld" (vs. 4), en het "tegenstaan" des Satans draagt dan ook zeker in belangrijke mate het karakter van "beschuldigen" of "verklagen", Openb. 12:10; waarbij hij zich in dit geval dan kan gronden op de werkelijkheid; of hij daaraan ook ongegronde verdachtmaking toevoegt, zoals in

Job 1:9 vv., wordt niet gezegd. —

[68]

De plaatsen, waar rechtstreeks over den Satan of de boze geesten wordt gesproken, zijn in het Oude Testament zeldzaam. Eerst het Nieuwe Testament brengt, zowel aangaande het rijk der duisternis als aangaande dat des lichts, klaardere kennis. — Het woord "satan" betekent wederpartijder, tegenstander (het is van denzelfden stam als het volgende werkwoord; er staat dus eigenlijk: "de Tegenstander stond aan zijn rechterhand om hem tegen te staan") en wordt als zodanig gebruikt van een tegenstander in den oorlog, 1 Sam. 29:41 of in het gericht, Ps. 109:6, of anderszins, Num. 22:22, 32; 2 Sam. 19:23. Als aanduiding van een wezen uit de andere wereld komt het woord in het Oude Testament, behalve hier, nog slechts voor in het boek Job (1:6 enz.) en 1 Kron. 21:1. Op al deze plaatsen openbaart het aldus aanduidde wezen zich als vijand van de knechten des HEEREN.

Men heeft ook wel beweerd, dat hier geen sprake is van een wezen uit de andere wereld, maar dat "satan" hier eenvoudig als "aanklager" is te vertalen, en dat deze aanklager slechts een figuur in het visioen is, zoals volgens ons de smeden van 1:20 en de meetsnoer-man van 2:1. Lateren zouden dit dan niet begrepen hebben, en dezen "aanklager" als een werkelijk bestaand wezen hebben opgevat en zo zou de Satansfiguur in Job en Kronieken zijn gekomen. Natuurlijk berust deze voorstelling op de mening, dat genoemde Schriftuurplaatsen uit lateren tijd dateren dan Zacharia's geschrift; wat echter voor de plaatsen uit Job niet te handhaven is. Maar ook onze plaats zelve kan op deze wijze niet verklaard worden. Voor "aanklager" is "satan" niet de gewone benaming; en ook anderszins is wel duidelijk, dat we hier te doen hebben met een onder Israel bekende aanduiding van een wezen uit de andere wereld.

2 Degene, die den Satan beantwoordt, wordt naar den overgeleverden tekst genoemd "de HEERE". Indien deze tekst juist is¹, dan moet men toch aannemen, dat hier met die benaming de Engel des HEEREN is aangeduid; want dat Deze de Spreker is, volgt uit het feit, dat Jozua en zijn tegenstander vóór Hem verschenen waren. — De Spreker neemt het, tegenover Satan, krachtig voor Jozua op; Hij zegt: "de HEERE bestraffe u", en herhaalt dit tot versterking van den nadruk. Het met "bestrafen" vertaalde woord duidt aan een luid en dreigend toespreken, en als God, wiens woord met macht is, bestraft, dan bewerkt dit, dat de bestrafte onverbiddelijk moet wijken, vgl. Ps. 106:9 (van de zee); Jes. 17:13 (van de vijanden); Mal. 3:11 (van de sprinkhanen). — Vervolgens wordt ook het motief, waardoor de HEERE bewogen zal worden, den Satan te bestraffen, genoemd in de toevoeging: "die Jeruzalem verkiest", nl. als plaats van zijn woning en openbaring, vgl. 1:17; 2:12. Satans poging om Jozua van de gunst des HEEREN buiten te sluiten, moet dus afstuiten op des ^[69] HEEREN verkiezende liefde jegens Jeruzalem, krachtens welke liefde ook Jozua's hogepriesterschap Hem aangenaam is. Dit wordt nog verduidelijkt, doordat eraan wordt toegevoegd, dat Jozua immers is "een brandhout, uit het vuur gerukt", d.w.z. dat hij van een dreigenden ondergang a. h. w. ternauwernood is gered, vgl. Am. 4:11. O.i. moet dit zien op het feit, dat Jozua door den HEERE uit Babel naar Jeruzalem was gebracht. Wie den laatsten hogepriester had zien wegvoeren, zou hebben verwacht, dat het met Juda's hogepriesterschap nu voorgoed gedaan was. Dat het zo niet is gegaan, en Jozua, de wettige vertegenwoordiger van het hogepriesterschap, in de ballingschap niet is verloren gegaan, maar thans weer te Jeruzalem is, is een wonder van Goddelijke bescherming en redding, waarin uitkomt des HEEREN verkiezende liefde niet alleen tot Jeruzalem, maar ook tot Aarons huis, waarvan Jozua de vertegenwoordiger is. En al hetgeen Satan, terecht of ten onrechte, tegen Jozua inbrengt, is niet in staat, het werk van deze verkiezende liefde teniet te doen.

3-5 Thans komt de eigenlijke handeling: Jozua's bekleding. De beschrijving hiervan begint met te vermelden, dat Jozua, terwijl hij vóór den engel stond, met vuile klederen bekleed was. Deze zijn (blijkens vs. 4a) allereerst symbool van de zondeschuld, die op Jozua rustte, en (blijkens de tegenstelling met de staatsieklederen van vs. 4b en vs. 5) tevens van den smaad, die hem aankleefde.

¹ De meeste nieuweren nemen aan, dat men moet lezen: "de Engel des HEEREN". Ongetwijfeld vergemakkelijkt dit het verstaan; er is alleen geen uitwendige grond voor aan te voeren.

In vs. 4a gebiedt de Engel des HEEREN aan hen, die vóór Hem staan (vgl. bij vs. 1), d.i. aan de dienende engelen (vgl. 2:3b), Jozua van die vuile klederen te ontdoen; en voegt, zich tot Jozua zelf richtend, er de verklaring aan toe: "zie, Ik doe uw zondes Schuld van u weg". Het hier gebruikte Hebreeuwse woord betekent zowel "zonde" als "schuld"; maar hier duidt het meer de schuld aan: de bedoeling is hier niet, dat Jozua innerlijk van de zonde wordt gereinigd, maar dat hij van de *schuld* der zonde wordt vrijgesproken. Dit is nodig, eer hij de rechten en de ere van het hogepriesterschap ontvangen kan. De op hem rustende schuld leverde een grond op voor den tegenstand des Satans, vs. 1; maar die tegenstand wordt tenietgedaan door de in vs. 2 genoemde verkiezende liefde des HEEREN tot Jeruzalem en het daar opnieuw te vestigen priesterschap; want op grond van deze liefde neemt de Engel des HEEREN, de Uitvoerder van dezen liefdeswil, Jozua's schuld van hem weg. — Er is geen grond, bij deze "zondes Schuld" te denken aan een speciale zonde, die Jozua sinds den terugkeer uit Babel zou hebben bedreven. Vooreerst toch is een dergelijke bevrijding van de zondes Schuld nodig voor ieder menskind, dat in den dienst van den heiligen God wordt gesteld (vgl. Jes. 6:7). Maar verder kan men hier meer speciaal denken aan de schuld, die de priesterschap, evenals het volk, op zich had ^[70] geladen, en waarom ze met het volk in ballingschap was gegaan: wegneming van die schuld moet aan de herstelling van het priesterschap voorafgaan. Wel kan de vraag worden gesteld, of dan niet door den terugkeer uit de ballingschap de zonde van volk en priesterschap voor verzoend was verklaard (Jes. 40:1; vgl. ook het "een weinig toornde" van Zach. 1:15), en of dien terugkeer en de daarop volgende herstelling van den offerdienst de smaad niet was weggenomen. Hierop is echter te antwoorden, dat we ook elders bij Zacharia de gedachte vinden, dat het wederkeren des HEEREN tot Juda nog een zaak der toekomst is, 1:3, en dit niet alleen, omdat er nieuwe, na den terugkeer bedreven zonden waren, waarom de HEERE opnieuw zijn aangezicht voor zijn volk heeft verborgen (vgl. Hagg. 1:9 vv.), maar ook omdat de straf der ballingschap nog voortduurde, 1:12; de terugkeer van 536 was slechts een geringe aanvang van het grote werk der volksherstelling, en althans zolang de tempel niet herbouwd, en de tempeldienst niet hersteld was, was het hogepriesterschap niet tenvolle van schuld en smaad ontheven.

In vs. 4b en vs. 5a voegt de Engel eraan toe, dat ze Jozua andere klederen moeten aantrekken, en een reinen tulband op zijn hoofd moeten zetten.¹ Vs. 4b behelst naar den inhoud een bevel aan de dienende engelen, maar naar den vorm is het nog gesproken tot Jozua, aan wien aldus, tegelijk met de handeling, ook uitdrukkelijk wordt te kennen gegeven, niet alleen wat er geschiedt, maar tevens, dat het geschiedt op last des Engels. — Bij den tulband wordt opzettelijk vermeld, dat hij "rein" moet zijn; natuurlijk is dit bij de klederen evenzo de bedoeling. Deze reinheid staat tegenover de vuilheid van de afgelegde klederen: de vrijspraak van de schuld vindt haar positieve keerzijde in de reinverklaring. — Toch gaat de betekenis der bekleding hierin niet op. De andere klederen die Jozua moeten worden aangetrokken, worden aangeduid met een woord, dat behalve hier nog slechts in Jes. 3:22 voorkomt, en "prachtgewaden" of "staatsiekklederen" schijnt te betekenen. En ook voor het enige stuk, dat genoemd wordt, het hoofddeksel, wordt een woord gebruikt, dat aanduidt een staatsietulband, zoals wordt gedragen door aanzienlijke personen, Jes. 3:23 (St. Vert.; "hulledoeken"; Korte Verkl.; "hoofdbanden"), Job 29:14 (St. Vert.: "vorstelijke hoed"), zelfs door koningen, Jes. 62:3. — Dit uitdrukkelijk spreken van staatsiekklederen wijst op een roepen tot eer en hoogheid: in het volgende wordt Jozua dan ook het recht en de eer van een hogepriester toegezegd. In verband hiermede mogen we de "staatsiekklederen" en den "staatsietulband" houden voor het hogepriesterlijke ^[71] ambtsgewaad.² Dat de hogepriesterlijke tulband in de wet wordt aangeduid met een enigszins ander woord dan het hier gebruikte (schoon toch van denzelfden stam), is hiertegen geen overwegend bezwaar.³ — Tenslotte: dat van deze hogepriesterlijke kleding de

¹ De opvatting, dat vs. 5a een bede van Zacharia zon zijn, is o.i. onaannemelijk.

² Of de afgelegde vuile klederen oorspronkelijk ook hogepriesterlijke klederen waren of niet, wordt niet vermeld; het is ook van weinig belang, daar ze door hun vuilheid dit karakter *in* ieder geval hadden verloren.

³ Zo wordt ook het woord, dat gewoonlijk voor den hogepriesterlijken tulband wordt gebruikt (*mitsnèpheth*, Ex. 28:4, enz.) wel gebruikt tot aanduiding van een koninklijk hoofddeksel, Ezech. 21:26 (Hebr. tekst 31).

tulband zo afzonderlijk genoemd wordt, heeft zijn goede reden. Gelijk in het algemeen aan het hoofdtooisel grote betekenis werd toegekend (vgl. het "hoofdtooisel voor as" van Jes. 61:3), en gelijk de koninklijke majesteit zich concentreert in zijn kroon, zo heeft de hogepriesterlijke tulband een zeer bijzondere waarde, vooral omdat daaraan wordt bevestigd de gouden voorhoofdplaat met het opschrift: "heilig aan den HEERE", Ex. 28:36.

Vs. 56 verhaalt de uitvoering van het bevel: thans wordt eerst vermeld, dat ze Jozua een reinen staatsieband op het hoofd zetten, vervolgens, dat ze hem "klederen" aantrokken, waarmede natuurlijk de in vs. 4b genoemde staatsieklederen worden bedoeld. Er wordt aan toegevoegd: "terwijl de Engel des HEEREN stond". Men heeft dit wel opgevat als "er bij stond", en dan zou het enkel aanduiden, dat het in tegenwoordigheid van den Engel geschiedde. Intussen was *dit* op grond van het voorafgaande reeds volkomen duidelijk; bovendien ontbreekt het "er bij" in den tekst. Blijkbaar is de bedoeling een andere, nl. om te kennen te geven, dat de Engel *stond*; wij zullen dan moeten aannemen, dat Hij eerst had gezeten; dit staan is het teken van activiteit, en drukt uit, dat Jozua's bekleding eigenlijk zijn werk is (vgl. vs. 4: "Ik doe uw zonde van u weg").

6, 7 Thans geeft de Engel in den naam des HEEREN aan ' Jozua nog een plechtige verzekering, straks (vs. 8 vv.) door een tweede gevolgd.

De eerste verzekering — vs. 7 — sluit zich nauw aan bij het voorafgaande, en bevat een belofte, verbonden aan een conditie. De conditie is, dat Jozua (speciaal in zijn hogepriesterlijk ambt) wandelt in des HEEREN wegen (dus zich gedraagt naar des HEEREN wil) en des HEEREN verordeningen nakomt, wat dan meer speciaal ziet op de getrouwe waarneming van zijn ambt. Dit alles natuurlijk ook in tegenstelling met de zonden, die het hogepriesterschap hadden aangekleefd, en van welke schuld Jozua nu is vrijgesproken.

De hieraan verbonden belofte spreekt van het huis en de voorhoven des HEEREN; deze belofte (en heel dit visioen) houdt dus verband met de eerlang te wachten voltooiing van den tempel (zie boven vs. 1). — Ten opzichte van dien tempel ^[72] wordt nu aan Jozua het hoogste gezag toegezegd; natuurlijk sluit dit hem toegekende recht tevens een taak in zich, maar ook de roeping tot die taak is een voorrecht. — Jozua zal dan allereerst "mijn huis besturen". Waarschijnlijk is hiermede bedoeld de gezagsoefening over het tempelpersoneel. Dat dit gezag van ouds bij den hogepriester berustte, blijkt uit het voorbeeld van Jozada, die de tempel-ambten, bestelde, 2 Kon. 11:18b. — Hiernaast wordt nog afzonderlijk genoemd het bewaken van de tempelvoorhoven: daar in de voorhoven het gevaar van verontreiniging het grootst is, is hier speciaal behoefte aan het "bewaken", d.w.z. het zorgdragen, dat alle verkeers wordt geweerd; natuurlijk deed de hogepriester dit mede door de onder hem gestelde priesters.

Het dan volgende, laatste gedeelte der belofte wordt zeer verschillend opgevat. Wij vertalen: "en Ik zal u verkeer (of: toegang) geven tussen dezen, die hier staan"; waarvan dan o.i. de beste verklaring deze is, dat Jozua een plaats zal hebben tussen de hemelse dienaren Gods. Elia zegt van zichzelf, dat hij "staat vóór" den HEERE, 1 Kon. 17:1. Zo kan de aan Jozua gegeven belofte van "verkeer (of: toegang) tussen dezen, die [hier] staan" aanduiden, dat hij wordt opgenomen onder hen, die als dienaren vóór den HEERE staan. Wel blijft hij op aarde, maar wanneer de HEERE het getal zijner dienaren overziet, dan ziet zijn Goddelijk oog Jozua tussen hen: naar het Goddelijk oordeel staat hij even goed (en ook even dicht) bij den troon als de engelen. En voor de verdere toekomst opent dit — schoon op Oudtestamentisch-omsluierde wijze — het perspectief, dat hij eenmaal in den volsten zin onder de hemelingen zal worden opgenomen.

De Kanttekenaren en anderen onder de oude verklaarders ¹ laten onze uitspraak rechtstreeks zeggen, dat Jozua na zijn dood (als loon voor zijn getrouwen arbeid als hogepriester) onder de hemelingen zal worden opgenomen. Nu zou deze gedachte voor het O. T. wel niet gewoon zijn, maar met het oog op plaatsen als Ps. 73:24; Jes. 26:19 en vooral Dan. 12:3 kan men toch niet zeggen, dat ze geheel buiten

¹ Onder de nieuweren is deze opvatting nog verdedigd door E. B. Pusey, The minor prophets 1885.

het kader der Oudtestamentische openbaring zou vallen. Dat wij ons bij deze opvatting niet direkt hebben aangesloten, is dan ook uit een andere overweging, nl. deze, dat hetgeen in het voorafgaande aan Jozua wordt toegezegd, betrekking heeft op zijn arbeid als hogepriester, en het daarom voor de hand ligt, ook bij onze uitdrukking daaraan in eerste instantie te denken.

Een andere opvatting is, dat aan Zacharia vergund wordt "het gaan tussen dezen, die hier staan" in dezen zin, dat hij mag gaan, waar de engelen gaan, dus vrijen toegang heeft tot den troon Gods, om als hogepriester de noden des volks aan God bekend te maken. Het is echter moeilijk te verstaan, waarom dit dan niet wordt genoemd een "naderen tot Mij" (vgl. Jer. 30:21), maar een "gaan" ^[73] tussen de engelen". Ook de verklaring, volgens welke de bedoeling zou zijn, dat Jozua zelfs tussen de engelen, die den troon Gods omgeven, door zou gaan, kan niet bevredigen. — Ook kan men betwijfelen, ¹ of de voorstelling, dat Jozua uit naam des volks even vrij tot God zou mogen naderen als de engelen, wel overeen te brengen is met het karakter der oude bedeling, waaronder de hogepriester slechts eenmaal per jaar het allerheiligste mocht betreden. En de oplossing, dat hier niet meer van Jozua, maar van den Hogepriester des nieuwen dags zou worden gesproken, is nogal bezwaarlijk.

Eigenaardig is de opvatting van Calvijn, die de engelen opvat als vertegenwoordigers van de gemeente, zodat de betekenis zou zijn, dat Jozua een goeden ingang bij de gemeente zal vinden.

Er zijn ook verklaringen, waarbij het woord, dat bij bovenstaande opvattingen met "het gaan", "verkeer" of "toegang" wordt weergegeven, wordt vertaald òf als "wandelingen" òf als "geleiders".

De vertaling "wandelingen" (waarvoor men zich beroept op Dan. 3:25; 4:34) geeft echter geen goeden zin. Men heeft wel gedacht aan engelen, die tussen Jozua en God opklimmen en nederdalen (Joh. 1:52), maar dit kan de uitdrukking "Ik zal u wandelingen geven tussen degenen, die hier staan" toch niet betekenen.

Bij de vertaling "geleiders" denkt men het zich zo, dat de HEERE aan Jozua uit de daar staande engelen geleiders zal geven, die hem beveiligen op zijn wegen. Voor deze gedachte kan men zich beroepen op Ps. 91:11. Maar vooreerst is het de vraag, of het Hebreeuwse woord de vertaling "geleiders" wel toelaat; men kan wel komen tot de betekenis "doen gaan", maar dit is nog niet hetzelfde als "geleiden"; ook in Jes. 42:16 staat het geval niet met het onze gelijk. Voorts staat er niet "uit", maar "tussen". En tenslotte verwacht men eerder een belofte, die betrekking heeft op Jozua's ambt, dan een dergelijke toezegging van persoonlijke beveiliging.

8-10 Aan dit alles wordt door den Engel des HEEREN nog iets toegevoegd, dat *met een* plechtig "hoor toch!" als iets nieuws wordt aangekondigd en zich door zijn verdergaande strekking ook inderdaad van het vorige onderscheidt.

Jozua's "metgezellen" moeten de priesters zijn. De toevoeging "die vóór u zitten" kan moeilijk betekenen, dat ze op dit ogenblik, in het visioen, vóór hem zitten; want Jozua stond vóór den Engel des HEEREN, vs. 1. De bedoeling moet dus zijn, dat ze gewoon waren, vóór hem te zitten in de vergaderingen van het priestercollege, dat door hem werd gepresideerd, vgl. 2 Kon. 6:1; de uitdrukking duidt hen dus aan als zijn ondergeschikte collega's. En nu geeft de Engel aan Jozua de verzekering, dat hij en zijn mede-priesters zijn "mannen, die ten wonderteken dienen" (eig.: "wonderteken-mannen"). Het Hebreeuwse woord wordt met "wonderteken" juist weergegeven, ^[74] want het duidt op een wonder, dat tevens het karakter van teken draagt. Bij het wonder, dat aan Jozua en zijn metgezellen is geschied, kan men allereerst denken aan het feit, dat zij, met hun priesterschap, in het gericht der ballingschap zijn bewaard, en daaraan zijn ontkomen, als "brandhouten, aan het vuur ontruikt", vs. 2. Maar men heeft ook zeker te denken aan de voortzetting van dit wonder in hetgeen in dit visioen aangaande Jozua (en de priesters in het algemeen) wordt geproclameerd; vgl. vs. 4 (Jozua's ontzondiging) met vs. 9b (de belofte der schulduitdelging voor heel het volk). — Door dit aan hen geschiede wonder van Goddelijke almacht

¹ Wij willen op dit argument geen te sterken nadruk leggen. Wij hebben ook immers zelf aangenomen, dat aan Jozua wordt toegezegd opneming in den kring der hemelse dienaren Gods. Toch is dit nog iets anders, vooreerst omdat de uitdrukking dan in sterkere mate het karakter van beeldspraak draagt; en voorts omdat het staan voor God om God te dienen toch niet gelijk te stellen is met het naderen tot God in naam des volks.

en genade zijn Jozua en zijn medepriesters nu tekenen van de *nóg* grotere dingen, die de HEERE zal doen.

Als dit grotere wordt — vs. 8b — allereerst genoemd de komst van den Messias: wat de HEERE aan de priesterschap heeft gedaan, is waarborg, dat Hij eenmaal ook de aloude belofte van den Messiaansen heilstijd zal vervullen. "Ik" is de HEERE der heirscharen, die door den mond van den Engel tot Jozua spreekt (vs. 7). De Messias heet "Spruit"¹ (vgl. 6:12) in navolging van Jer. 23:5 en 33:15; vgl. Jes. 11:1; 53:2; de benaming geeft te kennen, dat Hij als een nieuwe loot uit den van takken beroofden tronk (het vernederde Davidische koningshuis) zal voortkomen. — De door sommigen gekoesterde opvatting, dat met de "Spruit" Zerubbabel zou zijn bedoeld, die dus hier als Messias zou worden aangewezen, is hier zo goed als in de andere plaatsen, die men aldus verklaart (Hagg. 2:24; Zach. 6:12) onhoudbaar; immers wijst de uitdrukking "Ik zal mijn Knecht de Spruit doen komen" duidelijk op een persoon der toekomst.

Vs. 9 noemt naast² Messias' komst een tweede feit, dat echter (blijkens vs. 9b en 10) in nauwen samenhang *met het* eerste wordt beschouwd. Dit tweede feit wordt aangekondigd in woorden, die zeer verschillend worden verstaan. Naar onze mening moet met den "steen", waarvan hier sprake is, evenals in 4:7 en 10, zijn bedoeld de sluitsteen van den tempel. De HEERE heeft — voor Zacharia's ogen, in het visioen — dien steen vóór Jozua gelegd, want aan dezen wordt de belofte gegeven, die aan dien steen wordt vastgeknoopt. Er ligt reeds een belofte in den steen zelf; immers, indien wij hem terecht als sluitsteen hebben opgevat, dan wijst hij heen naar de voltooiing des tempels; in het volgende visioen ontvangt Zacharia daarvan de meer uitdrukkelijke verzekering, met de toevoeging, dat die voltooiing door Zerubbabels hand tot stand zal komen,^[75] 4:7, 9. Thans echter treedt op den voorgrond de verdere belofte, die aan dien steen wordt vastgeknoopt. Deze belofte begint o.i. reeds met de woorden van de "zeven ogen", die op dien steen zullen³ zijn; en hiermede wordt dan hetzelfde bedoeld als met het daarna genoemde "graveersel". Van dien sluitsteen des tempels zegt de HEERE dus, dat Hijzelf daarop het graveersel zal graveren (vgl. Ex. 32:16), bestaande in zeven "ogen". Naar onze opvatting stonden die "ogen" er nog niet op; maar de profeet zal zich er wel een voorstelling van hebben gevormd, misschien als kleine kringen. Dat de HEERE zelf die ogen erop zal graveren, geeft in het algemeen te kennen, dat Hij zelf den tempelbouw voltooien zal, en dien als zijn werk beschouwt: een waarborg, dat hij niet zal mislukken. Én meer speciaal ligt erin de Goddelijke waarachtigheid van de in het graveersel uitgedrukte gedachte. Welke is nu die gedachte? O.i. ligt het antwoord in 4:10. Hier is sprake van "de ogen des HEEREN, die de gehele aarde overzien"; en aan die ogen des HEEREN zal ook in onze plaats zijn te denken.⁴ Hierop wijst ook reeds het heilige zevental (vgl. 4:2), dat de Goddelijke volheid pleegt aan te duiden, vgl. Jes. 11:2; Openb. 5:6. En blijkens de toevoeging in 4:10 ("die de gehele aarde overzien") wordt door die zeven in den sluitsteen des tempels geplaatste ogen aangeduid, dat de tempel staat onder de hoede van Hem, wiens blikken over de ganse aarde gaan, en die dus in staat is, alle onheil van dien tempel af te wenden. — Niet gemakkelijk is uit te maken, waarom zo met nadruk wordt gezegd, dat deze zeven ogen "op één steen" zullen zijn. Toch is wel duidelijk, dat er een zekere tegenstelling bedoeld is tussen "één" en "zeven"; en daarom is de strekking o.i. waarschijnlijk deze, dat de (door het zevental

¹ In het Hebreeuws staat geen lidwoord: "Spruit" heeft het karakter van een eigennaam verkregen.

² In het Hebreeuws begint vs. 9 met "want"; o.i. is dit echter gecoördineerd met het "want" van vs. 8b, en wordt het daarom het best weergegeven met "en", vgl. Jes. 6:5.

³ Veelal vertaalt men deze woorden in den tegenwoordigen tijd. O.i. komt men dan echter niet tot een goede verklaring. De vertaling als futurum is niet alleen even goed grammatisch-toelaatbaar, maar wordt ook begunstigd door de overweging, dat vs. 9a beheerst wordt door het "zie", waarmede het begint, en dat (daar het parallel is met het "zie" van vs. 8b en met dat van vs. 9b) met grote waarschijnlijkheid is op te vatten als wijzend naar de toekomst.

⁴ Wij houden het zelfs voor waarschijnlijk, dat 4:10 rechtstreeks bedoeld is als verklaring van onze plaats. Maar ook indien 4:10 zou zien op de zeven lampen (zoals de *meest* gangbare opvatting wil), zou bovenstaande opvatting gewettigd zijn. Ook dan toch blijft, dat de ogen des HEEREN in 4:10 zijn voorgesteld door het heilige zevental; en als dit kan geschieden door zeven lampen, dan zeker ook door zeven "ogen".

uitgedrukte) volheid der Goddelijke voorzorg wordt tentoongesteld op dien énen steen, en dus daar als op één punt is saamgetrokken.

Volgens de meeste nieuweren zou de bijzondere betekenis, die aan het zevental werd toegekend, in verband staan met het zevental der planeten, en op Babylonischen oorsprong teruggaan. Intussen bestond juist onder Israel, en niet in dien zin bij de Babyloniërs, van ouds de zevendaagse week, en volgens de Schrift is deze in de schepping zelve gegrond; er was dan ook geen behoefte aan Babylonische sterrenkunde om zeven voor Israel tot een heilig getal te maken.

[76] Wat hier van de voltooiing des tempels wordt gezegd, heeft voor een deel enkel symbolische betekenis. Al wordt hier, gelijk gezegd, ongetwijfeld de gelukkige voltooiing van den thans ondernomen tempelbouw voorzeggd, aan de andere zijde is toch zeker niet de bedoeling, dat die tempel een sluitsteen zou hebben, die door Godzelf gegraveerd zou zijn.. De sluitsteen, dien Zacharia ziet, wordt slechts in een visioen gezien, en heeft enkel symbolische betekenis. — Tenslotte valt nog op te merken, dat de voltooiing van den tempel, blijkens het voorafgaande en het volgende, hier geplaatst wordt in het licht der Messiaanse toekomst, vgl. Hagg. 2:7-10; Zach. 6:12. Dat er tussen de voltooiing van den thans gebouwden tempel en het aanbreken van die toekomst nog een lange tijd zal verlopen, wordt evenmin uitgesproken als ontkend; de profetie vat, gelijk zo dikwijls, heel de toekomst samen in één beeld.

In vs. 9b en vs. 10 wordt nu aan het vorige nog toegevoegd een meer algemene beschrijving van de zegeningen van den Messiaansen tijd. Hierbij gaat voorop, dat de HEERE de zondes Schuld van dit land op één dag zal wegdoen. "Dit land" is het land Juda, en de voorstelling is deze, dat de bewoners het land *met* hun zonde en Schuld hebben vervuld. Maar natuurlijk is dan toch de Schuld des *volks* bedoeld. Wel mocht Jozua een wonderteken worden genoemd: de bevrijding van zondes Schuld, die hem als hogepriester tebeurtvalt, vs. 4, is profetie van de Schuldvergifenis, die in den Messiaansen heilstijd in volkomenheid aan heel het Godsvolk zal geschonken worden. — De toezegging van de vergeving der zonden komt ook elders in de Messiaanse profetieën meermalen voor, vgl. Jer. 31:34b; Mi. 7:18 v. Het geestelijk karakter van het Messiaanse heil treedt in dezen trek zeer duidelijk aan het licht; hij toont, dat de zonde des volks de oorzaak van allen nood is, en spreekt uit, dat er geen heil is dan langs dezen weg, dat de Schuld vergeven worde, en dat aldus worde hersteld de Goddelijke gunst, die de bron van alle zegeningen is. — Dat de Schuld van dit land "op één dag" zal worden weggedaan, doet uitkomen de grootheid van het Goddelijk genade-wonder, waardoor heel die zware Schuld, die op Juda rust, als met één slag wordt weggenomen; de vervulling ligt in de éne offerande, waardoor Christus de zonde heeft verzoend, Hebr. 7:27.

Vs. 10 noemt hiernaast de meer uiterlijke zijde van het heil: men zal elkander nodigen onder den wijnstok en den vijgeboom: m. a. w. men zal, door geen gevaar van buiten verschrikt, en ook in onderlingen vrede, samen het goede van het land genieten, vgl. Mi. 4:4. Over de vervulling zie bij Jes. 11:16; Hos. 1:12; Hagg. 2:8 vv.¹

[77]

Het vijfde gezicht: de gouden luchter en de twee olijfbomen. H. 4.

¹ En de engel, die tot mij sprak, kwam weder en wekte mij, zoals iemand uit zijn slaap gewekt wordt.

² En hij zeide tot mij: Wat ziet gij? En ik² zeide: Ik zie, daar is een luchter, geheel van goud, en er is een ³ oliehouder bovenop, en er zijn zeven lampen ⁴ aan, en er zijn zeven ⁵ toevoer-buizen voor de

¹ Vgl. ook Het Godswoord der profeten II blz. 214 vv.

² Wij lezen *het q'rê*.

³ Wij lezen met de Septuagint *gullā*.

⁴ Wij lezen met de Septuagint *nêrôth*.

⁵ Met de Septuagint schrappen wij *sjib^cā*.

lampen, die eraan ¹ zijn; ³ en twee olijfbomen staan ernaast, de éne rechts, en de andere links van den oliehouder.

⁴ En ik hernam en zeide tot den engel, die tot mij sprak: Wat zijn dat, mijn heer? ⁵ En de engel, die tot mij sprak, antwoordde en zeide tot mij: Weet gij niet, wat dat zijn? En ik zeide: Neen, mijn heer. ⁶ En hij antwoordde en zeide tot mij:

Dit is het woord des HEEREN tot Zerubbabel: Niet door macht noch door kracht, maar door mijn Geest, spreekt de HEERE der heirscharen. ⁷ Wie zijt gij, grote berg? Voor Zerubbabel tot een vlakte! En hij zal den sluitsteen ² uitbrengen, onder het gejubel (ttt): Heil hem! heil hem!

⁸ En het woord des HEEREN kwam tot mij als volgt: ⁹ De handen van Zerubbabel hebben dit huis gegrondvest; zijn handen zullen het ook voltooiën — en gijlieden ³ zult gewaarworden, dat de HEERE der heirscharen mij tot u gezonden heeft — ¹⁰ want wie den dag der kleine dingen gering geacht heeft, die zal zich [nog] verheugen en den steen ⁴ in de hand van Zerubbabel zien.

Die zeven zijn de ogen des HEEREN, die de gehele aarde overzien.

¹¹ En ik hernam en zeide tot hem: Wat zijn die twee olijfbomen, rechts en links van den luchter? ¹² En ik hernam nog weder en zeide tot hem: wat zijn die twee olijftakken, die zijn naast de twee gouden gootjes, die de gouden olie laten uitvloeien? ¹³ En hij zeide tot mij: Weet gij niet, wat dat zijn?

[78] En ik zeide: Neen, mijn heer. ¹⁴ En hij zeide: Dat zijn de twee oliegevers, die bij den Heere der ganse aarde staan.

Dit gezicht kenmerkt zich door zijn plechtige stilte, waarin reeds uitkomt een karaktertrek van de in dit visioen gesymboliseerde Geesteswerking, vgl. vs. 6.

Voor de verklaring levert het intussen geen geringe moeilijkheden op; het wordt dan ook zeer verschillend opgevat. Ten aanzien van het voornaamste geschilpunt ligt de beslissing in de opvatting, die men heeft van vs. 10b. Naar onze mening is deze passage te verklaren in verband met het vorige visioen; waaruit dan volgt, dat deze twee visioenen in dit opzicht ten nauwste samenhangen. Dit is trouwens ook in ander opzicht het geval; in het vorige visioen werd de hogepriester Jozua, hier wordt de gouden tempelluchter aan den profeet getoond, en beide hebben betrekking op de herstelling van den cultus.

1 Opnieuw, waarschijnlijk in denzelfden nacht (zie bij 1:7), ontvangt Zacharia een visioen. De engel der uitlegging (zie bij 2:9) komt weder en wekt hem. Men kan óók vertalen: "wekte mij wederom", maar dit schijnt ons minder verkieslijk, omdat er van een gewekt worden in het vorige nog niet gesproken is. Dat de engel moet "wederkomen", eer Zacharia hem weer ziet, wordt wel in verband gebracht met het feit, dat de engel in het vorige visioen niet vermeld is. Maar ook zonder dat is het begrijpelijk; immers in de pauze tussen twee visioenen ziet Zacharia den engel natuurlijk niet; daarom moet hij in een nieuw visioen opnieuw te voorschijn treden, vgl. 2:3; 5:5. Toch is er in ons visioen wel iets bijzonders, nl. dat het visioen met de komst van den engel begint, en dat deze Zacharia "wekt". Andere visioenen worden ingeleid met "ik sloeg mijn ogen op", 1:18;2:1;5:1;6:1. Dat de bijzondere vorm, dien de inleiding hier heeft, wijst op een langere pauze, kunnen wij niet inzien; ook maakt het nauwe verband, dat er blijkbaar tussen dit en het vorige visioen bestaat (zie boven), zulk een langere pauze minder waarschijnlijk. Eerder kan men zeggen, dat het spreken van "wederkomen" wijst op het verband van dit met de vorige visioenen (ofschoon niet bepaald met het laatst-voorafgaande, waarin de engel immers niet voorkwam), en dat het daarom een argument is voor de stelling, dat de visioenen slechts door korte tussenpozen zijn gescheiden, en dus alle in één

¹ Wij lezen *‘ālèhā*.

² Wij lezen *harōsj hatt’sjoe’ōth*.

³ Wij lezen het werkwoord in het meervoud.

⁴ Wij schrappen *habbedil* (zie de verklaring).

nacht zijn ontvangen, vgl. boven 1:7. — Het "wekken" van Zacharia door den engel wordt met het wekken van een slapende *vergeleken*; het is dus niet hetzelfde. De bewustzijns-toestand, waartoe hij gewekt wordt, is ook immers niet de gewone, maar de visionnaire. Minder duidelijk is, hoe we ons den toestand hebben te denken, waaruit Zacharia wordt gewekt. Natuurlijk als zulk een, waarin het visionnaire zien had opgehouden. Maar waarschijnlijk was hij toch ook ^[79] niet bij het normale dagbewustzijn, dan kon er moeilijk van "wekken" worden gesproken. Sommigen denken aan een slapenden toestand; het onderscheid met het wekken van een slapende zou dan dus alleen hebben bestaan in den toestand, *waartoe* de profeet werd gewekt. Toch pleit de uitdrukking "zoals iemand uit den slaap gewekt wordt" het meest voor de onderstelling, dat Zacharia niet werkelijk sliep. Wij denken dus aan een toestand van ingezonkenheid en betrekkelijke werkeloosheid van den geest, waarin de profeet na het voorafgaande visioen was vervallen.

2, 3 De engel vraagt aan Zacharia, wat hij ziet; de profeet wordt hierdoor gedwongen, zich nauwkeurig rekenschap te geven van het geschouwde; voor den lezer vormt die vraag een inleiding, die op de nu volgende beschrijving nog te meer de aandacht vestigt.

Zacharia beschrijft nu het geschouwde. Hij ziet een gouden luchter of kandelaar,¹ met een oliehouder of reservoir (waarschijnlijk van ronden vorm) er boven op, en met zeven lampen (natuurlijk gedragen door zeven armen, wat echter als vanzelfsprekend niet vermeld wordt). De lampen worden gevoed door toevoerbuizen, die natuurlijk van den oliehouder erheen lopen. Tenslotte zijn er nog twee olijfbomen, de een rechts, de ander links van den oliehouder (en dus ook van den luchter, vs. 11); uit vs. 12 blijkt, dat deze olijfbomen met het overige zijn verbonden, en wel aldus, dat ze de olie in den oliehouder onderhouden; dit is stellig ook de reden, waarom in ons vers gezegd wordt: dat ze rechts en links van den *oliehouder* staan.

Aangaande de betekenis van het visioen zij hier voorlopig het volgende opgemerkt. Naar de tegenwoordig meest gangbare opvatting ziet vs. 10b op de zeven lampen, en worden deze dus verklaard als voorstellingen van de ogen des HEEREN, en de luchter als voorstelling van Godzelf. Wij delen deze mening niet, omdat ze met het geheel van het visioen niet overeen te brengen is, zie bij vs 10. — Ziet dus naar onze mening vs 10b niet op de lampen, dan vinden we in ons visioen wel in vs. 6-10 een algemene verklaring van het geheel, maar wordt een *speciale* verklaring alleen van de olijfbomen gegeven (vs. 14), en *niet* van den luchter met de lampen. Men moet dus aannemen, dat de betekenis hiervan den profeet óf aanstonds duidelijk was, óf anders voldoende duidelijk werd gemaakt door de algemene onderwijzing van vs. 6-10. Nu bevat vs. 6-10 de belofte, dat de tempelbouw onder Zerubbabels leiding gelukkig voltooid zal worden door de kracht van den Geest des HEEREN. De luchter met de lampen is dus een voorstelling van den herstelden ^[80] tempel. Dit komt ook geheel overeen met de strekking van het vorige visioen; zoals Zacharia daar den in zijn ambt herstelden hogepriester heeft gezien, zo ziet hij hier een van de meest karakteristieke bestanddelen van Israels heilgdom: den in luister herstelden heiligen luchter.

Gelijk bekend, stond er in het heilige van den tabernakel een gouden luchter met zeven lampen, die eiken avond 'werden ontstoken om den gehelen nacht te branden, Ex. 25:31 vv.; 37:17 vv.; in den tempel van Salomo stonden er tien, eveneens van goud, en elk met zeven lampen, 1 Kon. 7:49; 2 Kron. 4:7. Dat er aan Zacharia slechts één getoond wordt, behoeft geen bijzondere betekenis te hebben. Overigens is ook op te merken, dat er blijkbaar in den tempel van Zerubbabel inderdaad slechts één gouden luchter heeft gestaan; deze werd door Antiochus Epiphanes weggenomen, 1 Makk. 1:21; Judas de Makkabeër herstelde het heilgdom, en bracht ook den luchter er weer in, 1 Makk. 4:49; deze luchter is waarschijnlijk dezelfde, die in 70 n. Chr. door de Romeinen is buitgemaakt, en waarvan ons op den Titusboog een afbeelding is bewaard. — Dat speciaal de luchter, en niet een ander stuk van den tempel, aan Zacharia getoond wordt, is niet allermeeest om het luisterrijke van zijn verschijning — al heeft ook dit hier betekenis.—, maar vooral omdat de

¹ Ofschoon het woord "kandelaar" bij ons ingeburgerd is, hebben wij aan het Nederlandse woord "luchter" de voorkeur gegeven.

luchter zich leent tot het voorstellen van wat de hoofdgedachte van dit visioen is: dat de tempel tot stand zal komen door den Geest des HEEREN, vs. 6. Van dien Geest (maar dan als in de gemeente aanwezig en werkend) is de in de lampen aanwezige olie naar een in de Schrift meermalen voorkomende voorstelling een beeld, vgl. 1 Sam. 10:1 vv.; 16:13 v.; Jes. 61:1; Mark. 6:13; Hand. 4:27; 10:38; 2 Cor. 1:21; en door het heilig zevental (vgl. 3:9) wordt de Goddelijke volheid van de genade des Geestes aangeduid, vgl. Jes. 11:2; Openb. 5:6. Zo is de luchter met de lampen als zodanig reeds een herinnering aan de waarheid, dat hetgeen de realiteit des tempels uitmaakt, de Geest des HEEREN is. In het visioen valt echter de nadruk op wat in den grond slechts een andere zijde derzelfde zaak is: dat die tempel dus ook in God zijn oorsprong heeft en door de van Hem uitgaande Geesteswerking tot stand komt. Op de uitbeelding dezer gedachte is heel het visioen aangelegd. Terwijl de luchter met de lampen aan Zacharia niet vreemd zijn, moet het van stonden aan zijn aandacht trekken, dat deze luchter toch iets bijzonders heeft. Immers worden zijn lampen niet (zoals in den reëlen tempel en ook reeds in den tabernakel was geschied) door mensenhand (door de priesters) met olie gevuld, maar ze worden (door middel van buizen) gevoed door een oliehouder, en in dien oliehouder wordt blijkens vs. 12 de olie (door middel van gootjes) weer onderhouden door twee olijfbomen, die rechts en links van den luchter staan. De ^[81] verklaring hiervan vormt daarom het slot en het hoogtepunt van dit visioen, zie bij vs. 14.

In het bovenstaande ligt opgesloten, dat ook dit visioen dus toekomstvoorzegging bevat. En die voorzegging heeft in eerste instantie betrekking op de naaste toekomst: de voltooiing van den tempelbouw. Maar ze blijft hiertoe toch niet beperkt. Als aardse woonstede Gods is de tempel type van de kerk des Nieuwen Verbonds, waarin God woont door zijn Geest, Ef. 2:21 v., en ook speciaal de luchter stelt de gemeente voor, Openb. 1:20, die immers tot taak heeft het haar geschonken Geesteslicht te doen schijnen in de wereld, Matth. 5:14, 16; Fil. 2:15. Wat ons visioen zegt aangaande den opbouw van den tempel en de toerichting van den luchter, geldt daarom ook van den opbouw der gemeente en van haar toerusting voor haar heilige taak.

Met de opvatting aangaande de betekenis hangt ook samen het antwoord, dat men geeft op de vraag, of we als toneel van dit visioen de aarde of den hemel hebben te denken. Dat men bij de opvatting van den luchter als Godzelf aan den hemel denkt, ligt in den aard der zaak. Men kan echter niet zeggen, dat het de hemel *moet* zijn, omdat dit ook in de voorafgaande visioenen het geval is; want van 2:1 vv. geldt dit o.i. niet en ook het straks volgende visioen heeft de aarde tot schouwtoneel; voorts komen in ons visioen geen figuren van specifiek-hemels karakter voor. Aan de andere zijde is er bij onze opvatting geen dringende reden om speciaal aan de aarde als schouwtoneel te denken. Het ene is hier misschien even dicht bij de waarheid als het andere. De concrete inhoud van het visioen is immers de luchter van den toekomstigen *aardsen* tempel, met zijn *hemelse* bronnen. Wie wil, kan alles in den hemel plaatsen: hij kan zeggen, dat de profeet immers de twee hemelse olijfbomen ziet, en dat dus ook de luchter het hemelse voorbeeld van den toekomstigen tempel-luchter is. Wie wil, kan ook alles op aarde plaatsen: hij kan zeggen, dat de profeet immers den aardsen luchter ziet, en dat dus de olijfbomen, die hij ziet, slechts aardse voorstellingen van de hemelse kracht- en lichtbronnen zijn. Naar onze mening is de vraag niet voor een concrete beantwoording vatbaar: het aardse en het hemelse vloeit hier samen.

4-7 De profeet vraagt den engel der uitlegging (dien hij weer aanspreekt als "mijn heer", zie bij 1:9) nu naar de betekenis. Of zijn vraag ziet op het geheel, of enkel op de twee olijfbomen (die immers het laatst genoemd zijn) is op grond van de door hem gebruikte uitdrukking niet uit te maken. In verband met het boven opgemerkte nemen we echter aan, dat hij reeds thans speciaal de olijfbomen op het oog heeft.

De engel stelt — vs. 5 —, alvorens te antwoorden, aan den profeet de vraag, of hij niet weet, wat het geschouwde betekent; zoals iemand doet, die zich bewust is, een gewenste verklaring te kunnen geven, en de spanning, waarmede het antwoord verwacht wordt, nog wil verhogen. — Nadat Zacharia ^[82] heeft bevestigd, dat hij het niet begrijpt, geeft de engel hem — vs. 6 — een antwoord. Dit draagt echter een ander karakter dan men zou verwachten; het brengt, zonder rechtstreekse aansluiting bij het visioen, een Goddelijke boodschap voor Zerubbabel. Haar hoofdinhoud is

aangegeven in de beginwoorden: "niet door macht, noch door kracht¹, maar door mijn Geest". Uit het straks volgende blijkt, dat onze Godsspraak een belofte behelst aangaande de voltooiing van den tempelbouw; we herinneren ons, dat deze 21 Sept. 520 was ter hand genomen, dus (daar Zacharia zijn visioenen ontving midden Febr. 519) vóór vijf maanden. De bedoeling is dus, dat de tempelbouw tot stand zal komen niet door menselijke macht of kracht, maar door den Geest des HEEREN. Naar de mening van vele nieuweren zou dit zijn gericht tegen een bij Zerubbabel bestaand streven om door uitwendige machtsmiddelen (het bouwen van Jeruzalems muur, of zelfs het verwerven van politieke, koninklijke macht) den tempelbouw te verzekeren. Ons is echter van een dergelijk streven van Zerubbabel niets bekend, en evenmin van een profetische oppositie *daartegen*. *Maar wel is aan te nemen, dat bij Zerubbabel en de zijnen soms de vrees opkwam, dat ze bij gebrek aan uitwendige macht en met hun kleine middelen het werk niet ten einde zouden kunnen brengen*. En hiertegenover bemoedigt de Godsopenbaring hen met de verzekering, dat het van die menselijke machtsmiddelen niet afhangt, maar dat de Goddelijke Helper het zal doen, vgl. Jes. 8:6. Door Haggai's mond had de HEERE (ook tot bemoediging bij den tempelbouw) beloofd: "mijn Geest staat in uw midden", Hagg. 2:6. Evenals daar, zal in onzen tekst zijn te denken aan de inwerking van den Geest op Zerubbabel en zijn medewerkers, waardoor hun bezieling, bestiering en onverwinklijke kracht wordt geschonken. Dat op die kracht de nadruk valt, blijkt uit vs. 7: de "grote berg" zal voor Zerubbabel tot een vlakte worden; d.w.z.: door den Geest des HEEREN, die op en met hem is, zullen alle hoge bergen van bezwaren voor Zerubbabels voet te niet worden, vgl. Jes. 40:4, en ook Matth. 17:20. (Dat de berg speciaal aanduiding is van de vijandige wereldmacht, is niet waarschijnlijk, daar de tempelbouw van deze zijde destijds geen tegenkanting ondervond). Zo zal Zerubbabel dus den bouw tot een gelukkig einde brengen: hij zal "den sluitsteen uitbrengen": het plaatsen van dien steen zal den gevel des tempels voltooiën, vgl. ook 3:9. Het "uitbrengen" is zoveel als "tevoorschijnbrengen", zodat de schare hem ziet. Als dat gebeurt, zal de schare over "hem", d.i. over den steen, haar heilwensen uitjubelen. Zie verder bij vs. 10.

[83]

8-10 Zakelijk sluiten deze verzen zich zeer nauw bij het vorige aan, en vormen ze daarvan het onmiddellijke vervolg. Intussen wordt ons gedeelte door de inleiding "en het woord des HEEREN kwam tot mij als volgt" — vs. 8 — gekenmerkt als een nieuw gedeelte der hier door Zacharia ontvangen openbaring. Voorts heeft de inleiding dit merkwaardige, dat ze luidt als bij een gewoon profetenwoord. Dit was op enigszins andere wijze ook reeds het geval bij vs. 6b. Hier is het nog sterker, doordat Zacharia spreekt van het woord des HEEREN, dat tot hem kwam. We verstaan dit in dezen zin, dat het tot hem kwam door den mond van den engel der uitlegging, die immers in het voorafgaande en straks ook weer in vs. 106 aan het woord is. Het is mogelijk, dat Zacharia den inhoud onzer verzen op iets vrijere wijze — maar dan toch altijd onder leiding der profetische inspiratie — heeft weergegeven; en dat dit de reden is, waarom hij ze meer op de wijze van een gewone Godsspraak inleidt (zie ook bij vs. 9).

Deze verdere openbaring zegt dan — vs. 9 —, in nauwe aansluiting aan vs. 7, dat Zerubbabel, die den tempel heeft gegrondvest, hem ook voltooiën zal. — Van hetgeen nu volgt, geldt o.i. weer hetzelfde als van soortgelijke uitspraken in 2:9, 11; vgl. 6:15. De opvatting, dat het een uitspraak zou zijn van den Engel des HEEREN (die dus ook in het voorafgaande tot Zacharia zou spreken) tot Zacharia, is o.i. ook hier ongegrond en onwaarschijnlijk. Wij denken dus weer aan een woord van Zacharia zelf, dat hij bij het (mondelinge of schriftelijke) mededelen der openbaring er tussen vlecht, en waarin hij aan het volk betuigt, dat zij, als de vervulling van dit woord komt, "gewaarworden", d.i. voor hun ogen zien zullen, dat hij door den HEERE der heirscharen tot hen is gezonden, en dus een waar profeet is.

Vs. 10a geeft dan de voortzetting der openbaring. "De dag der kleine dingen" is de aanvangs-

¹ Het door de St. V. en andere vertalingen hier gebruikte woord "geweld" heeft, althans in het hedendaagse Nederlands, een bijbetekenis, die niet in het Hebreeuwse woord ligt.

periode, waarin de tempelbouw thans nog verkeert. Bij het "gering achten" denke men niet aan een hoogmoedig miskennen van het werk Gods, maar meer aan dezelfde kleinmoedigheid, die we reeds kennen uit Hagg. 2:4. Gelijk Haggai deze kleinmoedigen heeft opgewekt, moed te vatten, zo ontvangt ook Zacharia de Goddelijke opdracht, hun toe te zeggen, dat zij zich nog verheugen zullen: nl. als zij "den steen" in de hand van Zerubbabel zien. Bij dien "steen" denken we aan den sluitsteen van vs. 7; onze plaats spreekt dus opnieuw over hetzelfde ogenblik, dat in vs. 7 is beschreven; de "blijdschap" beantwoordt aan het daar vermelde gejubel over de aanstaande voltooiing van den bouw.

De overgeleverde tekst heeft "den steen, het lood". Men verklaart dit dan als "den loodsteen", d.w.z. het paslood. Maar vooreerst wordt dit in het Hebreeuws anders nooit op deze wijze aangeduid; en voorts verkrijgt men aldus geen goeden zin, want, zo Zerubbabel ^[84] het paslood in de hand heeft gehad, dan was dit zeker niet eerst bij de voltooiing, en daarvan wordt hier toch gesproken. Bovendien menen we, dat er ook in het slot van ons vers over den sluitsteen wordt gesproken. Op grond van dit alles zijn we van oordeel, dat op onze plaats alleen "steen" is te lezen; en dat de toevoeging "het lood" er door een vergissing van een afschrijver is tussengekomen.

Vs. 10b wordt verschillend opgevat, en hier hangt de opvatting van het gehele visioen van af. Naar onze mening kunnen met "die zeven" niet de zeven lampen van den luchter zijn bedoeld (zie beneden), maar moeten zijn bedoeld de zeven ogen, die volgens 3:9 de HEERE zelf zou graveren op den steen, dien Zacharia daar vóór Jozua zag liggen. Aangaande de betekenis van die zeven ogen heeft Zacharia nog geen verklaring ontvangen; thans wordt ze hem gegeven. Terwijl de engel spreekt over den sluitsteen, dien men in de hand van Zerubbabel zal zien, weet Zacharia, dat dit dezelfde steen is, dien hij in 3:9 heeft geschouwd. Bij dat "dezelfde" vergeten we niet, dat we met visioenen te doen hebben: noch in 3:9 noch hier is de bedoeling, dat er in den tempel, dien Zerubbabel zal voltooiën, een sluitsteen met Goddelijk graveersel zal zijn; die steen, dien Zacharia eerst zag, en waarvan nu weer wordt gesproken, is enkel symbool. Maar in dezen visionnair-symbolischen zin is deze sluitsteen, dien men in Zerubbabels hand zal zien, dan toch dezelfde als de vroeger reeds aan Zacharia getoonde steen, waarop de HEERE zeven ogen zou graveren. Dan (op het moment, waarover de engel spreekt) staan ze er dus op; en de engel geeft er nu ook de verklaring van: "die zeven [ogen] zijn de ogen des HEEREN, die de gehele aarde overzien". Zo duidt die sluitsteen in den gevel-top aan, "dat de tempel staat onder de hoede van Hem, wiens blikken over de gehele aarde gaan, en die dus in staat is, alle onheil van dien tempel af te wenden" (bij 3:9). Daarom bovenal is er reden om zich te verheugen, als men dien steen in Zerubbabels hand zal zien.

De meeste nieuweren denken bij "die zeven" aan de zeven lampen van vs. 2. Natuurlijk beheerst dit dan de opvatting van het gehele visioen. De lampen stellen dus de ogen Gods, de luchter stelt God-zelf voor (en niet, zoals wij aannamen, den tempel of de gemeente). Dat de beide olijfbomen (waaronder men Jozua en Zerubbabel verstaat) naast den luchter staan, verklaart men dan zó, dat ze dus voortdurend door de lampen worden beschenen, d.i. te allen tijde onder de ogen des HEEREN en daarmee onder zijn bijzondere voorzorg en hoede staan.

Nu schijnt het bij den eersten aanblik veel meer voor de hand te liggen, vs. 10b te laten slaan op de lampen van vs. 2 dan op den steen van 3:9. Toch is genoemde opvatting o.i. beslist af te wijzen. Vooreerst sluit vs. 10b zich dan niet aan bij vs. 10a: men pleegt bij deze opvatting vs. 6b-10a dan ook te houden voor een afzonderlijk stuk, dat niet hier, maar elders behoort te staan; men laat dus ^[85] vs. 10b onmiddellijk op vs. *da* ("hij antwoordde en zeide tot mij") volgen. Op deze wijze verkrijgt men een goede verbinding. Ze is echter niet zonder willekeur verkregen. En: hiermede is men er nog niet.

Genoemde verklaring brengt toch voor de opvatting van het geheel de hoogst gewichtige conclusie met zich, dat de olijfbomen daar *niet* staan om de lampen te voeden; en dat dus vs. 12, waar juist dit zeer duidelijk wordt te kennen gegeven, als een foutieve toevoeging van latere hand moet worden geschrapt (of in tegengestelden zin uitgelegd, zie beneden).

Intussen, vs. 12 kan zo maar niet op zij worden gezet. En bovendien: de mening, dat de olijfbomen er *niet* staan om den luchter te voeden, is klaarblijkelijk in strijd met de gehele voorstelling. Olijfbomen naast een luchter met olie-lampen doen vanzelf denken aan de bron, waaruit de olie voortkomt. Sommige

voorstanders van bovengenoemde nieuwere mening (Haller en Sellin) zijn dan ook tot de conclusie gekomen, dat in de *oorspronkelijke* voorstelling, die aan ons visioen ten grondslag zou liggen, de olijfbomen inderdaad als de oliegevers voor de lampen waren gedacht. Maar Zacharia zou die oorspronkelijke voorstelling (die een mythologisch karakter droeg) in zijn visioen hebben overgenomen, en er nu een nieuwe, eigenlijk slecht bij die voorstelling passende, betekenis aan hebben verbonden. Wij zien hierin een bevestiging voor onze opvatting, dat de boven weergegeven uitlegging niet deugt, en dat de opvatting van de lampen als de ogen des HEEREN een goede verklaring van het visioen onmogelijk maakt.

Dit wordt ook niet anders bij de verklaring van Procksch, die eveneens de lampen als symbolen van de ogen des HEEREN opvat, maar het verband tussen den luchter en de olijfbomen wil handhaven (en dus ook vs. 12 behoudt); hij legt dit verband nu echter in vrijwel omgekeerden zin, nl. aldus, dat niet de oliehouder (en dus de lampen) uit de olijfbomen wordt gevoed, maar de olijfbomen (evenals de lampen) uit den oliehouder; de olijfbomen stellen ook volgens hem Jozua en Zerubbabel voor, en de voeding der olijfbomen uit den oliehouder symboliseert hun zalving en het afdalen hunner kracht uit God. Een omkering der natuurlijke verhoudingen, die o.i. zichzelf weerlegt.

Een andere opvatting, die evenals de onze aan de genoemde bezwaren ontkomt (door Hengstenberg en Keil gegeven) beschouwt "de (zeven) ogen des HEEREN" als subject van de voorafgaande werkwoorden; bv.: "en wie veracht den dag der kleine dingen, terwijl toch deze zeven, nl. de ogen des HEEREN, die de gehele aarde overzien, met vreugde den steen in de hand van Zerubbabel zien". Hierbij neemt men dan ook wel een zinspel aan op 3:9, en zo staat deze opvatting dicht bij de onze. Uit taalkundig oogpunt is ze o.i. echter minder aannemelijk. Bovendien pleit voor onze opvatting de omstandigheid, dat van de "zeven ogen" van 3:9 nog geen verklaring is gegeven, wat toch wel nodig is.

11, 12 In het voorafgaande is het visioen van den luchter verklaard naar zijn algemene strekking, hierin bestaande, dat door den Geest des HEEREN de tempelbouw onder Zerubbabels leiding voorspoedig zal worden voltooid. Het is te verstaan, dat Zacharia nog wel behoefte gevoelt aan een meer concrete verklaring; daarom komt hij terug op zijn vraag ^[86] van vs. 4, thans met meer speciale aanwijzing, dat hij verklaring wenst van de olijfbomen, die rechts en links van den luchter staan. Dat hij geen verklaring vraagt aangaande den luchter zelf *met* de lampen, is naar onze opvatting niet omdat de engel hem in vs. 10b de betekenis dier lampen zou hebben ontvouwd, maar omdat die betekenis hem òf van den aanvang af, òf anders uit de algemene verklaring van vs. 6—10, wel duidelijk was.

Eer nog de engel antwoordt, komt Zacharia — vs. 12 — op zijn vraag terug om haar nog nader te specialiseren: hij vraagt thans naar de betekenis van die delen der olijfbomen, waarin hun werking is geconcentreerd. Dit zijn twee met vruchten beladen takken (eigenl.: "aren"), die zich bevinden in de onmiddellijke nabijheid van twee gootjes, die de olie (eigenl.: "het goud", zo wordt de olie genoemd om haar goudgele kleur, waardoor de aandacht te meer wordt gevestigd op de schoonheid en heerlijkheid van het geheel) "laten uitvloeien", nl. in den oliehouder, die de lampen drenkt. Men moet erbij denken, dat de olie uit de olijven, waarvan de vruchtentakken zwaar zijn, in de gootjes druppelt: op deze wijze worden de lampen dus door die takken (d.i. door de olijfbomen) onderhouden.

13, 14 Evenals in vs. 5 laat de engel Zacharia eerst nog ' eens opzettelijk uitspreken, dat hij het niet begrijpt; en dan verklaart de engel hem de zaak, en beantwoordt daarmede zowel zijn eerste als zijn tweede vraag: immers zijn beide wezenlijk een, en de betekenis der olijfbomen bestaat in de betekenis der takken. De verklaring is dan, dat die twee olijfbomen of -takken zijn "de twee oliegevers, die bij den Here der ganse aarde staan". De vertaling "oliegever" is door ons bedoeld als een andere naam voor "olijfboom". Het Hebreeuwse woord betekent letterlijk: "olie-zonen", en dit wil zeggen: "olie-houdend", "vol olie" (vgl. Jes. 5:1, waar een heuvel wordt genoemd "zoon der vetheid", d.i. "zeer vet"). Nu zou het geen verklaring zijn, indien de engel zeide: de twee olijfbomen, die gij ziet, zijn twee olijfbomen. Er volgt echter nog — en hierin ligt de eigenlijke verklaring —: "die bij den Heere der ganse aarde staan". Dus: de olijfbomen, die Zacharia zag, duiden aan, dat bij den troon Gods staan de hemelse oliegevers, dat daar, bij den troon (en dat is in den grond der zaak: in

Godzelf) de bronnen liggen, waaruit het zevenvoudige licht des luchters wordt gevoed. M. a. w.: het geheim van de totstandkoming van den tempel ligt daarboven, in de nimmer uitdrogende bronnen, waaruit de Geest nederdaalt tot het volk Gods, om met hen te zijn en allen tegenstand voor hen te overwinnen, vgl. vs. 6, en Hagg. 2:6.

Veelal ziet men in de "olie-zonen" personen (die dan weer als vertegenwoordigers van ambten kunnen worden opgevat); de uitdrukking "die bij den HEERE der ganse aarde staan" zou deze ^[87] personen dan karakteriseren als dienstknechten Gods, vgl. 1 Kon. 17:1; terwijl de vergelijking met olijfbomen beschouwd wordt als aanduiding van hun zalving, en het woord "olie-zonen" door sommigen zelfs eenvoudig met "gezalften" wordt vertaald. Hierbij hebben enkelen (o.a. met beroep op de twee getuigen van Openb. 11:3 v.) gedacht aan twee profeten, nl. Haggai en Zacharia; maar de meesten (en o.i. ook met meer recht) aan Jozua en Zerubbabel, of in het algemeen aan de (thans door Jozua en Zerubbabel vertegenwoordigde) bekleders van het koninklijke en het hogepriesterlijke ambt, waarbij immers de zalving van ouds behoorde, 1 Sam. 10:1; Lev. 21:10.

Dat wij deze opvatting niet voor waarschijnlijk kunnen houden, heeft de volgende redenen.

Vooreerst is wel in het oog te vatten, dat de "olie-zonen" niet enkel als *draggers*, maar bepaald als *bronnen* van den Geest of van zijn werkingen worden voorgesteld. Dit blijkt niet alleen uit vs. 12, maar uit heel het visioen, want — welke betekenis men ook aan het woord "olie-zonen" zou willen hechten — in ieder geval zijn ze aan Zacharia getoond onder den vorm (of het symbool) van twee olijfbomen, en de olijfbom is zelf *olie-houdend* en *brengt van binnen uit olie voort*, en kan daarom moeilijk symbool zijn van een gezalfde, die de olie immers *van buiten af ontvangen heeft*. We menen daarom ook, dat de vertaling "gezalften" den waren staat van zaken verdoezelt, en, zo hij uit taalkundig oogpunt ook toelaatbaar mocht zijn, ¹ toch door de symboliek veroordeeld wordt. Dus: ook als men aan Jozua en Zerubbabel denkt, moet men ervan uitgaan, dat ze in het visioen bovenal als olie-gevers, als *bronnen* van de werkingen des Geestes worden voorgesteld, en daarmee als de kracht- en lichtbronnen, waarin de waarborg ligt voor de voltooiing des tempels.

Natuurlijk kunnen ze dit alles niet uit zichzelf zijn, maar alleen krachtens hun relatie met God, en de mededeling van den Geest, waarvan oudtijds de zalving het symbool was. Men zou dan kunnen zeggen, dat dit zijn uitdrukking vindt in de toevoeging: "die bij den Heere der ganse aarde staan". Dit "staan bij God" zou Jozua en Zerubbabel enerzijds kwalificeren als dienstknechten Gods; terwijl men er anderzijds in zou kunnen zien, dat ze als hemelse olijfbomen hun vettigheid ontleen aan den bodem, waarin ze geplant zijn: aan hun plaats bij den troon, aan hun bijzondere relatie tot God.

Maar op den voorgrond zou dan toch staan, dat ze op grond van deze relatie zijn gesteld tot krachtbronnen, van waar de kracht des Geestes uitgaat tot voltooiing van den tempelbouw. — Hierin zou men hen dan voorts kunnen beschouwen als typen van Christus, die aan zijn gemeente den Geest mededeelt, welken Hij van den Vader heeft ontvangen (al is het *tweetal* der olijfbomen op Hem niet van toepassing, en al valt voorts nog op te merken, dat Hij niet enkel Hogepriester en Koning, maar ook Profeet is).

Zó ongeveer zou men het zich o.i. moeten voorstellen, wanneer men onder de "olie-zonen" Jozua en Zerubbabel zou verstaan. Toch ^[88] achten wij die opvatting ook in dezen vorm niet zonder bezwaar. De moeilijkheid, dat Zerubbabel geen koning was, en ook Jozua waarschijnlijk niet was gezalfd ², kan misschien nog terzijde worden gesteld op grond van de overweging, dat in ieder geval Jozua en in zekeren zin ook Zerubbabel toch de ambten vertegenwoordigen, waaraan zalving en Geestesgave waren verbonden. ³ Ons eigenlijk bezwaar ligt dan ook in iets anders, nl. hierin, dat hier dan aan menselijke

¹ De vertaling "met olie begiftigd" (dus: "gezalfd") wordt verdedigd op grond van Jes. 5:1. Toch pleit ook deze plaats meer voor de vertaling "olievol", "oliegever" ("olijfbom"); immers is in Jes. 5:1 "zoon der vetheid" de aanduiding van een heuvel, die de vetheid van nature bezit.

² Volgens de Joodse traditie was de hogepriesterlijke zalving na de ballingschap niet meer in gebruik; ze wordt dan ook in 3:1-5 niet genoemd.

³ Het bezwaar zou ook vervallen bij de door sommigen gegeven verklaring, volgens welke het visioen *voorzegt*, dat Jozua (als hogepriester) en Zerubbabel (als Messiaans koning) gezalfd *zullen worden*. Dit berust dan echter op de onderstelling, dat ons visioen *niet* de voltooiing van den tempel voorzegt, en dat vs. 6-10a en vs. 12 er niet

ambtsdragers een betekenis zou worden toegekend, waarvan wij in de Schrift overigens geen voorbeeld vinden. ¹ Ze zouden hier toch worden voorgesteld niet maar als organen, waardoor de Geest werkt, doch als bronnen, waaruit de Geesteswerkingen afdalen. Bovendien kan men vragen, of er nog niet een *derde* ambt (het profetische) is, dat óók orgaan des Geestes is.

Wij kunnen daarom de opvatting der "olie-zonen" als aanduidingen van Jozua en Zerubbabel niet voor waarschijnlijk houden, tenzij er dwingende Schriftuurlijke gronden voor mochten zijn. Zijn deze aanwezig?

Op Schriftgelovig standpunt zou men die nog het eerst kunnen vinden in Openb. 11:4, waar van de "twee getuigen" wordt gezegd: "dezen zijn de twee olijfbomen en de twee luchters, die staan vóór den Heere der aarde". Hier is wel een zinspel op Zach. 4 aan te nemen. De vraag is slechts, of de bedoeling van den Heiligen Geest hier is, een authentieke verklaring van Zach. 4 te geven. Dit staat niet a priori vast, want het is toch ook mogelijk, dat een latere Schriftuurplaats een beeld of symbool aan een vroegere plaats ontleent en op eigen wijze gebruikt. Dat dit laatste hier het geval is, wordt ook toegegeven door hen, die in Zach. 4 denken aan het hogepriesterlijke en het koninklijke ambt; immers wordt het symbool in Openb. 11 niet hierop, maar op het profetisch ambt toegepast. Voorts pleit tegen de gedachte aan een authentieke verklaring ook het feit, dat de voorstelling in Openb. 11 belangrijk wordt gewijzigd: de olijfbomen staan hier niet *naast* den lichter, maar worden zelf luchters genoemd.

Wat voorts de aan den tekst zelf ontleende argumenten betreft, deze zijn o. i. nog zwakker. Dat de uitdrukking "olie-zonen" volstrekt niet op mensen behoeft te slaan, is door de verwijzing naar Jes. 5:1 duidelijk genoeg. Het *tweetal* wordt geheel natuurlijk verklaard uit de eisen der symmetrie, en ook uit de bedoeling, den overvloed van de van God uitgaande Geestes-werkingen te doen uitkomen. En het "staan bij den Heere der ganse aarde" is tenvolle gemotiveerd door de eisen der symboliek: de gedachte, dat de in de lampen brandende olie haar oorsprong in God heeft, kon niet natuurlijker worden uitgedrukt dan door ze te laten voortkomen uit twee olijfbomen, die staan in Gods onmiddellijke nabijheid. Er is dus geen noodzaak om ^[89] het "staan bij den Heere der ganse aarde" op te vatten als aanduiding van het door Jozua en Zerubbabel beklede ambt (overigens is nog op te merken, dat de uitdrukking "staan *bij*" misschien op grond van 1 Kon. 22:19 en Jes. 6:2 in dezen zin *kan* worden verklaard, maar dat "staan *voor*" hiervoor toch de gewone uitdrukking is, 1 Kon. 17:1; Zach. 3:4).

Wat de vervulling onzer profetie betreft: de tempel is, trots de kleine kracht der bouwers, voltooid, Ezra 6:14 vv. Daarentegen is uit de historie niet te bewijzen, dat hij ook, zoals onze profetie voorzegt, door Zerubbabel is voltooid; immers wordt in de ons bewaarde beschrijving van de voltooiing en inwijding des tempels, Ezra 6:14 vv., Zerubbabels naam niet genoemd. Natuurlijk is dit geen bewijs, dat onze profetie in dit opzicht niet vervuld is; wij nemen aan, dat dit wel is geschied. — Overigens wijst de profetie over den aardsen tempel heen naar den geestelijken tempel, de gemeente des Nieuwen Dags, die door des Geestes werking wordt gebouwd, Ef. 2:21 v.

Het zesde en het zevende gezicht: de vliegende boekrol en de vrouw in de efa. H. 5.

¹ En ik sloeg opnieuw mijn ogen op, en ik zag, en zie: daar kwam een boekrol aangevlogen. ² En hij zeide tot mij: wat ziet gij? En ik zeide: ik zie een vliegende boekrol, twintig el lang en tien el breed. ³ Toen zeide hij tot mij: dat is de vloek, die uitgaat over het gehele land; want overeenkomstig zijn uitspraak wordt elk die steelt van hier weggevaagd; en overeenkomstig zijn uitspraak wordt elk die zweert van hier weggevaagd. ⁴ Ik heb hem uitgezonden, zegt de HEERE der heirscharen, en hij zal binnengaan het huis van den dief, en het huis van hem, die valselyk zweert bij mijn naam, en hij zal overnachten in zijn huis en dit vernietigen, zowel houtwerk als steen.

⁵ En de engel, die tot mij sprak, kwam te voorschijn, en zeide tot mij: Sla toch uw ogen op en zie, wat het is, dat daar te voorschijn komt. ⁶ En ik zeide: wat is het? En hij zeide: dat is de efa, die te

bij behoren.

¹ Men kan zeggen, dat in Openb. 11:4 het beeld van de olijfbomen toch op de "twee getuigen" wordt toegepast; en dat, afgezien van verdere conclusies (zie het vervolg), hieruit in ieder geval blijkt, dat dit *kan*. Maar hier staat tegenover, dat in Openb. 11:4 het beeld niet wordt uitgewerkt, en dat een ander beeld (dat van de kandelaren) ernaast wordt geplaatst.

voorschijn komt. En hij zeide: dat is hun ongerechtigheid ¹ in het gehele land. ⁷ En zie, daar werd een loden deksel opgelicht, en zie, daar ² zat een vrouw in de efa. ⁸ En hij zeide: dat is de goddeloosheid; en ^[90] hij wierp haar terug in de efa en drukte het stuk lood weer op de opening. ⁹ En ik sloeg mijn ogen op, en ik zag, en zie, daar kwamen twee vrouwen te voorschijn, de wind was in haar vleugelen, ze hadden vleugelen als de vleugelen van een ooievaar; en zij droegen de efa weg tussen aarde en hemel. ¹⁰ En ik zeide tot den engel, die tot mij sprak: waarheen brengen zij de efa? ¹¹ En hij zeide tot mij: om haar een huis te bouwen in het land Sinear; is dit gereed, dan zet ³ men ze daar neer op haar plaats.

Ofschoon wij het juister achten, hier van twee visioenen dan van één te spreken (zie bij vs. 5), zijn deze door den inhoud toch zo nauw verwant, dat er reden is, ze in de bespreking samen te voegen. Beide visioenen handelen van Goddelijk optreden tegen de zonde, die wordt gevonden in "het gehele land" (vs. 3; vgl. vs. 6), dus in Kanaän, speciaal in Juda, en bij de Judeeërs, vgl. 1:3; h. 7 en 8. De mening, dat misschien zou zijn bedoeld de zonde van Samaritanen en andere heel-of half-Heidense bewoners van Kanaän, is niet waarschijnlijk, daar er geen sprake is van Heidensen cultus, maar van diefstal en meened, vs. 4, terwijl voorts het "valselyk zweren *bij mijn naam*" wijst op vereerders van den God van Israel. Het eerste dezer twee visioenen (vs. 1-4) voorzegt den vloek, die zal komen over de in het land gevonden zondaars, het tweede (vs. 5-11) het wegdoen uit het land niet van de goddelozen, maar van de goddeloosheid zelf. Het eerste draagt dus allereerst het karakter van strafaankondiging over de goddelozen. Intussen ligt hierin toch óók heilsbelofte voor de vromen: niet het gehele volk gaat te gronde, maar de zondaars, en daardoor wordt het land ontzondigd. In het tweede visioen treedt het karakter van heilsbelofte dan nog duidelijker aan het licht.

De gedachte, dat in den heilstijd de HEERE zelf land en volk van alle zonde-onreinheid zal ontdoen, komt ook elders in de profetie meermalen voor, Jes. 4:4; inzonderheid bij Ezechiël, zie hh. 36 en 37. Ook bij Zacharia hebben we verwante gedachten reeds eerder aangetroffen, nl. in de belofte, dat de schuld van dit land op één dag zal worden uitgedelgd, 3:9b. en voorts in de ontzondiging van den hogepriester in 3:1 vv. We zien uit dit alles, hoezeer in Zacharia's profetie het wegdoen der zonde op den voorgrond treedt; en aldus ook de door hem verkondigde Messiaanse heilsbelofte een uitgesproken Geestelijk karakter draagt.

Dat ook onze visioenen met die Messiaanse toekomst in nauw verband staan, is duidelijk. Ze richten weer op eigen ^[91] wijze het oog der wedergekeerden op de grote toekomst van een door den HEERE gezegend, maar ook geheiligd Godsvolk, bij hetwelk de HEERE zelf zijn intrek heeft genomen, vgl. 2:10 vv. Hierbij gaan dreiging en bemoediging samen. Dreiging ligt in de aankondiging van den vloek over de zondaars in het eerste onzer twee visioenen; en die dreiging behelst tevens nog een oproep tot bekering. Maar daarnaast bevatten beide visioenen voor de oprechten de belofte, dat ook menselijke zonde de komst van den Messiaansen heilstijd niet zal kunnen keren.

Met dit alles is tevens gezegd, dat ook deze profetieën niet enkel voor Zacharia's tijdgenoten, maar ook voor de kerk aller volgende eeuwen zijn bestemd; en tot haar doen uitgaan zowel de vloekdreiging tegen de onbekeerde zondaars in haar midden als de belofte van haar volkomene verlossing van alle macht der zonde.

Haar vervulling vinden ze daarom in volkomenheid eerst ten jongsten dage. In principe is het tweede visioen reeds vervuld in de overwinning over de zondemacht door Christus' eerste komst. Maar ook daarvóór is er ten opzichte van beide visioenen reeds een aanvang der vervulling geweest, enerzijds zo menigmaal een zondaar de werking van den Goddelijken vloek heeft ervaren, anderzijds zo vaak de macht der zonde door de werkingen van den Goddelijken Geest is gefnuikt.

¹ Wij lezen met de Sept.: ^{ca}wonām.

² Wij lezen wehinnē.

³ Wij lezen wehinnîchoehā.

1-4 Dit zesde visioen voorzegt den Goddelijken vloek, die komt over de individuele zondaars in Juda; dus (en dit in tegenstelling met de profetie van vóór de ballingschap) niet over het volk als geheel; veeleer is de grondgedachte, dat dit, overeenkomstig de Godsbelofte, in Kanaän zal blijven wonen.

De profeet slaat — vs. 1 — zijn ogen weder op (vgl. bij 2:1) en ziet een rol (van perkament of papyrus), zoals men voor het schrijven gebruikte, blijkbaar in ontrolden vorm, want hij kan lengte en breedte beide waarnemen. De rol is beschreven, want straks zal blijken, dat ze den vloek over de zondaren bevat. Zacharia ziet de rol door de lucht vliegen: de vloek gaat uit over het gehele land; vanwaar de rol komt, wordt niet gezegd, maar het ligt voor de hand, aan den hemel te denken; in ieder geval heeft God haar doen uitgaan, vs. 4.

Voorts is er — vs. 2 — iemand, die met Zacharia spreekt: zijn naam wordt niet genoemd, omdat uit het voorafgaande gemakkelijk is af te leiden, dat het de engel der uitlegging is (zie bij 1:9). Deze vraagt hem, wat hij ziet (vgl. 4:2); en dan zegt Zacharia, dat hij een boekrol ziet vliegen, twintig el lang en tien el breed, dus van buitengewonen omvang, wat symbool is van haar geweldige werking. (Men heeft opgemerkt, dat deze afmetingen overeenkomen met die van het heilige van den tabernakel, Ex. 26, en ook met die van het voorportaal van den tempel van Salomo, 1 Kon. 6:3; en speciaal in de eerste ^[92] overeenkomst heeft men een aanwijzing gezien, dat de straf wordt toegemeten naar de maatstaf van het heilige. O.i. is dit echter te ver gezocht).

Thans — vs. 3 — geeft de engel der uitlegging de verklaring: die rol stelt voor den (Goddelijken) vloek, die uitgaat "over het gehele land" (niet: "aarde", maar "land", d.i. Kanaän, speciaal Juda, zie boven vs. 1). Dit uitgaan van den vloek wordt dan nader aldus verklaard, dat ieder, die steelt, en ieder, die zweert (nl. vals, vgl. vs. 4), juist zoals deze vloek het zegt, van hier (d.i. uit Juda) zal worden weggevaagd. Dus: de HEERE zal de zondaars onder zijn volk verdelgen. Als zonden worden genoemd diefstal en meened. Natuurlijk is het gericht niet tot deze twee beperkt. Dat juist deze twee als voorbeeld zijn genoemd, wijst er wel op, dat deze zonden onder de teruggekeerden op den voorgrond traden; voorts heeft men terecht opgemerkt, dat diefstal een voorbeeld is van de zonden op ethisch en meened van die op religieus gebied (vgl. vs. 4).

Vs. 4 voegt er aan toe, dat de HEERE zelf dien vloek heeft uitgezonden. Daarom doet de vloek zijn werk met niet falende zekerheid. Zo zal hij dan binnengaan in het huis van den dief en in dat van hem, die valselyk zweert "bij mijn naam" (de meened is niet enkel bedrog, maar bovenal ontheiliging van den naam des HEEREN); en als hij daar is, dan "overnacht" hij er: hij neemt blijvend zijn intrek, totdat hij heel het huis, zijn houtwerk en zijn steen, heeft vernietigd; en daarin is de verdelging van de bewoners mede begrepen.

5 Wij merkten reeds op, dat het zevende visioen (vs. 5-11) nauw verwant is aan het zesde, daar het evenzeer spreekt van het Goddelijk optreden tegen de in het land wonende zonde. Sommigen spreken hier dan ook niet van twee visioenen, maar van één. De zaak is niet van groot belang, maar wij achten het toch juister, hier van twee visioenen te spreken. Vooreerst vormt vs. 5 een inleiding, zoals bij een nieuw visioen past; vooral het feit, dat de engel der uitlegging opnieuw tevoorschijn komt, wijst er op, dat er een pauze was geweest. Voorts is het toch een nieuw schouwspel, dat zich aan Zacharia's geestesblik vertoont. En tenslotte is ook de inhoud, schoon aan dien van het vorige verwant, daarvan toch weer onderscheiden: werd daar de vloek over de zondaars aangekondigd, hier wordt voorzegt, dat de goddeloosheid uit het land zal worden weggedaan. — Vs. 5 zegt dan, dat de engel der uitlegging (zie bij 1:9) opnieuw te voorschijn treedt, vgl. 2:3, en Zacharia's aandacht vestigt op wat zich aanstonds zal vertonen.

6 Op Zacharia's vraag noemt hij het ook: het is een efa; er staat niet bij, dat Zacharia die efa zag, maar dat is toch natuurlijk de bedoeling, vgl. vs. 7. De efa was de gewone maat, waarmee het koren werd gemeten; ze was de grootste werkelijke maat; wel sprak men nog van den chomer, ^[93] die tien efa bevatte, maar dit schijnt slechts een ideëel begrip te zijn geweest. Men heeft de efa berekend op 30 tot 40 Liter. Daar deze efa echter een vrouw blijkt te bevatten (vs. 7), zal ze, evenals de rol van vs.

1, buitengewone afmetingen hebben gehad; ze heeft dus met een gewone efa niet den omvang, maar slechts den vorm gemeen.— De engel geeft meteen te kennen, dat hier een voorstelling wordt gegeven van "hunne" (d.i. des volks) ongerechtigheid, die wordt aangetroffen in het gehele land, nl. Juda, vgl. vs. 3 en boven vs. 1.

7, 8 Deze verklaring des engels wordt nog duidelijker ' door hetgeen thans volgt. De efa is gesloten door een zwaar (loden) deksel. Het deksel gaat omhoog. Men zou hierbij kunnen denken aan een poging der in de efa gevangen vrouw om te ontsnappen, vgl. vs. 8b. Maar het kan ook zijn, dat dit omhooggaan van het deksel alleen moet dienen om den profeet gelegenheid te geven, naar binnen te zien. Als hij dit doet, ziet hij daar een vrouw zitten. Naar de nadere uitlegging des engels — vs. 8.— is deze vrouw de voorstelling van "de goddeloosheid", waarbij dan speciaal is te denken aan de in vs. 6 genoemde ongerechtigheid van de Judeeërs, vgl. bij vs. 3 en boven vs. 1. Meteen blijkt, dat de vrouw gaarne zou ontsnappen: de engel duwt haar in de efa naar beneden en drukt het loden deksel er weer stevig op; ze zal niet meer vrijkomen om het land te vervullen, maar moet gevangen blijven, om weggebracht te worden. De boosheid is wel sterk, maar de Goddelijke kracht is sterker, en heeft haar overwonnen, om het volk Gods van haar te bevrijden, vgl. Matth. 12:29.

9-11 Het wegbrengen der door Goddelijke macht gevangen goddeloosheid wordt voorgesteld door het slot van het visioen. Zacharia slaat opnieuw zijn ogen op; het tafereel verandert. Hij ziet twee gevleugelde vrouwengestalten tevoorschijn komen; haar vleugels gelijken op ooievaarsvleugels, dus ze zijn krachtig en berekend voor een verren tocht. En: de wind is in die vleugels; m. a. w.: de vrouwen worden op de uitgespannen vleugels voortgedragen door den wind. Ze hebben de efa, met haar inhoud, reeds opgenomen en dragen haar weg door de lucht. — Bij die gevleugelde vrouwengestalten moet men niet vragen, wie ze voorstellen, evenmin als bij de smeden van 1:20, en den meetsnoer-man van 2:1; haar optreden dient slechts tot plastische tekening van de wegvoering der efa.

Zacharia vraagt — vs. 10 — waarheen zij de efa brengen. De engel antwoordt — vs. 11 — dat de bedoeling is, voor haar (nl. voor de goddeloosheid) een huis te bouwen in het land Sinear; daar voert men de efa met haar inhoud dus heen, natuurlijk om daar "vrouw goddeloosheid" uit de efa te laten en haar straks onder te brengen in de voor haar gebouwde woning. Sinear of Babylonië vertegenwoordigt de Gode vijandige wereldmacht, vgl. Gen. 10:10; 11:2; nog in Openb. 17:5 ^[94] is (maar dan met toepassing op Rome) sprake van "het grote Babylon, de moeder van de hoeren en van de gruwelen der aarde". Zo is Sinear hier de plaats, waar de goddeloosheid thuis hoort, en waar ze dus heengebracht wordt om er te blijven in de voor haar gebouwde woning, of tempel, waarin ze als godin wordt gediend. Men kan er aan toevoegen: totdat Babel en de in haar wonende goddeloosheid wordt getroffen door het gericht, vgl. 2:6 vv.; en vooral ook 6:8. Intussen wordt dit hier niet uitgesproken, zodat deze gedachte thans in ieder geval op den achtergrond blijft. In onze plaats is de eigenlijke gedachte, dat de goddeloosheid wordt gebracht naar het land, waar ze thuis hoort, en dat ze uit Kanaän, "den heiligen grond" (2:12), waar ze niet thuis hoort, wordt weggedaan; dit is óók een wezenlijk stuk van het grote heil der toekomst: de HEERE komt (2:13) en de goddeloosheid wordt weggedragen. Vgl. boven vs. 1.

Het achtste gezicht: de vier wagens. 6:1-8.

¹ En ik sloeg wederom mijn ogen op, en ik zag, en zie: daar kwamen vier wagens tevoorschijn van tussen twee bergen, en de bergen waren bergen van koper. ² Voor den eersten wagen waren rode paarden, en voor den tweeden wagen zwarte paarden, ³ en voor den derden wagen witte paarden, en voor den vierden wagen gevlekte ¹ paarden. ⁴ En ik hief aan en zeide tot den engel, die tot mij sprak: wat zijn dit, mijn heer? ⁵ En de engel antwoordde en zeide tot mij: Dit zijn de vier winden des hemels, die uitgaan nadat zij zich gesteld hebben bij den Heere der ganse aarde. ⁶ Die met de zwarte

¹ Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

paarden gaat uit naar het land van het Noorden, en de witte gaan uit naar het land ¹ van het Westen², en de gevlekte gaan uit naar het Zuiderland, ⁷ en de rode ³ gaan uit naar het land ⁴ van het Oosten⁵. En zij verlangden uit te gaan, om de aarde te doorkruisen. En Hij zeide: Gaat, doorkruist de aarde! En zij gingen de aarde doorkruisen. ⁸ En Hij riep mij toe en zeide tot mij: Zie, die uitgaan naar het land van het Noorden, laten mijn Geest in het land van het Noorden neer.

Dit laatste visioen herinnert sterk aan het eerste, 1:7-17. Evenals daar, ziet de profeet hier paarden van verschillende kleuren. Intussen is er ook onderscheid. Vooreerst zijn er hier vier kleuren inplaats van de drie van 1:8; en voorts zijn er onder deze vier slechts twee, die daar ook zijn genoemd. Verder dragen de paarden hier geen ruiters, maar zijn ze voor wagens ^[95] gespannen. Het voornaamste onderscheid echter is, dat daar de ruiters waren teruggekeerd van hun tocht over de aarde, terwijl hier de wagenspannen worden uitgezonden om den tocht naar de aarde te ondernemen. Daardoor vormt dit laatste visioen dus den tegenhanger van het eerste. Wat de vorm betreft, heeft men dan ook, gelijk het eerste visioen met den avondhemel, zo dit laatste met den morgenhemel in verband gebracht (zie bij vs. 1-3).

Sommige moeilijkheden, die de verklaring van dit visioen ontmoet, komen waarschijnlijk voort uit een gebrekkige overlevering van den tekst; waarom wij in de vertaling een paar tekstwijzigingen hebben aanvaard.

Wat de *paarden* betreft: in den overgeleverden tekst worden in vs. 3 de "gevlekte" ook nog als "sterke" aangeduid; terwijl voorts ook vs. 7 spreekt van "de sterke", maar als afzonderlijk span. ⁶ Intussen heeft de Syrische vertaling het woord "sterke" in vs. 3 niet. Tegen den overgeleverden tekst bestaan ook veel bezwaren. Het hele begrip "sterk" past slecht in het verband. Ook dat in vs. 3 met "gevlekt" en "sterk" hetzelfde span wordt aangeduid, terwijl in vs. 6 en 7 de "gevlekte" en de "sterke" verschillende spannen zouden zijn, is vreemd. Bovendien zouden dan in de verklaring de "rode" in het geheel niet worden genoemd. Daarom is er grond om te veronderstellen, dat de tekst corrupt is. Waarschijnlijk heeft in vs. 7 oorspronkelijk een ander woord gestaan, dat "rode" betekent. Wat vs. 3 betreft, hier zal "sterk" (in overeenstemming met de Syrische vertaling) eenvoudig moeten vervallen; waarschijnlijk is het hier in den tekst gedrongen onder invloed van foutieve lezing van vs 7.

Wat de *richtingen* aangaat, zegt de overgeleverde tekst van vs. 6, dat de witte uitgaan "achter hen aan" (dus in dezelfde richting als de zwarte, naar het Noorden); terwijl dan in vs. 7 van de "sterke" (wij lezen: "rode") alleen gezegd wordt, dat ze uitgaan, zonder aanduiding van richting. Wie zich aan dezen tekst houden, verklaren een en ander aldus, dat twee wagens gaan naar het Noorden (waarmede de Babylonische en de Aramese wereldmachten zouden zijn aangeduid) en een naar het Zuiden (Edom, Egypte, Ethiopië), terwijl dan aan het vierde span nog geen bepaald doel zou worden gewezen, maar gelast zou worden, op aarde rond te trekken, totdat het gelegenheid vindt, tegen een bepaalde wereldmacht op te treden. Intussen is het bevel om de aarde te doorkruisen, stellig voor alle bedoeld, vgl. 1:10. Ook is het onmogelijk, dat een der vier winden zou uitgaan zonder bepaalde richting. Waarschijnlijk heeft ook hier dus wel een woord gestaan tot aanduiding van de richting, maar is dit uitgevallen. Evenzo kan het in vs. 6 moeilijk de bedoeling zijn, dat twee der vier windwagens dezelfde richting zouden hebben. We lezen daarom in vs. 6 voor de witte paarden "naar het land van het Westen"; voor de (rode) paarden van vs. 7 blijft dan het Oosten over, wat hier dus zal zijn in te vullen (volgens een andere gissing zou het juist omgekeerd zijn).

[96]

¹ Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

² Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

³ Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

⁴ Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

⁵ Gewijzigde lezing: zie de verklaring.

⁶ Volgens een andere verklaring zou in vs. 7 "de sterken" de aanduiding zijn van al de paarden; o.i. is dit echter onaannemelijk, waarom zou de profeet een zo duistere benaming in plaats van het eenvoudige "paarden" of "wagens" hebben gekozen?

1-3 Zacharia ziet twee koperen bergen¹, waartussen tevoorschijn komen vier wagens, bespannen met paarden; van wagenmenners wordt geen melding gemaakt. — Het Hebreeuwse woord, dat wij met "wagen" vertalen, duidt gewoonlijk een krijgswagen aan, maar wordt ook gebruikt van den Cherubwagen, 1 Kron. 28:18; en van den wagen van den (Assyrischen) zonnegod, 2 Kon. 23:11. — De wagens (die de winden voorstellen en dus vier in getal zijn) zijn bespannen met paarden (elk misschien met twee), die voor eiken wagen een eigen kleur hebben: rood, zwart, wit en gevlekt. — Daar de wagens komen van "den Heere der ganse aarde" (v. 5), is de plaats tussen die koperen bergen de uitgang des hemels; die bergen staan daar als geweldige zuilen, om den uitgang van het hemels paleis te markeren; dat ze van koper zijn, wijst op de vastheid, die al het Goddelijke en hemelse kenmerkt.

Evenals het eerste visioen veelal met den avondhemel, zo wordt dit laatste dan met den (Oostelijken en door de opkomende zon verlichten) morgenhemel in verband gebracht. (Men herinnert o.a. aan Egyptische afbeeldingen, waar de opkomende zon wordt voorgesteld tussen twee bergen). Wij hebben bij het eerste visioen (zie bij 1:8) reeds opgemerkt, dat we voor deze opvatting wel iets gevoelen; maar dat de invloed van het hemelbeeld op de visioenen toch een beperkte is. Inzonderheid van ons visioen is duidelijk, dat het aan de voorstelling van den Oostelijken morgenhemel niet gebonden blijft. Immers als de vier winden des hemels uitgaan (vs. 5), gaat er ook een naar het Oosten, en dat laat zich niet voorstellen van de plaats uit, waar de zon opkomt. In verband hiermede staan wij ook sceptisch tegenover de mogelijkheid, afzonderlijke trekken van het visioen uit het beeld van den morgenhemel te verklaren.

4-7a Op Zacharia's vraag wordt — vs. 5 — het gezicht hem door den uitleggenden engel (zie bij 1:9) verklaard. De vier wagens zijn de vier winden des hemels. Zij hebben "bij den Heere der ganse aarde" (wiens dienaren zij zijn, Ps. 104:4) "zich gesteld" (vgl. Job 1:6; 2 Kron. 11:13), om verslag te doen van hetgeen ze in zijn dienst hebben gedaan, en om nieuwe opdrachten te ontvangen. En nu — zo zegt de engel — gaan ze uit om die te volbrengen. Overigens blijkt uit den aard van de opdracht (vs. 8), dat ook de windenvoorstelling niet letterlijk is bedoeld (winden zijn niet in eigenlijken zin dragers van den Geest des HEEREN), maar symbolisch: ze drukt uit, dat "de Heere der ganse aarde" zijn machtwoord doet uitgaan naar alle einden der aarde.

[97] In vs. 6 geeft de engel nadere aanwijzing van elks bestemming. Dienaangaande wordt uit den overgeleverden tekst slechts duidelijk, dat de wagen met zwarte paarden uitgaat naar het land van het Noorden, en dat de gevlekte paarden (natuurlijk met hun wagen) uitgaan naar het land van het Zuiden. Voorts nemen wij dan aan (zie boven), dat in den oorspronkelijken tekst ook aan de witte en de rode een eigen richting werd toegekend, waarschijnlijk aan de witte die naar het Westen, en aan de rode — vs. 7a — die naar het Oosten.

Wat de *kleuren* der paarden betreft, evenals in h. 1 staat het rood op den voorgrond, wat hier dan uit de voorstelling van den morgenhemel verklaard zou kunnen worden (zie bij vs. 1-3). De hoofdzaak is, dat de kleuren dienen om de paarden te onderscheiden in verschillende spannen, elk met eigen bestemming. Willen die kleuren ze ook *karakteriseren*? De zwarte kleur past wel bijzonder goed bij het Noorden, daar dit (zoals ook het Hebreeuwse woord aangeeft) de donkere luchtstreek is. Indien voorts de rode paarden naar het Oosten gaan, ligt het voor de hand, het rood in verband te brengen met de opgaande zon. Bij de verbinding van de witte met het Westen kan men misschien denken aan het glinsterende en schuimende zeevlak. Waarom de gevlekte naar het Zuiden gaan, is minder duidelijk.

7b, 8 Zacharia ziet nu, hoe de vurige paarden, als vaardige boden Gods, vol ongeduld zijn, om uit te gaan. Zij moeten echter wachten op het bevel. Daar klinkt het: "gaat, doorkruist de aarde!" Wie

¹ Veelal vertaalt men "de twee bergen", waaruit dan zou volgen, dat het twee aan Zacharia (en aan zijn lezers) bekende bergen zijn. Intussen wordt deze opvatting door het Hebreeuwse lidwoord niet geëist (zie bij 1:8); en ertegen pleit, dat vervolgens van die bergen wordt gezegd, dat ze van koper waren; waren het welbekende (reële of ideële) bergen, dan was die mededeling overbodig.

geeft dit bevel? Sommigen menen: de uitleggende engel; maar dit behoort niet tot diens taak; wij hebben dus te denken aan Godzelf, vgl. vs. 8. Anstonds wordt aan het bevel voldaan: "en zij (dat zijn blijkens den Hebreeuwsen vorm nu niet de paarden, maar de wagens, wat overigens op hetzelfde neerkomt) gingen de aarde doorkruisen".

Terwijl deze uit den blik des zieners verdwijnen, ontvangt hij — vs. 8 — nog een nadere onderrichting; en hierin komt deze openbaring pas tot haar eigenlijke doel. Evenals in vs. 7 is de spreker ook nu de HEERE zelf, zoals blijkt uit de uitdrukking "*mijn Geest*". Thans richt de HEERE Zich rechtstreeks tot Zacharia. In onderscheiding van den engel "roept" Hij (als uit de verte, en ook vanwege zijn Goddelijke kracht en majesteit) den profeet toe. Hij spreekt speciaal van de paarden, die gaan naar het land van het Noorden. Hiermede wordt Babylonië bedoeld (vgl. 2:6); dat de Godsopenbaring hieraan bijzondere aandacht wijdt, verwondert ons niet. De inhoud der Goddelijke onderwijzing is nu, dat door de naar het Noorderland trekkende paarden, dus door den Noordenwind, de Geest des HEEREN daar wordt nedergelaten. Zoals we reeds opmerkten (bij vs. 5), wil dit dan zeggen, dat op het Goddelijke machtwoord die Geest Zich daarheen begeeft, als werd Hij er heen gedragen op de vleugelen des winds.

[98] Men vertaalt ook wel: "zij brengen mijn geest in het Noorder-land tot rust"; "geest" zou dan zoveel zijn als "toorn" en het "tot rust brengen" zou zoveel zijn als "bevredigen", "stillen", nl. door het voltrekken van het gericht, dat door den toorn wordt geëist, vgl. Ezech. 5:13; 16:42; 21:17 (Hebr. tekst vs. 22). Nu kan men de opvatting van "geest" als synoniem van "toorn" enigszins verdedigen met een beroep op Richt. 8:3 (Spr. 16:32); Pred. 10:4. Maar de uitdrukking "den geest doen rusten" in den zin van "den toorn stillen" komt toch nergens voor (in Ezech. 5:13 enz. wordt in de bewuste uitdrukking een woord gebruikt, dat "gramschap", "toorn" betekent). Bovendien is het in de aangehaalde plaatsen (indien deze inderdaad in den aangegeven zin zijn op te vatten) toch altijd de HEERE zelf, die zijn gramschap "tot rust brengt" of "stilt" door het voltrekken der straf. In onzen tekst echter zijn de wagenspannen het subjeet en van deze kan niet worden gezegd, dat ze op de genoemde wijze den Goddelijken toorn tot rust brengen. Heel de voorstelling is trouwens duidelijk deze, dat de Goddelijke *roe^ach* (Geest) door den wagen naar het Noorderland wordt gebracht; het werkwoord moet dus locale betekenis hebben; de vraag of men het zal vertalen door "doen rusten" of "nederlaten", is dan van ondergeschikte betekenis. In verband hiermede is er ook *geen* reden om *roe^ach* anders dan door "Geest" te vertalen.

De Geest des HEEREN komt dus in het Noorderland, in Babylonië. Is het tot gericht of tot heil? Beide is mogelijk. Door den Geest werkt de HEERE, ook wel tot onderhouding van het natuurlijke leven, Ps. 104:30, maar voorts tot leiding, bezieling en bekrachtiging van zijn volk, Hagg. 2:6, speciaal met het oog op de voltooiing van den tempelbouw, Zach. 4:6v.; ook is er sprake van "den Geest des gericht" en den Geest der weg-vaging", die de zonde uit Jeruzalem wegdoet, Jes. 4:4. Dat hier in eerste instantie aan den Geest des gericht is te denken, daarvoor pleit o.i. de vergelijking met het voorafgaande visioen. Daar is de goddeloosheid naar het land Sinear (d.i. Babylonië) gebracht, om daar op haar plaats "neergezet" te worden, 5:11; en hier wordt de Geest des HEEREN in het land van het Noorden (d.i. Babylonië) "neergelaten", waarvoor het Hebreeuws hetzelfde woord gebruikt, dat wij in 5:11 door "neergezet" hebben vertaald. Deze overeenkomst is o.i. niet toevallig. Blijkbaar wil de Godsopenbaring er nadruk op leggen, dat niet alleen de goddeloosheid, maar ook de Geest des HEEREN in het Noorderland komt. In verband hiermede achten wij het waarschijnlijk, dat de Geest des HEEREN hier allereerst voorkomt als de Werker van het gericht over de daar in het Noorderland samengebrachte goddeloosheid. Daardoor is onze profetie dan verwant aan die van 1:20 v.; 2:6 vv. (al vindt het gericht daar zijn grond in hetgeen ze aan Juda hebben gedaan).

Intussen is er o.i. toch geen afdoende grond voor de mening, dat in onzen tekst *uitsluitend* aan een richtende werkzaamheid des Geestes is te denken. Wanneer in het middelpunt der goddeloosheid de Geest des HEEREN wordt neergelaten, en dus de [99] HEERE actief gaat ingrijpen, dan kunnen de werkingen zeer onderscheiden zijn; en het profetische woord heeft, juist door zich van alle nadere aanwijzingen te onthouden, geen ervan buitengesloten. Daar, in het land van het Noorden, zijn nog altijd velen van Sions kinderen achtergebleven, 2:7. Terecht is erop gewezen, dat in de Godsspraak,

die onmiddellijk op ons visioen volgt, 6:9 vv., sprake is van gaven, door Judeeërs uit Babel gebracht, en geprofeteerd wordt van mensen, die van verre zullen komen en bouwen aan den tempel des HEEREN, 6:15. Er is, mede met het oog op de plaatsing dezer profetie vlak na de onze, zeker grond om ook hierin te zien een werking van den in het Noorderland nedergelaten Geest; immers, dat die Geest de eigenlijke Werker van den tempelbouw is, is vroeger reeds gezegd, 4:7. Maar ook verder vinden we bij Zacharia de belofte, dat des HEEREN volk uit de verstrooiing (hier genoemd Oosten en Westen) naar Jeruzalem zal worden gebracht, 8:8; vgl. 2:4 v.; en ook dat vele volken zich bij den HEERE zullen aansluiten, 2:11; 8:22. Met het oog hierop mag onder de werking van den Geest, die in het Noorderland wordt nedergelaten, zeker ook dit worden gerekend, dat allereerst van uit Babylonië zowel achtergebleven Joden als ook Heidenen zullen worden toegebracht tot het te Jeruzalem gevestigde volk des HEEREN.

Ter aanvulling en bevestiging van dit alles zij hier verder nog gewezen op een tegenstelling, waarin dit laatste visioen staat tot het eerste. Daar luidde de teleurstellende boodschap der ruiters: "de gehele aarde is stil en rustig", 1:11. Wanneer nu de Geest des HEEREN komt in het land van het Noorden, is toch wel dit als vrucht te wachten, dat er aan die rust een einde komt, èn doordat het Godsgericht de volkeren in beroering brengt, èn doordat velen, zo uit de ballingen als uit de Heidenen, het te Sion geopenbaarde heil des HEEREN zoeken, zie bij 1:11.

Tenslotte: van de andere paarden met hun wagens wordt verder niet gesproken. De eigenlijke openbaring heeft betrekking op het Noorderland. Die andere wagens zijn allereerst nodig om het tafereel compleet te maken. Toch wordt in hun verschijning vanzelf de algemene waarheid uitgedrukt, dat de bevelen Gods als op de vleugelen der winden naar alle hoeken der aarde gaan. Misschien ligt er ook nog de meer speciale strekking in, dat de Geest des HEEREN naar alle hoeken der aarde wordt gedragen; men kan zich hiervoor ook beroepen op de omstandigheid, dat het Hebreeuws voor "wind" en "geest" hetzelfde woord gebruikt. Maar uitgesproken wordt deze gedachte niet. De in ons visioen begrepen Godsopenbaring richt den blik speciaal op het land van het Noorden; om te verkondigen, dat in dat land, waar de goddeloosheid haar tempel heeft, 5:11, waar Juda's onderdrukkers hun zetel hadden, ^[100] 2:6 vv., waar thans nog zoveel van Sions kinderen zijn achtergebleven, 2:7, de HEERE zijn Geest zendt om zijn werk te doen — ten gerichte en ter voorbereiding van den Messiaansen heilstijd.

Jozua gekroond. 6:9-15.

⁹ En het woord des HEEREN kwam tot mij als volgt: ¹⁰ Neem van de ballingen, van Cheldai, van Tobia, en van Jedaja; ga gijzelf [daartoe] op dien dag in het huis van Josia, den zoon van Sefanja, waarheen zij uit Babel zijn gekomen; ¹¹ en neem zilver en goud, maak een kroon en zet die op het hoofd van Jozua, den zoon van Josadak, ¹² en zeg tot hem: Zo spreekt de HEERE der heirscharen: Daar komt een man, wiens naam is Spruit; en hij zal uit zijn plaats uitspruiten en den tempel des HEEREN bouwen. ¹³ Ja, die zal den tempel des HEEREN bouwen, en die zal met majesteit bekleed zijn en zitten en heersen op zijn troon, en zal priester zijn op zijn troon, en raadslag des Vredes zal tussen die twee worden gehouden. ¹⁴ En de kroon zal zijn in den tempel des HEEREN, tot een herinnering aan Cheldai¹, aan Tobia, aan Jedaja en aan de vriendelijkheid van den zoon van Sefanja. ¹⁵ En verre wonenden zullen komen en bouwen aan den tempel des HEEREN. En gij zult gewaarworden, dat de HEERE der heirscharen mij tot u gezonden heeft. En het zal geschieden, wanneer gij zult horen naar de stem van den HEERE uw God, [dan zal het wel zijn].

Na de visioenen hebben we hier een andersoortige openbaring, die zich echter zakelijk nauw bij de visioenen aansluit, daar ze spreekt van den Messias en de voltooiing van den tempelbouw. We wezen er reeds op, dat ze in een bepaalde richting een uitwerking geeft van de voorafgaande profetie (6:8) aangaande het nederlaten van den Geest des HEEREN in het Noorderland: hier horen

¹ De overgeleverde tekst heeft "Chelem", maar we nemen aan, dat, in overeenstemming met de Syrische vertaling, hier evenals in vs. 10 Cheldai moet worden gelezen.

we van uit Babel gebrachte geschenken, en daaraan wordt de belofte vastgeknoopt, dat verre wonenden zullen bouwen aan den tempel des HEEREN.

Aangaande het tijdstip dezer openbaring bezitten we geen zekerheid. Een datering ontbreekt; en de redenen, die we bij de visioenen hebben, om ze alle te stellen in den nacht, die 1:7 v. wordt aangegeven, gelden hier niet, daar we hier niet met een visioen te doen hebben; de mening, dat we toch aan dienzelfden nacht hebben te denken, omdat het "op dien dag" van vs. 10 zou terugwijzen op den ^[101] in 1:7 genoemden dag, mist goeden grond. Intussen is het toch waarschijnlijk, dat onze openbaring spoedig op de visioenen is gevolgd. Hiervoor pleit zowel de verwantschap van den inhoud (zie boven) als de plaatsing van ons stuk onmiddellijk na de visioenen, te meer daar het volgende stuk wordt gedateerd in de negende maand van Darius' vierde jaar, dus nog geen twee jaar na de visioenen, vgl. 7:1 met 1:7.

Uit het feit, dat onze profetie het bouwen van den tempel voorstelt niet als het werk van Zerubbabel, maar als dat van den Messias, heeft men wel afgeleid, dat Zerubbabel van het toneel was verdwenen; dit zou dan nopen, onze openbaring te stellen in een lateren tijd dan de visioenen. Intussen nemen wij op grond van 4:9 aan, dat de tempel door Zerubbabel is voltooid. Stelt men onze profetie na Zerubbabels verdwijning, dan zou ze dus ook moeten vallen na die voltooiing (en dus na 7:1, daar de voltooiing van den tempel plaats had in Darius' 6e jaar, Ezra 6:15). Op grond van bovenstaande overwegingen houden wij ons echter aan een vroegere datering. Vgl. ook nog bij vs. 12 v.

9-11 Zacharia ontvangt, thans op niet-visionnaire wijze, waarschijnlijk langs den weg der profetische inspraak, een woord des HEEREN. Het bevat een bevel aangaande een symbolische handeling, die de profeet moet verrichten. Er wordt ons niet verhaald, dat Zacharia de handeling ook heeft verricht, maar o.i. hebben we dit stellig aan te nemen, vgl. Jes. 7:3; Ezech. 37:16 vv.

Het Goddelijk bevel begint — vs. 10 — met "neem". Wat de profeet nemen moet (zilver en goud), wordt echter eerst in vs. 11 genoemd. Daartussen wordt gezegd, van wie hij het moet nemen, nl. van drie ballingen (Cheldai, Tobia en Jedaja), die uit Babel zijn gekomen, blijkbaar als afgezanten van de daar achtergeblevenen, ter overbrenging van geschenken voor de broeders te Jeruzalem, waarschijnlijk ter ondersteuning van den tempelbouw, vgl. ook Ezra 8:25; Neh. 7:70 v. Genoemde mannen hebben hun intrek genomen in het huis van Josia, den zoon van Sefanja; daarheen moet Zacharia zich begeven; en — vs. 11 — zilver en goud van hen in ontvangst nemen: blijkbaar een deel van de medegebrachte geschenken. Zacharia's profetisch gezag moest voor de overbrengers voldoende zijn (en is stellig voldoende geweest) om hen bereid te maken, zijn eis in te willigen; dit kon hun te gemakkelijker vallen, omdat Zacharia als profeet ook juist voor den tempelbouw ijverde; ook hetgeen hij van hen vroeg, zou trouwens tenslotte een wijgeschenk uit hun naam voor den tempel worden, vs. 14. — Van het aldus in ontvangst te nemen zilver en goud moet Zacharia dan een "kroon"¹ maken. Zulk een kroon droeg ^[102] een kransachtigen vorm; en de gedachte is geuit, dat ze uit zilveren en gouden ringen of hoepels gemakkelijk kon worden geïmproviseerd, zodat Zacharia zelf dit wel kon doen. Maar men kan onder "maken" ook verstaan: laten maken door een goudsmid. — Vervolgens moet Zacharia zich begeven naar den hogepriester Jozua (vgl. Inleiding op Haggai, blz. 7) en dezen de gemaakte kroon op het hoofd zetten. Dit was iets zeer ongewoons; bij het hogepriesterlijke ambt behoorde niet de kroon, maar de tulband, vgl. 3:4.

Van critische zijde heeft men aangenomen, dat de tekst een radicale verandering zou hebben ondergaan. Men heeft nl. gemeend, dat hier òf naast òf in plaats van den naam van Jozua die van Zerubbabel zou hebben gestaan; en dat deze ook met den "Spruit" van vs. 12 zou zijn bedoeld, en dus als Messias zou zijn aangewezen. Later, toen de aan Zerubbabels persoon vastgeknoopte Messiaanse verwachting was verijdeld, zou dan de tekst zijn veranderd, dus feitelijk vervalst. Intussen berust deze voorstelling op geen enkelen deugdelijken grond.

¹ Het woord staat in het meervoud; men kan echter slechts aan één kroon denken (in vs. 14 staat het werkwoord ook in het enkelvoud). De meeste nieuweren lezen, met een kleine tekstwijziging, het enkelvoud. Het is ook mogelijk, dat het meervoud gebruikt is, omdat de éne kroon bestond uit verschillende zilveren en gouden ringen of hoepels, vgl. Job 31:36.

12, 13 Die kroon spreekt dan ook van iets anders dan van Jozua's hogepriesterschap. Bij de beschreven handeling moet Zacharia voor Jozua's oor in den naam des HEEREN voorzeggen, dat er een man zal komen, wiens naam zal zijn "Spruit"; een naam, dien we reeds eerder ontmoetten, 3:8; vgl. Jer. 23:5 v. Dat ook in onze plaats aan den Messias is te denken, volgt vooral uit vs. 13; en dat hiermede niet Zerubbabel, maar een persoon der toekomst is bedoeld, is reeds bij 3:8 duidelijk gebleken, en wordt hier bevestigd door het feit, dat wel Jozua, maar niet Zerubbabel in de handeling wordt betrokken. Aan de andere zijde zien wij geen grond voor de mening, dat ten tijde van onze profetie Zerubbabel blijkbaar reeds (door den dood of anderszins) van het toneel was verdwenen; men meent dan, alleen op deze wijze te kunnen verklaren, dat de tempelbouw hier niet meer aan Zerubbabel, maar aan den Messias wordt toegeschreven. Dit argument is niet afdoende; het is toch ook mogelijk, dat de profeet èn aan Zerubbabel èn aan den Messias een tempelbouw toeschrijft, en dus aan twee onderscheiden feiten denkt. Naar onze mening moet dit de bedoeling zijn, daar wij aannemen, dat de profetie van 4:7 vv. is vervuld.— Is onze opvatting juist, dan zou op zichzelf nog wel mogelijk zijn, dat onze profetie dateerde uit den tijd na Zerubbabels dood (en dus ook na de voltooiing van den tempelbouw). Op de boven (blz. 100-101) aangegeven gronden achten wij het echter waarschijnlijk, dat het is geweest kort na de nachtgezichten en dus tijdens Zerubbabels stadhouderschap. Dat Zerubbabel niet in de handeling betrokken werd, kan verschillende redenen hebben gehad; maar vloeit reeds vanzelf voort uit den inhoud dezer openbaring, die immers bedoelt, den Messias als Priester-Koning te karakteriseren, vs. 13.

[103] Aangaande den Messias wordt, in aansluiting aan en tot verklaring van zijn naam Spruit, gezegd, dat hij "uit zijn plaats zal uitspruiten", waarmede ons plastisch voor ogen wordt gesteld, hoe hij, als een spruit, van een klein begin af opkomt. En voorts: Hij zal den tempel des HEEREN bouwen.

Vs. 13 herhaalt dit, met bijzonderen nadruk op het onderwerp: "Ja, *die zal...*", evenzo het volgende: "en *die zal* met majesteit bekleed zijn, enz." Blijkbaar wordt dit van Hem gezegd in tegenstelling met of ter onderscheiding van een ander, en bij dien andere denken wij aan Zerubbabel. Wel is aangaande Zerubbabel de belofte gegeven, dat zijn handen den aangevangen tempelbouw ook voltooien zullen, 4:9; en wij hebben geen reden om te denken, dat die belofte hier zou worden teruggenomen. Maar dan zal onze plaats bedoelen, den Messias als den groteren en eigenlijken tempelbouwer boven Zerubbabel te verheffen. Zerubbabels werk is slechts voorlopig; als de Messias komt, dan komt pas de heilstijd met den nieuwen, heerlijken tempel. Dat dit een geestelijke tempel zal zijn, wordt hier niet gezegd, maar zal bij de vervulling blijken, vgl. 1 Petr. 2:5; Hebr. 3:6; Ef. 2:21 v. — Ook bij het dan volgende "*die zal* met majesteit bekleed zijn, enz." denken we weer aan een vergelijking (en nu bepaald in den zin ener tegenstelling) met Zerubbabel, van wien ditzelfde (nl. koninklijke of zelfs Messiaanse heerlijkheid) door de profetie *niet* was voorzien, maar door sommigen misschien wel werd verwacht.— Voorts is duidelijk, dat we hier de verklaring hebben van de symbolische handeling: de kroon, die Zacharia op Jozua's hoofd moet zetten, is profetie van de koninklijke majesteit van den Messias. Waarom juist Jozua is gekroond, blijkt uit het volgende. De Messias zal "zitten en heersen op zijn troon"; dan volgt er naar onze vertaling: "en zal priester zijn op zijn troon". De kroning van den hogepriester Jozua betekent, dat er een grote Priester-Koning zal komen. In de volgende zinsnede zal bij "die twee" dan zijn te denken aan den koning en den priester¹. Wel zijn die hier in één persoon verenigd, maar de uitdrukking gaat uit van een toestand, waarin de heersersmacht en het priesterschap over twee personen zijn verdeeld; in zekeren zin was dit het geval met Zerubbabel (al was deze geen koning) en Jozua. Bij een dergelijke verdeling van wereldlijk en geestelijk gezag was het nodig, dat die twee met elkander "raadslag des Vredes" hielden, d.i. beraadslaagden tot vrede en heil van het volk. En wat nu hier altijd slechts op gebrekkige wijze aanwezig was, misschien ook wel eens in zijn tegendeel verkeerde, dat zal in waarheid en volmaaktheid worden gevonden tussen "die twee", die immers geen twee, maar slechts twee ^[104] zijden van eenzelfden persoon zijn. — De voorzegging van het priesterschap van den

¹ De opvatting, dat de uitdrukking zou zien op den HEERE en den Messias, is niet houdbaar, daar van den HEERE niet is gesproken.

Messias verleent aan onze profetie een bijzondere betekenis, en stelt haar naast Ps. 110:4. De beide lijnen, die van het koninklijk regiment tot heil des volks, en die van het priesterschap met den dienst der verzoening, lopen beide op Hem uit.

In plaats van "en zal priester zijn op zijn troon" vertalen velen: "en er zal een priester zijn op zijn troon". Sommigen verstaan dit dan zó, dat de priester een plaats verkrijgt op den troon van den Messias naast Dezen; de ander laat dat "zijn" op den priester zelf slaan, zodat hij een eigen troon naast dien van den Messias ontvangt. Natuurlijk beroept men zich voor deze vertaling op het feit, dat de uitdrukking "tussen die twee" op twee personen schijnt te wijzen. Toch is genoemde vertaling o.i. af te wijzen. Vooreerst is het weinig waarschijnlijk, dat onze profetie in het Messiaanse rijk aan den priester een plaats zou toekennen, zo weinig in overeenstemming met zijn gewone taak, welke bestaat niet in het zitten op een troon, maar in het staan voor het aangezicht Gods, Deut. 17:12; Richt. 20:28. En voorts zou Jozua's kroning dan ook wel op de kroning van den toekomstigen hogepriester moeten zien; en dit is niet alleen op zichzelf onwaarschijnlijk, maar brengt ook met zich, dat Jozua's kroning niet heenwijst naar den Messias, wat ze blijkens vs. 12 toch moet doen.

Anderen geven de voorkeur aan de lezing van de Septuagint, die in plaats van "op zijn troon" heeft "aan zijn rechterhand"; ook hierbij vertaalt men natuurlijk: "en er zal een priester zijn", en denkt men dus aan twee personen. Hiertegen gelden in hoofdzaak dezelfde argumenten: de plaats des hogepriesters is niet aan de rechterhand des konings; en: de Messias met den hogepriester naast Zich kan toch niet worden voorgesteld door den gekroonden Jozua.

14, 15 Wat nu volgt, behoort niet meer tot hetgeen Zacharia aan Jozua moest zeggen, maar nog wel tot het woord des HEEREN, dat volgens vs. 9 tot Zacharia kwam. — De gouden kroon, die Zacharia heeft moeten maken, verkrijgt nog een andere bestemming. Ze zal in den tempel des HEEREN "zijn", d.w.z. ze moet daar worden opgehangen; zo onze gissing aangaande den tijd onzer profetie (zie boven) juist is, moeten we dus aannemen, dat deze aanwijzing geldt voor later, als de tempel voltooid zal zijn. Daar zal ze zijn "ter gedachtenis" aan en dus als een wijgeschenk (vgl. Num. 31:54) van de drie mannen, uit wier hand de profeet het zilver en goud zal hebben ontvangen; en ook tot een gedachtenis "aan de vriendelijkheid van den zoon van Sefanja": men kan hierbij denken aan de gastvrijheid, die hij dezen mannen heeft bewezen (vs. 10); misschien heeft hij ook nog meer gedaan, men heeft bv. vermoed, dat hij goudsmid was en de kroon heeft gemaakt; in ieder geval: om de door hem verleende medewerking wordt hij waardig gekeurd, aan de schenkers van het wijgeschenk als vierde te worden toegevoegd. Het "ter ^[105]gedachtenis" wil zeggen, dat het wijgeschenk deze mannen bij God in herinnering zal brengen, Ex. 30:16.

Dit alles heeft echter — vs. 15 — nog weer een hogere betekenis. Dat de daad dezer mannen, die met geschenken uit Babel zijn gekomen, in gedachtenis moet blijven, is óók, en bovenal, omdat deze daad profetie is van een tijd, waarin "verre wonenden zullen komen en bouwen aan den tempel des HEEREN". Het ligt voor de hand, bij die "verre wonenden" in eerste instantie te denken aan achtergebleven ballingen, maar er is geen voldoende grond, om de gedachte aan de volkeren buiten te sluiten, vgl. 2:11. Dat ze zullen "bouwen aan den tempel des HEEREN", wijst er op, dat er ook na de in vs. 14 veronderstelde (aanvankelijke) voltooiing nog een verdere of een nieuwe tempelbouw zal zijn, nl. dezelfde tempelbouw als waarvan vs. 13 sprak in verband met den Messias. Hier zowel als daar wordt de toekomst beschreven met trekken, ontleend aan de oude bedeling, waarin de uitwendige tempel een dominerende plaats innam. De vervulling komt centraal tot stand door de toebrenging van Joden en Heidenen tot de gemeente des nieuwen dags; vgl. ook bij Hagg. 2:8. — De profeet voegt eraan toe, dat wanneer dit alles komt, het volk (natuurlijk de tijdgenoten der vervulling) daaraan zal zien, dat Zacharia waarlijk door den HEERE was gezonden, vgl. 2:9, 11; 4:9. — De profetie eindigt met een zinsnede, die sterk herinnert aan Deut. 28:1, maar waaraan het slot ontbreekt¹. Sommigen vermoeden, dat het slot is verloren gegaan; wij nemen liever aan, dat het

¹ Anderen verbinden dit stuk met het vorige; zodat het zou willen zeggen, dat dit zal tot stand komen, wanneer het volk naar de stem des HEEREN zal horen. Van een dergelijk gebruik der uitdrukking "en het zal geschieden" is echter geen tweede voorbeeld aan te wijzen.

verzwegen is, omdat het er gemakkelijk is bij te denken, bv. op de door ons aangegeven wijze: "dan zal het wèl zijn", of: "dan zal Hij u zegenen" (vgl. een soortgelijke verzwijging, maar in tegengestelden zin, Ps. 27:13). — De profetie eindigt dus met een krachtige opwekking tot het horen naar de stem des HEEREN, waaronder is te verstaan het gelovig aanvaarden van zijn beloften en het opvolgen van zijn vermaningen en geboden. Alleen in den weg des geloofs en der gehoorzaamheid zal het volk aan het heil des HEEREN deel hebben.

De vraag over het vasten (eerste stuk). H. 7.

¹ In het vierde jaar van koning Darius kwam het woord des HEEREN tot Zacharia, op den vierden dag van de negende maand, de maand Kislew. ² Bethel toch zond Sareser en Regem-melech met zijn mannen, om den HEERE gunstig te stemmen, ³ [en] om aan de priesters, die tot het huis van den HEERE der ^[106] heirscharen behoorden, en aan de profeten te vragen: Moet ik in de vijfde maand wenen en mij onthouden, zoals ik nu reeds zovele jaren gedaan heb? ⁴ Zo kwam dan het woord van den HEERE der heirscharen tot mij als volgt: ⁵ Zeg tot al het volk des lands en tot de priesters: Wanneer gij hebt gevast en geweeklaagd in de vijfde en in de zevende maand, en dat nu zeventig jaren lang, hebt gij met dat vasten dan voor Mij gevast? ⁶ En wanneer gij eet en wanneer gij drinkt, zijt gij het dan niet, die eet, en zijt gij het niet, die drinkt? ⁷ Zijn dit ¹ niet de woorden, die de HEERE heeft verkondigd door den dienst der vroegere profeten, toen Jeruzalem nog bewoond was en rust had met haar steden rondom haar, en [ook] het Zuiderland en de Laagte nog bewoond waren? ⁹ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Betracht de waarheid in uw rechtspraak, en beoefent liefde en barmhartigheid jegens elkander; ¹⁰ weduwe en wees, vreemdeling en arme zult gij niet onderdrukken, en niemand zinne in zijn hart op het ongeluk van zijn broeder!" ¹¹ Maar zij weigerden te luisteren, en toonden een wederspannigen schouder, en verhardden hun oren zodat zij niet hoorden; ¹² en hun hart maakten zij tot diamant, zodat zij niet hoorden naar de onderwijzing en naar de woorden, die de HEERE der heirscharen zond door zijn Geest door den dienst van de vroegere profeten. Dies kwam er van den HEERE der heirscharen een grote gramschap; ¹³ en zeide de HEERE der heirscharen: zoals Ik riep en zij niet hoorden, zo zullen zij roepen en zal Ik niet horen ³; ¹⁴ en Ik zal hen doen wegstuiven onder al de volken, die zij niet gekend hebben! Zo lag daar het land verlaten achter hen, niemand trok, op heen- of thuisreis, er door; en zo hadden zij een kostelijk land tot een woestenij gemaakt.

De hoofdstukken 7 en 8 bevatten een profetische prediking, door Zacharia gehouden naar aanleiding van een vraag. Aan de Jeruzalemse priesters en profeten was nl. de vraag ^[107] voorgelegd, of men het sinds lang gebruikelijke vasten in de vijfde maand (waarin stad en tempel waren verbrand) nog verder moest onderhouden. Op deze vraag neemt Zacharia het woord en houdt een uitvoerige prediking over verleden, heden en toekomst van het volk. Een rechtstreeks antwoord op de gestelde vraag geeft hij niet; ook spreekt hij over veel meer dan over het vasten. Maar toch spreekt hij aangaande het vasten twee belangrijke gedachten uit: de eerste is, dat de eigenlijke dienst des HEEREN in iets anders dan vasten bestaat (7:4 vv.); en de tweede, dat de heilstijd nadert, waarin Juda's vastendagen in feestgetijden zullen worden veranderd (8:18 v.).

Men kan heel deze prediking indelen in tweeën (h. 7 en h. 8) of (zoals wij gedaan hebben) in *drie* stukken.

In het eerste stuk (h. 7) verkondigt de profeet, dat de HEERE van ouds door den mond der profeten iets anders dan vasten heeft gevraagd, nl. gehoorzaamheid aan zijn woord en het volbrengen zijner

¹ Wij lezen 'ellè.

² De overgeleverde tekst heeft hier nog vs. 8: "En het woord des HEEREN geschiedde tot Zacharia aldus". Daar echter vs. 9 blijkbaar een voortzetting is van vs. 7, moet men wel concluderen, dat vs. 8 een foutieve inlassing van een afschrijver is.

³ Wij hebben dit vers ter wille van de duidelijkheid vrij vertaald. Letterlijk staat er: "En het geschiedde: zoals Hij riep en zij niet hoorden, zo zullen zij roepen en zal Ik niet horen, zeide de HEERE der heirscharen".

zedelijke geboden; en dat de vaderen om hun ongehoorzaamheid aan *dezen* eis in ballingschap zijn gevoerd.

Het tweede stuk (8:1-17) plaatst tegenover het sombere verleden de heilsperiode (thans in beginsel aangevangen, en in de toekomst tot volle openbaring komend), waarin de HEERE uit vrije liefde zijn volk begenadigt, en weer niet anders van hen vraagt dan het onderhouden zijner zedelijke geboden.

In het derde stuk (8:18-23) wordt de heilsvoorzegging voortgezet, en in verband daarmee aangekondigd, dat de vastendagen in feestgetijden zullen worden veranderd; terwijl de eis blijft, waarheid en vrede lief te hebben.

Volgens een nieuwere mening zou het gezantschap, dat de vraag stelde, zijn gekomen van de zijde der (half-Heidense) Samaritanen, aan wie het meedoen aan den tempelbouw was geweigerd, en die dezen bouw daarna hadden trachten te verhinderen, Ezra 4. Thans zouden ze dan een nieuwe poging tot toenadering hebben gedaan. — Deze voorstelling komt echter niet overeen met het in den tekst medegedeelde. Reeds het feit, dat het door de vragers onderhouden vasten betrekking heeft op Jeruzalems val, toont, dat zij veel nauwer met Jeruzalem verbonden waren dan de Samaritanen. Voorts is het wel zeer onwaarschijnlijk, dat na de geschiedenis van Ezra 4 Samaritanen met offergaven naar den Jeruzalemsen tempel zouden zijn gekomen, en daar ook zouden zijn ontvangen. Tenslotte blijkt ook uit de wijze, waarop Zacharia zich straks tot het "volk des lands" en de priesters richt, dat hij de vragers beschouwt als een deel van het volk, dat staat onder de leiding van de Jeruzalemse priesterschap. Zo wijst alles erop, dat we hier te doen hebben met een geheel andere bevolking dan de in Ezra 4:4 als "volk des lands" aangeduide Samaritanen, die zich wel beroemden op hun trouw aan Israels God, vs. 2, maar reeds zeer spoedig na den terugkeer der ballingen zich als "de wederpartijders van Juda en Benjamin" gedroegen, vs. 1.

Overigens kan men nog verschillend denken over de vraag, of de ^[108] afzenders behoorden tot de nakomelingen der in 586 achtergeblevenen of tot de uit de ballingschap teruggekeerden.

Leest men (gelijk wij doen) vs. 2 aldus, dat het gezantschap uit Bethel kwam, dan is wel ter ener zijde op te merken, dat onder hen, die met Zerubbabel terugkeerden, zich ook een aantal bevonden, die van Bethelietische afkomst waren, Ezra 2:28; Neh. 7:32. Ook weten we, dat later, in den tijd van Nehemia, Bethel door Benjaminiten bewoond was, Neh. 11:31.

Anderzijds echter is hieraan toe te voegen, dat dit alles ons toch geen zekerheid biedt, dat de Bethelieten uit Nehemia's dagen behoorden tot de uit Babel teruggekeerden. Immers staat het volstrekt niet vast, dat de terugkerende Bethelieten zich aanstonds weer te Bethel hebben gevestigd. Zelfs de Bethelieten uit Nehemia's dagen kunnen ten dele achtergeblevenen zijn geweest; en des te meer bestaat voor Zacharia's tijd de mogelijkheid, dat de plaats voor een belangrijk of zelfs voor het grootste gedeelte door achtergeblevenen was bewoond. — Ook uit den naam Sareser (vs. 2) is niet met stelligheid af te leiden, dat zijn drager in Babylonië was geboren. Wel schijnt het een Assyrisch-Babylonische naam te zijn, Jes. 37:38 (een zoon van Sanherib) en Jer. 39:3, 13. Maar hoe voorzichtig men hiermede moet zijn, toont reeds het feit, dat een zoon van koning Jojakim den naam Senassar droeg, 1 Kron. 3:18, die van den onzen slechts weinig verschilt. Bovendien behoorde het binnendringen van een Assyrisch-Babylonischen naam onder de in Kanaän overgeblevenen zeker allerminst tot de onmogelijkheden; ook Sanballat, de latere aanvoerder der Samaritanen, Neh. 2:10, had een Babylonischen naam.

We houden het daarom voor mogelijk, dat de afzenders grotendeels hebben behoord tot de bevolking, die door de ballingen in het land was aangetroffen. Niet geheel ten onrechte heeft men ook gemeend, dat het vasten op den herinneringsdag van Gedalja's dood (vs. 5) eerder onder de achtergeblevenen dan onder de weggevoerden kon opkomen.

Van veel betekenis is dit alles echter niet, omdat o.i. toch als vaststaand is te beschouwen, dat de afzenders, in tegenstelling met de Samaritanen, geheel naar Jeruzalem georiënteerd waren, en door zichzelf zowel als door Zacharia als één met de Jeruzalemse gemeente werden beschouwd.

1-3 Onze profetie wordt nauwkeurig gedateerd. Ze is gehouden in Darius' vierde jaar, d.i. het jaar 518; en wel op den vierden dag van de negende maand (waarvoor de Babylonische naam Kislew in gebruik was gekomen, vgl. bij 1:7), dat is in November of December. Het is dus bijna twee jaar na de nachtgezichten, ruim twee jaar na den aanvang van den tempelbouw en twee jaar voor de voltooiing daarvan (in Darius' zesde jaar, Ezra 6:15). De bouw was in dien tijd ongestoord verlopen; het in Ezra 5:3 vv. verhaalde optreden van den Syrischen satraap Thattenai had tenslotte slechts gediend om het werk te bevorderen.

Aanleiding tot onze profetie gaf — vs. 2 — een vraag aangaande een der gebruikelijke vastendagen. Deze vraag wordt gesteld door boden, die naar Jeruzalem waren gekomen; naar ^[109] de door ons gevolgde opvatting — er bestaat hier veel verschil van mening — waren die boden afgezonden door het stadje Bethel. Over den naam Sareser zie boven. Het is enigszins vreemd, dat niet bij Sareser en wel bij Regemmelech de toevoeging "met zijn mannen" staat; sommigen vermoeden dan ook, dat Sareser en Regemmelech geen twee personen zijn, maar één (het tweede woord zou dan Saresers waardigheid aanduiden). Dan is er dus alleen sprake van Sareser met zijn gevolg. — Dit gezantschap komt naar Jeruzalem, allereerst om "den HEERE gunstig te stemmen", wat een anthropomorphistische uitdrukking is voor het bewijzen van eer aan de Godheid, inzonderheid door gaven of offers. Al was de tempel nog niet voltooid, toch kon men offeren op het altaar, dat op het tempelplein was opgericht (zie Inleiding op Haggai 1).

Dit "gunstig stemmen" van den HEERE heeft dan — vs. 3 — verder ten doel, het pad te banen voor een vraag, waarop de afgezanten een met Goddelijke autoriteit bekleed antwoord zoeken. Ze richten die vraag aan de priesters, die behoren bij den tempel (al was deze nog niet gereed, de offerdienst bij het bovengenoemde altaar was toch het beginsel van een tempeldienst) en aan de profeten; dit zullen wel niet uitsluitend Haggai en Zacharia zijn geweest (dan waren hun namen wel genoemd); veeleer blijkt uit deze plaats, dat er ook nu weer, evenals vóór de ballingschap, een profeten-klasse was, en ook dat er tussen dezen en de priesters nauw verband bestond. Natuurlijk was er verschil van bevoegdheid. Gewone vragen aangaande zaken van den cultus werden door de priesters beantwoord. Hier echter betreft het een zaak, die niet tot den wettig vastgestelden cultus behoorde; en gaat het over de vraag, in hoeverre het oude gebruik nog past in den nieuwen tijd. Hier is priesterlijke wetkennis onvoldoende, en is profetische verlichting van node. — En nu de vraag. "Ik" is de bevolking van Bethel. Deze is, nu reeds vele jaren, gewoon, in de *vijfde* maand (de maand Ab) te wenen en zich te onthouden (nl. van spijs en drank), dus een vastendag te onderhouden. De (in den Talmoed bewaarde) Joodse traditie brengt dezen vastendag en nog andere (zie beneden) in verband met de catastrofe van 586. De mening, dat deze traditie onjuist is, en de Joodse vastendagen hun oorsprong elders hebben (in den Tammoez-dienst), stemt niet overeen met het feit, dat Zacharia spreekt van een vasten gedurende zeventig jaren, en het vasten dus duidelijk met het feit van 586 in verband brengt. — In de *vijfde* maand werd gevast, omdat in deze maand (nl. op den 10en) stad en tempel door de Chaldeeën in brand gestoken waren, Jer. 52:12; vgl. 2 Kon. 25:8 v., waar echter de 7e der maand wordt opgegeven (de latere Joden onderhielden den 9en Ab als den dag, waarop zowel de eerste als de tweede tempel was verbrand). — Overigens had men naar aanleiding ^[110] van de grote volksramp nog andere vastendagen ingevoerd. In vs. 5 is nog sprake van een vasten der *zevende* maand, nl. op den 3en dezer maand, ter herinnering aan den moord op stadhouder Gedalja met de Judeeërs, 2 Kon. 25:25 v.; Jer. 41:1 vv. Bovendien wordt in 8:19 nog genoemd het vasten van de *vierde* maand, nl. op den 9en dier maand, toen er een bres was gemaakt in Jeruzalems muur, Jer. 39:2; 52:6 v.; en van de *tiende* maand, nl. op den 10en dier maand, op welken dag de belegering was begonnen, 2 Kon. 25:1; Jer. 39:1. — Dat in de vraag der Betheliëten alleen het vasten der vijfde maand wordt genoemd, zal wel zijn omdat dit de voornaamste vastendag was, en ook omdat allereerst deze dag voor opheffing in aanmerking zou komen. Immers, dit is wel duidelijk: de reden voor hun vraag is gelegen in wat te Jeruzalem gaande is, speciaal in den voortschrijdenden tempelbouw. Kan en moet, met het oog daarop, het vasten, dat men "nu reeds zovele jaren" (nl. bijna zeventig jaren, zie vs. 5) onderhoudt, nog doorgaan, of wordt het erdoor

opgeheven? Sommigen lezen in deze vraag een uiting van hevig verlangen naar het aanbreken van den heilstijd. O.i. is uit Zacharia's antwoord eerder dit af te leiden, dat de Bethelieten te veel waarde aan het vasten toekenden, en het dus moeilijk vonden, het af te schaffen, ook omdat het reeds zulk een oud gebruik was. Aan de andere zijde bewijst dit ook weer niet, dat zij eigenlijk (als Samaritanen, zie boven vs. 1) met dien tempelbouw maar matig ingenomen waren. Veeleer is de vraag te nemen, zoals ze zich geeft. De Bethelieten zijn met de zaak verlegen. Zij beseffen, dat het oude, op de vroegere historie gebaseerde, gebruik en de nieuwe gebeurtenissen kwalijk bij elkander passen. Ze gevoelen zich verbonden aan het oude, daarom kunnen ze den vastendag niet zo maar prijsgeven; maar tevens aan het nieuwe, daarom komen ze te Jeruzalem raad vragen in dit voor hen moeilijke conscientie-geval.

4-6 Op de vraag van het gezantschap volgt inderdaad een woord van 's HEEREN wege, al geeft dit dan ook geen rechtstreeks antwoord op de gestelde vraag. Onder de profeten, aan wie met de priesters de vraag wordt gericht, bevindt zich ook Zacharia; en deze voelt zich door Goddelijke inspraak tot spreken geroepen en bekwaamd. Hij neemt dus het woord (eigenlijk wordt alleen gezegd, dat de HEERE hem het bevel tot spreken gaf, maar de bedoeling is natuurlijk, dat Zacharia dit bevel ook heeft uitgevoerd, vgl. Jes. 7:3).

Zacharia richt zich — vs. 5 — "tot al het volk des lands en tot de priesters": de zaak is niet alleen voor de vragers, maar voor allen van belang. De uitdrukking "volk des lands" is soms aanduiding van de (met Heidenen vermengde) achtergeblevenen, vgl. Ezra 4:4; en sommigen menen, dat dit ook ^[111] hier het geval is. Dit is echter niet aanvaardbaar. Ook al neemt men aan, dat de bevolking van Bethel geheel uit zulke achtergeblevenen was samengesteld (zie boven vs. 1), dan is toch duidelijk (ook uit het volgende "en tot de priesters"), dat Zacharia zich hier richt tot heel de op het tempelplein vergaderde schare, en dit zullen toch niet allen achtergeblevenen zijn geweest. Daarom is de uitdrukking hier in ruimeren zin gebruikt, vgl. Hagg. 2:5. Heel het volk met de priesters heeft belang bij hetgeen nu volgt; waarschijnlijk was de vraag der Bethelieten ook uit hun aller hart gegrepen. — Zacharia's antwoord gaat op de gestelde vraag niet rechtstreeks in, maar geeft, in eerste instantie, een profetische onderwijzing aangaande het vasten. In zijn beschrijving ervan noemt hij naast het vasten der vijfde nu ook dat der zevende maand (waarbij niet aan het door Lev. 23 voorgeschreven vasten van den verzoendag is te denken, maar aan den gedenkdag van Gedalja's dood, zie bij vs. 3); en in plaats van het "nu reeds zovele jaren" der vragers stelt hij het meer bepaalde "nu zeventig jaren lang", vgl. 1:12 (sinds de verwoesting waren er nu 68 jaren verlopen, van 586 tot 518). Aangaande al dit vasten dan geeft Zacharia te verstaan, dat ze zich vergissen, zo ze menen, dat ze dit voor den HEERE hebben gedaan. Vs. 6 verduidelijkt dit nog door te zeggen, dat, als zij eten en drinken, zij zelf het toch zijn, die eten en drinken. M. a. w.: eten en drinken, en zo ook vasten, zijn menselijke aangelegenheden; of zij het ene doen of het andere, is voor God hetzelfde. Hiermede is de gestelde vraag in zekeren zin als onontvankelijk van de hand gewezen: als het vasten niet voor den HEERE geschiedt, dan behoeft men ook niet bij zijn tempel te komen vragen, of men het nog moet voortzetten. — Overigens moeten we ons van Zacharia's bedoeling geen eenzijdige voorstelling vormen. Wanneer hij straks bij het omschrijven van den Goddelijken eis alleen melding maakt van de zedelijke geboden, wil hij toch niet ontkennen, dat ook de tempelbouw en de herstelling van den priesterlijken dienst (die immers zulk een belangrijke plaats in zijn profetie innemen) door God gewild zijn. Zo bedoelt de profeet ook in onze verzen stellig niet, te ontkennen, dat vasten, als uiting van verootmoediging, Gode aangenaam kan zijn, Joël 1:14; hij wil slechts krachtig tot uitdrukking brengen (evenals de andere profeten dat ten opzichte van de offers hebben gedaan, Hos. 6:6), dat het vasten op zichzelf geen Gode gevallen werk is, en niet het eigenlijke is, wat Hij vraagt, vgl. Jes. 58:5 vv. Omdat het volk die vastenvraag als zo hoogst belangrijk beschouwt en de hoofdzaak vergeet, vestigt de profeet nu op die hoofdzaak alle aandacht, en wil hen doen gevoelen, dat de vastenvraag daarbij in het niet verzinkt; dat is een zaak, waarover God geen bindend voorschrift wil geven: zijn eisen liggen op ander gebied.

[112]

7-10 Niet het vasten, maar het houden der zedelijke wet is het eigenlijke, dat de HEERE vraagt. Om dit aan te tonen, beroept Zacharia zich op het Godswoord der "vroegere profeten" uit den tijd vóór de ballingschap, toen Jeruzalem nog bewoond was en rust had, met "haar steden" (de steden, die in haar nabijheid lagen en in zekeren zin van haar afhankelijk waren) rondom haar, en ook het Zuiderland en de Laagte (het Westelijk deel van Juda, grenzend aan het land der Filistijnen, vgl. Ob.:19) nog bewoond waren: de profeet tekent dit met enige uitvoerigheid, niet zozeer om weemoedige herinneringen op te wekken, maar tot voorbereiding van wat hij straks wil zeggen over de gevolgen van de ongehoorzaamheid des volks. Overigens kunnen we uit zijn woorden tevens opmaken, dat in het jaar 518 zelfs Jeruzalem en haar omtrek nog zeer schaars bevolkt moet zijn geweest, vgl. 1:12. — Het beroep op de vroegere profeten hebben we bij Zacharia reeds meer beluisterd, 1:4; we zien eruit, hoe goed hij in hun geschriften thuis was; en speciaal onze plaats toont, hoe geheel eens geestes hij was met die mannen in de bestrijding van alle veruitwendiging der religie.

Die oude profeten dan hebben — vs. 9. — in den naam des HEEREN het volk en zijn overheden vermaand, recht, liefde en barmhartigheid te betrachten; en dus — vs. 10 — de maatschappelijk zwakken, weduwen, wezen, vreemdelingen en armen niet te verdrukken, en het niet op elkanders ongeluk toe te leggen. Uit Zacharia's herhaling dezer oude vermaningen blijkt tevens, hoe de oude volkszonden zich reeds weer deden gelden.

11-14 De herinnering aan het woord der vroegere profeten was bedoeld als opwekking tot het tegenwoordige geslacht. Om die opwekking nader aan te dringen, herinnert de profeet thans nog aan de ongehoorzaamheid der vaders en haar vrucht. Het beeld van den "wederspannigen schouder" (vgl. Neh. 9:29) doet denken aan het rund, dat weigert het juk te dragen, Hos. 4:16; dat ze hun oren "hard" of "zwaar" maakten (vgl. Jes. 6:10), wil zeggen, dat ze het tegendeel toonden van een opmerkzaam oor.

Vs. 12 zet deze beschrijving voort. Zij maakten hun hart (het orgaan der innerlijke waarneming) "tot diamant", d.i. weergaloos hard, zodat de Goddelijke roepstem erop moest afstuiten, en zij voor deze dus geheel onontvankelijk waren. De diamant wordt genomen als het hardste gesteente, vgl. Jer. 17:1; het beeld is dus nog sterker dan het door Ezechiël gebruikte van het stenen hart, Ez. 11:19; 36:26. In dit alles tekent de profeet op duidelijke wijze de zonde als moedwillige ongehoorzaamheid. — Zo hebben de vaders dan het Godswoord verworpen. Het woord, dat wij door "onderwijzing" weergaven (*thōra*), kan ook wel "wet" betekenen, maar ziet hier blijkbaar op de profetische bekendmaking van des HEEREN wil, ^[113] vgl. Jes. 1:10; 8:16, enz.; daarnaast wordt dan met "de woorden" heel de profetische prediking aangeduid. Met nadruk wordt erop gewezen, dat dit alles geen mensenwoord was, maar dat de HEERE zelf de vroegere profeten dit deed verkondigen, doordat Hij door zijn Geest in hen werkte, vgl. Jes. 42:1; 48:16; 61:1. Daarom was de ongehoorzaamheid tegen de profetische prediking zulk een grote zonde; en daarom "kwam" er dan ook van den HEERE een "grote gramschap", vgl. 1:2; 2 Kon. 3:27. Die gramschap is in God, maar werkt naar buiten, en zo wordt ze hier voorgesteld als door God op aarde gezonden, om het gerichtswerk te volbrengen.

Die gramschap werd — vs. 13 — dan ook openbaar in de Goddelijke afkondiging van het gericht, die het gericht ook metterdaad deed komen: de ballingschap. Zoals zij den HEERE tevergeefs hadden laten roepen, zo zullen, naar het Goddelijke strafbesluit, zij voortaan (in hun nood) tevergeefs tot Hem roepen, vgl. Hos. 5:6; Jer. 11:11.

Immers — vs. 14 — de HEERE besloot, hen als kaf voor den stormwind te doen wegstuiven onder al de volken; volken, die ze niet gekend hadden, en van wie ze dus ook geen medelijden hadden te wachten. — De profeet eindigt met het resultaat te beschrijven: het land lag verlaten, onbewoond en onbebouwd; geen reiziger trok, op heen- of thuisreis (vgl. 9:8), erdoor; er was geen gaande of komende man. Zo hebben zij Kanaän, dat kostelijke land (vgl. Ezech. 20:6; Dan. 11:16, 41) gemaakt tot een woestenij, vgl. Jes. 6:11 v.

Aldus heeft Zacharia de aandacht op iets anders gevestigd dan op de vastenvraag. Niet vasten, maar luisteren naar des HEEREN stem en onderhouding zijner geboden worden gevraagd; omdat dit werd gemist, gingen de vaders in ballingschap; het voldoen aan deze eisen, en niet het houden van vastendagen, is ook thans de enige weg, die leidt tot de ervaring van des HEEREN gunst.

De vraag over het vasten (vervolg) 8:1-17.

¹ En het woord van den HEERE der heirscharen kwam als volgt: ² Zo zegt de HEERE der heirscharen: Ik ben voor Sion ontbrand in groten ijver, en in grote gramschap ontstoken om harentwil. ³ Zo zegt de HEERE: Ik keer naar Sion terug, en Ik zal wonen in Jeruzalems midden, en Jeruzalem zal worden genoemd "de stad der trouw" en de berg van den HEERE der heirscharen "de heilige berg". ⁴ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Er zullen weer oude mannen en oude vrouwen op Jeruzalems pleinen zitten, elk met zijn stok in zijn hand, vanwege de veelheid der dagen; ⁵ en de pleinen der stad zullen vol worden van jongens en meisjes, die spelen op haar pleinen.

[114] ⁶ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Indien het ook te wonderlijk is in de ogen van het overblijfsel van dit volk¹, zal het ook in mijn ogen te wonderlijk zijn? spreekt de HEERE der heirscharen. ⁷ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Zie, Ik ga mijn volk verlossen uit het land van den opgang en uit het land van den ondergang der zon; ⁸ en Ik zal hen terugbrengen, zodat zij wonen in Jeruzalems midden; en ze zullen Mij ten volk, en Ik zal hun ten God zijn in trouw en gerechtigheid.

⁹ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Laat uw handen sterk zijn, gij die in deze dagen deze woorden hoort uit den mond der profeten, die [leven] ten tijde, waarin het huis van den HEERE der heirscharen, de tempel, is gegrond om gebouwd te worden. ¹⁰ Want vóór die dagen kwam het loon voor den mens niet binnen, en ontbrak [ook] het loon voor het vee; wie uitging of inkwam, was niet veilig voor den vijand, en Ik liet alle mensen op elkander los. ¹¹ Maar nu ben Ik niet [meer] zoals in de vroegere dagen voor het overblijfsel van dit volk, spreekt de HEERE der heirscharen. ¹² Maar Ik zal welvaart zaaien², de wijnstok zal zijn vrucht, de aarde zal haar opbrengst, de hemel zal zijn dauw geven, en dit alles zal Ik aan het overblijfsel van dit volk ten erve schenken. ¹³ En het zal geschieden: zoals gij onder de volken een vloekwoord zijt geweest, gij huis Juda en gij huis Israel! zó zult gij, doordat Ik u verlos, tot een zegenwoord worden: vreest niet, laat uw handen sterk zijn! ¹⁴ Want zo zegt de HEERE der heirscharen: zoals Ik besloten heb, u kwaad te doen, toen uw vadersen Mij vertoornden, zegt de HEERE der heirscharen, en Ik van geen berouw heb geweten, ¹⁵ zó heb Ik in deze dagen omgekeerd besloten, wel te doen aan Jeruzalem en aan het huis Juda: vreest niet. ¹⁶ Dit zijn de dingen, die gij zult doen: spreekt de waarheid, elk met zijn naaste; spreekt recht naar waarheid en oefent vredebrengende rechtsspraak in uw poorten; ¹⁷ niemand zinne in zijn hart op het ongeluk van zijn broeder; en hebt den meened niet lief; want dit alles zijn dingen die Ik haat, spreekt de HEERE.

[115] In dit tweede stuk van zijn profetische prediking naar aanleiding van de vraag over het vasten (zie boven 7:1) gaat Zacharia van het sombere verleden over tot het betere heden en de blijde toekomst. Aan die toekomst is het grootste deel zijner woorden gewijd, maar hij wijst er toch óók met nadruk op, dat het beginsel dier toekomst reeds in het heden aanwezig is door de (sinds de hervatting van den tempelbouw ingetredene) verandering in de Goddelijke gezindheid jegens het volk (vs. 2, 9, 11, 15). Aan het slot (vs. 17) komt hij terug op den Goddelijken eis: (niet vasten, maar) het volbrengen der zedelijke wet.

Eigenaardig is de vorm van dit en van het volgende gedeelte. Vs. 1 en later weer vs. 18 vangt aan met "en het woord van den HEERE der heirscharen kwam (tot mij) als volgt". Hierdoor worden vs. 1-17 en daarnaast vs. 18-23 min of meer als eenheden gekenschetst. Beide stukken bestaan nu echter weer uit korte gedeelten, die door "zo zegt de HEERE der heirscharen" worden ingeleid, en dus toch

¹ De overgeleverde tekst heeft hier nog achter "in die dagen". Daar dit hier echter geen passenden zin geeft, is er grond om te vermoeden, dat het ten onrechte is ingeslopen.

² Wij lezen 'ezr^e 'ā sjālōm.

ook het karakter van afzonderlijke Godsspraken dragen. Van zulke korte Godsspraken vinden we er in ons gedeelte zeven, en in het volgende nog drie. Al deze tien Godsspraken zijn naar den inhoud beloften van heil; voor een deel zijn het min of meer woordelijke herhalingen van vroeger gegeven beloften. Dit telkens herhaalde "zo zegt de HEERE" heeft blijkbaar ten doel, de hoorders en lezers op de krachtigste wijze te verzekeren van de Goddelijke waarheid der grote dingen, die de profeet verkondigt.

1, 2 Na de algemene inleiding — vs. 1 — op vs. 1-17 biedt vs. 2 de eerste Godsspraak, waarin de HEERE, in nauwe aansluiting aan vroeger gegeven verzekeringen, betuigt, dat Hij voor Sion in groten ijver is ontbrand (vgl. 1:14); terwijl de keerzijde is, dat Hij tegen haar vijanden in grote gramschap is ontstoken, vgl. 1:15; 2:8. — Wat deze ijver voor Sion zal uitwerken, blijkt uit het volgende.

3 De tweede Godsspraak geeft de verzekering, dat de HEERE tot Sion zal terugkeren en weer in Jeruzalem zal wonen; ook dit is een herhaling van vroeger reeds door Zacharia verkondigde beloften, 1:16; 2:10. — Belangrijk is nog de hieraan toegevoegde verzekering, dat dit gepaard zal gaan met innerlijke vernieuwing en algehele heiliging. Jeruzalem zal genaamd worden "de stad der trouw" of "de getrouwe stad", vgl. Jes. 1:21, 26. (Het ligt voor de hand, hieronder allereerst te verstaan, dat de trouw, waarheid, eerlijkheid, die Zacharia in deze profetie een en ander maal als eis stelt, 7:9; 8:17, 19, dan door allen zal worden betracht. Men kan echter tevens denken aan Jeruzalems trouw jegens den HEERE). En de berg van den HEERE der heirscharen, d.i. Sion (Jes. 2:1; 8:18) zal worden genoemd "de heilige berg". Dit wil hier niet enkel zeggen, dat die berg aan den HEERE is gewijd; maar, ^[116] in verband met het voorafgaande, óók, dat hier (natuurlijk door de Goddelijke tegenwoordigheid) de zonde is weggedaan, vgl. Jes. 4:3.

4, 5 De derde Godsspraak houdt in, dat in die toekomst op de pleinen van het herbouwde Jeruzalem stokouden zitten, en een menigte kinderen spelen. Dat de mensen een hogen leeftijd bereiken (ook elders genoemd als een der zegeningen van den heilstijd, Jes. 65:20), is voor henzelf een kostelijke gave Gods, maar is ook het teken van een ongestoord, door geen krijg verontrust volksleven. Daarnaast is een grote kinderschaar teken en waarborg van de vervulling der belofte aangaande de talrijkheid van het volk.

6 Dit alles — zo zegt de vierde Godsspraak — moge in de ogen van "het overblijfsel van dit volk" (d.i. het volk, zoals het thans, na de volksramp van 586, nog of weer bestaat, vgl. vs. 11 v. en Hagg. 1:12, 14) te wonderlijk zijn, daarom is het dit nog niet in de ogen des HEEREN, vgl. Gen. 18:14. Op deze wijze wordt nadruk gelegd zowel op de grootheid van het heil als op de zekerheid van zijn komst; dit laatste ook speciaal tegenover de kleinmoedigheid en kleingelovigheid, die zich bij het volk meermalen openbaarde. Hagg. 2:4; Zach. 4:10.

7, 8 De vijfde Godsspraak verkondigt, dat de HEERE zijn volk uit het Oosten en uit het Westen, dus van allen kant, zal verlossen, hen zal brengen naar Jeruzalem (vgl. 6:15) en hen daar doen wonen. — Bij "mijn volk" is in eerste instantie zeker te denken aan de achtergebleven Judeeërs, door den HEERE in zijn ijver voor Sion thans weer met dezen naam der liefde genoemd; zie echter beneden over de vervulling. — Dan zullen zij den HEERE ten volk en Hij hun ten God zijn; vgl. Hos. 1:12; 2:22; Jer. 7:23. De toevoeging "in trouw en gerechtigheid" zal wel speciaal op het slot zien, vgl. Hos. 2:18 en 19; en duidt dus aan, dat de HEERE zijn heilbrengende gerechtigheid (zie bij Hos. 2:18) en zijn trouw aan zijn volk zal doen ervaren. Laat men (wat natuurlijk niet onmogelijk is) de woorden tevens op Israel slaan (vgl. Jes. 48:1), dan betekent "gerechtigheid", dat Israel aan zijn roeping als volk des HEEREN beantwoordt.

9-13 De zesde Godsspraak wekt met het "laat uw handen sterk zijn" het volk op, moed te vatten tot en kracht te ontplooiën bij den arbeid, waarbij blijkens het volgende niet enkel aan den tempelbouw, maar ook aan hun dagelijks beroep is te denken. Men geve zich niet over — wat bij het onderhouden van al die vastendagen gemakkelijk kon gebeuren — aan een ziekelijk treuren over de vroegere rampen, maar wijde zich aan de nieuwe taak met kracht en moed. De grond daarvoor ligt

in de beloften Gods. "Deze woorden" zijn de woorden van vs. 1-8, en soortgelijke. Ze hebben deze gehoord, en ^[117] horen ze nog uit den mond "der profeten": Zacharia denkt dus niet enkel aan zichzelf, maar ook aan Haggai. In onderscheiding van de "vroegere profeten", van wie hij in 7:7 en 12 (vgl. 1:4) heeft gesproken, zijn dit dan de profeten van den nieuwen tijd; Zacharia karakteriseert dien als "den tijd (letterl.: "dag"), waarin de tempel "is gegrond om gebouwd te worden". Blijkens vs. 10 denkt hij hierbij niet aan den tijd sinds de eerste grondsteenlegging in 536, maar speciaal aan de (ruim tweejarige) periode sinds de hervatting van den arbeid in 520.

Deze tijd nu. — vs. 10 — is (en daarom mogen de handen des volks sterk zijn) een tijd van heil. Om dat aan te tonen, stelt Zacharia hem (op soortgelijke wijze als Haggai in 2:15 vv.; vgl. 1:6, 9 vv.) tegenover de periode, toen de tempelbouw stil lag. Toen duurde, al was men dan teruggekeerd, het gericht Gods eigenlijk nog voort, of was het opnieuw over het volk gekomen. Tengevolge van de misoogsten ontving mens noch dier loon voor zijn arbeid: het bewerken van den akker bracht geen resultaat, dat met de eraan ten koste gelegde moeite in overeenstemming was. Daarbij was er geen geordende samenleving: wie zich op straat begaf, liep gevaar in de macht van rovers en moordenaars te vallen; God gaf in zijn ongenoegen het volk over aan een algehele verwildering, waarin ieder loerde op den ondergang van zijn naaste.

Thans echter — vs. 11 — is er (in verband met de hervatting van den tempelbouw) verandering gekomen in de Goddelijke gezindheid jegens "het overblijfsel van dit volk" (vgl. vs. 6).

De HEERE zal — vs. 12 — nu "welvaart zaaien", d.i. die overal te voorschijn roepen. Wijnstok en akker zullen de opbrengst geven, die ervan verwacht mocht worden. Om dit mogelijk te maken, zal de hemel zijn dauw, dien hij vroeger terughield, thans geven, zie bij Hagg. 1:10, en vgl. nog Hos. 2:20 vv. — En: de HEERE zal maken, dat het volk, het arme en geringe "overblijfsel", dit alles ten erfdeel ontvangt, en het dus ongestoord mag genieten.

Zo wordt dan — vs. 13 — het lot van Juda en Israel in zijn tegendeel verkeerd: gelijk het vroeger onder de volken een vloekwoord was, zal het nu tot een zegenwoord worden. De uitdrukkingen "huis Juda" en "huis Israel" schijnen op twee verschillende bestanddelen der bevolking te wijzen. Daar de vraag, naar aanleiding waarvan Zacharia spreekt, is gedaan door een gezantschap uit Bethel (7:2), en Bethel van ouds tot het rijk Israel behoorde, zou men bij "het huis Israel" kunnen denken aan de Bethelieten, misschien ook nog aan anderen, die op het gebied van het vroegere rijk Israel woonachtig waren; dan echter niet aan de Samaritanen, maar slechts aan hen, die eens geestes waren met de Jeruzalemse gemeente.

^[118] Dat ze onder de volken een "vloek" of "vloekwoord" zijn geweest, kan wel niet anders betekenen dan dat men in vervloeking de namen Juda en Israel gebruikte als aanduiding van de diepste ellende, die men iemand kon toewensen, vgl. Jer. 29:22 (24:9; 42:18); en dus moet de toezegging, dat ze tot een "zegen" of "zegenwoord" zullen worden, juist het *tegendeel* hiervan *inhouden*, vgl. Gen. 48:20. — En dit, doordat de HEERE hen "verlost", waarbij eensdeels aan het terugbrengen der nog achtergebleven ballingen is te denken (vgl. vs. 7), anderdeels aan de wegneming van alles, waardoor onder de wedergekeerden de volle en rijke opbloei en ontplooiing van het volksleven wordt belemmerd. — Bij zo rijke toezeggingen mag de conclusie zijn: "vreest niet! laat uw handen sterk zijn", vgl. vs. 9.

14-17 De zevende Godsspraak brengt voor de opwekking — tot moed en krachtsbetoning, die door het voorafgaande reeds voldoende was gesteund, nogmaals een grond. De HEERE geeft de verzekering, dat zoals Hij eertijds besloten heeft over de vadersen het kwade te brengen, en dit ook heeft volvoerd, Hij zó thans — vs. 15 — in tegengestelden zin heeft besloten, aan Jeruzalem en Juda wel te doen; de conclusie is weer "vreest niet!" vgl. vs. 13.

Vs. 16 en 17 komen terug op de door den HEERE aan het volk gestelde eisen. Wil het volk blijvend in de gunst des HEEREN delen, dan is nodig (niet het onderhouden van vastendagen, maar): het volbrengen der zedelijke geboden. Als zodanig wordt allereerst genoemd het spreken van de

waarheid. Vervolgens, dat men "in de poorten" (waar de rechtsspraak werd geoefend) recht spreekt "naar waarheid", en zó, dat het een "rechtsspraak des vredes" is, d.w.z. dat de vrucht der rechtsspraak "vrede" is (vgl. vs. 19b); welk woord (*sjaloom*) dan hier gelijk *elders aanduidt niet alleen het ophouden* van den strijd, maar ook in het algemeen een heilrijken toestand: een rechtvaardige rechtsspraak is een weldaad voor den onderdrukte, maakt een einde aan het geweld en brengt zegen aan het gehele volksleven.

Vs. 17 voegt er nog aan toe den eis, dat men elkander niet belage, en geen valse eden zweren, vgl. 5:3 vv. Dit alles toch wordt door den HEERE gehaat.

Over de vervulling zie achter 1:17. Reeds aanstonds bij vs. 3 wordt duidelijk, dat de profetie ook hier spreekt van dingen, waarvan bij de voltooiing van den tempelbouw, de hervorming van Ezra en Nehemia enz., wel iets gezien is, maar die toch (daar het aardse Jeruzalem nooit tenvolle een stad der trouw is geworden) eerst door Christus en in zijn gemeente hun volkomen vervulling vinden. — Dat er weer grijsaards en een menigte van kinderen in Jeruzalem zullen worden gezien (vs. 4 v.), is wel in letterlijken zin vervuld; maar het terugkeren ^[119] van heel het volk uit de ballingschap en nog wel naar Jeruzalem (vs. 8) niet. De Chiliastische verwachting, dat dit in de toekomst nog in letterlijken zin werkelijkheid zal worden, ziet niet alleen voorbij, dat een aards Jeruzalem met alle Joden tot inwoners niet denkbaar is, maar miskent bovenal heel het karakter der Oudtestamentische profetie. Daarom is hier, na de aanvankelijke vervulling in den tijd vóór Christus' komst, te denken aan de toebrenging van het Godsvolk uit Joden en Heidenen tot de Christelijke kerk, het Jeruzalem van den nieuwen dag.

De vraag over het vasten (slot). 8:18-23.

¹⁸ En het woord van den HEERE der heirscharen kwam tot mij als volgt: ¹⁹ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Het vasten der vierde, het vasten der vijfde, het vasten der zevende en het vasten der tiende maand zal voor het huis Juda in vreugde en blijdschap en in vrolijke hoogtijden verkeren; maar hebt de waarheid en den vrede lief! ²⁰ Zo zegt de HEERE der heirscharen: Eens zal het nog gebeuren, dat volkeren en de inwoners van vele steden komen, ²¹ en dat de inwoners van de ene stad gaan naar de andere, zeggende: Komt, laat ons heengaan om den HEERE gunstig te stemmen en om den HEERE der heirscharen te zoeken; ik ga óók. ²² Zo zullen vele volken en talrijke natiën komen om den HEERE der heirscharen in Jeruzalem te zoeken en om den HEERE gunstig te stemmen. ²³ Zo zegt de HEERE der heirscharen: In die dagen zal het gebeuren, dat tien mannen, uit allerlei talen der volken, de slip van een Joodsen man zullen grijpen met de woorden: Laat ons met ulieden gaan, want wij hebben gehoord, dat God met u is!

Aan de zeven Godsspraken van vs. 1-7 (zie boven vs. 1) voegt dit gedeelte nog een drietal toe.

Reeds in het voorafgaande heeft de profeet grotendeels van de toekomst gesproken; het heden kwam slechts ter sprake als het beginsel van den toekomstigen heilstijd. Thans wordt de toekomsttekening voortgezet en tot haar hoogtepunt geleid.

18, 19 Vs. 8 geeft de algemene inleiding op vs. 19-23 (vgl. vs. 1). Vervolgens brengt vs. 19 de achtste Godsspraak, waarin wordt aangekondigd, dat al de vastendagen, die naar aanleiding van Jeruzalems verwoesting waren ingevoerd (zie bij 7:3), voor Juda in blijde feestdagen zullen worden veranderd. Het woord "vasten" was in het ^[120] voorafgaande stuk niet meer genoemd; thans echter blijkt, dat ook dit stuk met heel zijn toekomsttekening nog altijd met de vraag over het vasten (7:2) in verband stond. Aan de andere zijde is de opvatting, dat Zacharia thans op die vraag een rechtstreeks antwoord geeft, o.i. onjuist. Immers, hij spreekt niet van wat de mensen *moeten* doen, maar van wat de HEERE *zal* doen. Wel is er een mening, dat het "*zal* verkeren" zoveel betekent als "*moet* verkeren", maar dan zou Zacharia hier niet enkel hebben uitgesproken, dat men (van nu af) de vastendagen moest afschaffen, maar tevens, dat men inplaats daarvan feestdagen moest instellen; welke bedoeling hem toch door niemand zal worden toegeschreven. Zijn woorden kunnen daarom

slechts betekenen, dat de HEERE dit *zal* doen, in den heilstijd, dien de profeet hier beschrijft. Een heilstijd, die wel in zekeren zin, maar toch ook nog niet meer dan in zekeren zin, is aangevangen. Nu kan men zeggen: de rechtmatige conclusie hieruit is dan toch, dat de grond voor de vastendagen in principe is vervallen, en dat men ze dus aanstonds dient af te schaffen. Maar dan laat Zacharia het toch aan zijn hoorders over, die conclusie zelf te trekken. Het is niet de vastenvraag zelf, waarover hij als profeet des HEEREN een beslissing geeft; immers heeft hij verklaard, dat dit een menselijke zaak is, vs. 5 v. Wat hij verkondigt, is, dat de HEERE bezig is, Juda's rouw in vreugde te veranderen. En: dat voor het ontvangen van dit heil nodig is niet het houden (en ook niet het afschaffen) der vastendagen, maar het wandelen in de wegen des HEEREN. Daarom wordt thans aan de heilsbelofte weer vastgeknoopt, als daar onlosmakelijk mee verbonden, de zedelijke eis des HEEREN, ditmaal samengevat in het woord: "hebt de waarheid en den vrede lief". Op beide heeft de profeet in het voorafgaande reeds aangedrongen, vgl. 7:9; 8:16 v. In overeenstemming met deze plaatsen is dus allereerst te denken aan het onderlinge verkeer en aan de rechtsspraak; bij den "vrede" is dan te denken aan een toestand, waarin men niet als vijanden tegenover elkander staat, elkander niet onderdrukt en het niet op elkanders ongeluk toelegt (vs. 17), maar in onderlinge welwillendheid als broeders het goede voor elkander zoekt.

20-22 In de negende Godsspraak wordt de heerlijkheid van Jeruzalems toekomst nog nader beschreven door de voorzegging, dat ook de volkeren daarheen zullen komen om den HEERE te zoeken; vgl. 2:11; Hagg. 2:8. Verschillende steden zullen — vs. 21 — elkander opwekken om samen karavanen te vormen van bedevaartgangers, die naar Jeruzalem trekken om door offers en gaven den HEERE "gunstig te stemmen" (vgl. 7:2) en Hem te "zoeken", nl. door deel te nemen aan den cultus te zijner ere. Het "ik ga óók" kan zijn het woord, waarmee de opwekker zijn oproep besluit, tot aansporing der anderen; het kan ook zijn het antwoord, dat hij ontvangt; het ^[121] weerklinkt aan allen kant. — Zo wordt — vs. 22 — Jeruzalem het godsdienstige middelpunt, waarheen de volkeren zich begeven om den HEERE te eren. Het spreken over "de inwoners van vele steden" en de tweemaal voorkomende uitdrukking "den HEERE gunstig stemmen", die ook in 7:2 is gebruikt, wijst erop, dat de profetie in onze verzen zinspeelt op het uit Bethel gekomen gezantschap. Wat de Bethelieten thans hebben gedaan, zal dan geschieden niet door één stad, maar door vele, en niet alleen door Jakobs nakroost, maar door allerlei volkeren. — Overigens herinnert Zacharia's profetie hier in sterke mate aan Micha's en Jesaja's voorzegging van het komen der volkeren naar Sion, Micha 4:1 vv.; Jes. 2:2 vv. In deze uitspraken blijft de profetie weliswaar nog het Oudtestamentisch-nationale stempel vertonen (in de toekomst-tekening blijft het heil gebonden aan het aardse Jeruzalem), maar aan de andere zijde wordt de universalistische gedachte van het delen der volkeren in het heil van Juda's God toch duidelijk uitgesproken.

23 In de tiende en laatste Godsspraak wordt de voorzegging van de uitbreiding van het heil tot de volken voortgezet. Ook hier blijft de gedachte, dat het heil aan Juda is geschonken, op den voorgrond staan. Maar dit heil is zo groot, dat de volkeren tot jaloersheid worden verwekt. Tien tegelijk, van allerlei taal en volk, zullen een Judeeër bij den slip van zijn gewaad vatten (het gebaar van iemand, die om hulp smeekt, vgl. Jes. 4:1), met de dringende bede, te mogen medegaan (naar Jeruzalem) om te delen in het heil, dat Juda door den zegen Gods geniet. Dat tien Heidenen één Joodsen man vasthouden, tekent den geweldigen toeloop uit de volkerenwereld. Dien Joodsen man, met wien ze naar Jeruzalem willen gaan, hebben we ons voor te stellen als iemand, die leeft in de ballingschap, en die zich gereedmaakt als feestpelgrim naar Jeruzalem te trekken. Voorts denke men zich hem in Babel, de stad, waar allerlei volkeren en talen vertegenwoordigd waren. Wat Zacharia aldus verkondigt, is niet de grootheid van den Jood, maar de grootheid van het heil, dat allereerst aan Juda door des HEEREN gunst geschonken wordt. Tegenover alle kleinmoedigheid, die zich tengevolge van hun klein getal en uitwendige machteloosheid licht van de Judeeërs kon meester maken, wekt het profetisch woord hen op, het hoofd omhoog te heffen, en gedachtig te zijn aan hun geheel enig voorrecht, dat zij den HEERE hebben tot hun God. Daarom heeft ook de tempel, waaraan ze bouwen, nog een grootse toekomst.

Aangaande de vervulling zie het bij vs. 17 opgemerkte. Wat de vastendagen betreft: de vier ongeluksdagen worden nog steeds door de Joden onderhouden als dagen van nationalen rouw. Volgens den Talmoed zijn ze op Zacharia's prediking eerst afgeschaft, en eerst na de verwoesting van den tweeden tempel weer ingevoerd. Dit is echter zeer onwaarschijnlijk, daar ^[122] de dagen 20 speciaal verband houden met de verwoesting van den eersten tempel. Het ligt daarom voor de hand, aan te nemen, dat Zacharia's prediking de afschaffing der vastendagen niet tengevolge heeft gehad; gelijk we zagen, had hij hierop ook niet rechtstreeks aangedrongen.

Overigens is toch ook het woord van de verandering der vastendagen in feestgetijden vervuld in Christus, die voor het gelovig Israel alle droefenis in blijdschap heeft veranderd, vgl. Jes. 61:1 vv.; Luc. 4:17 vv. Dat de Joden de vastendagen nog onderhouden, verandert hieraan niets; immers vloeit het voort uit het feit, dat ze Hem, in wien ook deze belofte is vervuld, verwerpen.

Tweede deel. Hoofdstuk 9-14.

De thans volgende profetieën verschillen in belangrijke mate van de voorafgaande, zodat er reden is om ze als het tweede deel van Zacharia's geschrift te beschouwen. We vernemen niets meer van Jozua of Zerubbabel of van den tempelbouw (blijkbaar is de tempel aanwezig, 11:13); en in het algemeen merken we zeer weinig van het verband met Zacharia's tijd. Over het auteurschap zie de Inleiding, blz. 34 vv.

Volkeren vernederd, het Godsrijk uitgebreid. 9:1-7.

¹ Godsspraak, woord des HEEREN tegen het land van Hadrach en Damaskus, zijn residentie — want de HEERE houdt het oog op de mensen en op alle stammen van Israel —; ² ook [tegen] Hamath, dat daaraan grenst; [tegen] Tyrus en Sidon, want ze zijn ¹ zeer wijs, ³ en Tyrus heeft zich vesting-werken gebouwd, en zilver opgehoopt als stof, en goud als straatvuil. ⁴ Zie! de Heere zal haar van het hare beroven, en haar vermogen in zee storten, en zijzelf zal door vuur worden verteerd. ⁵ Askalon ziet het en vreest; ook Gaza, en siddert hevig; en Ekron, omdat haar hoop te schande werd. En de koning zal uit Gaza verdwijnen, en Askalon zal onbewoond zijn, ⁶ en in Asdod zal gemengd volk wonen. En Ik zal ^[123] verdelgen wat de trots is van den Filistijn², ⁷ en weg doen uit zijn mond zijn bloedig maal, en zijn gruwelspijs van tussen zijn tanden; en ook hij zal overblijven voor onzen God en worden als een geslacht³ in Juda, en Ekron als de Jebusiet.

Door sommigen worden deze verzen (vaak dan nog met toevoeging van vs. 8) beschouwd als een afzonderlijke profetie. Wij achten het wel zo waarschijnlijk, dat 9:1-10:12 één profetie is; onze verzen vormen daarvan het eerste deel. Hierin wordt over de ten Noorden en ten Westen van Kanaän wonende volkeren het Godsgericht aangekondigd; waarbij echter van een dier volkeren (de Filistijnen) wordt voorzgd, dat een overblijfsel den HEERE zal behoren en in Juda worden ingelijfd. Bij de opvatting, die onze profetie uit den tijd na Alexander laat dateren (zie Inleiding), meent men, dat in onze verzen (gelijk ook elders) het gericht wordt aangekondigd over het Syrische Seleucidenrijk. Deze mening wordt door ons niet gedeeld (zie Inleiding) en kan ook in het feit, dat de profetie hier begint bij Damaskus en omgeving, geen voldoende grond vinden. — Overigens is de vraag, waarom juist over Damaskus met omgeving, over Fenicië en over het land der Filistijnen hier het gericht wordt aangekondigd, uiteraard niet met zekerheid te beantwoorden; misschien heeft de omstandigheid, dat deze streken aan het oude gebied van Israel grenzen, ertoe bijgedragen (vgl. ook bij 11:1-3). De hoofdzaak is echter, dat men de genoemde volken moet beschouwen als vertegenwoordigers van de Gode vijandige wereldmacht.

¹ Wij lezen met de Sept.: *chākemoe*.

² Het Hebreeuws heeft het meervoud. Nu gaat de profetie echter voort in het enkelvoud en o.i. ziet ook dit op de Filistijnen (zie de verklaring). Een dergelijke overgang van meervoud in enkelvoud is in het Hebreeuws wel bestaanbaar. Daar onze taal dien echter moeilijk verdraagt, hebben wij hier het enkelvoud gebruikt.

³ Wij vocaliseren *ke 'èleph*.

1, 2a Het begin levert nogal moeilijkheid op; naar onze vertaling geeft het aan, dat het volgende een Godsspraak of woord des HEEREN is tegen de genoemde landen en steden. "Hadrach" wordt verschillend opgevat; naar de door ons gevolgde mening moet het de naam zijn van een (overigens ons niet bekenden) koning (of god) van Damaskus; over diens land en hoofdstad wordt dus allereerst het gericht aangekondigd. Dan volgt een tussenzin, die, naar onze vertaling, erop wijst, dat de HEERE zowel de mensen in het algemeen (dat zijn dan hier de Heidenvolken) als Israel gadeslaat; hierin ligt de verklaring van het feit, dat zijn strafaankondiging nu uitgaat tegen Damaskus en de hier verder genoemde Heidenvolken.

In vs. 2a wordt naast Damaskus genoemd Hamath, gelegen aan den Orontes (ook elders als belangrijke stad genoemd, vgl. Jes. 10:9), van welks gebied wordt gezegd, dat het grenst ^[124] aan dat van Damaskus, vgl. Ezech. 47:16. Tegen beide genabuurde staten wordt dus het Godsgericht aangekondigd, dat echter niet nader wordt beschreven.

2b-4 Uitvoeriger wordt gesproken over de Fenicische steden Tyrus en Sidon. Als grond van het over haar komend gericht wordt opgegeven, dat ze "zeer wijs zijn". De bedoeling is, dat ze zich op die wijsheid (en op het daardoor verworvene) hebben verhovaardigd, en daardoor schuldig zijn geworden, vgl. Ezech. 28:5. Bij die wijsheid kan men in het algemeen denken aan het doorzicht in wereldse zaken, maar inzonderheid aan de koopmans-schranderheid of -sluwheid, vgl. Ezech. 28:4.

Daardoor — vs. 3 — is Tyrus (dat als de voornaamste der twee thans nog alleen wordt genoemd) machtig en rijk geworden. De stad heeft zich — door haar rijkdom ertoe in staat gesteld, en ook door haar "wijsheid" geleid — vestingwerken gebouwd (vgl. Jes. 23:4); en voorts door haar koophandel goud en zilver opgehoopt in zo grote hoeveelheid, als ware het waardeloos stof of straatvuil, vgl. Ezech. 28:4.

Plotseling echter zal — vs. 4 — de Heere, de Albestierder, aan dat alles een einde maken door de stad "van het hare te beroven" (of: haar uit haar bezitting te verdringen, haar over te geven aan den veroveraar); haar vermogen stort Hij in zee, vgl. Ezech. 27:27; en Tyrus zelve vergaat door het vuur.

5-7 Van Fenicië gaat de profetie over op de Filistijnen, vgl. Joël 3:4. Van de vijf Filistijnse steden worden genoemd Askalon, Gaza, Ekron en Asdod (dus alleen Gath ontbreekt, evenals Am. 1:6 vv.; Zef. 2:4; Jer. 25:20). — Tyrus' val vervult de Filistijnen met schrik: Askalon vreest, Gaza siddert, Ekron evenzo. Bij Ekron wordt de grond genoemd (die ook voor de andere geldt): haar hoop (nl. van achter Tyrus te kunnen schuilen) is beschaamd; voor den uit het Noorden komenden overwinnaar is de weg naar het Filistijnse kustland nu vrij. En de ondergang *komt*! Gaza's koningschap neemt een einde, Askalon wordt van inwoners beroofd; en — vs. 6 — in Asdod (dat er thans nog aan wordt toegevoegd, terwijl Ekron nu wordt weggelaten) zal "gemengd volk" wonen. Met het aldus vertaalde woord¹ wordt blijkbaar bedoeld een mindersoortige bevolking: waarschijnlijk de (door den veroveraar overgelaten) laagste volksklasse, vermengd met hen, die van buiten komen toestromen². — Zo zal de HEERE verdelgen "den trots" (vgl. 10:11) der Filistijnen, waaronder men kan verstaan alles, waarop ze fier waren en dat blijkens ^[125] het boven gezegde zal ten onder gaan: hun koningschap, hun macht, hun adel, hun steden, misschien ook speciaal het pas genoemde Asdod (als de voornaamste stad) met haar inwoners, vgl. Am. 6:8.

En hiermede maakt de HEERE³ ook — vs. 7 — een einde aan hun Heidens leven: Hij doet van hen weg hun "bloedig maal" (letterl.: "bloed") en hun "gruwelspijs". Bij de eerste is te denken aan het eten van het vlees met het bloed, in strijd met Gen. 9:6; Lev. 17:10 (vgl. ook Hand. 15:29); bij het tweede

¹ De betekenis van het woord staat niet precies vast. In Deut. 23:2 wordt ermee aangeduid een bepaalde klasse van mensen, die (evenals de Ammonieten en de Moabieten) niet in Israel mochten worden opgenomen; ook hier denkt men aan mensen van gemengd bloed.

² Men vergelijke hiermede het feit, dat er later, in den tijd van Nehemia, te Jeruzalem Joden waren, die Asdodietische vrouwen hadden, Neh. 13:23.

³ Van hier tot vs. 13 wordt de HEERE sprekend ingevoerd ("Ik").

aan het vlees van afgodenoffers, en aan alle onreine spijze; beide trekken duiden dus het Heidense leven der Filistijnen aan.— Het wegdoen van dit alles geschiedt door het gericht: door de verwoesting van steden en tempels en rijkdommen komt er aan de offermalen een einde. Maar nu komt een verrassend resultaat: "ook hij zal overblijven voor onzen God". De vrucht van het gericht zal zijn: de verheerlijking van den HEERE, de vermeerdering van zijn volk, en ook het heil van het overblijfsel der Filistijnen. Wanneer het gericht de grootheid en het Heidendom der Filistijnen heeft weggevaagd, dan zal er van de Filistijnen toch een overblijfsel zijn, dat den HEERE toebehoort (met het "ook hij zal overblijven voor onzen God" wordt de Filistijn gesteld naast het straks te noemen Juda, waarvan immers reeds eerder een overblijfsel aan het gericht is ontkomen). En de Filistijnen worden "als een geslacht in Juda", dus: ingelijfd in des HEEREN volk, vgl. Ps. 87:4. En Ekron zal worden "als de Jebusiet", d.i. als de oude Kanaänietische inwoners van Jeruzalem en omgeving, nl. als diegenen onder hen, die in de Jeruzalemse bevolking zijn opgenomen, waarvan Arauna de Jebusiet een voorbeeld is, 2 Sam. 24:16 vv.

In het bovenstaande is aangenomen, dat vs. 7 spreekt over de in vs. 6b genoemde Filistijnen. Er is ook een andere opvatting. Daar vs. 7 in het enkelvoud spreekt ("zijn mond", enz.) en de Filistijnen in vs. 6b in het meervoud zijn genoemd, menen verschillende uitleggers, dat vs. 7 moet terugslaan op het "gemengde volk" van vs. 6a. Sommigen concluderen hieruit dan weer, dat volgens onze uitspraak het verbod van Deut. 23:2 zal worden opgeheven. O.i. is het echter duidelijk, dat in onze profetie vs. 7 de voortzetting is van vs 66. Er is dan ook geen bezwaar tegen, het op "de Filistijnen" te laten slaan, daar de overgang van meervoud in enkelvoud in het Hebreeuws niet ongewoon is. (Een o.i. óók mogelijke oplossing is, dat men vs. 7 laat terugslaan op "den trots der Filistijnen", en hierbij dan denkt aan Asdod, vgl. Am. 6:8).

Nu kan men zeggen: het overblijfsel der Filistijnen is, althans wat Asdod betreft, dan toch het "gemengde volk"; en dus komen beide opvattingen zakelijk op hetzelfde neer. Toch schijnt ons dit niet juist. Wat er staat van Askalons onbewoond zijn en van Asdods bewoond worden door gemengd volk, is gerichts aankondiging. Wat ^[126]er volgt aangaande het "overblijven voor onzen God" is een beperking van de gerichts aankondiging. De Filistijnen worden wel uitgeroeid, maar er zal een overblijfsel zijn, dat den HEERE toebehoort. Op de vraag, of ook het "gemengde volk" hierbij gerekend kan worden, gaat de profetie niet in.

Voor de vervulling van vs. 1-7 heeft men gewezen op den veroveringstocht van Alexander den Grote. Na den slag bij Issus (333), die hem de heerschappij over Klein-Azië verzekerde, trok Alexander door Syrië en Palestina naar Egypte. Terwijl een legerafdeling onder zijn veldheer Parmenio Hadad en Damaskus veroverde, bezette de koning zelf Fenicië: Sidon en andere steden onderwierpen zich vrijwillig, Tyrus werd na een beleg van zeven maanden veroverd met behulp van den beroemden dam. In het Filistijnse land bood Gaza tegenstand, en werd door bestorming genomen. Alexander rukte ook op tegen Jeruzalem, dat zich onderwierp en gunstige bepalingen verkreeg (ook Samaria onderwierp zich, zelfs reeds eerder, maar verkreeg niet dezelfde voorrechten als Jeruzalem; tijdens Alexanders verblijf in Egypte ontstond in Samaria een opstand, die echter spoedig werd bedwongen). — Men kan inderdaad de verovering van de genoemde steden als een aanvang van de vervulling onzer profetie beschouwen. Meer dan een aanvang is ze echter niet. Inzonderheid de belofte van vs. 7 aangaande de toebrengring der Filistijnen tot het volk en den dienst des HEEREN is toen niet vervuld: Alexanders verovering bracht aan deze streken wel Griekse cultuur, maar niet de kennis van den waren God. Intussen kan men erop wijzen, dat toch in den daarop volgende tijd de in Kanaän gevestigde Heidense volken voor het grootste gedeelte langzamerhand in Israel zijn opgenomen; en hierin kan men dan een gedeeltelijke vervulling van vs. 7 zien. — Dat dit alles echter niet de volledige vervulling is, blijkt vooral, wanneer men let op het straks volgende vs. 8, waar tegenover het gericht, dat de volkeren treft, gesteld wordt, dat de HEERE zijn volk zal beveiligen en eiken dwingeland zal weren. Iets hiervan moge zijn gezien in de gunstige bejegening, die Jeruzalem van Alexander ervoer, een eigenlijke vervulling dezer belofte was dit toch niet, en daarvan kan evenmin sprake zijn in den tijd na Alexander tot op Christus' komst. Daarom is vooral van dit vers duidelijk, dat het moet worden beschouwd in het licht der Messiaanse toekomst, waarvan vs. 9 en

10 zo uitdrukkelijk spreken. Maar dan geldt ditzelfde óók van vs. 1-7, waarvan vs. 8 immers de tegenstelling vormt. Daarom vindt onze profetie in combinatie met vs. 8 haar wezenlijke vervulling in Christus, principieel in zijn eerste, en finaal in zijn tweede komst. Dit is duidelijk, zo men slechts bedenkt, dat de eigenlijke inhoud van vs. 1-8 is: gericht en behoudenis; behoudenis voor Israel en voor wie uit de volkeren in Israel wordt ingelijfd; en voor de anderen het gericht.

[127]

Israels heil: de Vrededorst. 9:8-10.

⁸ En Ik leger Mij voor mijn huis als een wachtpost¹, tegen hen, die, op heen- of thuisreis, voorbijtrekken; en geen dwingeland zal hen meer onder den voet lopen, want nu heb Ik met eigen ogen het gezien.

⁹ Jubel luide, dochter Sion! Juich, dochter Jeruzalem! Zie, uw koning komt tot u, rechtvaardig en verlossend², gering en rijdend op een ezel, op een veulen, het jong ener ezelin. ¹⁰ En Ik zal de krijgswagens verdelgen uit Efraïm, en de paarden uit Jeruzalem; en de oorlogsboog zal vernietigd worden. En hij zal den volkeren vrede spreken, en zijn heerschappij zal zijn van zee tot zee, van de Rivier tot de einden der aarde.

Na de in vs. 1-7 vervatte voorzegging van de vernedering der Heidenvolken en van de daaruit voortvloeiende uitbreiding van het Godsrijk, beschrijft de profetie thans het heil van Sion, waarvan de komst van Sions groten Koning het middelpunt vormt.

8 Dit vers sluit zich nauw bij het vorige aan. In tegenstelling met de volken, die vernederd worden (en dan ten dele bij Juda ingelijfd), zal Juda door den HEERE zelf worden beschermd. Met "mijn huis" wordt hier waarschijnlijk niet de tempel bedoeld, maar het Judese land; de HEERE noemt het dan aldus, omdat Hij daar zijn woning heeft opgeslagen, vgl. Hos. 8:1; 9:15. En omdat het zijn huis is, zal Hij het óók beschermen. Hij zelf zal voor (d.w.z. ten behoeve van, tot bescherming van, en dus ook vóór) zijn land Zich als een wachtpost legeren (vgl. ook 2:7), tot afweer van legers, die in deze of gene richting (vgl. 7:14) langs Juda's grenzen trekken, en die lust konden gevoelen, ook Juda te overrompelen. Zo zal geen dwingeland het meer overweldigen. Want "nu" heeft de HEERE het voor zijn ogen gezien, nl. hoe schrikkelijk dit is. De profeet spreekt van God op menselijke wijze en stelt het zó voor, dat het aanschouwen van den nood van land en volk op den HEERE zulk een indruk heeft gemaakt, dat Hij spreekt: dit nooit meer! Bij "nu heb Ik gezien" moet men denken aan het (als tegenwoordig voorgestelde) tijdstip der vervulling. De nood des volks, dien de HEERE gezien heeft, is dus heel de aan die vervulling voorafgaande nood; men kan allereerst denken aan de (voor een groot deel des volks nog voort-durende) ballingschap, vs. 11.

De vervulling van vs. 8 kwam bij vs. 1-7 reeds ter ^[128] sprake. Voorts behoort tot de vervulling van vs. 8 ook dit, dat Israel door Gods hand in stand gehouden is, totdat de in vs. 9 en 10 aangekondigde Koning tot Sion kwam.

9-10 Het middelpunt der heilsaankondiging vormt de 9-10 Konings-beloofte. De "dochter Sion" is Sion zelf, voorgesteld als vrouw of maagd (vgl. Jes. 1:8); evenzo de "dochter Jeruzalem"; voorts is "Sion" en "Jeruzalem" hier hetzelfde. — De profeet is verplaatst op het tijdstip vlak vóór de vervulling; en vol geestdrift over de grootheid van het naderende heil, wekt hij nu Jeruzalem op tot vreugdebetoon. Op *deze* inleiding volgt de boodschap zelf: Sions Koning komt tot haar! Met dien Koning is hier niet bedoeld de HEERE (Jes. 40:1 — 11), maar de grote Zoon van David, de Messias. "Uw" heeft nadruk: geen vreemde dwingeland zal meer heersen (vs. 8), maar Sions eigen Koning. Hij is "rechtvaardig en verlossend", evenals de HEERE zelf, Jes. 45:21. Onder de eigenschappen van den goeden koning treedt in het O.T. de rechtvaardigheid meermalen op den voorgrond; door deze

¹ Wij vocaliseren *massāba*.

² Wij lezen met de Sept: *oemôsjâ^c*; zie de verklaring.

deugd is hij de hoop der verdrukten, vgl. Jes. 11:4; Ps. 72. De Messias helpt zijn verdrukte volk aan hun recht; daarom is Hij dan ook een Verlosser¹. Voorts heet Hij "gering". Sions Koning is geen met praal omringde heerser, maar deelt in de geringheid van zijn volk: Hij is met dat volk één, en is daarom ook de Helper der geringen en verdrukten. Voorts heeft het met "gering" vertaalde Hebreeuwse woord hier waarschijnlijk, gelijk meermalen, de bij-betekenis van "nederig": Hij is gering en nederig, daarom acht Hij Zich niet te hoog, naar de klacht der armen te horen.— In het dan volgende "rijdende op een ezel, op een veulen, het jong ener ezelin" maakt het tweede deel den indruk van een poëtische herhaling van het eerste zonder speciale bedoeling, vgl. Gen. 49:11; intussen blijkt uit de vervulling (waar van een ezelin met veulen wordt gesproken, Matth. 21:2), dat de Geest der profetie met deze tweeërlei omschrijving toch een bijzonder doel heeft gehad.— De uitleggers verschillen van mening over de vraag, of het rijden op een ezel getuigt van de (in het voorafgaande genoemde) geringheid van den Koning, of van zijn (in het vervolg beschreven) vredelievendheid. Waarschijnlijk is beide waar, en is de allereerste bedoeling nog een andere. Oudtijds (tot den tijd van Salomo) had men in Israel geen paarden, en was de ezel dus het rijdier, ook van de aanzienlijken, Ex. 4:20 (Mozes); Num. 22:21 (Bileam); Joz. 15:18 (Achsa); ^[129] Richt. 5:10 ("gij, die op witte ezellen rijdt"); Richt. 10:4 en 12:14 (de ezelveulens van de zoons van Jaïr, en van de zoons en de kleinzonen van Abdon); 1 Sam. 25:23 (Abigail); 2 Sam. 16:2 ("voor het huis des konings"); 2 Sam. 19:26 (Mephiboseth). Reeds in Davids tijd werd het anders, daar toen de koning en de prinsen op muil dieren reden, 2 Sam. 13:29; 18:9; 1 Kon. 1:33, 38, 44. In Salomo's tijd werden de paarden ingevoerd; en zo wordt het rijden met paarden en wagenen aanduiding van koninklijke heerlijkheid, Jer. 17:25; 22:4. Blijkbaar is de eerste bedoeling onzer woorden, den toekomstigen Koning te tekenen als een heerser van het oud-Israelietische type; misschien ook wel in bewuste aansluiting bij Gen. 49:11². Hiermede is dan gezegd, dat Hij de latere, speciaal sinds Salomo opgekomen, uiterlijke glorie van het koningschap mist (vgl. Jes. 11: 1; Mi. 5; 1). Inzonderheid ook, dat Hij in dezen niet kan wedijveren met wereldse heersers: Sions Koning is voor het oog een "kleine man". Natuurlijk: in werkelijkheid is Hij hierom niet minder, maar meer; Hij is de zuivere tegenstelling met den wereldsen heerser en de volkomen vertegenwoordiger van Israels theocratisch koningschap, vgl. ook Deut. 17:16; Jes. 2:7. — Zo is dus het rijden op een ezel het teken van zijn "heilige armoede", zijn aan God gewijde geringheid en nederigheid. Maar dit is niet alles. Zijn rijden op een ezel staat toch stellig óók in verband met wat vs. 10 zegt van het verdelgen der paarden. Inderdaad: wanneer deze Koning den luister der wereldheersers mist, dan mist Hij ook hun uiterlijke macht, speciaal de krijgsmacht, die door paarden en wagens wordt getypeerd, vs. 10; vgl. Jes. 30:16; 31:1. Dit onkrijgshaftig koningschap is hierin gegrond, dat Hij zijn sterkte zoekt in God, maar brengt ook met zich, dat Hij de Vorst des Vredes is.

Daarvan spreekt nu vs. 10. Allereerst in dezen zin, dat onder en door zijn regiment de HEERE uit Efraïm en uit Jeruzalem verdelgt krijgswagens en paarden, en ook den oorlogsboog, dus alle krijgstoerusting. Dat naast Jeruzalem, de hoofdstad van Juda, ook Efraïm wordt genoemd, bewijst niet, dat onze profetie dateert uit den tijd, toen het tienstammenrijk nog bestond. De profeet wil door die beide namen het toekomstige Godsvolk in zijn volheid beschrijven. Dit Messiaanse Godsvolk nu zal geen krijgstoerusting meer bezitten (vgl. Mi. 5:9): het vredelijk is aangebroken. En dit blijft niet tot Israel beperkt. Hij zal "den volkeren vrede spreken". Van deze uitdrukking achten wij tweeërlei verklaring mogelijk; bij beide is te bedenken, dat we hier te doen hebben met een aards-gekleurde beschrijving van ^[130] het vredelijk. Men kan dat "den volkeren vrede spreken" zó verklaren, dat de volkeren van heinde en ver tot zijn rechterstoel komen en Hij rechtvaardige

¹ In plaats van "verlossend" heeft de overgeleverde tekst "verlost", of "geholpen". Mocht deze lezing de juiste zijn, dan zou men moeten verklaren in dezen zin, dat Hij — ook in verband met zijn rechtvaardigheid — tegenover alle macht des vijands van den HEERE hulp ontvangen heeft en blijft ontvangen, vgl. Deut. 33:29 (men vertaalt ook wel door "overwinnend"). Wij achten echter de lezing van de Sept. "verlossend" waarschijnlijker, ook in verband met het voorafgaande "rechtvaardig", vgl. Jes. 43:21.

² Dit zou wel als zeker zijn aan te nemen, indien vaststond, dat deze woorden zien op den in vs. 10 genoemden Silo (den Messias). Het is echter ook mogelijk, dat ze op Juda zien.

vonnissen velt, waardoor Hij aan hun twisten een einde maakt (vgl. Jes. 2:4; en voor de uitdrukking Esther 10:4). Men kan ook denken aan den vrede tussen Hem (met Israel) aan de ene en de volkeren aan de andere zijde. Hij komt niet om de volkeren door het zwaard te onderwerpen, maar biedt hun den vrede, en door zijn spreken brengt Hij hun dien vrede ook metterdaad (natuurlijk mede doordat Hij hen ertoe brengt, zijn woord van vrede te aanvaarden). — Zo zal dan zijn heerschappij zijn "van zee tot zee, van de Rivier tot de einden der aarde". De bedoeling dezer uitdrukking (vgl. Ps. 72:8; Am. 8:12; Mi. 7:12) is blijkbaar, dat die heerschappij een uitgestrekt gebied, of zelfs heel de wereld zal omspannen.

Overigens wordt vooral het "van zee tot zee" verschillend verklaard. Sommigen denken aan de Middellandse en de Dode Zee; dan zou dus Kanaän (nl. het Westjordanland) zijn bedoeld. Het is echter (ook met het oog op het "van de Rivier tot de einden der aarde") niet waarschijnlijk, dat de profeet aan een zo klein gebied zou hebben gedacht. — Volgens anderen zou de uitdrukking zijn overgenomen uit Babylonië, en zou ze dus oorspronkelijk hebben aangeduid een (Babylonisch) rijk, dat zich uitstreckte van de Perzische tot de Middellandse Zee. Zo zou ze onder Israel dan zijn overgenomen als vaststaande term voor een groot rijk, speciaal dat van den Messias. — Wij achten het waarschijnlijker, dat er niet aan een *bepaalde zee* is te denken, maar dat de wereld wordt voorgesteld als aan twee zijden door zee begrensd (vgl. Mi. 7:12, waar erbij staat: "van berg tot berg"). — "De Rivier" is de Eufraat. Volgens sommigen is dit weer een aanduiding, dat de uitdrukking uit Babylonië stamt. O. i. pleit het eerder voor het tegendeel; in Babylonië, waar de Eufraat stroomt, ligt het minder voor de hand, den Eufraat als grens van een wereldrijk te noemen dan in Kanaän, waar de Eufraat ver is. O. i. vertegenwoordigt de Eufraat hier dus het "verre Oosten" (juister nog: Noord-Oosten, vgl. Mi. 7:12, waar "de Rivier" staat tegenover Egypte). Van hier zal het rijk van dezen Koning zich dan in de tegenovergestelde richting uitbreiden "tot de einden der aarde", dus zover als mogelijk is.

Aangaande de vervulling van vs. 9 en 10 is tweeërlei op te merken. Vooreerst, dat vs. 9b op treffend-letterlijke wijze vervuld is in Jezus' intocht in Jeruzalem, Matth. 21:2 vv., enz. Maar dan ook, dat deze vervulling hiertoe niet beperkt is. Veeleer was dit feit slechts een uiterlijke manifestatie van de waarheid, dat Jezus was de in onze verzen beloofde Koning, die tot Sion komt gering en nederig en als de Vorst des Vredes, aan wiens scepter alle dingen zullen worden onderworpen. Hiermede is tevens gezegd, dat ook van dit gedeelte der profetie de finale vervulling nog staat te wachten.

[131]

Israels heil: bevrijding en overwinning. 9:11-10:3a.

¹¹ Ook zal Ik, gij [Sion] ! om uw bondsbloed uw gevangenen bevrijden uit den put zonder water. ¹² Keert weder tot den burcht, gij gevangenen van [goede] verwachting; ook maak Ik heden bekend: dubbele vergelding zal Ik u geven. ¹³ Want Ik span Mij Juda als boog, leg Efraïm als pijl daarop, en zal uw zonen, o Sion! aanvuren tegen uw zonen, o Javan! en u maken als een heldenzwaard. ¹⁴ En de HEERE zal Zich boven hen vertonen, en als de bliksem vliegt zijn pijl. En de Heere HEERE zal op de bazuin blazen, en optrekken in Zuiderstormen. ¹⁵ De HEERE der heirscharen zal hen als een schild beschutten; — — — — — ¹.

¹⁶ En de HEERE hun God zal hen te dien dage verlossen, als de kudde die zijn volk is; ja, stenen der hulp ² zullen verrijzen in zijn land. ¹⁷ Voorwaar, hoe heerlijk is het ³ en hoe schoon ! Koren en most zullen er gedijen⁴!

¹ Vraagt van den HEERE regen ten tijde van den spaden regen; de HEERE verwekt bliksemstralen, en geeft hun plasregen, en kruid op het veld aan een ieder. ² Want de teraphim spreken valsheid en de waarzeggers schouwen leugen, vertellen bedriegelijke dromen, en spreken ijdel troost. Daarom

¹ Van het hier volgende versdeel weten we geen aannemelijke vertaling te geven, zie de verklaring.

² Wij lezen 'ēzer.

³ Wij lezen *toebā* en *joffā*.

⁴ Wij schrappen *bachoerîm* en *beihoelôth*, en lezen *janoeboe*.

dolen¹ zij als schapen, zwerven rond², daar er geen herder is; ^{3a} tegen de herders is mijn toorn ontbrand, en bij de bokken zocht Ik [hun zonde] thuis.

Dit gedeelte (door ons beschouwd als een onderdeel der profetie 9:1-10:12) voorzegt voornamelijk de bevrijding van Sions gevangenen en Israels overwinning op zijn vijanden. De bedoeling is zeker niet, dat dit in tijdsorde op het voorafgaande volgt. Wanneer Sions Koning heerst tot de einden der aarde, behoeft zijn volk niet meer uit ballingschap verlost te worden. En als het vreedrijk gekomen is, is er geen plaats meer voor een overwinning in den strijd, zoals in vs. 13 vv. wordt getekend. Daarom zou men beter kunnen zeggen, dat eerst (in vs. 9 en 10) het Messiaanse rijk zelf is beschreven ^[132] en dat daarna (in vs. 11 vv.) de profetie teruggrijpt op hetgeen aan de komst van dat rijk voorafgaat. Men kan echter óók zeggen — en dit lijkt ons de meest juiste beschouwing —, dat men naar het chronologisch verband hier niet moet vragen, maar dat de voorzegging van vs. 9 en 10 aan de ene, en die van vs. 11 vv. aan de andere zijde, feitelijk den heilstijd tekenen in twee verschillende beelden, die elkander aanvullen; hierbij ligt het dan voor de hand, vs. 13 vv. te beschouwen in het licht van vs. 9 en 10.

11, 12 Het "ook" van vs. 11 geeft te kennen, dat het nu volgende een aanvulling is van het voorafgaande³. Bij Sions "gevangenen" denken we aan hen, die nog in ballingschap zuchten. Een "put zonder water" als bewaarplaats voor een gevangene is uit de geschiedenis van Jozef en uit die van Jeremia bekend, Gen. 37:24; Jer. 38:6; we hebben hier dus een aanduiding van den "kerker" der ballingschap. "Om uw bondsbloed" geeft het motief der bevrijding aan: men denke aan het offerbloed, waarmee het volk besprengd werd bij de verbondssluiting bij den Sinaï, Ex. 24:8. In die vaders zijn ook zij met dit bloed besprengd; en daarom (dus omdat zij aan dat verbond deel hebben) zal de HEERE, krachtens zijn verbondstrouw, hen bevrijden.

Met het "keert weder" — vs. 12 — richt de HEERE Zich nu tot de gevangenen zelf en spreekt tot hen het woord der bevrijding. Zij heten "gevangenen van [goede] verwachting", omdat een heilrijke toekomst voor hen is weggelegd. Met den "burcht" is blijkbaar Sion bedoeld: de benaming geeft te kennen, dat ze hier veilig zijn voor de macht des vijands. — Met "ook" wordt aan de belofte der bevrijding nog een tweede toegevoegd; "heden" is de dag, waarop het "keert weder" weerklinkt, dus de dag der bevrijding, waarheen de profetie ons verplaatst, vs. 8. De tweede belofte houdt in: een dubbele vergelding voor het doorgestane leed, vgl. Jes. 61:7.

13-15 De belofte van bevrijding en van daarop volgend heil wordt thans nog nader verklaard door de voorzegging van Israels overwinning over zijn vijanden. Efraïm en Juda worden naast elkander genoemd ter aanduiding van het voltallige (en eensgezinde) Godsvolk, vgl. vs. 10. De HEERE zelf is de eigenlijke Strijder (dit waarborgt reeds de overwinning); Juda en Efraïm zijn Hem tot boog en pijl, dus de instrumenten, waarmee Hij strijdt. Anders gezegd: Hij zal Sions zonen aanvuren tegen den vijand, en "u", d. i. Sion, maken als een heldenzwaard; met het laatste keert de profetie weer terug tot de beeldspraak van Israel als instrument in 's HEEREN hand. Als vijanden worden door den overgeleverden ^[133] tekst genoemd de zonen van Javan, d. i. de Grieken⁴, vgl. Joël 3:6. De Joden hebben deze voorzegging laten slaan op den zege-rijken strijd der Makkabeeën tegen het (uit het Griekse rijk voortgekomen) Syrische rijk, en inderdaad kan men hierin een aanvang harer vervulling zien, al wijst de profetie ver erover heen (zie verder onze slotbeschouwing bij 10:3a). — Over de

¹ Wij lezen *nith^coe*.

² Wij lezen *janoe^coe*.

³ Al staat "ook" vóór "gij", toch moet het wel op den gehelen zin slaan.

⁴ Eigenaardig is, dat in één adem "Sion" en "Javan" met "uw" worden aangesproken. Sommigen vermoeden daarom, dat de woorden "tegen uw zonen, Javan" een latere toevoeging zijn. Nodig is deze onderstelling niet — men kan dit tweërlei "uw" verklaren uit de bewogenheid van den profeet —, maar ook als latere toevoeging kunnen deze woorden zeer wel beschouwd worden als deel der Schrift; men kan aannemen, dat een latere hand onder de bijzondere leiding des Geestes deze woorden ertussen heeft gevoegd en zo aan de oude profetie een speciale toepassing heeft gegeven met het oog op de gebeurtenissen van dien lateren tijd.

conclusie, die uit onze plaats is getrokken voor de datering onzer profetie, zie de Inleiding.

Terwijl Sions zonen strijden, vertoont — vs. 14 — de HEERE¹ Zich boven hen: Hij is van den hemel neergedaald om hen bij te staan. Als een geweldig Strijder zendt Hij zijn pijlen uit in bliksemsnelle vaart. Als Aanvoerder geeft Hij met bazuingeschal het teken tot den aanval, en zelf "trekt Hij op in Zuiderstormen", d. w. z. Hij stormt met ontzaglijke kracht op den vijand in. De voorstelling, dat de HEERE in den storm ten gerichte komt, vinden we ook elders, Jes. 29:6; 30:30. Dat speciaal de Zuiderstormen worden genoemd, zal wel zijn omdat deze (uit de Arabische woestijn komende) stormen in Kanaän bekend waren om hun heftigheid, Jes. 21:1; Job 37:9. Ook is mogelijk, dat de profeet den HEERE wil voorstellen als komende uit het Zuiden, nl. van den Sināi, de plaats waar Hij Zich oudtijds in zijn grootheid heeft geopenbaard, vgl. Hab. 3:3.

Sions zonen worden — vs. 15 — in den strijd beveiligd, daar de HEERE hen als een schild beschut.

Het overige van het vers is — wellicht tengevolge van tekstcorruptie — dermate onduidelijk, dat wij geen kans zien, er een vertaling van te bieden, waarvan we overtuigd zijn, dat ze althans de hoofdstrekking met genoegzame waarschijnlijkheid weergeeft. De overgeleverde tekst luidt, woordelijk vertaald, ongeveer aldus:

en zij zullen eten en onderwerpen slingerstenen, en zij zullen drinken [en] tieren als [van] wijn, en vol worden als een offerschaal, als de hoeken van het altaar.

De uitleggers, die op grond van deze vertaling dit versdeel trachten te verklaren, nemen aan (ook in verband met de laatste vergelijkingen aan het slot), dat hetgeen zij (nl. de zonen van Sion) "drinken", is het bloed, en hetgeen zij eten, is het vlees der vijanden. Hiermede zou dus in sterke beeldspraak hun overwinning zijn beschreven; ten grondslag zou liggen de vergelijking met een verscheurend dier, vgl. Num. 23:24. Aangaande het (bloed-) drinken ^[134] wordt dan gezegd, dat ze dit doen tot dronkenwordens toe, en zó dat ze er vol van worden als een offerschaal en ermede besprengd worden als de hoeken van het altaar (eigenlijk werden niet deze, maar de horens van het altaar met bloed besprengd; alleen bij de zondoffers werd iets van het bloed met den vinger aan de hoeken gestreken; men kan echter aannemen, dat de profeet eigenlijk de horens bedoelt, en van de hoeken spreekt, omdat hij de horens als een deel daarvan beschouwt). — Natuurlijk moet men bij deze (gelijk trouwens bij elke) opvatting het geheel beschouwen in het hogere licht, dat hier wordt beschreven de strijd tussen de wereldmacht en het volk Gods. — Intussen is de voorstelling, dat de strijders vol van bloed worden als een offerschaal en als de hoeken van het altaar, o. i. van zulk een aard, dat zij grond geeft om aan de juistheid van den tekst te twijfelen. Die twijfel wordt versterkt door andere overwegingen, o.a. deze, dat men aan "slingerstenen" geen goeden zin kan verbinden. De opvatting, dat hiermede de vijanden (vanwege hun nietigheid) figuurlijk worden aangeduid, is weinig waarschijnlijk; ook de vertaling "met slingerstenen" is reeds uit grammatisch oogpunt moeilijk te verdedigen. — Anderen menen daarom, dat "slingerstenen" het subject is, en komen dan, met een paar tekstwijzigingen, tot de voorstelling, dat de (door den HEERE geworpen) slingerstenen het vlees zijner vijanden eten en hun bloed drinken, enz., m. a. w. een geweldig bloedbad onder hen aanrichten. O. i. is ook deze opvatting weinig waarschijnlijk; vooral de voorstelling, dat die slingerstenen van het bloed der vijanden vol worden als een offerschaal enz., wekt ernstigen twijfel, of dit wel de bedoeling van den profeet is geweest.

Wij houden het er dus voor, dat de tekst corrupt is, en zijn van mening, dat een aannemelijke oplossing dusver nog niet is gevonden.

16, 17 Zo zal dan de HEERE hun God Sions zonen (door hun de overwinning over hun vijanden te geven) verlossen; het dan volgend beeld van de kudde tekent hen als in zichzelf weerloze schapen, die de bescherming van Hem als Herder behoeven en ontvangen; de toevoeging "die zijn volk is" herinnert aan den band, die Hem aan deze kudde verbindt. — Het slot geeft, naar onze lezing, te kennen, dat er in het land (of: op den grond), dat aan den HEERE toebehoort en daarom getuige werd van zijn daden (dus: in Kanaän) *ebenhaëzers*, stenen der hulp (1 Sam. 7:13) zullen verrijzen ter gedachtenis aan de door Hem geschonken uitreddingen.

¹ Hier wordt van den HEERE weer in den 3en persoon gesproken, in onderscheiding van vs. 6—13, waar Hij sprekend was ingevoerd. Een wezenlijk verschil maakt dit niet.

Vs 17 voegt eraan toe, dat dit met gedenksteden overdekte land nu, door den vrede gezegend, weer koren en most voortbrengt, en daardoor lieflijk is en schoon.

10:1-3a Velen beschouwen deze verzen (meestal dan zonder vs. 3a) als een zelfstandige profetie, die het volk in een tijd van droogte (zoals die in Kanaän meermalen voorkwam, Joël 1:17 vv.; Hagg. 1:10 v.) opwekt, op den HEERE te vertrouwen en niet op de teraphim en "waarzeggers". Wij menen, dat deze verzen nauw samenhangen met het voorafgaande. Wel spreekt de profeet in vs. 2 over het verleden en ook over het heden, en bevatten zijn woorden dus ^[135] waarschijnlijk ook een zijdelingse vermaning voor zijn tijdgenoten; en misschien was daarvoor een bijzondere aanleiding, doordat hij er getuige van was, dat zij tijdens een droogte zich wendden tot de teraphim en de waarzeggers (vgl. 13:2, waar sprake is van het wegdoen der afgodsbeelden en der profeten). Maar in vs. 1 heeft hij toch allereerst het oog op de toekomst, en zet hij het voorafgaande voort. Daar was sprake van de toekomstige vruchtbaarheid van het land. En nu roept de profeet — rhetorisch sprekend — het dan levende geslacht toe: "vraagt van den HEERE regen"; dit zal waarborg zijn voor de vruchtbaarheid van den akker. — De toevoeging "ten tijde van den spaden regen" vestigt speciaal de aandacht op den voorjaarsregen, zonder daarom den herfstregen buiten te sluiten. In den herfst valt de zgn. "vroegere regen", die het land geschikt maakt om voor het winterkoren beploegd en bezaaid te worden. In onderscheiding hiervan is de "spade regen" de voorjaarsregen, die speciaal voor de vorming van den korrel van het winterkoren nodig is. — De "bliksemstralen" worden genoemd als aankondigers van den regen: vooral de spade regen gaat dikwijls met onweder gepaard, vgl. Job 38:25 v. De profeet legt er nadruk op, dat zulk onweder van den HEERE komt, en dat Hij het is, die "hun" (het Israel der toekomst) de regenstromen geeft, die het veld vruchtbaar maken en het kruid (waaronder hier evenals Gen. 1:29 en Ps. 104:14 ook het koren en de veldvruchten worden begrepen) doen opschieten.

Vs. 2 stelt daar tegenover de dwaasheid van wat het volk zo dikwijls heeft gedaan en misschien op dit eigen ogenblik doet: het vertrouwen op teraphim en waarzeggers. Het woord *teraphim* is een meervoud, en al wordt er soms ook wel één godenbeeld mede bedoeld (1 Sam. 19:13, 16), in ons geval heeft het, daar het werkwoord in het meervoud staat, blijkbaar meervoudige betekenis. Gewoonlijk waren het huisgoden, al komt een teraphim-beeld ook wel op een publieke cultus-plaats voor, Richt. 18; vgl. ook Hos. 3:4. Uit het "spreken valsheid" volgt, dat men ze om orakels vroeg, vgl. Ezech. 21:21; waarschijnlijk zijn ze tevens als *gevers* van den voor huis en akker gewensten zegen beschouwd. In ieder geval wendde men zich in den nood tot de teraphim om gunstige orakels; en hiertegenover verklaart de profeet, dat deze enkel valsheid zijn. Daarnaast noemt hij de "waarzeggers". Met het woord "waarzegging" worden verschillende wijzen van valse voorzeggingen aangeduid; hier heeft men blijkens het volgende, waar sprake is van "schouwen" (dus van visioenen) en van dromen, speciaal aan valse profeten te denken, vgl. 13:2, en voorts Jes. 3:2; Jer. 27:9; 29:8; Mi. 3:7. Ook tot dezen wendde zich het volk (vgl. 13:2 vv.) en meende, zo het van hen (misschien door milde giften) een gunstige voorzegging kon verkrijgen, geholpen te zijn. De profeet verklaart dit alles voor bedrog.

^[136] Om dit nog sterker te doen uitkomen, herinnert hij eraan, dat het vertrouwen op deze dingen geleid heeft tot den nood der ballingschap, waarin het volk ronddwaalt als schapen zonder herder.

Vs. 3a verduidelijkt dit nog door te zeggen, dat de HEERE de herders en de bokken in zijn toorn *met* zijn straf heeft getroffen¹. De herders en de bokken zijn de regenten en leidslieden. Bij den ondergang des volks werden dezen allereerst getroffen; daarom is het volksdeel, dat nog in de ballingschap is, als een kudde schapen (vgl. 9:16) zonder herder; en ten dele geldt dit ook van de teruggekeerden, daar bv. het Davidisch koningschap niet hersteld was.

Zo vlecht de profeet in zijn toekomst-tekening een herinnering aan het sombere verleden en heden, waarin vanzelf ligt opgesloten een opwekking aan zijn tijdgenoten, om zulke dwaasheden te laten

¹ Gewoonlijk wordt vs. 3a bij het volgende gerekend; wij achten dit echter niet juist.

varen, maar waardoor ook, door de kracht der tegenstelling, een des te rijker licht valt op de heerlijkheid der aangekondigde toekomst, waarin men, naar de opwekking van den profeet, den regen alleen van den HEERE zal verwachten, en daarom aan geen ding gebrek zal hebben.

Wat de vervulling van het gedeelte 9:11-10:3a betreft, heeft zowel de belofte van den verderen terugkeer van Sions gevangenen (vs. 11 v.) als die aangaande Israels overwinning op de wereldmacht (vs. 13 vv.) een aanvankelijke vervulling gevonden in de eeuwen tussen Zacharia en de komst van Christus. De eerste belofte, doordat in deze periode nog velen tot het land der vaders zijn teruggekeerd en mede daardoor het land weer met Israëlieten werd bevolkt. De tweede inzonderheid in den strijd der Makkabeeën. Maar de wezenlijke vervulling komt ook hier tot stand door Christus' tweërlei komst, en is gelegen enerzijds in de vergadering van de uitverkorenen uit alle volken, thans tot het geestelijk Sion, de gemeente Gods, en eenmaal tot het hemelse Jeruzalem; anderzijds in de bescherming, die Christus aan zijn kerk thans verleent, en in de finale overwinning over alle macht des vijands, die Hij haar eenmaal zal schenken.

Israels heil: overwinning en terugkeer. 10:3b-12.

^{3b} Maar de HEERE der heirscharen zal zijn kudde, het huis Juda, bezoeken, en hen maken als zijn prachttros in den strijd. ⁴ Van Zijntwege zal de aanvoerder, van Zijntwege de overste, van Zijntwege de boogschutter, van Zijntwege iedere machthebber uitrukken. ⁵ Tezamen zullen zij zijn ¹ als ^[137] helden, die in den strijd [den vijand] als ² straatslijk vertreden; en zij zullen strijden, want de HEERE is met hen, en de paardenberijders worden beschaamd. ⁶ En Ik zal het huis Juda sterk maken en het huis Jozef zal Ik redden, en Ik zal hen doen terugkeren³, want Ik zal Mij over hen ontfermen, en zij zullen zijn alsof Ik hen niet had verstoten; want Ik ben de HEERE hun God en zal hen verhoren. ⁷ En [die van] Efraïm zullen zijn als helden, en hun hart zal vrolijk zijn als [van] den wijn; en hun zonen zullen het zien en zich verblijden, hun hart zal jubelen in den HEERE. ⁸ Ik zal hen fluiten en herzamelen, want Ik zal hen verlossen en zij zullen [weer] even talrijk worden als zij zijn geweest. ⁹ Al heb Ik hen verstrooid ⁴ onder de volken, in verre landen zullen ze aan Mij gedenken, en zij zullen in leven blijven met hun kinderen en zullen terugkeren. ¹⁰ En Ik zal hen doen terugkeren uit Egypteland, en hen uit Assur herzamelen; en hen naar het land Gilead en den Libanon brengen, doch het zal te klein voor hen zijn. ¹¹ En Hij zal door Egypte ⁵ gaan en in den groten plas de golven slaan, en al de diepten van den Nijl zullen worden drooggelegd; en Assurs trots zal worden nedergehaald, en Egyptes scepter zal verdwijnen. ¹² En hun sterkte ⁶ zal zijn in den HEERE, en in zijn naam zullen zij wandelen, spreekt de HEERE.

De in 9:9 begonnen heilsvoorzegging wordt ook hier nog voortgezet, inzonderheid de voorzegging van 9:13 vv. aangaande Israels zegepraal over zijn vijanden.

3b-5 In het onmiddellijk voorafgaande had de profeet als tussengedachte ingevlochten de herinnering aan de ballingschap. Daartegenover⁷ stelt hij thans weer — en aldus zet hij zijn hoofdgedachte voort. — het heil, dat de HEERE in de toekomst aan zijn volk zal schenken. Dat volk, dat pas beschreven is als een dolende kudde schapen (vs. 2), is toch *zijn* kudde, 9:16, en daarom zal Hij het "bezoeken". Dat betekent hier: hen opzoeken, tot hen komen met zijn gunstbetoning. Het is hetzelfde woord, dat in vs. 3a in ^[138] tegengestelden zin is gebruikt: gelijk de HEERE vroeger

¹ Wij lezen *hajoe* (en hebben *jāchdan* bij vs. 5 gerekend).

² Wij lezen *ketīt*.

³ Wij lezen *wahasjibōtīm*.

⁴ Wij vocaliseren met *waw consecutivum*.

⁵ Wij lezen *bemisrajim*.

⁶ Wij lezen *oegeboerāthām*.

⁷ Daarom hebben we *kī* door "maar" vertaald. Men kán het hier ook wel nemen in zijn meer gewone betekenis van "want"; dan slaat het terug op de voorafgaande heilsaankondiging en wordt de tussengedachte van vs. 2 buiten beschouwing gelaten.

"bezocht" met zijn straf, zo zal Hij in de toekomst "bezoeken" met zijn heil. Als het volk wordt hier alleen Juda genoemd, maar straks (vs. 6 v.) is er ook sprake van Jozef of Efraïm. — Het door den HEERE te schenken heil wordt aldus omschreven, dat Hij zijn volk (tot dusver herderloze en weerloze schapen) maakt "als zijn prachttros in den strijd". Zoals in 9:13 het volk als zijn boog en pijl is beschreven, zo heet het hier zijn strijdros (getooid zoals het past voor een koning), waarop Hij is gezeten in zijn met zege gekroonden strijd tegen zijn en hun vijanden.

Vs. 4 zegt, dat heel de krijgsmacht in het veld treedt "van Zijntwege", d. i. op des HEEREN bevel en in zijn dienst. Met name worden genoemd de aanvoerder en de overste (de Hebreeuwse woorden betekenen eigenlijk "hoeksteen" en "tentpin", maar deze woorden duiden hier aan de oversten, de steunpilaren van het volksbestaan), voorts de boogschutter (eig.: "oorlogsboog") en de "machthebber" (het Hebr. woord wordt gewoonlijk gebruikt in de betekenis van een vreemden machthebber, dus onderdrukker, maar is hier gekozen om aan te duiden, dat Juda nu, in plaats van de vreemden, andere machthebbers heeft, die luisteren naar des HEEREN bevel).

Vs. 5 beschrijft den strijd zelf. Al de Judese krijgers zullen zich gedragen als helden, die in den strijd den vijand vertreden zoals men straatslijk vertreedt; hun strijd wordt door des HEEREN bijstand met zege gekroond, zodat de vijanden schandelijk het onderspit delven. De profeet noemt de vijanden "paardenberijders" en geeft daarmee te kennen, dat zij beschikken over de beste strijdmiddelen. Volgens sommigen denkt de profeet weer aan de Macedoniërs of Grieken (vgl. 9:13), bij wie de ruitery een hoofdrol speelde. Intussen was dit ook bij de legers der Aziatische grootmachten het geval; reeds daarom is uit onze uitdrukking niet te bewijzen, dat onze profetie afkomstig moet zijn uit de Griekse periode.

6-8 Zo maakt de HEERE Juda sterk. Daarnaast wordt thans, in vs. 6 en 7, ook Jozef of Efraïm (de vertegenwoordiger der tien stammen) genoemd, om de voltalligheid van het toekomstig Godsvolk aan te duiden, vgl. 9:13. Dat de HEERE Jozef "redt", wordt nader verduidelijkt door de belofte van terugkeer, nl. uit de ballingschap, vgl. vs. 8 vv. Die terugkeer is het werk des HEEREN, de vrucht van zijn "ontferming"; en dit woord zegt in het algemeen, dat zijn hart weer in liefde tot hen is bewogen, vgl. Hos. 1:6, 12, maar gewaagt ook meer speciaal van zijn deernis met hun nood. — Zo zullen ze zijn alsof de HEERE hen niet had verstoten, dus hersteld in het volle bezit van de goederen des Verbonds. De grond van alles is, dat Hij is de HEERE hun God; daarom zal Hij hen "verhoren" en dus uit allen nood verlossen. — Het wordt niet geheel duidelijk, in hoeverre de profeet den terugkeer uit ^[139] de ballingschap in verband brengt met den strijd en de overwinning, die in het voorafgaande zijn beschreven. Men kan het zich zó voorstellen, dat na de overwinning, in Kanaän door de reeds teruggekeerden behaald, ook de nog verstrooiden worden teruggebracht¹. Men kan ook — zo men meer nadruk legt op het oorzakelijk verband — denken aan een overwinning, door het in ballingschap verstrooide volk behaald op hun onderdrukkers, die dan vanzelf leidt tot hun bevrijding en terugkeer. De vraag, welke dezer twee voorstellingen het meest in overeenstemming met de bewoordingen van den tekst is, is van ondergeschikt belang, daar onze profetie, inzonderheid wat zij zegt aangaande Israëls overwinning over de volkeren, door den Geest der profetie toch niet letterlijk bedoeld is (vgl. bij 9:11 vv.). Ook de profeet zal zich dit wel bewust zijn geweest, en dit zal ook de reden zijn, waarom hij het verband tussen overwinning en terugkeer niet nader aangeeft. Zie verder ook vs. 11.

Vs. 7 zegt nu ook van de Efraïmieten, dat ze als helden zullen strijden, ja met een moed en geestdrift, die hen in den strijd blijde maakt als van den wijn. Ook hun zonen, die nog niet kunnen medestrijden, worden bij het aanschouwen van den strijd der vaders toch mede van geestdrift en vreugde vervuld en jubelen in den HEERE.

Vs. 8 spreekt weer van den terugkeer uit de ballingschap. De HEERE zal ze als fluitend lokken (vgl.

¹ Dan echter *niet* zó, dat alleen Juda in Kanaän de overwinning behaalt, en daarna ook Efraïm terugkeert; immers ook de Efraïmieten strijden, vs. 7, vgl. 9:13.

Jes. 5:26; 7:18), en van alle kanten komen ze aansnellen; zo verlost Hij ze uit de macht der onderdrukkers, en in Kanaän woont niet meer een klein hoopje als in Zacharia's dagen, maar een even talrijk volk als voorheen.

9, 10 Vs. 9 herhaalt de belofte van terugkeer. De HEERE ' heeft zijn volk wel onder de natiën verstrooid; maar ze gaan daar niet tenonder. Hoe ver ze ook van Kanaän zijn, ze zullen — de HEERE zelf draagt daar zorg voor — ook daar (nóg of opnieuw) aan Hem gedenken; en, door Hem beschermd, met hun kinderen in het leven blijven en terugkeren.

Vs. 10 noemt als de landen der ballingschap, vanwaar ze terugkeren, Egypte en Assyrië. Naar Egypte was in Jeremia's dagen een belangrijk aantal Judeeërs uitgeweken. De naam "Assyrië" wordt na de ballingschap in ruimen zin gebruikt en o. a. gegeven aan Perzië, Ezra 6:22, en Babylonië, Klaagl. 5:6 (zie verder de Inleiding). — Als streken, waarheen de ballingen worden gebracht, worden genoemd Gilead en de Libanon: Israël zal dan niet, zoals in Zacharia's dagen, tot Jeruzalem met omgeving beperkt zijn, maar ook het Overjordaanse bewonen, ja zelfs den Libanon (waar vroeger geen ^[140] Israelieten woonden) in bezit nemen. En zelfs zó zal het land, vanwege de talrijkheid der teruggekeerden, nog te klein zijn.

11, 12 Vs. 11 beschrijft nader, hoe de HEERE zelf den terugkeer bewerkt door het vernederen van de wereld-

machten. Hij trekt Egypte door, en betoont daar zijn macht: in den "groten plas", d.i. den Nijl, slaat Hij het golvende water, en het verdwijnt, en de diepten worden drooggelegd. Het is het beeld van de vernedering der wereldmachten. Er volgt dan ook, dat Assurs trots zal worden nedergehaald en Egyptes scepter verdwijnen. Met "scepter" wordt aangeduid de heerschappij, waarvan hij het symbool is; met "trots" zal wel hetzelfde zijn bedoeld: de macht en grootheid, waarop Egypte roemde.

De tekening wordt besloten — vs. 12 — *met* de uitspraak, dat voor de teruggekeerden de HEERE alles is: in Hem vinden zij de bron hunner kracht, en in zijn naam, dus in het vertrouwen op Hem, zullen zij "wandelen", d. i. hun levenspad aflopen.

Over de vervulling zie achter 10:3a.

Het Godsgericht over Libanon en Basan. 11:1-3.

⁵ Open, Libanon, uw deuren, dat het vuur uw cederen vertere! ² Jammert, cypressen, want de ceders zijn gevallen, de heerlijken zijn vernield. Jammert, eiken van Basan, want het ontoegankelijke woud is geveld. ³ Hoor! de herders jammeren, want hun lustoord is verwoest; hoor! de jonge leeuwen brullen, want de pronk des Jordaans is verwoest.

Deze verzen beschrijven de verwoesting van Libanons cederen, en voorts van Basan met zijn eiken, zijn schone weiden, en zijn Jordaansbosschages. We hebben hier dus weer te doen met de aankondiging van het Godsgericht, en wel, naar onze opvatting, over de Gode vijandige wereldmacht.

De vraag, over wie hier het gericht wordt aangekondigd, wordt verschillend beantwoord. Men heeft gedacht aan Israël; maar de Libanon was geen Israelietisch gebied, en kan ook als symbool moeilijk Israël aanduiden. De opvatting, dat het hier evenals in 9:1-7 gaat tegen het Syrische Seleucidenrijk, vindt o. i. ook in onze verzen geen voldoende grond. Wel echter achten we juist, dat hier evenals in 9:1-7 het gericht over Heidenlanden wordt aangekondigd (waartoe in Zacharia's dagen ook Basan was te rekenen). Ook kan men zeggen, dat onze verzen een voortzetting en aanvulling zijn van 9:1-7; terwijl daar het gericht zich eerst tegen Kanaäns Noordelijke en dan tegen zijn Westelijke grenzen, noemt de profeet na het Noorden hier Basan, dat ligt ten Oosten van Kanaän (dit dan in engeren zin genomen). Ook hier zal de reden, ^[141] waarom juist van deze gebieden wordt gesproken, wel mede of geheel in hun betrekkelijke nabijheid zijn gelegen. Bovendien zijn Libanons cederen en Basans eiken voor de hand liggende symbolen van aardse grootheid, vgl. Jes. 2:13, en ook meer concreet van de wereldmacht, Jes.

10:33 v. In ieder geval is o. i. hier, gelijk in 9:1-7, de gerichts aankondiging over deze streken bedoeld als een gerichts aankondiging over de Gode vijandige wereldmacht.

1-3 De mening, dat onze verzen de inleiding vormen op de volgende profetie, delen we niet. Aan de andere zijde is ook het verband met het voorafgaande niet zeer duidelijk. Het is dan ook wel mogelijk, dat onze verzen een korte zelfstandige profetie vormen. Intussen kan men ze, in verband met het boven gezegde, ook beschouwen als het slot der voorafgaande profetie. De gerichts aankondiging in het begin (9:1-7) vindt dan haar pendant in deze aan het slot. Ook kan men zeggen, dat ze zich aansluiten bij het onmiddellijk voorafgaande: de in 10:11 voorzegde vernedering der wereldmachten (Egypte en Assur) wordt hier nog op andere wijze beschreven.

In vs. 1 wordt met "open uw deuren" gezegd, dat de Libanon met zijn ontoegankelijk bergwoud het verterende vuur niet zal kunnen tegenhouden.

Vs. 2 spreekt van de cypressen (naast de ceders de voornaamste bomen van den Libanon) en van de eiken van Basan. Beide worden opgewekt, over den ondergang van Libanons cederen te jammeren ("de heerlijken" is hetzelfde als de cederen; en "het ondoordringbaar woud" is ook weer het cederwoud van den Libanon). Deze opwekking is niet anders dan een rhetorische omschrijving van het feit, dat de cypressen van den Libanon en ook Basans eiken in het lot van Libanons cederen zullen delen, vgl. Jes. 23:14; Jer. 49:3.

Vs. 3 completeert de tekening. De herders jammeren om de verwoesting van hun lustoord: Basans beroemde weiden. De jonge leeuwen brullen om de verwoesting van den "pronk des Jordaans", d. i. het dichte struikgewas aan den oever van den Jordaan, waarin het wild gedierte huisde.

De volken en Israel prijsgegeven. 11:4-17.

⁴ De HEERE mijn God sprak aldus: weid de slachtschapen, ⁵ welker kopers ze straffeloos slachten, en welker verkopers zeggen¹: "Geloofd zij de HEERE! ik ben rijk geworden!" en welker herders ze niet sparen². ⁶ Want Ik zal de bewoners der aarde niet meer sparen, spreekt de HEERE, maar zie! Ik ga de mensen overleveren, elk in de hand van zijn ^[142] herder ³ en in de hand van zijn koning; en zij zullen de aarde te gronde richten, en Ik zal niet redden uit hun hand.

⁷ Zo weidde ik de slachtschapen voor de veehandelaren⁴; en ik nam mij twee staven; den een noemde ik Goedgunstigheid en den anderen noemde ik Samenbinding; en ik weidde de schapen. ⁸ En ik verdelgde de drie herders in één maand. En ik werd ongeduldig over hen en ook zij kregen een tegenzin tegen mij; ⁹ zodat ik zeide: Ik wil u niet meer weiden; wat sterven wil, dat sterve, en wat verloren gaat, dat ga verloren, en die overblijven, laat die elkanders vlees opeten. ¹⁰ En ik nam mijn staf Goedgunstigheid en brak hem, om te verbreken mijn verbond, dat Ik gesloten had met alle volken. ¹¹ Zo werd die op dien dag verbroken: en de veehandelaren⁵, die acht op mij gaven, begrepen, dat het een woord des HEEREN was. ¹² En ik zeide tot hen: geeft, zo het u goeddunkt, [mij] mijn loon; en zo niet, laat het dan. En zij wogen mij als loon dertig zilverlingen af. ¹³ En de HEERE zeide tot mij: werp het den pottenbakker toe, dien kostelijken prijs, waarop Ik hunnerzijds geprijsd ben! Zo nam ik de dertig zilverlingen en wierp die in het huis des HEEREN den pottenbakker toe. ¹⁴ Daarop brak ik mijn tweeden staf, [den staf] Samenbinding, om te verbreken de broederschap tussen Juda en Israel.

¹⁵ En de HEERE zeide tot mij: Neem u nu eens de uitrusting van een dwazen herder. ¹⁶ Want zie, Ik ga

¹ Wij lezen met de Sept. *jomēroe*.

² Wij lezen *jachmeloe*.

³ Wij lezen *ro'ēhoe*.

⁴ Wij lezen *likma^canijjê*.

⁵ Wij lezen *kena^canijjê*.

een herder in het land verwekken, die naar wat verloren gaat niet omziet, het verdoolde ¹ niet zoekt, het verbrokene niet heelt, hetgeen [nog] overeind staat niet verzorgt, maar het vlees der vette dieren eet en de stukken er afscheurt. ¹⁷ Wee den niets-waardigen herder, die de schapen in den steek laat! Het zwaard kome over zijn arm en over zijn rechteroog: verdorren, verdorren moet zijn arm, verduisteren, verduisteren zijn rechteroog!

Dit gedeelte is voor de uitlegging een der moeilijkste stukken van de geschriften der profeten. Zacharia verhaalt hier tot tweemaal toe, dat de HEERE hem beval, als herder op te treden (vs. 4-14; en vs. 15-17). Beide stukken vormen o.i. Een ^[143] zakelijke eenheid. — Daarentegen menen wij, dat 13:7-9 (dat hier ook veelal bij genomen wordt, en waarvan men dan aanneemt, dat het hier behoorde te staan) op zichzelf beschouwd moet worden.

We trachten allereerst betekenis en strekking van ons stuk in hoofdlijnen vast te stellen.

1. *Algemeen karakter.* Naar onze mening hebben we hier te doen met een visioen (men kan ook denken aan twee), dat tot middelpunt heeft twee symbolische handelingen, die dus door Zacharia niet in eigenlijken zin verricht zijn (zoals dat bij de profeten meermalen voorkomt), maar in visionairen toestand zijn doorleefd.

Er zijn verschillende andere opvattingen. Bij de beoordeling hiervan doen zich de volgende vragen op.

- a. *Wie is de handelende persoon?* Niet door allen wordt toegestemd, dat de sprekende en handelende persoon Zacharia is. In verband met het feit, dat vs. 12 en 13 volgens het N. T. vervuld is in Christus, hebben nl. verschillende oudere uitleggers en ook een enkele nieuwere gemeend, dat althans in vs. 4-14 degene, die als herder optreedt, niet Zacharia, maar de Messias is. Daar men natuurlijk niet kan ontkennen, dat degene, die handelt, in den eersten persoon spreekt, vs. 7 vv., neemt men dan aan, dat de Messias hier sprekend wordt ingevoerd. Wat er voorts gezegd wordt van slachtschapen, van herdersstaven, enz., zou dan niet zijn te verklaren als onderdelen van een verhaal van symbolische handelingen, maar als figuurlijke aanduiding van Israel, van den aard van Christus' werkzaamheid, enz. — Deze opvatting wordt o. i. afdoende weerlegd door een verwijzing naar vs. 15. Dat hier de toegesproken persoon dezelfde is als die van vs. 4, spreekt reeds vanzelf en wordt door het "nu eens" (letterl.: "opnieuw") ook nog uitdrukkelijk gezegd. En nu is het toch duidelijk, dat het in vs. 15 gegeven bevel (om nl. als slechte herder op te treden) niet aan den Messias kan zijn gegeven.
- b. *Verhaal van symbolische handelingen of op zichzelf staande beeldspraak?* We zagen reeds, dat de sub a afgewezen mening niet denkt aan een verhaal van symbolische handelingen, maar in verschillende onderdelen beeldsprakige uitdrukkingen ziet. Deze opvatting wordt ook voorgestaan door sommigen, die wel Zacharia voor den herder houden. Ook volgens deze mening is "slachtschapen" figuurlijke aanduiding voor mensen (Israel of de mensheid), en met "weiden" zou bedoeld zijn de arbeid, waartoe de profeet hier wordt geroepen; de een verstaat hieronder dan de geestelijke, of ook politieke, leiding, die Zacharia aan Israel gaf of zocht te geven; de ander dit, dat hij door zijn profetisch woord beschikte over het lot der mensheid, vgl. Jer. 1:10. — Ook deze opvatting is reeds op grond van vs. 15 vv. af te wijzen. Immers zou dan in vs. 15 vv. den profeet zijn opgedragen, in werkelijkheid als een slechte leidsman op te treden, wat weer ongerijmd is. Maar voorts is ook in vs. 4-14 zelf het nemen en verbreken van herdersstaven toch moeilijk anders dan als symbolische handeling te verstaan; wat dan door deze verklaarders ook veelal wordt toegestemd; maar dan is het toch zeer inconsequent, bij het "weiden" en de "slachtschapen" enkel ^[144] aan figuurlijke taal te denken. Bovendien worden er van den profeet-herder dingen gezegd, die de werkzaamheid van een profeet tebovengaan; zo reeds het wegdoen der drie herders, vs. 8; bovenal het sluiten van een verbond met alle volken, vs. 10.
- c. *Realistische of idealistische opvatting* f We hebben hier dus een verhaal van symbolische handelingen. Altijd: formeel genomen. In zakelijk opzicht blijft dan echter nog, evenals bij Hos. 1 en 3, de vraag, of het verhaalde is te verstaan in *realistischen* zin (zodat we te doen hebben met zintuiglijk waarneembare feiten, en Zacharia dus metterdaad als herder zou zijn opgetreden) of in *idealistischen* zin, zodat we hebben te denken óf aan een visioen óf enkel aan een gelijkenis of — wat voor ons geval dan beter zou

¹ Wij lezen *hanna^cā*.

passen — een allegorie.

Anders dan in het geval van Hosea, zijn hier de uitleggers (zover ze nl., in tegenstelling met eerstgenoemde opvatting, aan een verhaal van symbolische handelingen denken) algemeen de idealistische opvatting toegedaan O. i. terecht (wij hebben trouwens ook bij Hosea de idealistische verklaring aangenomen). In vs. 15-17 is dit zelfs zeer duidelijk: immers wordt hier na de mededeling van het Goddelijk bevel aanstonds de verklaring gegeven, zonder dat van de uitvoering zelve (dus van wat dan de symbolische handeling zou moeten zijn) ook maar met een woord gewag wordt gemaakt. Trouwens, ook aangaande vs. 4-14 moet worden gezegd, dat, al bevat dit gedeelte (in tegenstelling met vs. 15-17) wèl een (zelfs een uitvoerig) verhaal aangaande Zacharia's herderschap, dit verhaal toch verschillende trekken vertoont, die met een realistische opvatting moeilijk zijn te rijmen. Zo in vs. 8 de afkeer, dien de schapen van hem krijgen, waardoor Israels afkeer van den HEERE wordt voorgesteld: men zou hierbij dan moeten denken aan een bijzondere Goddelijke inwerking op de schapen, waardoor ze zich gedroegen, zoals dit door de symboliek werd vereist. Voorts spreekt de profeet in vs. 10 van "mijn verbond, dat ik gesloten had met alle volken"; hoe zou de profeet dit in werkelijkheid hebben kunnen doen ?

- d. *Allegorie of visioen?* Kiezen we dus voor de idealistische opvatting, aan de andere zijde kan ons de meest gevolgde mening, dat we hier enkel met een *allegorisch verhaal*, dus met inkleding te doen hebben, niet geheel bevredigen; waarom wij ook hier (evenals bij Hosea) de voorkeur geven aan de *visionnaire* opvatting. Vooreerst komen bij deze opvatting beter tot haar recht de mededelingen van het spreken des HEEREN tot Zacharia (bij de allegorische opvatting behoren deze natuurlijk mede tot de inkleding). Maar er zijn ook andere trekken, die zozeer aan iets doorleefds doen denken, dat men o. i. hier met de gedachte aan een allegorisch verhaal niet uitkomt (zo vs. 11 en vs. 12). Wij denken daarom hier evenals bij Hos. 1 en 3 aan visioens-beschrijving, waarbij dan weer het bijzondere verschijnsel is op te merken, dat in het middelpunt van het visioen staan symbolische handelingen van den profeet. De vraag, of men de twee gedeelten vs. 4-14 en vs. 15-17 wel of niet als een eenheid zal beschouwen, en dus aan één of twee visioenen zal denken, is van ondergeschikten aard; wij voor ons spreken, wegens het nauwe verband tussen beide gedeelten, het liefst van één visioen.

2. *Profetie of historie?* Oudtijds waren vele en ook thans zijn nog sommige uitleggers van oordeel, dat hetgeen hier wordt ^[145] beschreven, bedoeld is als *profetie* van toekomstige gebeurtenissen¹. Daarentegen zijn in den nieuweren tijd velen van mening, dat de auteur bedoelt te geven *historie*-beschrijving, een beschrijving dus van toestanden en gebeurtenissen, die voor hem reeds behoorden tot het *heden* of tot het *verleden* (waarbij men dan doorgaans aan het *jongste* verleden denkt).

De historische opvatting is — ook zo men afziet van vs. 8a, waarvan de uitlegging nog een eigen geschiedenis heeft² — geboden in een grote verscheidenheid van uitwerkingen.

Een der nieuwere meningen denkt bij vs. 4-14 aan Ptolomaeus III (Euergetes) van Egypte, 247—222 v. C. (men gaat er hierbij van uit, dat de profeet-herder in vs. 4-14 niet, zoals gewoonlijk wordt aangenomen, een goeden, maar juist een slechten heerser voorstelt). De "dwaze herder" van vs. 15-17 zou zijn diens zoon en opvolger Ptolomaeus IV (Philopator), 222—205 v. C. — Aleer ingang nog vond de gedachte, dat hier beschreven worden gebeurtenissen uit de 2e eeuw v. C, speciaal uit den eersten tijd der Makkabeeën. De meeste eenstemmigheid bestaat er dan ten opzichte van den slechten herder van vs. 15-17, onder wien men verstaat den hogepriester Alkimus (163—160 v. C), 1 Makk. 7:5-25; 9:54-57. Maar ook in vs. 4-14 vindt men gebeurtenissen uit dien tijd beschreven; waarbij o. a. de gedachte is geopperd, dat de hier voorgestelde "herder" (die als "goede herder" wordt opgevat) Onias IV zou zijn, van wien dan wordt aangenomen, dat hij vóór Alkimus, nl. van 165—163, als hogepriester fungeerde, en dat hij in 163 gedwongen werd, tegen een kleine vergoeding (zie vs. 12 v.) afstand te doen.

Intussen ontmoet de historische opvatting reeds in het algemeen (en dus nog afgezien van de speciale bedenkingen, die tegen elke der bijzondere uitwerkingen zijn in te brengen) ernstige

¹ We schakelen thans uit vs. 5 en vs. 8a, daar deze plaatsen dan toch dikwijls historisch worden verstaan. Vs. 8a wordt bovendien door de meeste nieuwere exegeten beschouwd als een latere toevoeging, die als zodanig natuurlijk haar eigen verklaring heeft (welke dan doorgaans historisch uitvalt).

² Zie bovenstaande noot; en verder de verklaring.

bezwaren.

Vooreerst komt ze in strijd met de analogie, zowel ten opzichte van Zacharia's geschrift, dat overigens uit toekomstvoorzeggingen bestaat, als met het oog op andere verhalen van symbolische handelingen der profeten: immers plegen dergelijke verhalen (ze mogen dan realistisch of idealistisch zijn bedoeld) geen historie, maar voorzegging (inzonderheid gerichts aankondiging) te bevatten.

Bovendien echter komt de historische verklaring in meer dan één opzicht in strijd met den tekst. Aangaande vs. 15-17 wordt de profetische strekking duidelijk uitgesproken in het woord "Ik zal een herder in het land doen opstaan"; en dit brengt dan ook voor vs. 4—14 weer zijn gevolgtrekking met zich. (Bij de historische opvatting verklaart men deze woorden voor een glosse, maar zonder afdoenden grond). — Voorts, ^[146] wat speciaal vs. 4-14 betreft, leert een goede verklaring, dat de hier door den profeet-herder voorgestelde persoon niemand anders dan de HEERE zelf is (vgl. sub 3). — Tenslotte: reeds vs. 6 geeft naar onze mening genoegzamen grond om heel de profetie vs. 4-17 althans naar haar hoofdstrekking te beschouwen als voorzegging. Zelfs moet met het oog op vs. 6 en vs. 10 worden aangenomen, dat het in den grond der zaak *eschatologische* voorzegging, voorzegging aangaande de laatste dingen, is.

3. *Wie wordt in vs. 4-14 door den profeet-herder voorgesteld?* Bij vs. 15-17 wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de voorgestelde persoon een toekomstige slechte "herder" is; dit is ons voorlopig genoeg. Maar bij vs. 4-14 is het antwoord minder duidelijk. We zagen reeds, hoe men bij de historische opvatting denkt aan verschillende historische personen. Maar ook bij andere, geheel of in hoofdzaak profetische opvattingen van vs. 4-14, heeft men wel aan mensen gedacht; zo zou de profeet-herder voorstellen: alle herders (leidslieden) van Gods volk; of ook collectief: het "profetendom", of ruimer: het "heilsmiddelaarendom" (vertegenwoordigd door Daniël, Zerubbabel en opvolgers, Jozua en de priesterschap, Haggai en Zacharia). — Anderen hebben gemeend, dat de profeet-herder den Engel des HEEREN, of . — wat zakelijk op hetzelfde neerkomt — den Messias zou voorstellen (wat dus nog weer een andere mening is dan de sub la genoemde, volgens welke de Messias hier rechtstreeks optreedt).

Al deze opvattingen worden o. i. afdoende weerlegd door een verwijzing naar het feit, dat volgens vs. 10 en vs. 13 de voorgestelde persoon niemand anders kan zijn dan de HEERE zelf (waarin vs. 4-14 dus overeenkomt met Hos. 1 en 3). Wel ligt hierin tevens opgesloten, dat bovengenoemde opvattingen een element van waarheid bevatten, in zover het Goddelijke herderschap ten dele wordt uitgeoefend door bemiddeling van mensen, en in bijzonderen zin door Christus. Daardoor wordt dan ook mogelijk, dat de loon-episode van vs. 12 en 13 blijkens het N. T. speciaal in Christus wordt vervuld. Maar dit alles betekent niet, dat de symboliek van vs. 4-14 rechtstreeks zou zijn te betrekken op iemand anders dan op den HEERE zelf. Vooral vs. 10 is o. i. hier zeer duidelijk. Dat hij, die "het verbond met alle volken" heeft gesloten, geen louter-menselijke persoonlijkheid kan zijn, moest geen betoog behoeven: dit is iets, dat menselijke krachten te boven gaat. Maar die verbondsluiter kan ook niet de Messias of de Engel des HEEREN zijn; immers, beide gestalten (die tenslotte denzelfden Persoon aanduiden) komen in het O. T. uitsluitend voor als Middelaar van de bijzondere openbaring.

Het aan vs. 13 te ontlelen argument is misschien iets minder sterk, maar o. i. toch ook klemmend genoeg. Hier worden de aan Zacharia uitbetaalde dertig zilverlingen genoemd "dien ^[147] kostelijken prijs, waarop Ik hunnerzijds geprijsd ben". En dat dit "Ik" den HEERE zelf aanduidt, is uitdrukkelijk gezegd. De conclusie ligt voor de hand, dat Zacharia den HEERE voorstelt. Zegt men, dat hij den Messias voorstelt, en dat de HEERE nu hetgeen den Messias aangedaan is, beschouwt als Zichzelf aangedaan, dan doet men de voorstelling geweld aan, en brengt er een element in, dat haar vreemd is. Dat blijkens het N. T. dit woord in Christus vervuld wordt, is een andere zaak; wij hebben het thans alleen over de Oudtestamentische voorstelling.

4. *Heeft onze profetie betrekking op Israel of op de mensheid?* De meeste uitleggers laten haar tot

Israel beperkt zijn; sommigen menen echter, dat ze spreekt van het lot der wereld. Laatstgenoemde opvatting bevat o. i. stellig een element van waarheid. Dat volgt uit vs. 6, waar sprake is van het overleveren der aardbewoners met hun koningen; en naar onze mening ook uit hetgeen vs. 10 zegt van het verbond met alle volken. Uit beide plaatsen blijkt, dat onze profetie spreekt van den wereldondergang, dus (zoals we reeds opmerkten) *eschatologische*, maar tevens *universele* strekking heeft. — Aan de andere zijde valt echter niet te ontkennen, dat onze profetie speciaal over Israel handelt. In het tweede gedeelte, vs. 15-17, is dit zelfs zeer duidelijk. Maar ook voor vs. 4-14 moet het worden erkend. Volgens vs. 14 stelt de staf "Samenbinding" de broederschap tussen Juda en Israel voor. Hier ziet de profetie dus speciaal op het volk des HEEREN. En dat heeft nu ook weer betekenis voor het voorafgaande. Immers, het verbreken van dezen tweeden staf is een straf voor de ondankbaarheid der veehandelaren, voor wie Zacharia de schapen weidt; dus moeten dezen wel leidslieden van het volk des HEEREN, en de schapen dit volk zelf voorstellen. — Intussen behouden de in vs. 6 en vs. 10 geconstateerde universele trekken toch hun betekenis. Ze doen uitkomen Israels lotsgemeenschap met de volken en kwalificeren Israels ondergang als onderdeel van den ondergang der wereld.

5. De *vervulling*. Voor het recht verstaan van het vervolg schijnt het gewenst, reeds hier in hoofdtrekken aan te geven, hoe over de vervulling onzer profetie is te oordelen.

a. Van Schriftgelovige zijde heeft men de vervulling van vs. 4-14 veelal gezocht in de periode van den tweeden tempel, waarbij dan nog verschil van mening bestaat over de vraag, of hier wordt voorgesteld *heel* het handelen Gods jegens Israel gedurende de periode van den tweeden tempel, of alleen het herderschap van Christus, en de daarop volgende verwerping van het volk.

Ongetwijfeld neemt de periode van Christus' omwandeling in de vervulling ook van onze profetie een centrale plaats in.

Dit geldt reeds ten opzichte van het voorgestelde herderschap; want al vormt dit naar onze opvatting niet den ^[148] eigenlijken inhoud onzer profetie, Zacharia begint toch met te vertonen de werkzaamheid van den Goddelijken Herder tot heil des volks; en hiertoe behoort dan wel óók wat de HEERE in het verleden had gedaan, maar toch evenzeer alle heilswerkzaamheid, die Israel van Zacharia's dagen af nog te beurt zou vallen, en dus ook Christus' aardse werkzaamheid, waarin al het voorafgaande zou culmineren.

Maar dit geldt óók van wat o. i. den eigenlijken inhoud onzer profetie vormt: de voorzegging van het gericht en van de daaraan ten grondslag liggende miskenning van het Goddelijke herderschap. Dat deze miskenning culmineert in de verwerping van den Christus, is op zichzelf duidelijk, en wordt dan door de (gedeeltelijke) uitwendige overeenstemming van vs. 12 v. met de in de evangeliën beschreven geschiedenis nog treffend geïllustreerd, al is daarbij tevens op te merken, dat profetie en vervulling toch elk haar eigen taal spreken. — En wat het gericht zelf betreft, valt te constateren, dat het in vs. 9 aangekondigde en in het vervolg nader beschreven neerleggen van het Goddelijke herderschap-over-Israel werkelijkheid is geworden dadelijk nadat de miskenning van dat herderschap haar toppunt bereikt had in de verwerping van den Christus.

Neemt dus de periode van Christus' aardse werkzaamheid in de vervulling van vs. 4-14 een centrale plaats in, anderzijds is de vervulling toch reeds eerder begonnen, en hebben dus zij, die denken aan *heel* de periode van den tweeden tempel, in zoverre gelijk. In de eeuwen tussen Zacharia en Christus' komst is meer dan eens gezien, dat de HEERE (nog niet absoluut en voorgoed, maar wel relatief en tijdelijk) zijn hand van Israel aftrok. En ook aan miskenning van het Goddelijk herderschap heeft het in deze eeuwen niet ontbroken.

b. Intussen zagen we, dat, vooral blijkens vs. 6 en vs. 10, althans de profetie van vs. 4-14 in den grond der zaak universeel-eschatologische betekenis heeft, m. a. w. heenwijst naar niets minder dan den wereldondergang (met wat daaraan voorafgaat), en dat Israels ondergang als een deel daarvan wordt voorgesteld. Dan is de vervulling met het sub *a* genoemde dus allerminst uitgeput. Het

herderschap, dat hier wordt neergelegd, is niet alleen het speciale herderschap, dat de HEERE over Israel uitoefent, maar ook het algemene herderschap over de volken. Daarom komt de volledige vervulling eerst dan, wanneer de HEERE zijn hand van de volkeren, en daarmee ook van Israel (of wat er van Israel nog over is) in volstrekten zin zal aftrekken. Eerst in de plaats der rampzaligheid zijn de staven Goedgunstigheid en Samenbinding tenvolle verbroken.

c. Bij dit alles is te bedenken, dat de profetie de toekomst niet met photographische nauwkeurigheid doet zien. Dit komt ook hierin uit, dat in deze gerichts aankondiging niet wordt gesproken over degenen, die aan het gericht ontkomen en dus ^[149] behouden worden. Eén bepaalde zijde der toekomst, nl. de ondergang, is hier in beeld gebracht.

d. Over de vervulling van vs. 15-17 zie men aan het slot der verklaring.

4-6 De inleiding zegt, dat "de HEERE mijn God" een bevel geeft, zonder dat — althans naar den overgeleverden tekst¹ — wordt gezegd, aan wien. Het ligt in den aard der zaak, dat het bevel zich richt tot den persoon, die verhaalt; en dit wordt door het vervolg bevestigd, vs. 7 ("ik"), vs. 15 ("tot mij"). Die verhalende persoon is de profeet (niet Christus, boven blz. 143). — Zacharia ontvangt dus (waarschijnlijk in visionairen toestand, zie boven blz. 143 v.) het bevel: "weid de slachtschapen". Slachtschapen zijn schapen, die voor de slachtbank zijn bestemd. Het zijn dus, zoals vs. 5 zegt, dieren, waar niemand medelijden mede betoont: de kopers doden ze ongestraft, de verkopers verheugen zich over de gemaakte winst, de herders (die ze weiden voor de kopers tot den dag der slachting) sparen ze niet, maar geven ze ter bestemder tijd over ter slachting. — Hebben we te doen met een visioen, dan behoeft de vraag "welke slachtschapen?" niet te worden gesteld: tegelijk met het bevel weet de profeet, waar de slachtschapen zijn, waarschijnlijk ziet hij ze reeds vóór zich.

Wat de betekenis betreft, hebben we gezien, dat door den *herder* (Zacharia) wordt voorgesteld de HEERE zelf, die in specialen zin Israels Herder is (vgl. 10:3; Ezech. 34:11 v.), maar in meer algemenen zin ook de Herder der volken kan worden genoemd, vgl. vs. 10. — Met de *slachtschapen* staat de zaak niet zo eenvoudig. Van de twee herdersstaven symboliseert de een het verbond van den HEERE met alle volken (vs. 10; vgl. vs. 6), en de ander de broederschap tussen Juda en Israel. Men moet dus wel zeggen, dat de schapen aan het slot Israel voorstellen, maar in het begin althans óók de mensheid. Dit kan zó worden verstaan, dat ze aanvankelijk zowel de mensheid als (meer speciaal) Israel voorstellen; en dat in het verdere verloop van onze openbaring de aandacht uitsluitend op het laatste wordt geconcentreerd.

De voornaamste kwestie is nu echter, of de benaming "slachtschapen" ziet op het heden of op de toekomst. Ook onder hen, die vs. 4-17 in zijn geheel als profetie opvatten, zijn er toch velen, die de benaming "slachtschapen" (met haar in vs. 5 gegeven verklaring) laten slaan op het heden. De naam zou dan een tegenwoordigen nood beschrijven, en gewoonlijk² vat men dat aldus op, dat het door Zacharia voorgestelde (Goddelijke) herderschap beoogt, de schapen (waarbij men dan speciaal aan ^[150] Israel denkt) aan de macht der onbarmhartige herders enz. te ontrukken. O. i. is deze opvatting echter onjuist. In vs. 6 wordt naar onze mening zelfs uitdrukkelijk uitgesproken, dat de term "slachtschapen" ziet niet op het heden, maar op de toekomst. De HEERE kondigt hier aan, dat Hij de mensen wil overgeven aan het geweld; de heersers zullen worden vervuld van tyrannieke gezindheid en zullen de volken te gronde richten, en de HEERE zal hen laten worden. Deze aankondiging wordt nu door "want" met het voorafgaande verbonden. O. i. moet dit betekenen, dat ze de nadere verklaring behelst van het woord "slachtschapen": de mensheid en Israel zijn aldus genoemd, omdat de HEERE van plan is, ze aan het onheil over te geven. Die benaming getuigt dus *niet* van het Goddelijke medelijden met de mensen en Israel, maar van zijn plan om hen prijs te geven; Hijzelf drukt hun met dien naam het stempel van den ondergang op. — In het bevel: "weid de

¹ Sommigen vermoeden, dat in vs. 4 in plaats van "mijn God" moet staan "tot mij" evenals in vs. 15.

² Bij de mening, dat de profeet een slechten heerser als Ptolomaeus III moet voorstellen (boven blz. 145), is dit natuurlijk anders.

slachtschapen" heeft dus niet het werkwoord den nadruk, maar het voorwerp; de betekenis is: *treed op als slachtvee-herder*, dus als herder van een kudde, die ten ondergang gedoemd is. Aldus zal Zacharia het beeld vertonen van den HEERE, die (in de hier voorgestelde toekomst) ertoe gekomen is, zijn herderschap over de mensheid en Israel zó te beschouwen.

Dat dit de bedoeling is, blijkt trouwens niet enkel uit vs. 6, maar evenzeer uit het vervolg. Immers, indien het bevel "weid de slachtschapen" een Goddelijke heilsbedoeling vertolkte, dan moet gevraagd worden, waarom deze dan niet in vervulling is gegaan. Natuurlijk zou het antwoord moeten zijn: vanwege de zonde des volks. Maar juist dit antwoord wordt in het vervolg niet gegeven: in vs. 8 vv. wordt het neerleggen van het herdersambt *niet* met het wangedrag der schapen gemotiveerd. Dit wijst erop, dat de bedoeling van den aanvang af is, de éne gedachte uit te drukken: de HEERE heeft besloten, de volken en Israel aan den ondergang prijs te geven. Daarom is de in vs. 6 zo duidelijk uitgesproken gedachte in volle overeenstemming met heel den gedachtengang, en is er dus geen grond om (zoals de meeste nieuweren doen) dit vers als een latere, het verband storende toevoeging te beschouwen¹.

Bij het licht van dit alles moet ook de vraag worden beantwoord, wat men moet denken van de in vs. 5 genoemde *kopers*, *verkopers* en *herders*. Wij menen, dat men aan deze personen geen eigenlijke symbolische betekenis moet toekennen, maar dat vs. 5 een illustratie wil geven van den toestand, waarin ^[151] slachtschapen plegen te verkeren: ze hebben eigenaars en herders, die ze beschouwen als voor de slachtbank bestemd.

Wel wordt er in het vervolg nog weer van herders (en waarschijnlijk ook van veehandelaren) gesproken. Maar dit bewijst nog niet, dat dit juist een teruggrijpen op vs. 5 moet zijn; en nog minder, dat de in vs. 5 genoemde personen een eigenlijk symbolische betekenis hebben. Wie dit menen, zien in hen een voorstelling van slechte leidslieden of regenten. Maar dit hangt samen met de door ons afgewezen gedachte, dat Zacharia's herderschap voorstelt wat God doet om het volk uit de hand der slechte leidslieden of heersers te redden, vgl. vs. 8a. Hiertegen geldt het boven gezegde. We zouden dan ook eerder kunnen zeggen, dat de herders van vs. 5 den HEERE zelf voorstellen. Immers, in het begin van vs. 6 zegt de HEERE zelf: "want Ik zal de bewoners der aarde niet meer sparen". Daar dit nu terugslaat op het voorafgaande "welke herders ze niet sparen", is hier duidelijk een vergelijking gemaakt tussen den slachtschapen-herder en den HEERE (voorgesteld door Zacharia). Natuurlijk is het punt van vergelijking dan, dat Hij een kudde weidt, die Hij weldra zal prijsgeven. — Toch kan men weer niet zeggen, dat de herders van vs. 5 den HEERE symboliseren. Vooreerst is dit de taak van Zacharia. En bovendien wordt in vs. 6b gezegd, dat de HEERE, de mensen zal overleveren "elk in de hand van zijn herder en in de hand van zijn koning". Hier wordt de herder dus van den HEERE onderscheiden. Bovendien is hier blijkbaar gedacht aan den *slechten* herder, die als zodanig niet het beeld van den HEERE kan zijn (de slachtschapen-herder kan dat wel in den boven aangegeven zin: zijn prijsgeven van de schapen behoeft geen slechtheid te veronderstellen). — De conclusie is dus, dat de in vs 5 genoemde herders geen vast bestanddeel van de symbolische voorstelling vormen; en o. i. geldt van de kopers en verkopers hetzelfde, zie bij vs. 7. Wij menen daarom, dat vs. 5 tot illustratie dient (althans hoofdzakelijk, zie nog vs. 7).

7 De profeet begint (in zijn visioen) dus, de slachtschapen te weiden. Er wordt (zo de door ons gevolgde lezing juist) aan toegevoegd: "voor de veehandelaren". In aansluiting aan het pas gezegde menen wij, dat deze woorden, althans in eerste instantie,² weer dienen om den toestand te illustreren: slachtschapen behoren aan de kooplieden; dezen hebben tot den dag der slachting herders nodig, en de profeet biedt zich als zodanig aan. Hiermede is hij dus weer duidelijk getypeerd als herder van slachtschapen, d. i. van een kudde, welke vonnis reeds is geveld.

¹ Om dezelfde reden is ook af te wijzen de poging van vroegere uitleggers, voor vs. 6 een verklaring te zoeken, die veroorlooft, het "weid de slachtschapen" van vs. 4 op te vatten in gunstigen zin; bv. aldus, dat vs. 4 en 5 wel op Israel zou zien, maar vs. 6 op Israels onderdrukkers. Reeds de overeenkomst van vs. 5 en vs. 6 maakt deze verklaring onaannemelijk. Maar ze stuit ook af op de boven aangegeven strekking van het geheel.

² Hun vermelding te dezer plaatse schept tevens een mogelijkheid, waarvan in vs. 11 gebruik wordt gemaakt.

De profeet neemt nu twee herdersstaven, die hij noemt Goedgunstigheid (zie vs. 10) en Samenbinding (zie vs. 14), en weidt de schapen. De namen der staven getuigen van de heiligheid van dit herdersambt. Hiervan getuigt ook wat er later wordt gezegd aangaande de aanspraak, die deze herder heeft op een waardig loon, vs. 12 vv. Maar is dit niet in strijd met ons bij ^[152] vs. 4-6 gevonden resultaat, dat onze openbaring van den aanvang af bedoelt, *onheils*-aankondiging te geven? Neen; alleen moet het toen gevonden resultaat ons nopen om te zeggen, dat wat Zacharia hier, in vs. 7, doet, nog niet de eigenlijke, in vs. 4—14 vervatte, boodschap brengt, maar van die boodschap slechts de *voorbereiding* vormt. Het eigenlijke komt pas in de volgende verzen. Dat bestaat in het *verbreken* van de staven. Maar om dit voor te stellen, moet Zacharia ze toch eerst *nemen*. M. a. w.: om het neerleggen van het Goddelijk herdersambt voor te stellen, moet Zacharia toch eerst het beeld van dat herderschap vertonen, zoals de HEERE dat heeft uitgeoefend en blijft uitoefenen tot op den dag van het gericht. Natuurlijk is hetgeen aldus tot uitdrukking komt, op zichzelf evengoed een belangrijke waarheid. Al wat de volkeren en Israel de eeuwen door aan goeds bezitten, en wat hen in stand doet blijven, berust op dit Goddelijke herderschap met die beide staven, vgl. vs. 10 en vs. 14. Maar het eigenlijke doel van onze openbaring is toch, te tonen, dat die zegen (natuurlijk omdat hij met ondankbaarheid beantwoord wordt, vs. 12 v.) zal worden *weggenomen*. en dus plaats zal maken voor het gericht. Men kan het daarom ook aldus zeggen: Zacharia, de kudde weidend met die beide staven, stelt den HEERE voor, terwijl Hij zijn genade van Israel en de volken weliswaar *nóg* niet heeft teruggetrokken, maar toch op het punt staat dit te doen; wel zal Hij aan Israel nog een laatste gelegenheid bieden om Hem te betalen, wat Hem toekomt, vs. 12 v., maar Hem is ook bekend, dat die gelegenheid niet zal worden benut, en dat daarom het gericht zijn loop zal moeten hebben, vs. 6.

8a De profeet zegt nu, dat hij de drie herders verdelgde in één maand. Dit biedt aan de verklaring zeer grote moeilijkheden. Velen zijn dan ook van oordeel, dat vs. 8a een latere toevoeging is, of dat de tekst op de een of andere wijze onzuiver is overgeleverd. O. i. bestaan er voor deze meningen echter geen voldoende gronden. Wat nu de verklaring betreft, bestaan er vooral hier een zeer groot aantal historische opvattingen. Wij achten deze alle onvoldoende en menen, dat vs. 8a op de toekomst ziet, en dat we hier het begin hebben van de voorzegging, die den eigenlijken inhoud van vs. 4-14 vormt. — De uitdrukking "in één maand" zal dan eenvoudig dienen om een korten tijd aan te duiden: met het Goddelijk werk wordt haast gemaakt. — Aangaande het "verdelgen" der herders menen wij (op grond van het bij vs. 4-6 gezegde), dat dit niet een poging is om de kudde te redden, maar het begin van den *ondergang* of het *gericht*. Eerst verdelgt de HEERE de herders, en straks (vs. *Sb* enz.) geeft Hij het volk prijs; vgl. 10:2b en 3a. — Wie zijn nu de *drie herders*? Natuurlijk zijn het leidslieden of heersers; en in overeenstemming met hetgeen wij bij vs. 4-6 over de slachtschapen hebben ^[153] gezegd, menen we, dat wel speciaal aan leidslieden over Israel is te denken, maar dat de gedachte aan leidslieden der overige volken toch niet geheel is buiten te sluiten (het gericht over Israel wordt beschreven in zijn eenheid met het gericht over de wereld.) — Voorts ligt het, zo we hier *gerichts*-voorzegging hebben, voor de hand, dat we niet aan vreemde overheersers hebben te denken, maar aan de inheemse, natuurlijke leidslieden van Israel (en van de volken), door wier verdelging het volk beroofd wordt, vgl. 10:2. Natuurlijk wordt hierdoor niet buitengesloten, dat het slechte herders zijn, die zich het gericht door hun eigen zonde hebben waardig gemaakt, vgl. 10:3. Maar dit wordt niet uitdrukkelijk gezegd, en men moet het ook niet afleiden uit vs. 5, want met de daar genoemde herders zijn ze (blijkens het daar gezegde) niet te vereenzelvigen. — Aan het *drietal* der herders zal geen bijzondere betekenis zijn te hechten. Men kan aannemen, dat er drie kudden waren (vgl. 13:8 v.), elk met een herder (de profeet is dan de opperherder). De bedoeling zou dan zijn, dat de gehele kudde van herders beroofd wordt. Hiermede is niet gezegd, dat reeds *alle* leidslieden zijn weggenomen. Naar den door ons gevolgden gewijzigden tekst is er in vs. 11 nog sprake van de "veehandelaren", en dit moeten toch ook wel (inheemse) leidslieden zijn. Nu zijn wij niet van mening, dat men bepaalde klassen van leiders (bv. lagere en hogere) kan aangeven, waarvan de ene door de herders, de andere door de veehandelaren wordt voorgesteld. Veeleer menen we hier twee zijden derzelfde zaak te hebben. In ons vers wordt voorgesteld, dat het volk van

leidslieden wordt beroofd. In vs. 11 vv. wordt gezegd, dat het gericht niet volledig wordt, eer de leidslieden (dan speciaal van Israel) voor het laatst hun minachting voor den Goddelijken Herder hebben uitgesproken. Daarom ligt het voor de hand, dat de leidslieden hier nogmaals, maar nu in de gestalte der veehandelaren, optreden.

1. Evenals bij vs. 5 moet de vraag "historie of profetie?" hier afzonderlijk besproken worden. Vele nieuweren beschouwen vs. 8a als een latere toevoeging, die uiteraard haar eigen verklaring vraagt. Maar ook daarvan afgezien maakt de opvatting van vs. 4-17 als voorzegging het niet *per se* onmogelijk, vs. 8a historisch op te vatten (zie beneden).

Onder de historische verklaringen zijn *niet* te rekenen die welke denken aan bepaalde feiten, die voor ons historie zijn, maar voor den profeet nog toekomstig waren. Ook zo echter is het aantal der historische verklaringen legio. Over het algemeen gaan ze uit van de gedachte, dat bepaalde heersers over of leidslieden van *Israel* zijn bedoeld. Hieronymus dacht aan Mozes, Aaron en Mirjam; anderen aan de Israelietische koningen Zacharia, Sallum en een derde (volgens sommigen Menahem, volgens anderen een onbekende); of aan de Judeese koningen Joahaz, Jojakim en Jochin (de slechte herder van vs. 15-17 zou dan Zedekia zijn).

[154] Wat de nieuweren betreft, zagen we reeds, dat sommigen vs. 4-17 als geheel in verband brengen met gebeurtenissen uit de 2e eeuw v. C. Voor vs. 8a heeft deze mening nog meer aanhangers. Zo denkt men bij de drie herders aan drie hogepriesters uit dien tijd, nl. Lysimachus, die 171 v. C. door het volk werd gedood (2 Makk. 4:42), Jason, die 170 werd verdreven en als balling een smadelijken dood vond (2 Makk. 5:10) en Menelaüs, die moest beleven, dat de cultus in 168 werd opgeheven, en die daarna niet weer in zijn ambt werd hersteld, 2 Makk. 13:3—8.

Wat nu vooreerst de critische kwestie betreft: wij erkennen wel, dat de verklaring van ons versdeel moeilijkheid oplevert; maar niet, dat daarin genoegzame grond ligt om dit versdeel aan een lateren auteur toe te schrijven. Wij houden dus aan de eenheid van auteur vast. Dan moet vs. 8a dus in verband met het overige worden verklaard.

Nu wordt het hierdoor voor ons nog niet strikt noodzakelijk, vs. 8a dus ook (evenals we dit met vs. 4-17 als geheel hebben gedaan) als voorzegging op te vatten. Immers, wij hebben aangenomen, dat de in vs. 7 voorkomende vermelding aangaande het weiden *van* den profeet slechts een voorbereiding is van de eigenlijke openbaring; en dus ook feitelijk iets beschrijft, dat reeds lang geleden is aangevangen. Het ware *denkbaar*, dat van het doden der drie herders hetzelfde gold. *Waarschijnlijk* is dit echter niet. Immers, indien de eigenlijke inhoud van vs. 4-17 in iets toekomstigs bestaat, dan is toch moeilijk in te zien, waarom een zo speciaal feit (of reeks van feiten) uit het verleden zou zijn gememoreerd.

Voorts stuiten alle historische verklaringen reeds hierop af, dat de uitdrukking "in één maand" dan toch ook letterlijk zou moeten worden verstaan; en dan is er onder de voorgeslagene verklaringen geen enkele, die voldoet. Aangaande de meeste nieuwere is bovendien nog op te merken, dat ze een o. i. te late datering van onze uitspraak (en trouwens van de gehele profetie) tot uitgangspunt nemen.

2. Afzonderlijk is te spreken van de opvattingen, die de drie herders beschouwen als vertegenwoordigers van collectiva. Wel kunnen enkele hiervan tot de historische verklaringen worden gerekend, omdat zij denken aan feiten, die voor den auteur van vs. 8a reeds historisch waren. Maar meestal heeft men bij deze opvatting gedacht aan gebeurtenissen, die voor den profeet óf geheel óf grotendeels nog toekomstig waren.

Reeds in de oude kerk, en ook door lateren, is gedacht aan drie klassen van leidslieden: de burgerlijke overheden, de priesters en de profeten. — Anderen denken aan drie wereldrijken en hun heersers, waarbij dan gewoonlijk de slechte herder van vs. 15-17 wordt opgevat als het vierde wereldrijk, zodat men, in overeenstemming met Dan. 2 en 7, komt tot vier wereldrijken; sommigen verstaan hieronder dan, evenals bij Daniël, het Babylonische, het Perzische, het Griekse (en als vierde het Romeinse) rijk; anderen het Assyrische, het Babylonische, het Perzische (en als vierde het Griekse) rijk.

Van deze opvattingen komt de drie-klassen-verklaring *zakelijk* in zover met de onze overeen, dat ook wij denken aan inheemse leidslieden, en dit ook niet tot bepaalde personen noch tot een enkele

klasse beperken. Toch geven wij aan onze verklaring de voorkeur: 1° is er voor zulk een speciale toepassing geen enkele aanwijzing gegeven; 2° bij deze speciale toepassing op de drie klassen blijft er weinig ^[155] plaats voor de later (vs. 11 vv.) nog optredende veehandelaren; 3° de voorstelling van drie *klassen* als drie herders komt met de in het O. T. gebruikelijke voorstellingswijze niet overeen; 4° deze verklaring denkt uitsluitend aan Israël, wat met het oog op vs. 10 (en vs. 6) nogal bezwaarlijk is, zie boven.

Wat de wereldrijken-verklaring betreft, is duidelijk, dat deze ten dele het karakter van historische verklaring draagt en dus ook onderhevig is aan de bezwaren, die we tegen de historische verklaring in het algemeen hebben ingebracht. Uiteraard geldt dit te sterker, naarmate men onze uitspraak later dateert. Maar ook wanneer men ze aan Zacharia toeschrijft, zou het wegdoen althans van één dezer rijken (het Babylonische), of zelfs van twee (zo men nl. bij Assyrië begint) voor den auteur reeds een historisch feit zijn geweest.

Ook in niet-historischen vorm echter achten wij de wereldrijkenverklaring onaannemelijk. Vooreerst: de gedachte der opeenvolgende wereldrijken hoort hier niet thuis. Onze profetie is wel eschatologisch, maar niet apocalyptisch: zij spreekt wel van de laatste dingen, en sluit in het daarvan ontworpen beeld ook wel dingen mede in, die nog door vele eeuwen van het wereldeinde zijn gescheiden; maar het blijft één beeld, en hierbij past niet de gedachte der opeenvolgende wereldrijken. Reeds vs. 6 stelt het einde der dingen als aanstaande; en in vs. 10 verbreekt de HEERE het verbond met alle volken. Toch zou dan volgens genoemde verklaring daarna nog komen het in vs. 15 vv. getekende Romeinse rijk.

Maar voorts: bij onze opvatting der profetie van vs. 4-14 is de wereldrijken-verklaring bovenal daarom onaannemelijk, omdat wij in de verwijdering der herders voor de kudde geen bevrijding, maar het begin van het gericht zien. De herders moeten dan wel inheemse leidslieden zijn.

8b, 9 Na de herders de kudde. De profeet-herder wordt "ongeduldig over hen". Met "hen" zijn de schapen bedoeld (niet de herders; die zijn reeds weg). De profeet-herder kan de schapen niet meer verdragen, en zij krijgen een tegenzin in hem. Voor het intreden dezer vervreemding tussen herder en schapen wordt geen reden opgegeven. Dit komt, omdat de eigenlijke inhoud onzer openbaring is: onheils-aankondiging. Dat dit onheil een gericht over de zonde is, is natuurlijk wel bedoeld, maar wordt hier niet gezegd (zie echter bij vs. 11-14).

Vs. 9 begint nu te beschrijven wat de grote hoofdzaak is: de HEERE gaat zijn herders-ambt neerleggen. In de taal der symboliek: de profeet-herder verklaart, de schapen niet meer te willen weiden, maar ze te zullen overlaten aan hun lot: ze mogen sterven, of door afzwerven verloren gaan, of elkander opeten. Dit laatste doen schapen niet; er zijn echter mensen bedoeld, en die doen het wel (nl. in den figuurlijken zin van: elkander onderling te gronde richten); beeld en werkelijkheid vloeien hier dus ineen.

10 Om aan zijn voornemen gevolg te geven, breekt de profeet eerst den staf "Goedgunstigheid". De betekenis hiervan wordt verklaard door de toevoeging: "om te verbreken ^[156] mijn verbond, dat Ik gesloten had met alle volken". Ook hier vloeien beeld en werkelijkheid ineen. Er wordt niet meer gesproken van schapen, maar van volken; en het "ik" van Zacharia gaat over in het "Ik" des HEEREN, want Deze is het natuurlijk, die het verbond *met* alle volken heeft gesloten. Welk verbond wordt hier bedoeld? O. i. heeft dit verbond (zoals de naam van den staf ook aanduidt) tot inhoud de "goedgunstigheid", de welwillende gezindheid, die de HEERE tot dusver aan alle volken heeft bewezen en waardoor alleen ze in stand zijn gebleven. Inzoverre is dit verbond dus in wezen hetzelfde als het met Noach geslotene, al wordt de inhoud daarvan anders omschreven, Gen. 9:9. — Wij zijn dus (in overeenstemming met hetgeen we reeds bij vs. 4-6 en bij vs. 8 hebben opgemerkt) van mening, dat ons vers niet uitsluitend op Israël, maar óók op de volken ziet. Intussen treedt in heel de profetie Israël toch zeer duidelijk op den voorgrond: het gericht over Israël wordt geplaatst in het kader van het wereldgericht. Ook, en bovenal, voor Israël vernietigt de HEERE zijn verbond; en hierbij is dan te denken aan het bijzondere verbond en de bijzondere goedgunstigheid, waarin Israël

deelde¹. — Bij deze opvatting komt ook de volgorde der staven tot haar recht: eerst van God verlaten, en dan ook van elkander vervreemd (vs. 14). Evenzo kan men zeggen, dat van den in vs. 9 uitgesproken vloek thans vooral het eerste gedeelte in vervulling gaat: "wat sterven wil, dat sterve; en wat verloren gaat, dat ga verloren" (het overige volgt dan in vs. 14).

Vele uitleggers vatten ons vers anders op. Onder het verbond, dat de HEERE met alle volken had gesloten, verstaan zij dan, dat Hij aan de volken de verplichting had opgelegd, Israel te ontzien (vgl. Hos. 2:17) ; als de HEERE dit verbond nu vernietigt, zou dit dus betekenen, dat Hij de volken van deze verplichting ontslaat, zodat ze zich nu tegen Israel gaan keren. Tegen deze verklaring is echter in te brengen: 1° dat de uitdrukking dan zeer onduidelijk zou zijn (in Hos. 2:17 staat er bij: "voor hen"); 2° dat de aldus verkregen voorstelling niet overeenkomt met de werkelijkheid; immers hadden de volken sinds lang Israel aangevallen; 3° dat deze vorm van onheil niet overeenstemt met de beschrijving van vs. 9; 4° dat de naam van den staf, die verbroken wordt, dan eerder "afweer", "bescherming" zou *moeten zijn*; de naam "goedgunstigheid" (waarvan toch de HEERE wel het subjeet moet zijn) wijst erop, dat het hier rechtstreeks gaat over het ophouden der Goddelijke welgezindheid, en niet over een veranderde houding van mensen jegens mensen (de volkeren jegens Israel) ; 5° dat reeds in vs. 6 is gesproken van een prijsgeven der aardbewoners, zodat er niets bevreemdends in ligt, ^[157] wanneer ook hier van den ondergang der volken wordt gesproken, waarvan Israels ondergang dan een deel vormt (en dan het deel, dat in heel deze profetie toch zeer bepaald op den voorgrond treedt).

11-14 Dit gedeelte levert voor de verklaring nog weer zijn eigene moeilijkheden op. Wij vatten het naar zijn hoofdstrekking op als volgt. Ons stuk loopt in vs. 14 uit op de verbreking van den tweeden staf. Het voorzegt dus de finale beëindiging van het Goddelijke herdersambt. En nu brengen de voorafgaande verzen 11-13 een nieuw element, dat dusver niet ter sprake kwam: de menselijke schuld. Natuurlijk moet (op grond van heel de leer der Schrift, ook van de profetische boeken) worden aangenomen, dat deze van heel het hier beschreven gericht den achtergrond vormt. Dat het dusver niet genoemd is, is alleen, omdat de aankondiging van onheil en ondergang het specifieke doel van onze openbaring is (vgl. bij vs. 8b). Maar tenslotte wordt de voltooiing van het gericht niet beschreven, zonder dat toch eerst nog uitkomt, dat het is verdiend doordat de herderlijke zorg des HEEREN is geminacht.

Vs. 11 bereidt dit voor. Naar de door ons ook hier (evenals in vs. 7) gevolgde lezing wordt thans de aandacht opnieuw gevestigd op de veehandelaren. In vs. 7 hebben we gehoord, dat Zacharia voor deze mannen de schapen was gaan weiden. We hebben toen geoordeeld, dat deze trek daar diende tot verlevendiging der tekening, en er geen bijzondere symbolische zin in moet worden gezocht. Het feit, dat deze mannen hier opnieuw voorkomen, is daarmede niet in strijd. Nu ze in vs. 7 eenmaal zijn genoemd (en daarin kan dat noemen ook mede zijn doel hebben gehad), kunnen ze in onze plaats worden gebruikt voor een rolvervulling, waaraan behoefte is: het voorstellen der leidslieden in hun ondankbaarheid. De herders van vs. 8 kunnen daartoe niet dienen, daar ze zijn verdelgd, en bovendien zou de profeet-herder van hen geen loon kunnen vragen. — Dat de menselijke schuld, die tot de finale prijsgeving van het volk leidt, met name aan de leidslieden wordt toegeschreven, hangt ook wel samen met den aard der symbolische voorstelling (de profeet-herder kan zijn loon niet van de schapen verwachten), maar komt buitendien bij de profeten herhaaldelijk voor. De schuld van het volk zelf wordt hiermede allerminst ontkend; veeleer wordt het volk ook in dit opzicht door de leidslieden vertegenwoordigd. — Voorts zij nog opgemerkt, dat hier de veehandelaren blijkens het vervolg zeer bepaald als leidslieden van *Israel* voorkomen, vgl. bov., blz. 147. — Aangaande hen wordt nu eerst gezegd, dat zij "acht op mij gaven"; dit om ons te doen verstaan, dat hetgeen gebeurde, hun niet ontging. Maar dan wordt ook opgemerkt, dat zij (bij het verbreken van den

¹ Men kan vragen, of dit niet in strijd is met het feit, dat eerst *hierna* (vs. 12 v.) de loon-episode komt, die volgens het N. T. in Christus is vervuld; terwijl Christus toch niet tot Israel kwam, nadat de HEERE zijn verbond met Israel reeds voor opgeheven had verklaard. O. i. is hierop echter te antwoorden, dat onze profetie het verloop der toekomstige gebeurtenissen niet op zulk een chronologisch-nauwkeurige wijze beschrijft. Tot deze conclusie zal trouwens iedere verklaarder moeten komen, welke opvatting hij ook van de twee staven moge hebben.

eersten staf) begrepen, dat het een woord des HEEREN was. Dit treedt eigenlijk weer buiten het kader der ^[158] symbolische voorstelling, maar dient om hun verantwoordelijkheid te doen uitkomen: ook bij hetgeen nu volgt, weten ze dus, dat het gaat niet over een mens, maar over het woord des HEEREN.

Zacharia spreekt nu — vs. 12 — tot hen over zijn loon. In de symbolische voorstelling past dit geheel (hij had de schapen voor hen geweid, vs. 7, nu hij ermede ophoudt, is ook het ogenblik daar, waarop hij zijn loon kan verwachten). Maar zakelijk dient heel deze loon-kwestie natuurlijk, om de innerlijke houding der leidslieden (en daarmee hun schuld) vast te stellen. — Zacharia laat het geheel aan hen over, of ze hem loon zullen geven of niet: de waardering van het werk en het woord des HEEREN moet geheel vrijwillig zijn, al zal de mens er naar geoordeeld worden. — De handelaars wegen hem als loon dertig zilveren sikkelen toe. Hem zonder loon te laten gaan, komt blijkbaar niet in hen op; daar achten zij zichzelf te hoog voor: zij weten, wat een herder toekomt, en ook wel, wat ze aan het woord des HEEREN verschuldigd zijn!

De HEERE echter — vs. 13 — beschouwt die dertig zilverlingen als een Hem aangedane belediging; immers Hij noemt ze (blijkbaar ironisch): "dien kostelijken prijs, waarop Ik hunnerzijds geprijsd ben"¹. Hier is aanstonds duidelijk, dat de HEERE het aan den profeet-herder betaalde beschouwt als aan Hem betaald: zijn Goddelijk herderschap is door Zacharia voorgesteld. Maar waarom worden die dertig zilverlingen nu door het Goddelijk oordeel als een te gering loon, ja als een belediging, beschouwd? De som van dertig zilverlingen wordt genoemd als de vergoeding voor een gedoden slaaf, Ex. 21:32, en zal dus de normale prijs voor een slaaf zijn geweest. Hierin ligt geen grond om aan te nemen, dat dertig zilverlingen als herdersloon voor een diensttijd, dien we niet veel langer behoeven te stellen dan een maand (vs. 8), te weinig zou zijn geweest. Het afkeurend oordeel des HEEREN zegt dan ook iets anders. Het beoordeelt die dertig zilverlingen niet als het loon van een schaapherder, maar als het loon, dat ze den HEERE bieden voor zijn herdersambt. Vraagt men, of dit niet onbillijk is, daar ze toch als schaapherdersloon zijn gegeven, dan antwoorden we, dat hier (evenals in vs. 10) symbool en werkelijkheid weer in elkander overgaan². Het is er maar om te doen, op een wijze, die zich bij de herders-symboliek aansluit, uit te drukken, dat de hier bedoelde leidslieden des volks den HEERE en zijn werk zullen verachten.

^[159] Dat die dertig zilverlingen naar het Goddelijk oordeel een onwaardig loon zijn, komt nu nog verder tot uitdrukking in het bevel, dat Zacharia ze "den pottenbakker" moet toewerpen; waar dan straks (bij de mededeling van het volbrengen) nog aan toegevoegd wordt: "in het huis des HEEREN". Dit bevel is voor ons niet zeer doorzichtig. De meeste nieuwere uitleggers willen dan ook in plaats van "pottenbakker" in het Hebreeuws (met weinig of geen verandering van den tekst) een ander woord lezen, dat "schatkist" betekent; de toevoeging "in het huis des HEEREN" is dan meteen duidelijk. Intussen is welbeschouwd dat "schatkist" hier toch niet op zijn plaats. De HEERE zou dan enerzijds zeggen: "het is een onwaardig loon", en zou toch anderzijds (door het bevel, het in de schatkist te werpen) het accepteren; als ging het naar den regel: beter wat dan niets! •— Wij blijven dus aannemen, dat Zacharia de zilverlingen den pottenbakker moest toewerpen; en houden het ervoor, dat dit uitdrukking moest geven aan des HEEREN minachtend oordeel over dit loon en aan zijn weigering, het in ontvangst te nemen. Hoe nu die pottenbakker daarbij te pas komt, is niet met zekerheid te zeggen. Daar er echter in tweede instantie bij staat "in het huis des HEEREN", moet men aannemen, dat de bedoelde pottenbakker zich daar (nl. in den voorhof) bevond; misschien omdat hij in de nabijheid van den tempel aarden vaatwerk voor tempelgebruik maakte, of omdat hij

¹ Vrijer vertaald: "dat kostelijke loon, dat Ik hunnerzijds ben waardig gekeurd". Wij hebben ons echter liever zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke gehouden, ook met het oog op Matth. 27:9.

² Wil men de symbolische voorstelling nog iets langer volhouden, dan kan men nog zeggen, dat volgens vs. 11 de veehandelaren reeds begrepen hadden, dat het een woord des HEEREN was; dus konden ze weten, dat de kwestie van het aan den profeet-herder uit te betalen loon een bijzondere zaak was, die rechtstreeks de waardering van den HEERE en zijn werk betrof.

dit hier juist bracht. Nemen we nu verder aan, dat de profeet ook zichzelf in den tempelvoorhof denkt of weet, niet pas bij het volbrengen van het bevel van vs. 13, maar ook reeds bij het ontvangen daarvan,¹ dan kan men hierin de verklaring vinden. Wat lag, in den tempelhof, meer voor de hand, dan dat Zacharia het loon, dat de HEERE als onwaardig afwijst, en dat de profeet dus niet kan behouden, toewerpt aan een werkman, die zich daar toevallig bevindt? Aan een priester of Leviet kan hij het niet geven: wat aan dezen komt, komt immers aan den HEERE.

Over de vervulling van vs. 12b en 13 is (na het boven, blz. 148, gezegde) nog afzonderlijk te spreken. In Matth. 27:9v. wordt blijkbaar onze plaats (schoon op vrije wijze) aangehaald en dan verklaard, dat het hier gezegde vervuld is in het feit, dat het aan Judas betaalde verradersloon van 30 zilverlingen, nadat hij het in den tempel had geworpen, door de overpriesters is gebruikt om den akker des pottenbakkers te kopen voor een ^[160] vreemdelingen-begraafplaats. We merken op, dat er hier tussen profetie en vervulling, wat de bijzonderheden betreft, enerzijds treffende overeenkomst is (beide spreken van dertig zilverlingen, en van den pottenbakker), maar anderzijds ook verschil valt te constateren: in de profetie vormen die dertig zilverlingen het aan den herder, en in hem aan den HEERE, uitbetaalde loon, in de vervulling zijn ze het aan Judas uitbetaalde verradersloon; in de profetie worden ze den pottenbakker in den tempel toegeworpen, in de vervulling worden ze door Judas in den tempel geworpen, en door de overpriesters betaald voor den akker des pottenbakkers. In de hoofdgedachte echter is er eenheid, daar profetie en vervulling beide spreken van de ondankbaarheid der leidslieden tegenover den Goddelijken Herder. Bij het licht hiervan verkrijgen de overeenkomstige bijzonderheden verhoogde betekenis, en moeten de verschillen op den achtergrond worden gesteld.

Overigens blijft van Mattheus' uitspraak dit de hoofdzaak, dat zij ons leert, hoe heel Israels verwerping van het Goddelijke heilswerk culmineert in de verwerping van den Christus en hoe daardoor dan ook Israels lot wordt beslist.

Het citaat bij Mattheus luidt, naar de waarschijnlijk juiste lezing: "en ik nam de dertig zilverlingen, den prijs van den op prijs gezette, welken zonen Israels op prijs gezet hebben, en gaf die tot den akker des pottenbakkers, zoals de Heere mij beval". Het is duidelijk, dat Mattheus vrij citeert; maar het enige zakelijke onderscheid is toch dit, dat er bij Zacharia staat: "en wierp die in het huis des HEEREN den pottenbakker toe", terwijl Mattheus zegt: "en gaf die tot den akker des pottenbakkers". Blijkbaar heeft de wijze der vervulling hier invloed geoefend op de wijze, waarop Mattheus het profetische woord weergeeft.

Elders (blz. 34) kwam reeds ter sprake, dat de aangehaalde uitspraak in Matth. 27:9 wordt toegeschreven aan Jeremia, en dat sommigen op dien grond Jeremia voor den auteur van onze hoofdstukken hebben gehouden. Anderen hebben op andere wijze getracht, voor Mattheus' gebruiken van Jeremia's naam een zakelijken grond te vinden. Zo zou volgens een nieuwere mening Mattheus den naam Jeremia hier gebruiken, omdat Zach. 11:4-17 zou zinspelen op koningen uit Jeremia's tijd (Josia en Jojakim). Intussen is laatstgenoemde bewering niet te bewijzen, en bovendien zou dit den evangelist nog geen recht geven, den inhoud van Zach. 11:13 aan Jeremia toe te schrijven. — Wij voor ons denken het liefst, dat in Matth. 27:9 "Jeremia" berust op de fout van een afschrijver, wellicht haar oorsprong vindend in het feit, dat over den pottenbakker ook in Jeremia's profetieën wordt gesproken. Men moet dan verder aannemen, dat de fout reeds zeer vroeg is gemaakt; want reeds de oudste ons ten dienste staande tekstgetuigen hebben "Jeremia". Ons vermoeden van tekstcorruptie berust in dit geval dan ook niet op de gegevens der getuigen, maar op onze mening, dat hier een fout is, die we, zo we de

¹ Men zal zeggen: naar de voorstelling van het visioen (of de allegorie) moet hij tijdens het weiden toch op het veld zijn geweest; en dus ligt het in de bedoeling der voorstelling, dat hij zich eerst na het ontvangen van het bevel van vs. 13 naar den tempel heeft begeven. Het is echter merkwaardig, dat er van zulk een verandering van plaats niet wordt gesproken; het staat ook niet apriori vast, dat in een visioen of allegorie in dit opzicht zo scherp wordt onderscheiden. Denkt men aan een visioen, dan kan men zich het bv. (evenals bij Jes. 6) zó voorstellen, dat de profeet bij het ontvangen van het visioen zich in den tempelvoorhof bevindt, en dat het bewustzijn daarvan ook in den visionairen toestand hem ten dele bijblijft: zwakker (of in het geheel niet), wanneer hij als schaapherder optreedt, maar weer sterker tegen het einde van het visioen, inzonderheid wanneer de HEERE tot hem spreekt.

onfeilbaarheid der Schrift niet zullen prijsgeven, niet aan den heiligen auteur zelf kunnen toeschrijven.
— Over andere verklaringen zie men Grosheide in zijn Kommentaar op Mattheus.

^[161] Vs. 14 brengt dan het slot. Nu de leidslieden des volks, niettegenstaande het gericht reeds was begonnen, hun minachting voor het Goddelijk herdersambt duidelijk hebben getoond, is het kwaad ten volle besloten. De profeet beëindigt zijn herdersambt nu geheel door het verbreken van zijn tweeden staf. Die staf heet Samenbinding en er wordt gezegd, dat het verbreken ervan symboliseert het verbreken van "de broederschap tussen Juda en Israel". Hier wordt dus de profetie uitsluitend op het volk des HEEREN betrokken, wat wij daarom reeds van vs. 11 af hebben laten gelden. Natuurlijk is hiermede niet ontkend, dat de door de verbreking der twee staven voorgestelde regel des gerichts (eerst van God verlaten, dan elkander verterend) ook voor de volken zal gelden. — Voorts wordt in de uitdrukking "Juda en Israel" het Godsvolk uit den tijd van het gericht voorgesteld als bestaande, evenals vanouds, uit de beide delen Juda en Israel, en zijn kracht ontleenend aan de broederlijke eenheid dier beide delen. Ten dage van het gericht zal dan die eenheid verbroken worden. We wezen reeds op den logischen samenhang: eerst (bij het verbreken van den eersten staf) trekt God Zich van de mensen terug; daarna keren de mensen zich tegen elkander. Hiermede gaat dan in vervulling het tweede deel van den vloek van vs. 9: "en die overblijven, laat die elkanders vlees opeten". — Thans zijn dus (en dat is de hoofdzaak) beide staven verbroken, en heeft de HEERE zijn herderschap neergelegd, en Israel prijsgegeven.

Over de vervulling zie boven, blz. 147 v.

15-17 De profeet ontvangt het bevel, zich andermaal als herder uit te rusten; nu echter als een dwazen herder ("dwaas" is hier, gelijk meermalen, synoniem van "goddeloos", "slecht", vgl. Ps. 14:1 vv.). De eerste maal had hij de uitrusting van een goeden herder; zijn herdersstaven heetten immers Goedgunstigheid en Samenbinding. Men kan het zich zó voorstellen, dat de profeet thans herdersstaven met tegenovergestelde namen moet nemen. Het bevel wordt echter niet nader omschreven, en evenmin wordt gezegd, hoe de profeet het uitvoert.

Verder gaat — vs. 16 — het Godswoord aanstonds voort met het aangeven van de betekenis der pas genoemde symbolische voorstelling (dat dit sterk tegen de realistische opvatting van ons hoofdstuk pleit, hebben we boven, blz. 144, reeds opgemerkt). Deze betekenis is, dat de HEERE in het land (d.i. Kanaän) een slechten herder (d.i. heerser) zal verwekken. Deze slechte herder wordt in aansluiting aan Ezech. 34:4 geschilderd als een, die niet omziet naar wat verloren dreigt te gaan (door afzwerven, vgl. vs. 9), die het verdoolde schaap niet zoekt, het verwonde dier niet heelt, en hetgeen dan voorlopig nog "overeind staat", dus nog ongeschonden is, toch aan den ondergang prijsgeeft door het niet te verzorgen; een ^[162] herder, die in plaats van de kudde zichzelf verzorgt door het vlees der vette dieren te eten; en daarbij de stukken eraf scheurt.¹

In vs. 17 wordt over den ² "nietswaardigen", slechten herder de vloek uitgeroepen. Een vloek, die, als profetische en Goddelijke vloek, ook zeker in vervulling gaat. Al is de slechte herder door den HEERE verwekt (vs. 16), toch valt hij onder het Goddelijk oordeel. Men kan vragen, of deze vloek niet in strijd is met wat in vs. 2 gezegd is: "en Ik zal niet redden uit hun hand". Het antwoord moet luiden, dat de vloek van ons vers niet de redding der kudde beoogt; deze kan wel reeds ten volle vernield zijn, eer het gericht den herder treft. — De vloek zegt dan, dat hij moge (en dus zal) getroffen worden in zijn arm en in zijn rechteroog (het *rechter*-oog wordt genoemd als het kostbaarste). Eerst

¹ Letterl.: "hun stukken scheurt hij af". Bij de vertaling "stukken" volgen wij de mening, dat we hier te doen hebben met een Aramees woord (vgl. Dan. 5:28), dat iets afgescheurds, een stuk aanduidt. — De gewone vertaling "hun hoeven vernielt hij" geeft o.i. geen goeden zin. De gedachte, dat hij dit zou doen om het laatste stukje vlees of vet te bemachtigen, is ongerijmd: dat is toch in de hoeven niet te vinden. En vooral niet beter is de mening, dat hij de schapen aldus in hun beweging belemmert, om het vet-woorden te bevorderen: de dieren zouden integraal gaan kwijnen.

² Men kan ook vertalen "mijn" (vgl. 13:7), wat dan zou aanduiden, dat hij door den HEERE is aangesteld. We geven echter de voorkeur aan de mening, dat de *jod* aan het slot de zgn. *jod compaginis* is.

wordt tegen beide het zwaard ingeroepen, natuurlijk om den arm af te houwen en het oog uit te steken. Wat vervolgens gezegd wordt (dat zijn arm moge verdorren en zijn rechteroog verduisteren) is bij letterlijke opvatting daarmede niet overeen te brengen; hieruit blijkt, dat wij hier niet te veel aan de letter moeten hangen; de bedoeling is, een schrikkelijke straf aan te duiden; dat deze op twee onderscheiden wijzen wordt getekend, is om haar ontzettend karakter scherp te doen uitkomen.

De vervulling. Wie vraagt naar de vervulling van vs. 15-17, komt allereerst te staan voor de kwestie, of vs. 15-7 bedoeld is als een tijdelijk vervolg van vs. 4-14. Ten dele is dit zeker wel het geval. De gedachte, dat als de goede Heerser het volk loslaat, de slechte heerser optreedt, is aan het O. T., ook aan de O. T.-ische profetie, niet vreemd. En in vs. 6 is het gericht hierin saamgevat, dat de HEERE de mensen overlevert, elk aan zijn herder en aan zijn koning, zodat dezen de aarde te gronde richten, zonder dat de HEERE de volken redt uit hun hand. Men kan zeggen, dat vs. 15—17 dit ten opzichte van Israel nader uitwerkt. Daar nu het in vs. 6 genoemde overgeven der volken aan hun koningen beschouwd kan worden als de keerzijde van het in vs. 7-14 voorgestelde neerleggen van het Goddelijk herdersambt, kan men ook zeggen, dat de slechte herder van vs. 15-17 den goeden Herder opvolgt.

Intussen, we hebben gezien, dat vs. 4-14 in den diepsten grond eschatologisch is, van de laatste dingen spreekt. En: als ^[163] God de wereld en Israel in absoluten zin prijsgeeft, volgt er geen andere heerser meer dan de Satan, aan wien de verdoemden zijn overgeleverd.

Nu zien we er geen bezwaar in, te zeggen, dat vs. 15-17 naar zijn diepsten zin hierin zijn vervulling vindt. Een andere vraag is echter, of vs. 15-17 rechtstreeks een dergelijke eschatologische betekenis heeft. Er zijn er wel, die dit menen, en, zo al niet aan den Satan, dan toch bv. aan den Antichrist denken. O.i. geeft de tekening echter veelmeer aanleiding, in eerste instantie te denken aan een gewoon-menselijken heerser over Israel. Dat onderstelt dan, dat Israel als volk nog bestaat, en dat dus vs. 4-14 nog niet, althans niet in absoluten zin, in vervulling is gegaan. Intussen: er zijn ook aanvankelijke vervullingen; en inzoverre blijft het waar, dat de slechte herder van vs. 15-17 optreedt nadat (en naarmate dat) de goede Herder de kudde heeft losgelaten.

Wat nu de historische vervulling van vs. 15-17 aangaat, kan men denken aan iederen slechten regent of heerser, die Israel na Zacharia's dagen heeft gehad. Men behoeft dus ook de Romeinse macht hier niet buiten te sluiten. Zelfs kan men (daar dit de laatste macht is geweest, waaraan Israel als volk was onderworpen) zeggen, dat de historische vervulling hierin culmineert; en het in vs. 16 getekende verslinden der kudde kan men vervuld vinden in de vernietiging van het volksbestaan bij Jeruzalems verwoesting. Intussen is het toch onjuist, de vervulling te beperken tot hetgeen op de verwerping van den Christus is *gevolgd*; immers spreekt onze profetie in vs. 16 van het "verwekken" van den slechten herder; en de Romeinse heerschappij over Israel had reeds vóór Christus' komst een aanvang genomen.

De heilstijd: Jeruzalem aangevallen en gered. 12:1-9.

¹ Godsspraak.

Het woord des HEEREN gaat over Israel, spreekt de HEERE, die den hemel uitspant, en de aarde grondt, en den geest des mensen in zijn binnenste formeert:

² Zie, Ik maak Jeruzalem tot een schaal der bedwelming voor al de volken in het rond, en ook tegen Juda zal het komen bij de belegering tegen Jeruzalem. ³ En te dien dage zal het geschieden, dat Ik Jeruzalem voor alle volken zal maken tot een steen om op te beuren; allen, die hem opbeuren, zullen zich deerlijk wonden. En al de natiën der aarde zullen zich tegen haar verzamelen. ⁴ Te dien dage, spreekt de HEERE, zal Ik alle paarden slaan met verbijstering en hun berijders met waanzin; ^[164] maar over het huis Juda zal Ik mijn ogen open houden, terwijl ik alle paarden der volken met blindheid sla.

⁵ En de geslachtshoofden van Juda zullen zeggen in hun hart: de sterkte der¹ inwoners van Jeruzalem ligt in den HEERE der heirscharen, hun God. ⁶ Te dien dage zal Ik de geslachtshoofden van Juda maken als een vuurpan tussen het hout, en als een brandende fakkel tussen de garven; en zij zullen, rechts en links, al de volken in het rond verteren.

En Jeruzalem zal blijvend bewoond worden op haar plaats te Jeruzalem. ⁷ Maar de HEERE zal de tenten van Juda het eerst verlossen, opdat het huis van David en de inwoners van Jeruzalem niet pralen tegen Juda. ⁸ Te dien dage zal de HEERE de inwoners van Jeruzalem als een schild beschutten, en [zelfs] de struikelende onder hen zal te dien dage zijn als David, en [die van] Davids huis als hemel wezens, als de Engel des HEEREN voor hen uit. ⁹ En het zal geschieden te dien dage: Ik zal erop uit zijn te verdelen al de volken, die tegen Jeruzalem komen aanrukken.

Het gedeelte 12:1-13:6 vormt een geheel. Het is een heilsprofetie; en beschrijft eerst (12:1-9), dat als de volken tegen Jeruzalem oprukken, de HEERE de stad en Juda beschermen en volk en koningshuis onverwinnelijk maken zal, en vervolgens (12:10-13:6), dat Hij door uitstorting des Geestes een innerlijke vernieuwing zal werken.

1 Het opschrift geeft bij herhaling (en dus met nadruk) te kennen, dat hetgeen volgt, van God komt; eerst door de algemene aanduiding "Godsspraak" (vgl. 9:1), daarna door de toevoeging, dat hier volgt het woord des HEEREN over "Israel" (waaronder blijkens het volgende Juda wordt verstaan); terwijl dan deze uitspraak zelve nog weer uitdrukkelijk als een woord des HEEREN wordt gekwalificeerd. Tenslotte wordt, om te meer tot eerbiedig luisteren te bewegen, eraan herinnerd, dat Hij is de grote Schepper (en Onderhouder) van hemel en aarde, en Degene, die in 's mensen binnenste den geest formeert en hem dus leven doet, vgl. Jes. 42:5. — Dit alles wordt zo uitvoerig gezegd, omdat in hetgeen volgt zulke grote dingen worden aangekondigd.

2-4 De HEERE zal Jeruzalem uitredden, als het door de volken wordt belegerd. Alle nadruk valt op de redding, daarom wordt hiervan het eerst gesproken. De HEERE zal Jeruzalem voor de volken tot een "schaal der bedwelming" maken, d.w.z. zij zullen in hun strijd tegen Jeruzalem ^[165] (tengevolge van het Goddelijke ingrijpen) uitgeput en krachteloos worden, als bij het drinken van een bedwelmenden drank, vgl. Jes. 51:17; Ób.:16. Er wordt gesproken van "de volken in het rond", dus die rondom Juda wonen (zie echter ook vs. 3). — Thans eerst wordt de aanleiding genoemd: deze volkeren zullen Jeruzalem belegeren, en afzonderlijk wordt vermeld, dat "het" (nl. het gevaar, de nood) zich dan ook tegen Juda (dus tegen het landschap) zal keren. (Er bestaat ook een uitlegging, volgens welke hetgeen over Juda zal komen, niet de vijandelijke benauwing, maar het Godsgericht zal zijn; men veronderstelt dan, dat het landschap Juda, hetzij gedwongen, hetzij vrijwillig, met de volken mede zou doen aan Jeruzalems belegering. Dit is echter in strijd met het volgende, waar de verlossing van het landschap evengoed als die van Jeruzalem wordt voorzegd, vs. 7).

Vs. 3a zegt in hoofdzaak hetzelfde als vs. 2. Thans is er sprake van "alle volken": de gedachte van vers 2 wordt dus nog uitgebreid. De HEERE zal Jeruzalem (nl. als de volken haar aanvallen) maken tot "een steen om op te beuren"; een steen dus, die opgebeurd moet worden, maar waaraan men zich ook deerlijk kan wonden, als de krachten tekort schieten, en dat zal (tengevolge van den Goddelijken bijstand, dien Jeruzalem ontvangt) hier het geval zijn! — Ter verklaring van het beeld van dien "steen om op te beuren" verhaalt Hieronymus, dat in zijn tijd de jongelieden in Palestina zich gaarne bezighielden met ronde stenen, die ze bij wijze van krachtproef trachtten op te beuren; aan deze gewoonte zou onze profeet zijn beeld hebben ontleend. O.i. is echter waarschijnlijker, dat de profeet niet aan een spel, maar aan een ernstigen arbeid heeft gedacht (bouwen of gereedmaken van den akker), waarbij een zware steen verplaatst moest worden.

Vs. 3b en 4 beschrijven weer dezelfde zaak, maar nu zonder beeld. Alle natiën (thans nog met de uitdrukkelijke toevoeging "der aarde") zullen zich tegen Jeruzalem (ten strijde) verzamelen. Maar dan grijpt de HEERE in: Hij slaat de paarden der vijanden met verbijstering, of, zoals het later heet,

¹ Wij lezen: *lejosjebê*.

met blindheid, en de berijders met waanzin, vgl. 14:13; daarentegen zal Hij over "het huis Juda" (d.i. het volk met inbegrip van Jeruzalem) zijn ogen open houden, nl. om op alle dreigend gevaar te letten en het af te wenden, vgl. Ps. 33:18.

5-9 De overwinning is het werk des HEEREN, maar komt niet zonder menselijke medewerking tot stand. Speciaal worden genoemd de "geslachtshoofden van Juda", dezen vertegenwoordigen heel het volk, met inbegrip van Jeruzalem. Bij hen wordt gevonden, wat voorwaarde is voor het succes van hun strijd: de erkenning, dat de kracht van Jeruzalems inwoners ligt (niet in paarden of wagenen, maar) in den HEERE der legerscharen, die immers hun God is, en daarom van ouds de God der slagorden Israels, 1 Sam. 17:45.

[166] Dit erkennende, worden zij — vs. 6a — door den HEERE zó gesterkt, dat zij onoverwinnelijk zijn. Zoals een pan met vuur of een fakkel, geplaatst tussen hout of korenschoven, *deze* in brand steekt en verteert, zó zullen de hoofden van Juda de vijanden verteren.

Aldus zal — vs. 6b — het verlorene Jeruzalem (dat de volken dachten te verwoesten) als een welbewoonde stad blijvend voortbestaan, op haar oude plaats, "te Jeruzalem", zoals de profeet er als jubelend nog aan toevoegt.

Vs. 7 brengt een tussengedachte. De "tenten van Juda" zullen het eerst worden verlost, d.w.z.: het platteland gaat vóór de stad, de "tenten" vóór de woningen, die door muren zijn beschermd. Doel hiervan is, dat de inwoners van Jeruzalem, met het daar gevestigde koningshuis aan het hoofd, tegen Juda (d.i. hier dus de bevolking van het platteland) niet zouden "pralen"; dus zich niet zouden verheffen op de meerdere veiligheid, die de stad biedt. De HEERE zelf wil alle eer van de verlossing hebben. — "Het huis van David" is natuurlijk het koningshuis, zoals dit (naar de Oudtestamentische voorstellingswijze, die heel onze profetie beheerst) in de hier getekende toekomst-periode zal bestaan. Hierbij valt te herinneren, dat in Zacharia's dagen Zerubbabel, de nakomeling van David, een leidende positie innam (zie de Inleiding op Haggai); en ook dat Zacharia heeft geprofeteerd van de Spruit, 3:8; 6:12; en van Sions Vredekonink, 9:9 v.

In verband met het feit, dat in vs. 7 (en ook in vs. 2) "Juda" als het landschap wordt onderscheiden van Jeruzalem, menen vele uitleggers, dat dit ook in de voorafgaande verzen het geval is. Zo meent men dan, dat in vs. 5 v. speciaal wordt gesproken over de hoofden van de buiten Jeruzalem wonende bevolking; en vindt hierin voorzeggd, als iets bijzonders, dat óók de bevolking van het landschap Jeruzalem te hulp zal komen. Dit zou dan een voorafgegane periode onderstellen, waarin tussen de hoofdstad en het landschap een gespannen verhouding bestond; deze zou zich ook in vs. 7 reeds weerspiegelen. — Tegen deze verklaring geldt het volgende. Al is in vs. 2 Juda van Jeruzalem onderscheiden, in vs. 4 kan "het huis Juda" moeilijk iets anders dan het gehele volk zijn, zowel wegens de uitdrukking zelve als *om* het verband. Dat het in vs. 5 v. niet anders is, daarvoor pleit, behalve vs. 4, ook dit, dat noch in vs. 5 noch in vs. 6 van enig ander feit dan van Jeruzalems bevrijding wordt gesproken; terwijl voorts elke aanduiding ontbreekt, dat de hoofden van Juda hulp komen bieden aan een zaak, die zij niet van den aanvang af als de hunne hadden beschouwd. Eerst in vs. 7 wordt een onderscheid gemaakt tussen de "tenten van Juda" en Jeruzalems bevolking. En dan gaat in vs. 8 de beschrijving van Jeruzalems redding weer door. Vs. 7 is een tussengedachte, ingeschoven om nog meer te doen uitkomen, dat alle eer voor de bevrijding alleen aan den HEERE toekomt.

[167] Vs. 8 zet de beschrijving van Jeruzalems bevrijding voort. De HEERE zelf zal haar inwoners tegen den aanval der vijanden beschutten als een schild, vgl. Ps. 84:12. Dit betekent niet, dat zij werkeloos zijn. Hij sterkt hen tot den strijd. De "struikelende" wordt "als David", d.w.z. de zwakke wordt een krachtig held. Wat is dan niet te verwachten van den sterke! Als zodanig noemt de profeet "het huis van David" (vgl. vs. 7), waarbij niet zozeer aan het geslacht als wel aan de leden daarvan is te denken, want de volgende vergelijkingen passen slechts voor personen. Het door ons met "hemelwezens" vertaalde woord betekent meestal "God" (of "goden") en wordt door velen ook hier aldus vertaald. Het woord wordt echter ook in ruimeren zin gebruikt tot aanduiding van wezens uit een andere wereld, zo in 1 Sam. 28:13 van een dodengeest; hier moet de bedoeling zijn: hemelwezens. — De profeet versterkt dit dan nog door de toevoeging: "en als de Engel des HEEREN

voor hen uit". Het laatste ziet op het feit, dat de Engel d. H. in de woestijn aan de spits van Israël ging. De Engel d. H. (vgl. 1:8) wordt meermalen met den HEERE zelf gelijkgesteld, maar toch is de uitdrukking zwakker dan wanneer er stond "als de HEERE"; immers is de Engel d. H. de Oudtestamentische verschijningsvorm van den Middelaar, zodat Hij toch in zekeren zin een tussenplaats tussen God en mens inneemt. — De vergelijkingen zien, blijkens het voorafgaande en het volgende, allereerst op de kracht; de leden van Juda's koningshuis zullen, omdat de hand des HEEREN met hen is, onverwinnelijk zijn als de "krachtige helden" rondom Gods troon, Ps. 103:20, en als de Engel d. H. die eenmaal aan Israël de overwinning gaf over al zijn vijanden, Ex. 23:23; Joz. 5:13 vv. — Overigens vergeten we niet, dat de toekomsttekening door het opnemen van dezen trek duidelijk de aardse perken te buiten gaat; bij het licht van het N. Testament zien wij daarin een aanwijzing, dat ze slechts in Christus haar vervulling vindt, en dan vindt op een wijze, die de bewoordingen der profetie te boven gaat, daar Hij niet slechts "als de Engel d. H.", maar de Engel d. H. zelf is. Hij bezit de kracht, die den sterkgewapende overwint, Matth. 12:29; en Hij gordt ook de zijnen aan met de kracht des H. Geestes, Hand. 1:8. Anderzijds valt echter op te merken, dat de Christus hier toch schuil gaat in "het huis van David"; de Messiaanse inhoud der profetie is hier dus omsluitend; des te sterker, omdat in vs. 10 het huis van David wordt onderscheiden van den Doorboorde, en zelfs beschreven wordt als zich, met het volk, aanvankelijk tegen hem stellende.

Vs. 9 noemt weer de keerzijde: den ondergang der aanvallers. Deze wordt thans weer als rechtstreeks werk des HEEREN beschreven: Hij zal "erop uit zijn", al zijn kracht erop zetten (en dan is de uitkomst niet onzeker!), al de volken, die Jeruzalem aanvallen, te verdelgen.

[168] Over de vervulling van 12:1-9 zie, behalve het bij vs. 8 opgemerkte, nog achter 10:3a.

De heilstijd: het rouwbeklag over den Doorboorde. 12:10-14.

¹⁰ En Ik zal over het huis van David en over de inwoners van Jeruzalem uitstorten den Geest der genade en der genadesmeking, en zij zullen zien naar Mij. Dengene, dien ze doorboord hebben, over hem zullen ze rouw bedrijven, zoals men rouw bedrijft over een enigen zoon, en bitter om hem wenen, zoals men bitter weent om een eerstgeborene. ¹¹ Te dien dage zal de rouwklage groot zijn te Jeruzalem, gelijk de rouwklage van Hadad-Rimmon in de vlakte van Megiddo. ¹² En het land zal rouw bedrijven bij geslachten, elk geslacht afzonderlijk; het geslacht van Davids huis afzonderlijk, en hun vrouwen afzonderlijk; het geslacht van Nathans huis afzonderlijk, en hun vrouwen afzonderlijk; ¹³ het geslacht van Levi's huis afzonderlijk, en hun vrouwen afzonderlijk; het geslacht van Simeï afzonderlijk, en hun vrouwen afzonderlijk; ¹⁴ alle overige geslachten, elk geslacht afzonderlijk, en hun vrouwen afzonderlijk.

Na de beschrijving van de overwinning over de vijanden brengt het gedeelte 12:10—13:6 thans de belofte van meer innerlijke zegeningen.

10 Allereerst wordt toegezegd de uitstorting van den Geest (vgl. Joël 2:28) over het Davidisch koningshuis en de inwoners van Jeruzalem (vgl. vs. 7 v.). Het volk buiten Jeruzalem wordt niet genoemd, maar is daardoor toch niet buitengesloten. Wel is in vs. 7 tussen Juda en Jeruzalem onderscheiden, maar over het geheel zijn beide in vs. 1-9 als eenheid behandeld (zie achter vs. 7); en zo mag men aannemen, dat in ons vers Jeruzalem als hoofdstad heel het volk vertegenwoordigt, vgl. vs. 12 ("het land"). Heeft Joël den aan het volk geschonken Geest beschreven als Geest der profetie, hier wordt, met schier Nieuwtestamentische klaarheid, gesproken van de door den Geest gewerkte innerlijke vernieuwing, als Hij genoemd wordt "de Geest der genade en der genadesmeking". Het eerste ziet op de Goddelijke genade, waarvan deze Geest getuigenis geeft en die Hij bij ervaring doet kennen. Tegelijk hiermede werkt Hij het smeken om genade. Tussen beide bestaat een wisselwerking: door van de genade te getuigen, wekt Hij de begeerte daarnaar en het smeken daarom op; en de verhoring van die smeking doet weer de genade ervaren. — De beschrijving van de vrucht der Geesteswerking wordt ook in de volgende woorden voortgezet. Wij nemen

afzonderlijk: "en zij ^[169] zullen zien naar Mij"¹, wat aanduidt, dat ze den HEERE zullen zoeken, vgl. Jes. 17:7 v. — Hierop volgt dan het woord aangaande "dengene, dien ze doorboord hebben". Blijkens Joh. 19:37 is hiermede Christus aangeduid. Dit sluit op zichzelf nog de mogelijkheid niet uit, dat de profeet in eerste instantie dacht aan een bloot-menselijke persoonlijkheid; ook wel, zoals velen menen, aan een tijdgenoot. Wij achten dit laatste echter onwaarschijnlijk (zie beneden), en menen dus, dat de profeet rechtstreeks het oog heeft op een persoon der toekomst. Uit het grote en algemene rouwbedrijf blijkt verder, dat het een persoon is van betekenis voor heel het volk. Ook zijn dood draagt een bijzonder karakter. Toch staat er niet rechtstreeks, dat zijn eigen volk hem gedood heeft; immers in de uitdrukking "dien ze doorboord hebben" kunnen met "ze" ook wel anderen zijn bedoeld. Maar het feit, dat het rouwbedrijf wordt beschreven als vrucht van de uitstorting des Geestes, bewijst toch, dat er bij "het huis van David en de inwoners van Jeruzalem" een innerlijke verandering tegenover dezen "doorboorde" heeft plaatsgehad; m. a. w. dat het volk, dat hem later beweent, hem eerst had miskend. Bij het licht der vervulling zien wij, dat de gestalte van den Christus, den door zijn volk Verworpenen, hier duidelijk is getekend: de letterlijke overeenkomst tussen profetie en vervulling, die in Joh. 19:37 ten opzichte van het woord "doorboord" wordt geconstateerd, is slechts een uiterlijk symptoom van de dieperliggende overeenkomst. Natuurlijk is deze overeenkomst de vrucht van de werking van den Geest der profetie. Aan den anderen kant behoudt de profetie ook hier haar karakter van Oudtestamentisch-omsluierde openbaring. Zeer duidelijk komt dit uit in de voorstelling van het rouwbedrijf, zowel in het algemeen, als ook bijzonder hierin, dat, dank zij de werking des Geestes, heel het volk, met het huis van David, eraan deelneemt. In de vermelding van Davids huis schijnt bovendien de voorstelling opgesloten te liggen, dat ook dit zich eerst tegen den Doorboorde had gekeerd. Daar wij nu voorts hebben aangenomen, dat èn de voorzegging aangaande Davids huis van vs. 8, én het woord van den Doorboorde wordt vervuld in Christus, kan men de vraag stellen, of dit niet in strijd komt met het feit, dat de profeet blijkbaar Davids huis en den Doorboorde onderscheidt, ja zelfs te kennen geeft, dat er tussen beide aanvankelijk een tegenstelling bestond. Intussen sluiten de woorden van den profeet de mogelijkheid niet uit, dat ook de Doorboorde een zoon van ^[170] David is; dan zou dus hier sprake zijn van het huis van David zonder dien Ene, terwijl in vs. 8 in "het huis van David" die Ene begrepen is, en er de diepste werkelijkheid van uitmaakt. Aan den anderen kant is echter toe te stemmen, dat in ons vers alle aanduiding dienaangaande ontbreekt. De profeet heeft de toekomst niet met de klaarheid der vervulling gezien. — In verband daarmee achten wij het verder óók waarschijnlijk, dat hij in het spreken van den "Doorboorde" (al nemen wij dan niet aan, dat hij in eerste instantie aan een tijdgenoot denkt) zich toch heeft aangesloten bij een voorstelling, die hem eigen was. Te meer, omdat hetgeen hier eigenlijk voorzegt wordt, niet is het doorboren, maar het *rouwbeklag over* den Doorboorde; het schijnt dus, dat de profeet verwijst naar een min of meer bekende figuur; wij denken hierbij het liefst aan de in Jesaja 53 gegeven tekening van den Man van smarten. — De voorzegging is nu, dat ze (dat is "het huis van David en de inwoners van Jeruzalem", zie boven) over dezen Doorboorde rouw zullen bedrijven en bitter zullen wenen als over een enig- of over een eerst-geborene: twee voorbeelden van den diepsten rouw.

Wat den persoon van den Doorboorde betreft, verwijzen sommigen nog naar het "zwaard! ontwaak tegen mijn herder!" waarmee 13:7-9 aanvangt; dit zou dan op een vroegere plaats in het boek moeten staan, nl. tussen of achter h. 11; en onze tekst zou hierop teruggrijpen. Wij achten deze verplaatsing echter niet gemotiveerd, zie bij 13:7—9.

Anderen denken aan een *tijdgenoot van den profeet*. Hierbij nemen sommigen aan, dat deze door zijn eigen volk; anderen, dat hij door de vijanden was gedood. In het eerste geval denkt men aan een

¹ Wij volgen hierin Van Hoonacker. De gewone verbinding "naar Mij, dien ze doorboord hebben" is vooreerst grammatisch niet zonder bezwaar. Bovendien spreekt het vervolg over den Doorboorde in den derden persoon. Tenslotte heeft de gedachte van een doorboring van den HEERE zelf (wat dan natuurlijk in Christus vervuld zou zijn) in het Oude Testament geen analogie. Sommigen (o. a. Calvijn) willen "doorboren" daarom figuurlijk opvatten; anderen lezen: "op hem". Beide is echter willekeurig; bovendien blijft het grammatische bezwaar bestaan.

gerechtelijken moord, waaraan het huis van David en de bevolking van Jeruzalem schuld hadden. In het laatste geval vestigt men bij voorkeur de aandacht op Simon den Makkabeeër; onze profetie zou kort na diens dood ontstaan zijn; de auteur zou (blijkens 12:1-9) hebben voorzien, dat onmiddellijk daarop Jeruzalem zou worden belegerd, maar zou voorts hebben voorspeld, dat tijdens het beleg de grote omkeer zou komen; vs. 10 voegt daaraan dan toe, dat de verlossing het rouwbeklag over den groten dode (waar eerder geen gelegenheid voor was) op indrukwekkende wijze zal plaatsvinden. Al zijn nu dergelijke opvattingen o.i. niet geheel onverenigbaar met Joh. 19:37 (zie boven), toch achten wij ze niet waarschijnlijk. Tegen een voorstelling als de laatstvermelde pleit, dat het rouwbeklag wordt beschreven als de vrucht van de uitstorting van "den Geest der genade en der genadesmeking". Inzoverre zou de opvatting, die aan een gerechtelijken moord denkt, aannemelijker zijn. Maar hiertegen pleit weer, dat een dergelijke voorstelling in het voorafgaande generlei aansluiting vindt, wat men, zo er over een historisch gegeven werd gehandeld, toch zou mogen verwachten.

11 De profeet beschrijft deze rouwklage nu nader door haar te vergelijken met: "de rouwklage van Hadad-Rimmon in de vlakte van Megiddo". Wij kunnen hieruit ^[171] afleiden, dat dit een bekende grote rouwklage is geweest. Aangaande nadere bijzonderheden bestaan slechts gissingen.

Hadad en Rimmon zijn op zichzelf gods-namen. Beide komen in het O. T. voor, de naam Hadad in eigennamen, 2 Sam. 8:3; 1 Kon. 11:14, enz.; en Rimmon in 2 Kon. 5:18. Met beide namen werd dezelfde god aangeduid, nl. de door de Arameeërs ("Syriërs") en ook door de Babyloniërs vereerde god van het onweder. — Sommige nieuwere uitleggers menen, dat hier sprake is van een rouwklage over den god Hadad of Rimmon. Iets dergelijks dus als we weten van den god Tammoez, over wiens sterven (mythologische voorstelling van het jaarlijkse versterven der natuur) men rouw bedreef, vgl. Ezech. 8:14. De toevoeging "in de vlakte van Megiddo" zou erop wijzen, dat dit speciaal de plaats was, waar deze cultus ter ere van Hadad placht plaats te grijpen. — Deze verklaring heeft twee bezwaren. Vooreerst is een dergelijk rouwbetoon wel bekend ten opzichte van Tammoez, maar niet van Hadad (Rimmon). En ten tweede is weinig waarschijnlijk, dat de profeet den rouw, dien hij voorspelt en dien hij nog wel beschrijft als vrucht van de werking van Gods Geest, zou vergelijken met zulk een Heidensen eredienst.

Een andere, van ouds gangbare, verklaring brengt de uitdrukking in verband met den dood van Josia. Hierbij neemt men (op gezag van Hieronymus) aan, dat Hadad-Rimmon een plaats was in de vlakte van Jizreël. Hier zou Josia zijn gesneuveld (de Schrift noemt Megiddo als plaats, waar Josia omkwam, 2 Kon. 23:29; maar dat zou dan een meer globale aanduiding zijn). Nu verhaalt de Schrift in 2 Kron. 35:25, dat Jeremia een klaaglied op Josia maakte, en dat alle zangers en zangeressen in hun klaagliederen van Josia gewaagden "tot op dezen dag", en ze tot een gebruik in Israel maakten. Op grond hiervan neemt men aan, dat de rouwklage over Josia ook na de ballingschap nog jaarlijks werd herhaald, en daarop zou de profeet hier zinspelen. Dat hij dit "de rouwklage van Hadad-Rimmon" noemt, zou aldus zijn te verklaren, dat Hadad-Rimmon, als plaats van Josia's dood, in de klaagliederen werd vermeld. — Ook deze verklaring heeft nogal dubieuze elementen; maar wij erkennen, geen betere te weten.

12-14 Deze verzen werken de beschrijving van het rouw-bedrijf verder uit. Het "land" (dus het gehele volk, zie bij vs. 10) zal rouw bedrijven, en wel naar zijn natuurlijke geledingen en onderscheidingen. Vooreerst: mannen en vrouwen afzonderlijk. En verder: naar de indeling van het volk in "geslachten". Dit woord wordt hier, gelijk meermalen, gebruikt in tweeërlei zin. Enerzijds tot aanduiding van de hoofdgeslachten, de onderafdelingen der stammen. En anderzijds voor de ondergeslachten, gewoonlijk familiën genoemd. Van de hoofd-geslachten worden vermeld de twee voornaamste: "het geslacht van Davids huis" (vs. 12), en "het geslacht van Levi's huis", dus het koninklijke en het priesterlijke geslacht; men denke erbij: "en zo voort". Verder wordt van elk weer een ondergeslacht genoemd: bij Davids huis wordt afzonderlijk vermeld "het geslacht van Nathans huis"; bedoeld moet zijn Nathan, de zoon van ^[172] David, 2 Sam. 5:14; 1 Kron. 3:5. Men vulle weer aan: enz. — En van Levi's geslacht wordt afzonderlijk vermeld "het geslacht van Simeï" (nl. Simeï, kleinzoon van Levi, Num. 3:17-21; 1 Kron. 6:26). Weer zijn de andere erbij te denken. — Dus: *heel het volk* naar zijn geslachten en ondergeslachten, mannen en vrouwen.

Voor de vervulling van het in vs. 10-14 beschrevene is (behalve hetgeen bij vs. 10 reeds aangaande den Doorboorde werd opgemerkt) allereerst te verwijzen naar de uitstorting des Geestes op den Pinksterdag. Dat de toen uitgestorte Geest is de Geest der genade en der genadesmeking, die de

harten tot den Doorboorde heenneigt, is allereerst openbaar geworden in hen, die op den Pinksterdag door Petrus' prediking "verslagen in het hart" werden, en den doop ontvingen in den naam van Jezus Christus tot vergeving der zonden, Hand. 2:37-41. — Hierin blijkt óók, dat de profetie geen letterlijke copie der vervulling is. De voorstelling van een grote rouwklage is een Oudtestamentisch-omsluierde aanduiding van de verslagenheid der harten over de verwerping van den Christus; de diepere eenheid ligt in de heenneiging der harten tot Hem, die eerst was versmaad. En de voorzegging, dat *heel* het volk aan het rouw-bedrijf deelneemt, wordt niet aan het Israel naar het vlees, maar slechts aan het nieuwe, uit Joden en Heidenen vergaderde Israel vervuld: allen, die hiertoe behoren, worden door den "Geest der genade en der genadesmeking" ertoe gebracht, hun zonde te betreuren aan den voet van het kruis; om dan te ervaren, wat in 13:1 vv. wordt beloofd.

De heilstijd: zonde, afgoden en profeten "weggedaan. 13:1-6.

¹ Te dien dage zal er een fontein geopend zijn voor het huis van David en voor de inwoners van Jeruzalem, tegen zonde en onreinheid. ² En het zal geschieden te dien dage, spreekt de HEERE der heirscharen: Ik zal de namen der afgodsbeelden uitroeien uit het land, zodat ze niet meer gedacht zullen worden. En ook de profeten en den onreinen geest zal Ik uit het land wegdoen. ³ En het zal geschieden: wanneer iemand nog profeteert, dan zullen zijn vader en zijn moeder, die hem voortgebracht hebben, tot hem zeggen: "Gij zult niet blijven leven, want gij hebt leugen gesproken in den naam des HEEREN"; en zijn vader en zijn moeder, die hem voortgebracht hebben, zullen hem doorboren om zijn profeteren. ⁴ En het zal geschieden te dien dage, dat de profeten zich schamen, elk voor zijn gezicht, bij zijn profeteren; en zij zullen geen haren mantel meer aandoen om te liegen; ⁵ en zo iemand zal zeggen: ik ^[173] ben geen profeet, ik ben een akkerman, want ik bezit ¹ een ² akker ³ van mijn jeugd af. ⁶ En wanneer men tot hem zegt: wat zijn dat dan voor wonden tussen uw handen? dan zegt hij: zo ben ik geslagen in het huis van mijn vrienden.

De beschrijving der zegeningen van den heilstijd wordt voortgezet.

Merkwaardig is, dat hier als concrete zonden speciaal de afgoderij en de (valse) profetie worden genoemd, vgl. ook 10:2. Men heeft dit wel aangevoerd als grond tegen Zacharia's auteurschap, en dan inzonderheid als argument voor de stelling, dat deze hoofdstukken dateren uit den tijd vóór de ballingschap. Intussen behoeft uit onzen tekst (en uit 10:2) nog niet te volgen, dat afgoderij en valse profetie in de dagen van den auteur juist de *meest op den voorgrond tredende* zonden waren; hij kan ze ook noemen als voorbeelden van de *schrikkelijkste* zonden, en daarbij ook mede geleid zijn door de overweging van de rol, die deze zonden vóór de ballingschap hadden gespeeld, vgl. bij 10:1 vv. Overigens zal ook in Zacharia's tijd dit tweërlei kwaad niet onbekend zijn geweest. Althans in Nehemia's dagen horen we van valse profeten, Neh. 6:7, 12. Toen was er ook een vér-gaande vermenging van de Joden met de Heidense volken (Ezra 9:2 vv.; Neh. 13:23), en zal er dus ook wel afgoderij zijn geweest. En ook al mag men aannemen, dat in Zacharia's tijd de toestand gunstiger is geweest, afgodsbeelden als de in 10:2 genoemde teraphim, of andere, zullen toch in het land wel aanwezig zijn geweest, zo niet bij de teruggekeerden, dan toch bij de half-Heidense bevolking, die dezen in Kanaän aantreffen.

1 Hier wordt aanstonds genoemd wat in deze verzen de grote hoofdzaak is: in den komenden heilstijd zal de *zonde* worden weggedaan. Er bestaat een nauw verband met het voorafgaande. Slechts door de in 12:10 vv. voorzegde uitstorting des Geestes en de daarop gevolgde innerlijke verandering kan het huis van David en de bevolking van Jeruzalem delen in het thans beschreven heil. — Overigens komt de voorzegging van het wegdoen der zonde in beschrijvingen van den heilstijd meermalen voor, Zach. 3:9b; Mi. 7:19, ook wel onder het beeld van het afwassen, Jes. 4:4; Ezech. 36:26 (vgl. Ps. 51:9; en ook het ontzondigingswater bij de wijding der Levieten, Num. 8:7). In onzen tekst wordt hierbij nog gebruikt het beeld van een (te Jeruzalem ontspringende) bron, voor

¹ Wij lezen 'adām ā kinjānî.

² Wij lezen 'adām ā kinjānî.

³ Wij lezen 'adām ā kinjānî.

"het huis van David en de inwoners van Jeruzalem" (vgl. 12:7, 12 vv.); de laatsten vertegenwoordigen hier weer (evenals in 12:12 vv.) het volk (vgl. vs. 2 "het land"). Volk en koningshuis zullen dus door de uit die bron vlietende wateren gewassen worden van zonde en onreinheid. Blijkens het volgende valt hierbij de nadruk op het wegdoen van de zonde zelve; ofschoon het wegnemen der schuld hier stellig in begrepen is. Het is duidelijk, dat dit woord zijn vervulling vindt in ^[174] Christus, wiens bloed de zijnen reinigt van alle zonde, 1 Joh. 1:7; waarbij dan weer te bedenken is, dat de volledige vervulling eerst komt op den jongsten dag, wanneer uit de gemeente Gods alle zonde tenvolle weggedaan zal worden.

2 Genoemd worden twee concrete zonden, of liever de vertegenwoordigers daarvan: de afgodsbeelden en de profeten (vgl. boven). Beiden zullen, in den hier beschreven heilstijd, door den HEERE uit het land worden weggedaan. Van de afgodsbeelden (en de door hen voorgestelde afgoden) zal Hij zelfs de namen, en daarmee de gedachtenis, uitroeien, vgl. Hos. 2:16. — In één adem met de afgodsbeelden worden de "profeten" genoemd. Dit, en het feit, dat ze straks in verband gebracht worden met den "onreinen geest", is voldoende bewijs, dat met deze "profeten" niet worden bedoeld de echte Godsgezanten, aan wie wij bij het woord "profeet" plegen te denken. Het spraakgebruik van het O. T. is in dezen anders dan het onze. Wel worden in het O. T. óók de echte Godsgezanten profeten genoemd, Deut. 18:18; Zach. 1:1; enz. Meestal echter heeft het woord "profeet" in het O. T. een uitsluitend uitwendige betekenis, en duidt het enkel aan, dat iemand behoorde tot een bepaalde klasse van mensen, die gewoon waren, op te treden met de pretentie, Goddelijke boodschappen te vertolken, vgl. Am. 7:14. Hoewel er nu ook onder deze beroeps-of gilde-profeten wel echte Godsgezanten zijn geweest, 1 Kon. 20:35 vv. (vgl. Am. 2:11), namen verreweg de meesten dezer mannen den naam Gods ten onrechte op de lippen (vgl. 1 Kon. 22), zodat ze, wanneer men het woord "profeet" in een hogeren zin neemt, niet anders dan *valse* profeten waren. Wanneer de echte Godsgezanten als Jesaja, Jeremia, enz., van "profeten" spreken, bedoelen ze ook doorgaans deze gilde-profeten; en uit hetgeen ze van deze mannen zeggen, moeten we wel afleiden, dat in die dagen de Geest des HEEREN uit deze kringen geheel geweken was, Jer. 5:30; 6:13; enz. In overeenstemming daarmee zegt nu onze tekst, dat in den heilstijd de profeten zullen worden weggedaan. Dat hij hierbij in het geheel geen rekening houdt met het feit, dat toch ook de ware Godsgezanten profeten werden genoemd, is zeker merkwaardig. Misschien zou hij voor dezen (dus ook voor zichzelf) een anderen naam hebben gebruikt¹. In ieder geval, thans is zijn geest vervuld van de anderen, van de klasse der beroeps-profeten, en dan zoals deze klasse zich in haar slechtste periode openbaarde; hiervan verkondigt hij het einde. — Dat hij deze profeten in één adem met de afgoden noemt, is geen bewijs, dat hij denkt aan profeten, die spreken in den naam van een afgod, Deut. 18:20; in vs. 3 wordt althans verondersteld, dat de hier bedoelde ^[175] profeet is opgetreden in den naam des HEEREN; toch behoeft men daarom de afgods-profeten niet uit te sluiten. — De vermelding van den "onreinen geest" (of: "geest der onreinheid") slaat allereerst terug op vs. 1. Niet alleen de zonde en onreinheid wordt weggedaan, maar ook de "geest der onreinheid", waarin die onreinheid haar middelpunt en oorzaak vindt, vgl. Hos. 4:12. Toch wijst het feit, dat die geest hier zo onmiddellijk na de profeten wordt genoemd, er wel op, dat hij inzonderheid gedacht wordt als bron van hun zgn. profetieën. Deze zijn trouwens, met de afgoderij, de voornaamste vormen van de in vs. 1 genoemde zonde en onreinheid. — Wat is nu de "onreine geest"? Op zichzelf ware het denkbaar, dat met deze uitdrukking enkel een over den mens komende macht werd aangeduid (evenals bv. met "geest der ijverzucht", Num. 5:14; zie ook bij Hos. 4:12). Maar toch zal in onzen tekst de bedoeling wel verder gaan. Deze "onreine geest", die de hier bedoelde valse profeten inspireert, vormt de tegenstelling met den Geest des HEEREN, die op de ware profeten rust, Jes. 61:1; vgl. Joël 2:28 vv.; en ook met den "Geest der genade en der genadesmeking" van 12:10; en is dus te denken als de boze geest, van wien het N. T. duidelijker spreekt onder de namen "duivel" en "Satan".

¹ Dat Zacharia zelf in 1:1 een profeet wordt genoemd, is nog geen stellig bewijs, dat hij zichzelf zo heeft genoemd: dit kon hier ook door een verzamelaar-zijn neergeschreven.

3-6 De gedachte, dat de valse profeten zullen worden weggedaan, wordt nu nader uitgewerkt. Het zal onmogelijk zijn, nog als profeet op te treden: wie het deed, zou door zijn eigen vader en moeder gedood worden, omdat zij doorzien, dat zijn spreken in den naam des HEEREN niet anders is dan leugenspreken (vgl. Deut. 18:20, waar geboden wordt, dat de valse profeet moet worden gedood).

Het gevolg is — vs. 4 — dat het voor-profeet-spelen een einde neemt. Midden onder het profeteren begint zo'n profeet zich te schamen¹ voor zijn "visioenen", waarop hij vroeger pochte. De ruwe haren mantel, dien ze bij het profeteren droegen (vgl. de kleding van Elia en Johannes den Doper, 2 Kon. 1:8; Matth. 3:4) en dien ze dus aandeden om te liegen, blijft voortaan ongebruikt.

Natuurlijk wordt — vs. 5 — ook de profeten-naam afgelegd. De vroegere profeet geeft zich nu voor een akkerman uit.

Het is echter — vs. 6 — niet zo gemakkelijk, het vroegere beroep te verbergen. Den profeten-mantel kan de man afleggen, van den naam kan hij afstand doen, maar daar zijn nog "wonden", d.i. littekens van wonden, die hem dreigen te verraden. Men denke hierbij aan de zelf-verwondingen, die de Baäls-profeten in hun ekstatische opwinding zichzelf toebrachten, 1 Kon. 18:28. We zullen moeten aannemen, dat deze Heidense gewoonte ook door de valse Jahwe-profeten wel werd nagevolgd. — De uitdrukking "tussen uw handen" is onduidelijk; de beste ^[176] verklaring is o.i. die, waarbij "tussen" wordt opgevat in den zin van "aan", en bij "handen" mede aan de armen wordt gedacht; dan komt de uitspraak overeen met de oude getuigenissen, volgens welke het in het Klein-Aziatische en Syrische Heidendom voorkwam, dat men zich wonden aan de armen toebracht. — Deze littekens getuigen nog van het oude beroep en logenstraffen de bewering van vs. 5 "ik ben een akkerman". Licht dat iemand erop wijst. Maar dan zal de vroegere profeet — zozeer schaamt hij zich voor zijn oud beroep — liever voorgeven, dat het littekens zijn van wonden, die hij heeft opgedaan "in het huis van zijn vrienden"; men denke aan een uitgelaten feest, dat op een vechtpartij is uitgelopen. De man is bereid alles te zeggen, om maar niet als profeet bekend te staan: zó radicaal zal aan heel dit profetendom een einde worden gemaakt.

De dood van den herder en het lot van het volk. 13:7-9.

⁷ Zwaard, ontwaak tegen mijn herder, en tegen den man, die mijn metgezel is, spreekt de HEERE der heirscharen, sla den herder, dat de schapen verstrooid worden, en Ik zal mijn hand leggen aan de kleinen. ⁸ En in het ganse land zal het geschieden, spreekt de HEERE, dat twee derden daarin uitgeroeid worden en sterven, en dat een derde daarin overblijft. ⁹ En dat derde zal Ik in het vuur brengen, en Ik zal hen smelten, zoals men zilver smelt, hen louteren gelijk men goud loutert. Dat zal mijn naam aanroepen, en Ik zal het verhoren; en ik zal zeggen²: dat is mijn volk! en het zal zeggen: de HEERE is mijn God!

De hoofdinhoud dezer profetie is als volgt. De door den HEERE over het volk gestelde herder zal gedood worden, de schapen (het volk) worden verstrooid; twee derde van het in Kanaän wonende volk wordt uitgeroeid; een derde blijft over; dit wordt door rampen gelouterd, wendt zich tot den HEERE en wordt door Hem als zijn volk erkend. — Volgens de uitspraak van den Heiland in Matth. 26:31; Marc. 14:27 is het in vs. 7 gezegde aangaande den dood van den herder en de verstrooiing der schapen vervuld in Hem en de discipelen.

Er bestaat over het karakter en de betekenis onzer profetie nogal verschil van mening. Velen oordelen, dat ze op een andere plaats behoort te staan; en wel bij hoofdst. 11:6. Volgens sommigen hoort ze dan achter vs. 17, en is ze dus de voortzetting van de straf aankondiging over den dwazen herder; volgens de meesten echter achter vs. 14, zodat ze het slot zou ^[177] vormen van de allegorie of het visioen van den goeden herder. Van deze opvattingen is de eerste (de vereenzelviging met

¹ Nl. uit vrees voor de schande en het gevaar; want van een innerlijke verandering der profeten bedoelt de auteur blijkbaar niet te spreken, vgl. vs. 6.

² Wij lezen met de Sept. *weamarti*.

den dwazen herder) o.i. geheel onaannemelijk, 1° om het "mijn metgezel" van vs. 7, en 2° omdat volgens Matth. 26:31 het in vs. 7 aangaande den herder gezegde vervuld is in Christus. — De andere mening, die onze profetie in verband brengt met den goeden herder van h. 11, komt *zakelijk* veel dichter bij de waarheid. Immers, daar met name 11:13 in Christus is vervuld, en van het begin onzer profetie (vs. 7) hetzelfde geldt, is hier zakelijke saamhorigheid, evenals deze ook bestaat tussen ons hoofdstuk en 12:10. Een andere vraag is echter, of onze profetie ook *naar de voorstelling* behoort bij h. 11, en dus van het daar verhaalde visioen (of allegorie) een voortzetting is, zodat het dan ook eigenlijk achter 11:14 zou behoren te staan. Deze mening kunnen wij niet aanvaarden. Afgezien nog van het bezwaarlijke der verplaatsing, stuit ze reeds hierop af, dat in h. 11 de goede herder den HEERE zelf voorstelt, terwijl in onze profetie de herder uitdrukkelijk van den HEERE wordt onderscheiden.

O.i. moeten onze verzen dus meer zelfstandig¹ worden verklaard. Ook met hetgeen voorafgaat en volgt, staan ze o.i. niet in rechtstreeks verband.

Aangaande de uitlegging rijzen er ook aldus een aantal moeilijke vragen. Gelijk reeds werd opgemerkt, is het in vs. 7 gezegde blijkens Matth. 26:31 vervuld in Christus en de discipelen. Aan de andere zijde toont echter het boven gegeven inhoudsoverzicht, dat onze profetie spreekt in de nationale vormen der oude bedeling. Inzonderheid wat vs. 8 zegt van het (na den dood des herders en de verstrooiing der schapen) in "het land" (d.i. Kanaän) overblijvend "derde deel" des volks, spreekt hier zeer duidelijk. Daarom moet, ook indien men aanneemt, dat de voorzegging van den dood van den herder rechtstreeks en uitsluitend op Christus ziet, toch in het oog gehouden worden, dat heel de voorstelling onzer profetie, vooral de beschrijving van wat op dien dood volgt, zich beweegt in Oudtestamentisch-nationale vormen, en dus door Christus' dood en de gevolgen daarvan niet in alles letterlijk (schoon wel wezenlijk) is vervuld.

Men kan nog verder gaan. Het feit, dat onze profetie haar vervulling in Christus vindt, sluit de mogelijkheid niet buiten, dat met den herder in eerste instantie iemand anders is bedoeld, die dan type van Christus zou zijn. Het boven aangegeven Oudtestamentisch-nationaal karakter der tekening maakt zelfs, dat deze mogelijkheid ernstige overweging verdient. Hier komt nog bij, dat wanneer de profeet rechtstreeks den Messias bedoeld zou hebben, hij die bedoeling toch niet zeer duidelijk zou [178] hebben bekend gemaakt: wat er staat, bevat geen enkele klare aanduiding, dat deze "herder" de Messias is; en er gaat ook geen voorbereidende inleiding vooraf, die deze gedachte aan de hand zou kunnen doen.

Wij achten het daarom niet onwaarschijnlijk, dat hier in eerste instantie wordt gesproken van een bange (maar voor de overblijvenden tevens louterenden) tijd, die in de periode vóór Christus' geboorte over het Joodse volk zal komen, en die zal worden ingeleid door den ondergang van een door God over het volk gestelden, en in zijn gunst delenden leidsman of regent, hetzij men dezen dan moet zoeken in de dagen van Zacharia (Zerubbabel? de profeet zelf?), hetzij bv. in de periode der Makkabeeën. Deze zou hierin dan type van Christus zijn.

7 "Mijn herder" is de regent of leidsman, door den HEERE over Israel gesteld (zie boven); dat de HEERE hem "mijn metgezel" noemt, behoeft nog niet rechtstreeks de Godheid van dezen herder aan te duiden. Het zou ook van een bloot-menselijken leidsman of regent kunnen worden gezegd, en dan aanduiden, dat deze staat aan de zijde Gods, in het leiden van het volk Diens mede-arbeider is (1 Cor. 3:9), natuurlijk in ondergeschiktheid aan den Opper-herder. Dit geldt trouwens ook van Christus, die het werk des Vaders volbrengt. Anderzijds kan alleen Hij de metgezel des HEEREN heten in den diepsten en volsten zin van het woord, omdat Hij zelf God is. — De uitdrukking "zwaard, ontwaak!" is een rhetorische oproep, te kennen gevend, dat dit *zal* geschieden, en wel naar des HEEREN raad en bestel;² wat niet uitsluit, dat de uitvoerder van dien raad daardoor schuldig wordt,

¹ Over de vraag aangaande een nader verband met 12:10 zie aldaar.

² Het is dan ook geen *zakelijke* wijziging, wanneer Jezus in Matth. 26:31 het begin der profetie weergeeft met:

vgl. Jes. 10:5 vv. Het "ontwaken" van het zwaard duidt aan, dat het in actie komt, nl. om den herder te "slaan", d.i. te doden. Inzover het woord op Christus ziet, kan het zwaard niet letterlijk genomen worden, maar is het te verstaan als symbolische aanduiding van de verdervende macht. — Als eerste gevolg (tevens doel) van het omkomen van den herder wordt genoemd het verstrooid-worden der schapen (vgl. 1 Kon. 22:17; 1 Makk. 9:18): onze profetie is allereerst gerichts aankondiging, al wordt deze door heilsaankondiging gevolgd. — De laatste woorden van ons vers worden verschillend verstaan. Volgens de St. V. ("maar ik zal mijn hand tot de kleinen wenden") e.a. hebben we hier heilsbelofte, en is hier sprake van het overblijfsel, dat behouden blijft, vgl. vs. 8b en vs. 9. Onder "de kleinen" kan men dan het best verstaan de jonge (en dus nog tere en zwakke) schapen; deze stellen het geringste deel der bevolking voor, en deze geringen worden hier genoemd als degenen, die het Goddelijke medelijden opwekken en aan wie Hij zijn genade verheerlijkt. — Intussen wordt de Hebreeuwse ^[179] uitdrukking ¹ doorgaans of altijd ² gebruikt in den ongunstigen zin van "de hand uitstrekken tegen", Ps. 81:15; Ezech. 38:12; Am. 1:8. Daarom wordt de uitdrukking ook hier door de meeste nieuwere uitleggers in dezen zin opgevat; en hier is inderdaad veel voor te zeggen. Vat men "de kleinen" dan op in boven aangegeven zin, dan is de betekenis, dat bij de algemene volksramp de zwakken en geringen het meest te lijden hebben. (Een andere opvatting is, dat er hier niet van een onderscheid onder de schapen wordt gesproken, maar dat "de kleinen" geheel het volk zijn, dus de "geringen" in onderscheiding van den herder).

8, 9 In "het gehele land" (d.i. Kanaän) komen twee derden (symbolische aanduiding van het grootste deel) van het volk om, hetzij rechtstreeks door *de* slaande hand des HEEREN, hetzij doordat het vijandige "zwaard", dat eerst den herder doodde, nu woedt tegen het onbeschermd volk; in beide gevallen geschiedt het (blijkens vs. 7) naaf den raad en het bestel des HEEREN. — Intussen, een derde (dus het kleinste) deel blijft over: de ondergang is niet volkomen, er is voor het volk des HEEREN nog een toekomst.

Vs. 9 zegt nu eerst, dat dit overblijfsel nog veel druk en nood heeft te wachten. Maar: dit alles werkt de HEERE, en dat tot hun behoud. Zoals het louteringsvuur van den goudsmid het goud en het zilver bevrijdt van de onedele bestanddelen (vgl. Jes. 1:25; Mal. 3:3), zó zal de nood, fel als een vuurgloed, dit overblijfsel ten goede komen door het te reinigen van de zonde. M. a. w. het zal in den nood tot den HEERE roepen. Dan hoort Hij, en erkent hen als zijn volk, en het verlore volk kent en erkent Hem als zijn God, vgl. Hos. 2:22b.

Aangaande de vervulling zij, in aansluiting aan het boven (blz. 173) gezegde, het volgende opgemerkt.

Denkt men bij den herder van vs. 7 in eerste instantie aan een bloot-menselijken leidsman, dan is ook het overige ten dele vervuld in de beproevingen, die het Joodse volk in de laatste eeuwen vóór Christus' komst hebben getroffen, en in de genade Gods, die in die bange tijden, en als vrucht daarvan, een getrouw overblijfsel bewaarde. — Wat nu voorts Jezus' boven aangehaalde uitspraak in Matth. 26:31 (Marc. 14:27) aangaat, deze noemt niet enkel het slaan van den herder (als vervuld wordend in Christus' gewelddadigen dood), maar óók — en hierop valt zelfs de nadruk — het verstrooid worden der schapen; hiervan zegt Jezus, dat het vervuld wordt doordat ze allen aan Hem "geërgerd" worden, waarbij het dan voor de ^[180] hand ligt, speciaal te denken aan hun vlucht bij zijn gevangenneming.

Nu schijnt er tussen de door den Heiland genoemde feiten en het door den profeet beschrevene nogal onderscheid te bestaan. Het verstrooid worden der schapen ziet bij Zacharia op het gehele volk, terwijl Jezus spreekt van den kring zijner jongeren. Bovendien draagt bij Zacharia die

"Ik zal den herder slaan".

¹ De weergaaf in onze vertaling is opzettelijk neutraal gehouden, om in de vertaling geen van beide verklaringen buiten te sluiten.

² Het enige voorbeeld, waarop men zich voor de andere mening beroept, is Jes. 1:25, maar ook hier ligt de opvatting in ongunstigen zin het meest voor de hand.

verstrooiing, en ook reeds het geslagen-worden van den herder, althans naar onze opvatting (vooral ook bij de door ons meest waarschijnlijk geachte verklaring van het "mijn hand aan de kleinen leggen") het karakter van een over het volk gebracht *gericht*; de vraag kan opkomen, of deze gedachte wel past bij de door Christus genoemde feiten.

Als antwoord op deze bedenkingen zij allereerst herinnerd aan onze boven (blz. 174) gemaakte opmerking, dat onze profetie zich beweegt in de vormen der oude bedeling; een zeker verschil tussen profetie en vervulling is dus niet te ontkennen. Daar is echter aanstonds naast te stellen, dat dit onderscheid in vorm de wezenlijke eenheid van profetie en vervulling niet opheft.

Met name is het gerichts-karakter der profetie zeer wel verenigbaar met Jezus' uitspraak aangaande haar vervuld-worden in zijn kruisdood en in het "geërgerd"-worden der discipelen. Al behoort Christus' kruisdood tot zijn Middelaarswerk, en vormt hij daarvan zelfs het middelpunt, in een zekeren zin wordt Israel daardoor van zijn Messias beroofd, wat een gericht is over zijn zonde. En die beroving heeft ook tengevolge den ondergang van het volk, en in dien zin de verstrooiing der schapen. Wanneer nu Jezus het woord van die verstrooiing laat slaan op de discipelen, is dit wel een zeer speciale verklaring en toepassing der profetie, maar daarom niet misplaatst. Het gericht, dat Israel van zijn Messias berooft, en dus herderloos maakt, kan aan hen, die toch óók Israelieten zijn, en niet vrij zijn van de zonde huns volks, niet geheel voorbijgaan. Zelfs gevoelen zij het het eerst, omdat juist zij Hem als Herder hadden erkend. Zo zijn zij van af zijn gevangenneming als hulpeloze schapen zonder herder; dat hierin, met name in hun "ge-ergerd-worden", hun eigen zonde werkte, wordt hiermede niet ontkend.

Voor de anderen echter, al weten ze het zelf niet, geldt dat woord van het verstrooid-worden ook, en in anderen zin: Jezus' kruisdood brengt met zich den ondergang des volks. Daarentegen worden zij, die het eerst het verstrooid-worden hebben ervaren, sinds de opstanding (vgl. Matth. 26:32) weer door Christus vergaderd. Aan hen (en aan allen, die uit het Jodendom of uit het Heidendom zich bij hen voegen) wordt de in vs. 86 en 9 vervatte belofte van het overblijfsel vervuld; wel niet letterlijk, in zover ze spreekt van een in Kanaän levend volk; ^[181] maar in een hogeren zin, daar de genoemde kring het ware Israel vormt, dat, ook door beproevingen en verdrukkingen gelouterd, den HEERE heeft tot zijn God.

Jeruzalem veroverd en gered; het koningschap des HEEREN. H. 14.

¹ Zie, er komt een dag voor den HEERE, dat de op u behaalde buit in uw midden zal worden verdeeld.

² Want Ik zal alle volken tegen Jeruzalem ten strijde verzamelen, en de stad zal ingenomen, de huizen geplunderd en de vrouwen onteerd worden. En de helft der stad zal in ballingschap gaan; maar het overschot der bevolking zal niet uit de stad uitgeroeid worden. ³ En de HEERE zal uittrekken en strijden tegen die volken, als op zijn strijddag, den dag des krijgs. ⁴ En zijn voeten zullen te dien dage staan op den Olijfberg, die tegenover Jeruzalem ligt aan de Oostzijde; en de Olijfberg zal middendoor splijten, Oostwaarts en Westwaarts, tot een zeer groot dal; zodat de ene helft van den berg wijkt naar het Noorden en de andere helft naar het Zuiden. ⁵ En gij zult vluchten naar het dal mijner bergen (want het dal der bergen zal reiken tot Asal); en gij zult vluchten zoals gij zijt gevluht voor de aardbeving in de dagen van Uzzia, den koning van Juda; en dan komt de HEERE mijn God, [en] alle heiligen met U.

⁶ En te dien dage zal het geschieden, dat er geen hitte¹ [meer] is, noch koude² noch vorst³. ⁷ En het zal één dag zijn (hij is aan den HEERE bekend), niet [meer] dag en nacht; en het zal geschieden, dat het ten tijde des avonds licht zal zijn. ⁸ En het zal geschieden te dien dage, dat er levende wateren uit Jeruzalem vlieten, de helft naar de Oostelijke, en de helft naar de Westelijke zee; zo des zomers als

¹ Wij lezen *jihjoe*.

² Wij lezen met Van Hoonacker *wîroesjalajim taroem*.

³ Wij lezen met Van Hoonacker *wîroesjalajim taroem*.

des winters zullen ze¹ er zijn. ⁹ En de HEERE zal Koning worden over het ganse land; te dien dage zal het zijn: de HEERE alleen, en zijn naam alleen. ¹⁰ Het ganse land zal aan het Jordaandal gelijk worden, van Geba tot Rimmon in het Zuiderland. En Jeruzalem ² zal ³ hoog verheven op haar plaats liggen van de Benjaminspoort af tot de plaats der voormalige poort, de Hoekpoort, en van den toren Hananeël tot de koninklijke ^[182] perskuipen. ¹¹ En zij zullen in haar wonen, en er zal geen ban meer zijn, en Jeruzalem zal in veiligheid bewoond worden.

¹² En dit zal de plaag zijn, waarmede de HEERE al de volken, die tegen Jeruzalem te velde zijn getrokken, zal treffen: Hij zal van elk hunner het vlees doen wegteren, terwijl hij [nog] op zijn voeten staat, en elks ogen zullen wegteren in hun kassen, en ieders tong zal wegteren in zijn ⁴ mond.

¹³ En het zal geschieden te dien dage, dat er een grote door den HEERE gezonden verbijstering onder hen zal heersen; zodat de een de hand van den ander zal grijpen, en de hand van den een zich zal verheffen tegen de hand van den ander. ¹⁴ Ook zal Juda in Jeruzalem strijden; en het bezit van al de omwonende volkeren zal ingezameld worden: goud en zilver en klederen in grote menigte.

¹⁵ En evenals deze plaag zal zijn de plaag der paarden, der muil dieren, der kemelen en der ezels en van al het vee, dat in die legerplaatsen zijn zal.

¹⁶ En het zal geschieden, dat al de overgeblevenen uit al de volkeren, die tegen Jeruzalem zijn opgetrokken, van jaar tot jaar zullen opgaan om den Koning, den HEERE der heirscharen te aanbidden, en om het Loofhuttenfeest te vieren. ¹⁷ En het zal geschieden: al wie uit de geslachten der aarde niet opgaat naar Jeruzalem om den Koning, den HEERE der heirscharen te aanbidden, die zal geen regen ontvangen. ¹⁸ En indien het geslacht van Egypte niet opgaat en niet komt, dan zal hen⁵ treffen ⁶ de plaag, waarmede de HEERE de volken zal treffen, die niet zullen opgaan om het Loofhuttenfeest te vieren. ¹⁹ Dit zal de straf van Egypte en de straf van de volken zijn, die niet opgaan om het Loofhuttenfeest te vieren.

²⁰ Te dien dage zal op de schellen der paarden staan: den HEERE heilig. En de potten in het huis des HEEREN zullen zijn als de schalen vóór het altaar; ²¹ ja, alle potten in Jeruzalem en Juda zullen den HEERE der heirscharen heilig zijn, en alle offeraars zullen komen en daarvan nemen en erin koken. En er zal geen Kanaäniet meer zijn in het huis van den HEERE der heirscharen te dien dage.

^[183] Dit hoofdstuk tekent de toekomst van Juda en Jeruzalem (en daarmee van het Godsrijk) weer op eigen wijze. Door het gewagen van den dag des HEEREN (vs. 1) en anderszins draagt het duidelijk het karakter van een *eschatologische* (d.i. over de laatste dingen handelende) profetie. — Ons hoofdstuk herinnert aan h. 12, doordat het spreekt van een strijd der volken tegen Jeruzalem, die uitloopt op de zege van het volk Gods; waarbij sterker dan in h. 12 uitkomt, dat het gaat over den groten eind-strijd, waarvan ook in Joël 3 en Ezech. 38 en 39 (Gog en Magog) wordt gesproken. Een trek, die aan onze profetie speciaal eigen is, is deze, dat de tegen Jeruzalem optrekkende volken aanvankelijk succes hebben: Jeruzalem wordt door hen ingenomen en geplunderd, vs. 1 v. In dit opzicht herinnert onze profetie aan 13:7-9, waar ook een geweldige volksramp beschreven wordt.

Ook bij deze profetie is in het oog te houden, dat de toekomst van het Godsrijk hier wordt beschreven in vormen, die ontleend zijn aan de schaduwachtige bedeling des Ouden Verbonds; men zie aan het slot de opmerkingen aangaande de vervulling.

1, 2 Met het "er komt een dag voor den HEERE" wordt ' het volgende gekenschetst als een beschrijving van den in de profetie meermalen voorkomenden "dag des HEEREN" (vgl. Joël 2:15), d.i.

¹ Wij lezen *chom*.

² Wij lezen *wegaroeth weqippa'ōn*.

³ Wij lezen *wegaroeth weqippa'ōn*.

⁴ Wij lezen *bephîhoe*.

⁵ Wij lezen *wa'alêhem*, zonder *lō'*.

⁶ Wij lezen *wa'alêhem*, zonder *lō'*.

de dag, waarop de HEERE Zich op bijzondere wijze zal openbaren, tot verdelging zijner vijanden en tot verlossing van zijn volk. Hier wordt die dag aldus beschreven, dat de volken tegen Jeruzalem optrekken ten strijde, en dan door den HEERE worden verdelgd. De verzen 1 en 2 verhalen nu, dat die strijd aanvankelijk succes heeft; zij beschrijven dus niet zozeer de machtsopenbaring des HEEREN zelve, als wel de voorbereiding daarvan. Vs. 1 noemt van die voorbereidende episode aanstonds het voor Jeruzalem droeve resultaat: de op "u" (d.i. Jeruzalem) behaalde buit zal in haar midden worden verdeeld; een bewijs, dat de stad door vijanden is ingenomen en geplunderd.

Dat dit inderdaad de bedoeling is, wordt dan in vs. 2 uitdrukkelijk gezegd. De HEERE zal alle volken tegen Jeruzalem ten strijde verzamelen; dat de HEERE dit doet, wijst er reeds op, dat Hij hiermede zijn bedoeling heeft, zoals in vs. 3 vv. zal blijken. Aanvankelijk echter hebben de vijanden succes: de stad wordt veroverd, de huizen geplunderd, de vrouwen onteerd, de helft der inwoners in ballingschap weggevoerd; er wordt echter aan toegevoegd, dat de andere helft in de stad en ook levend zal blijven; dit is reeds een aanduiding, dat onze profetie toch bovenal heilsaankondiging is. — Blijkens het boven gezegde hebben we deze profetie niet te beschouwen als de concrete voorzegging van een historische verovering van Jeruzalem (op de verovering in 70 n. C. bv. is het slot van vs. 2 ^[184] niet van toepassing); maar als een beschrijving van de laatste dingen op Oudtestamentische wijze, waarin dus onder den vorm van een strijd der volken tegen Jeruzalem wordt beschreven de laatste en felste openbaring van de vijandschap der wereld tegen de kerk des Heeren, vgl. Openb. 20:8 v. Dit neemt niet weg, dat de aanvallen, die al de eeuwen door op de kerk des Heeren worden gedaan, reeds aanvankelijke vervullingen onzer profetie zijn.

3-5 Thans komt (wat door het slot van vs. 2 reeds was voorbereid) de aankondiging van den omkeer, dus van Jeruzalems redding. De HEERE zelf trekt (Van den hemel) uit, om tegen Jeruzalems vijanden te strijden (vgl. Joël 3:9 vv.), "als op zijn strijddag, den dag des krijgs", d.i. evenals Hij vroeger voor zijn volk gestreden heeft bij verschillende gelegenheden, vgl. Ex. 15:3 vv.; Joz. 10:14, 42; 23:3; Richt. 4:15; 1 Sam. 7:10; 2 Kron. 20:15; Jes. 9:3; 10:26.

Hij zal — vs. 4 — verschijnen op den Olijfberg; en doordat Hij dezen aanraakt met zijn voeten, doet Hij den berg doormidden splijten (vgl. Richt. 5:5; Micha 1:4, 8) in de richting Oost.—West, zodat tussen de naar het Noorden en naar het Zuiden uiteenwijkende delen een groot dal ontstaat.

Vs. 5 zegt¹, dat de bevolking van Jeruzalem (nl. de volgens vs. 2 nog overige helft) zal vluchten naar het volgens vs. 4 nieuw ontstane dal ("mijn bergen" of "de bergen" zijn de twee helften, waarin de Olijfberg is gespleten); de HEERE heeft dus, door dit dal te doen ontstaan, aan Jeruzalems bevolking een weg ontsloten om te ontkomen, als Hij nadert ten gerichte tegen de vijanden. — "Asal" is misschien een (overigens niet bekende) plaats dicht bij Jeruzalem, ten Oosten van den Olijfberg. De toevoeging, dat het nieuwgevormde dal tot zover zal reiken, betekent dan, dat het dal zich ver genoeg uitstrekt opdat men er een veilige toevlucht kan vinden. — Het zal een soortgelijke vlucht zijn als in de dagen van Uzzia, toen er immers ook een grote aardbeving was, Am. 1:1. — En dan, als de overgebleven Jeruzalemmers in veiligheid zijn, "komt" de HEERE; dit "komen" is de voltooiing van wat reeds in vs. 3 en 4 werd aangekondigd, en wil zeggen, dat Hij nu Zich keert tegen de vijanden, die Jeruzalem veroverd hebben. In de toevoeging "mijn God" spreekt de profeet zijn blijdschap over die te verwachten komst des HEEREN uit. De "heiligen" zijn de engelen; dat zij den HEERE bij zijn komst ten gerichte vergezellen, wordt ook elders gezegd, Deut. 33:2; Joël 3:11; Dan. 7:9 v.; Matth. 25:31. — In het "met U" gaat de profeet van den derden persoon over tot den tweeden persoon, dus tot het aanspreken van God: een uiting van de bewogenheid van zijn gemoed.

[185]

6-11 Voordat de profeet de bestraffing van Jeruzalems vijanden beschrijft (vs. 12 vv.), geeft hij thans eerst een beschrijving van de verandering, die zal plaatsgrijpen in heel de natuur, en in Jeruzalem en Juda in het bijzonder. Eerst wordt (althans naar de door ons aangenomen lezing) gezegd, dat er geen

¹ Althans volgens den overgeleverden tekst, waarvan intussen de juistheid door velen wordt betwijfeld.

hitte, en ook geen koude of vorst meer zal zijn: de kwelling, die beide thans aan den mens bereiden (Gen. 31:40), neemt dan een einde. Evenzo — vs. 7 — de wisseling van dag en nacht: in plaats daarvan treedt één enkele, nimmer eindigende dag, vgl. Openb. 21:25; 22:5. Ook in den avond, wanneer anders de nacht invalt, blijft het licht onverzwakt heersen. De tussenvoeging "hij is aan den HEERE bekend" is uitdrukking van het heimwee, dat verlangend naar dien heilsdag uitziет, maar berust in Gods bestel.

Jeruzalem — vs. 8 — ondergaat een bijzondere verandering: het wordt een plaats, vanwaar "levende" (uit een bron ontspringende) wateren zullen vloeien. In 13:1 werd zulk een te Jeruzalem ontspringende bron in verband gebracht met het afwassen der zonde; hier dient deze trek meer om de natuurwielde van het nieuwe Jeruzalem te tekenen, vgl. Joël 3:18; Ezech. 47:1-2. In onderscheiding van deze plaatsen, waar slechts sprake is van een Oostwaarts (naar de Dode Zee) vloeienden stroom, spreekt onze profetie van twee stromen, waarvan de een naar de Oostelijke (Dode) Zee, de andere naar de Westelijke (Middellandse) Zee vloeit. Men heeft er bij te denken, dat ze aan heel de streek, waardoor ze vloeien, den zegen der vruchtbaarheid brengen. En: ze stromen het gehele jaar gelijkelijk, geen zomerdroogte brengt daarin stagnatie.

Het middelpunt van alle heil is — vs. 9 — het koningschap des HEEREN, zich uitstrekkend over het gehele land (nl. Juda, vgl. vs. 10). De HEERE alleen zal als God worden erkend, zijn naam alleen worden genoemd; de namen der afgoden zijn weggedaan.

Vs. 10 beschrijft, hoe het land Juda daar zal liggen als aan den voet van het verhoogde Jeruzalem. Daartoe zal heel Juda naar beneden zinken totdat het gelijk ligt met het diep gelegen Jordaandal (als grenzen van het land worden genoemd: in het Noorden Geba, in Benjamin, drie uren ten Noorden van Jeruzalem, en in het Zuiden "Rimmon in het Zuiderland", gelegen aan de grens van Edom, vier uren ten Noorden van Berseba, vgl. Joz. 15:32; Neh. 11:29). Hoog boven heel dit lage land zal Jeruzalem zich verheffen. De plastiek der tekening wordt verhoogd door het noemen van de grenzen der stad; van sommige der genoemde punten is de ligging niet meer met zekerheid aan te geven.

In dit verhoogde Jeruzalem zal men — vs. 11 — "wonen" (dus niet meer eruit weggevoerd worden). Geen "ban" (d.i. ^[186] een door God verordende verdelging, vgl. Jes. 43:28; Jer. 25:9; Mal. 4:6) zal haar meer treffen. Zo zal men er wonen in volle veiligheid, ook door geen vijand opgeschrikt.

12-15 Thans wordt beschreven de reeds in vs. 3-5 aangekondigde bestraffing der vijanden, die tegen Jeruzalem zijn opgetrokken (en het veroverd hebben, vs. 2). De HEERE zal een vreselijke plaag onder hen zenden, waardoor hun vlees, hun ogen en hun tong wegteren.

Daarnaast — vs. 13 — zal Hij een "verbijstering", een soort van zinneloosheid (vgl. 12:4) over hen doen komen, waardoor ze elkander bestrijden en verdelgen, vgl. Richt. 7:22; 1 Sam. 14:20; 2 Kron. 20:23. De een grijpt de hand van den ander, nl. om hem vast te houden, en dan te treffen; of ze staan met opgeheven hand tegenover elkander.

Bij dit alles zal — vs. 14 — ook Juda, dus het volk Gods (met inbegrip der Jeruzalemmers), door den HEERE gesterkt, den strijd weer opnemen, en binnen de muren van het veroverde Jeruzalem den overmoedigen vijand aanvallen. En de Judeeërs zullen overwinnen, zodat hun ten buit wordt "het bezit van al de omwonende volken", die immers ten strijde tegen Jeruzalem waren opgetrokken, en wier legerkampen nu door de Judeeërs worden veroverd met al wat zich erin bevindt, vgl. 2 Kon. 7:7, 8, 15.

Vs. 15 grijpt terug op vs. 12, en zegt, dat het vee, dat zich in de legerkampen der vijanden bevindt, door een soortgelijke plaag zal worden getroffen als zichzelf.

16-19 Er is echter ook een keerzijde. De volken, die tegen Jeruzalem zijn opgetrokken, worden niet tot den laatsten man verdelgd; er zijn overgeblevenen, en dezen zullen (behoudens de in vs. 17 v. genoemde uitzonderingen) zich bekeren tot den dienst van Israels God. Zij zullen elk jaar, ter gelegenheid van het Loofhuttenfeest, opgaan naar Jeruzalem om den HEERE te aanbidden. Het

Loofhuttenfeest wordt hier speciaal genoemd, omdat het is het feest der grote vreugde, waarin Israels jaarfeesten hun hoogtepunt bereiken, en ook speciaal de dank voor den oogst culmineert.

Zijn er — vs. 17 — die niet optrekken, dan zullen dezen geen regen ontvangen: geen heil of voorspoed zonder de verering van den waren God; geen regen voor den akker, zo niet de dank voor de opbrengst Hem wordt gebracht. (Wellicht is men van ouds ook gewoon geweest, op het Loofhuttenfeest te bidden om regen, die immers kort daarna, in October, met den vroegen regen begon; vgl. ook Joh. 7:2, 37).

Ook Egypte — vs. 18 — dat zijn vruchtbaarheid niet aan den regen dankt, maar aan den Nijl, zal toch, zo het niet optrekt, door dezelfde plaag getroffen worden als de andere volken, niet juist door het wegblijven van den regen, maar door hetgeen hiervan bij de andere volken het gevolg is: misoogst en gebrek; ^[187] wat dan bij de Egyptenaren op enigszins andere wijze tot stand komt.

Vs. 19 herhaalt nog eens de hoofdgedachte: geen regen zonder het viere van het Loofhuttenfeest; m. a. w. geen zegen zonder het eren van den waren God.

20, 21 Heel Jeruzalem en al wat in haar is, zal dan "heilig" zijn, d.i. aan God gewijd, bestemd voor zijn dienst. Het "den HEERE heilig", het speciale opschrift van de hogepriesterlijke muts, Ex. 28:36, zal dan zelfs op de schellen der paarden staan: niets is meer profaan, ook niet het anders aan den oorlog gewijde paard (vgl. 9:10), alle ding is aan God gewijd in den allerhoogsten zin. Zo is het overal. De potten in den tempelvoorhof, waarin het voor den offermaaltijd bestemde vlees werd gekookt, werden tot dusver beschouwd als veel minder heilig dan de zich bij het altaar bevindende offerschalen, waarin het bloed der offerdieren werd opgevangen en waaruit het tegen het altaar gesprengd of uitgegoten werd. Maar dan zal dezelfde hoge graad van heiligheid, die thans aan deze schalen wordt toegekend, ook aan die potten toekomen.

Ja — vs. 21 — niet alleen de tempelpotten, maar *alle* potten in Jeruzalem, en zelfs in heel Juda, zullen den HEERE gewijd zijn; zodat men ze kan gebruiken voor het koken van het offervlees (wat ook wel nodig zal zijn, daar immers alle volken te Jeruzalem aanbidden zullen, vs. 16). — In de slotwoorden is met "Kanaäniet" waarschijnlijk de Kanaänietische koopman bedoeld¹. We kennen uit lateren tijd het gebruik, dat er in den tempelvoorhof kooplieden waren, om offerdieren te verkopen, Matth. 21:12. De profeet zou dan zinspelen op een soortgelijk gebruik. Misschien was het ook wel gewoonte, heilige potten, enz. te verkopen. Dit zal dan niet meer nodig zijn; immers zijn alle potten nu heilig. Onze voorzegging herinnert aan Jezus' tempelreiniging. Intussen staat hierbij meer het religieus-ethische, en in onze profetie het ceremoniële op den voorgrond: de aanwezigheid van den Kanaänietischen koopman in den voorhof doet aan de (ceremoniële) heiligheid van den tempel te kort; en dit zal dan een einde nemen.

Om zich aangaande de vervulling onzer profetie een juiste gedachte te vormen, moet men in het oog houden enerzijds haar eschatologisch, anderzijds haar Oudtestamentisch-schaduwachtig karakter (zie boven vs. 1). Het laatste brengt met zich, dat men geen letterlijke vervulling moet verwachten; het eerste, dat bij het spreken van de vervulling meer dan gewone nadruk is te leggen op de voleinding, al blijft het mogelijk, bij sommige onderdelen ook aan een aanvankelijke vervulling te denken, te ^[188] meer omdat de "laatste dagen" in zekeren zin reeds met Christus' eerste komst beginnen.

In overeenstemming met het bovenstaande zien wij in den strijd der volken tegen Jeruzalem en hun aanvankelijke overwinning (vs. 1 en 2) een voorstelling van de laatste uitbarstingen van den haat der wereld tegen de kerk, en van de daaruit voortvloeiende verdrukking; en in des HEEREN optreden tegen de volken (vs. 3-5; vs. 12-15) een voorstelling van de Goddelijke machtsopenbaring, waardoor zijn kerk wordt verlost en haar belagers gericht. — De beschrijving van de veranderingen in de

¹ Reeds voor de ballingschap was de Kanaänietische koopman onder Israel een bekende figuur, daar velen van de overgebleven Kanaänieten, na het verlies van hun landbezit, zich op den handel hadden toegelegd.

natuur en van Jeruzalems verhoging boven het Judese land (vs. 6-11) zal op heerlijker wijze dan de woorden kunnen doen vermoeden worden vervuld, als de nieuwe aarde komt en het hemelse Jeruzalem van God uit den hemel nederdaalt, Openb. 21:2; dat hierbij het koningschap des HEEREN de bron van alle heil zal zijn, is ook in de profetie reeds uitdrukkelijk uitgesproken (vs. 9). — Wanneer voorts in vs. 16-19 van de overgeblevenen uit de volken wordt gezegd, dat zij naar Jeruzalem zullen opgaan tot het Loofhuttenfeest, dan is dit een schaduwachtige voorzegging van de toebrenging der Heidenen in de dagen des nieuwen Verbonds; terwijl de toevoeging, dat wie niet mede optrekt, geen regen ontvangt, hier aanvankelijk en eens ten volle vervuld wordt in de levensderving, die het deel is van wie zich niet tot God bekeert. — Tenslotte spreekt de voorzegging, dat al wat in Jeruzalem en Juda wordt gevonden, heilig zijn zal, weer van het nieuwe Jeruzalem, waar niets inkomt, dat ontreinigt en gruwelijkheid doet, Openb. 21:27.

MALEACHI

INLEIDING

1. Persoon en tijd van optreden.

1. Volgens het opschrift (1:1) bevat dit boek "de Godsspraak, het woord des HEEREN aan Israel door den dienst van Maleachi". Wij hebben het laatste woord hierbij als eigennaam opgevat. De juistheid hiervan wordt door sommigen bestreden, 1° omdat deze naam overigens in het Oude Testament niet voorkomt; 2° omdat dezelfde vorm in 3:1 voorkomt in de betekenis van "mijn (d.i. des HEEREN) bode". De Griekse vertaling (Septuagint) heeft in 1:1 dan ook "door de hand van zijn bode", wat bovendien op een enigszins andere lezing wijst ("zijn" in plaats van "mijn"). Daarentegen gebruikt de Griekse Bijbel in het opschrift *boven* ons boek het woord als eigennaam (Malachias).

Bij de opvatting van het woord als "mijn (zijn) bode" gaan de meningen dan nog weer uiteen. Sommige Rabbijnen en ook sommige kerkvaders (inzonderheid volgelingen van Origenes) hebben gemeend, dat de bringer van deze Godsspraak niet een mens is geweest, maar een in menselijke gedaante verschenen engel; tot deze opvatting zal bij genoemde kerkvaders zeker de vertaling van de Septuagint hebben medegewerkt.

Anderen zagen of zien in het woord een ambtstitel, dien de profeet zichzelf toekent. Zo de Targum Jonathan, vele Rabbijnen, de kerkvader Hieronymus, en onder de lateren Hengstenberg e. a. Veelal dacht men dan, dat de auteur niemand anders was dan Ezra. Ook onder de nieuwere geleerden zijn velen, die het woord niet als eigennaam beschouwen; meestal gaat hiermede dan gepaard, dat men het woord voor het toevoegsel houdt van een lateren redacteur of verzamelaar, die van mening was, dat de profeet in 3:1 zichzelf als den wegbereider des HEEREN wilde voorstellen.

Wij voor ons zien geen afdoende reden, waarom we het woord niet, evenals in andere opschriften, als eigennaam zouden opvatten; wij achten het dan het meest waarschijnlijk, dat de *i* aan het slot een afkorting is voor Ja of Jahwe (vgl. Abi in 2 Kon. 18:2 voor Abia, 2 Kron. 29:1), zodat de naam betekent "bode des HEEREN".

[192] Dat deze naam elders in het Oude Testament niet voorkomt, is geen afdoend bezwaar, daar dit ook van andere Oudtestamentische namen geldt. Nu heeft men nog wel, hetzij tegen de opvatting als eigennaam, hetzij tegen de door ons gevolgde verklaring, ingebracht, dat geen vader aan zijn kind den naam "bode des HEEREN" zou geven. Terecht is hiertegen echter opgemerkt, dat een naam als Pnuel (d.i. aangezicht of verschijning Gods), die in 1 Kron. 8:25 voorkomt, ook al niet minder inhoudt dan de naam "bode des HEEREN". Overigens kan men ook denken aan de mogelijkheid, dat onze profeet dezen naam eerst later, in verband met zijn profetischen arbeid, heeft ontvangen.

Wat voorts de overeenkomst met 3:1 aangaat, ligt het vermoeden voor de hand, dat de profeet hier een toespeling op zijn eigen naam heeft gemaakt.

2. Verder weten we aangaande Maleachi's persoon en aangaande den tijd van zijn optreden niets dan wat we uit den inhoud van het naar hem genoemde geschrift kunnen afleiden. Uit het feit, dat hij zich in zijn prediking veelal tegen de priesters keert, hebben sommigen willen concluderen, dat hij zelf priester is geweest; van andere zijde is dit weer even stellig ontkend; wij vinden hier geen grond voor enige bepaalde uitspraak.

Wat Maleachi's *tijd* betreft, is allereerst duidelijk, dat hij moet zijn opgetreden na de ballingschap, en wel in den Perzischen tijd; immers spreekt hij in 1:8 van den *pècha*, en dit was de titel van den Perzischen stadhouder, vgl. Ezra 5:14; Hagg. 1:1.. — Voorts valt Maleachi's tijd blijkbaar niet in de eerste jaren na de ballingschap, maar in een latere periode, later dan die van Haggai en Zacharia. Immers is de tempel voltooid en de tempeldienst hersteld, 1:7; 2:1; 3:1, 10. Ja, de profeet bestraft zijn volksgenoten om hun traagheid ten opzichte van den tempeldienst. De ijver, die stellig in den eersten tijd zal hebben bestaan, was dus reeds weer verflauwd. — Met dit alles komt goed overeen,

dat Maleachi's prediking grote overeenkomst vertoont met de werkzaamheid van Ezra en vooral met die van Nehemia, die ook geruimen tijd na den terugkeer werkten (de terugkeer onder Jozua en Zerubbabel was in 535, terwijl Ezra te Jeruzalem kwam omstr. 458 en Nehemia enige jaren later). Maleachi bestrijdt de huwelijken met Heidense vrouwen, 2:11, en richt zich tegen de ontrouw in het brengen der tienden en heffingen, 3:8 vv. Beide heeft ook Nehemia gedaan, Neh. 13:23 vv.; 13:10 vv.

Nu vinden we den strijd tegen huwelijken met Heidense vrouwen ook bij Ezra, die in dit opzicht zelfs een zeer radicale hervorming tot stand bracht door de vreemde vrouwen met haar kinderen weg te zenden, Ezra 10. Dit zou dus de mogelijkheid openlaten, dat Maleachi werkte in den tijd van Ezra, en dan natuurlijk vóór den genoemden maatregel. Toch is ^[193] waarschijnlijker, dat hij omstreeks den (iets later vallenden) tijd van Nehemia is te stellen. De bestraffing over nalatigheid in het brengen van tienden en heffingen (3:8 vv.) onderstelt, dat het volk zelf in de behoeften van den eredienst en in het onderhoud der priesters moest voorzien. Dit nu past minder goed voor den tijd van Ezra, toen dit (althans in den eersten tijd) geschiedde uit de koninklijke inkomsten, Ezra 7:15—17; 20—24. Daartegen komt het zeer goed overeen met den tijd van Nehemia, daar toen het volk zich had verplicht tot het opbrengen der tienden enz., Neh. 10:35.

Stellen wij dus den profeet in de periode van Nehemia, speciaal na de verbintenis van Neh. 10:35, aan de andere zijde is niet waarschijnlijk, dat hij profeteerde tijdens Nehemia's verblijf te Jeruzalem. Immers Nehemia was stadhouder. Nu spreekt Maleachi in 1:10 van het brengen van gaven aan den stadhouder; en dit moet wel een andere zijn dan Nehemia, want deze zegt uitdrukkelijk, dat hij het volk vrijstelde van het opbrengen van de gaven, waarop de stadhouder recht had, Neh. 5:14, 16. Wel is gezegd, dat met de gaven van Mal. 1:10 ook vrijwillige gaven kunnen zijn bedoeld, en dat Nehemia deze wel kan hebben aangenomen; maar dit gaat niet op, daar 1:8 gewaagt van bepaalde eisen, waaraan de gaven moeten voldoen om door den stadhouder te worden aangenomen.

Op grond van dit alles kan men als meest waarschijnlijken tijd van Maleachi's optreden stellen de periode tussen het eerste en het tweede verblijf van Nehemia te Jeruzalem, dus tussen 432 en 420. Dan valt Maleachi's optreden ongeveer een eeuw later dan dat van Haggai en Zacharia. (Men zou ook nog aan den tijd *na* Nehemia's tweede verblijf kunnen denken, maar de overeenkomst tussen Maleachi's prediking en Nehemia's werkzaamheid nopen ons, in de periode van Nehemia te blijven).

In het bovenstaande zijn wij uitgegaan van de onderstelling, dat Ezra's werkzaamheid valt vóór die van Nehemia. In den nieuweren tijd hebben sommigen de omgekeerde volgorde aangenomen; men oordeelt dan, dat wel de Artaxerxes, onder wien Nehemia te Jeruzalem kwam, Artaxerxes I was, maar dat Ezra kwam onder Artaxerxes II. Dientengevolge zouden de in de boeken Ezra en Nehemia beschreven feiten chronologisch aldus zijn te rangschikken: 1° Ezra 1—6 (met uitzondering van 4:6—23); 2° Ezra 4:6—23; 3° het boek Nehemia; 4° Ezra 7—10. Intussen heeft de Roomse geleerde Kugler deze theorie krachtig bestreden: op grond van astronomische berekeningen heeft hij vastgesteld, op welke wekdagen de onderscheiden in het boek Ezra (en Nehemia) genoemde data vielen; om vervolgens te constateren, dat deze data zeer goed passen, zo men denkt aan Artaxerxes I, maar zeer slecht, zo men denkt aan Artaxerxes II of III (daar dan geen rekening met den Sabbath zou zijn gehouden, enz.).

Een andere zaak is, dat volgens de meeste nieuwere geleerden Maleachi niet onder Nehemia, maar nog vóór Ezra (en Nehemia) zou hebben gewerkt. Het voornaamste argument hiervoor is, dat Maleachi ^[194] zich veel meer aansluit bij Deuteronomium dan bij de priesterlijke wetgeving. Daar men nu verder aanneemt, dat de zgn. priester-codex voor het eerst is afgekondigd door Ezra in 444 (wat in Neh. 8 zou zijn beschreven), concludeert men, dat Maleachi dezen blijkbaar nog niet kende, en dus vóór het genoemde feit moet hebben gewerkt.

Nu is de opmerking, dat Maleachi zich meer aansluit bij Deuteronomium dan bij de priesterlijke wetgeving, op zichzelf juist. Het meest sprekende voorbeeld is, dat hij geen onderscheiding maakt tussen Levieten en priesters; in 2:4 vv. gebruikt hij "Levi" en "priesterschap" als synoniem, wat wel in overeenstemming is met het spraakgebruik van Deuteronomium, maar niet met de technische terminologie der priesterlijke wetgeving.

Maar hieruit kan men niet tot de vermelde conclusie komen, tenzij dan op grond van bovenstaande kritische opvatting van Neh. 8; en deze is — om geen andere overwegingen te noemen — in strijd met de strekking van het hoofdstuk zelf, daar dit duidelijk te kennen geeft, dat er slechts sprake is van een plechtige voorlezing van het wetboek. niet van de eerste afkondiging.

Trouwens, zelfs indien de kritische opvatting van Neh. 8 de juiste was, dan nog zou bovenstaande conclusie ongerechtvaardigd zijn. Indien ook al in Neh. 8 de eerste afkondiging der wet was beschreven, dan zou men dit toch niet zó mogen opvatten, dat die wet toen plotseling zonder enige voorbereiding aan het licht trad. Men neemt dan ook aan, dat de grondgedachten van deze wetgeving haar oorsprong vinden bij den profeet Ezechiël, dus in het begin der ballingschap. Hij en zijn leerlingen zouden het oorspronkelijke concept hebben opgesteld, en lateren zouden, in dezelfde lijn voortgaande, hier nog nieuwe elementen aan hebben toegevoegd. Aan de afkondiging door Ezra zou dus een voorbereiding van ongeveer 130 jaren zijn voorafgegaan. Maar dan is het niet denkbaar, dat Maleachi, die toch in elk geval kort vóór het feit van Neh. 8 moet hebben geleefd, van den inhoud dezer priesterlijke wetgeving geheel onkundig zou zijn geweest, en dat dit de oorzaak was, waarom hij zich bij het spraakgebruik van Deuteronomium aansloot.

In ieder geval echter: op grond van het getuigenis der Schrift wordt bovenstaande kritische redenering door ons verworpen; en daar dit het voornaamste argument is voor de vroege datering van Maleachi, houden wij ons op de boven aangegeven gronden aan de periode na Ezra en tussen het eerste en het tweede verblijf van Nehemia. Ook wanneer men opmerkt, dat toestanden, zoals Maleachi ten opzichte van offers en tienden, speciaal bij de priesterschap zelve, onderstelt, na het optreden van Ezra ondenkbaar zijn, dan wordt dit voldoende weerlegd door hetgeen het boek Nehemia verhaalt aangaande de grove misstanden, die er vóór diens optreden bestonden.

Het karakter van Maleachi's tijd is met het voorafgaande ten dele reeds gekenschetst. Ook de uitwendige omstandigheden waren niet gunstig. Aan misgewas doet denken 3:10 v. Hierbij kwamen dan nog sociale misstanden: zo schijnt 2:17 en 3:14 v. te wijzen op onderdrukking der minder gegoeden door gewetenloze rijken (vgl. ook het in 3:5 gezegde aangaande de sociale zonden). — Onder den invloed van dit alles was er bij het volk een gevoel van teleurstelling.

[195] Zo dreigde, trots het optreden van Haggai en Zacharia, en trots de voltooiing van den tempelbouw, nog steeds het gevaar, dat de geestelijke vrucht van Juda's terugkeer uit Babel verloren zou gaan. Maar wederom verwekte God de mannen, die in zijn kracht dit gevaar zouden keren. Onder deze mannen is naast Ezra en Nehemia ook Maleachi te noemen.

2. Het boek Maleachi.

1. Bijna het gehele boek wordt eenstemmig aan Maleachi toegekend. Alleen de laatste drie verzen, 4:4-6, worden door velen geheel of gedeeltelijk aan hem ontegensprekend. Toch bestaan hiervoor geen afdoende gronden; zie de verklaring.

2. Ons boek maakt den indruk te berusten op mondelinge voordrachten. Men kan aannemen, dat de samenvatting ervan tot een boek het werk van den profeet zelf is.

De taal is vrij zuiver en vertoont zeer weinig aramaïsmen. Maleachi heeft een oorspronkelijke voorstellingswijze. Voorts is van betekenis, dat we bij hem vinden een veelvuldig gebruik van den zgn. dialectischen betoogtrant, d.w.z. den betoogtrant in dialoogvorm. De profeet stelt voorop een algemene uitspraak, laat de hoorders vragen om nadere verduidelijking of motivering, en geeft dan op die vraag een antwoord, 1:2, 6, 7. Een sporadisch gebruik van den dialoog-vorm vinden we ook reeds vóór Maleachi, Jes. 40:27—31; 49:14—21¹; Jer. 13:11 v.; 15:1v.; Ezech. 18:2. In lateren tijd was, blijkens de Misjna, deze betoogtrant bij de sprekers in de synagoge regel. Het is duidelijk, dat met dezen vorm de profetie meer een reflexief en betogend karakter verkrijgt. Anderzijds is het onjuist, wanneer men Maleachi om dezen vorm een schools auteur heeft genoemd. De dialoog-vorm is volstrekt niet altijd schools; hij wordt ook thans dikwijls gebruikt door volksredenaars; en ook Maleachi bezigt hem niet tot het uitspinnen van schoolse spitsvondigheden, wel tot verhoging van

¹ Vgl. Het Godswoord der Profeten II blz. 259.

de levendigheid der voorstelling.

3. Men kan het boek indelen in twee hoofddelen. Het eerste omvat dan 1:2-2:16; hier is hoofdzaak bestraffing van de zonden van priesters en volk (onwaardige offers; huwelijken met Heidinnen; echtscheidingen); het tweede gedeelte omvat 2:17—4:3 en heeft tot hoofdinhoud de aankondiging van den dag des HEEREN. De verzen 4:4—6 vormen een min of meer zelfstandig slot.

[196]

VERTALING EN VERKLARING.

Opschrift. 1:1.

¹ De Godsspraak, het woord des HEEREN tot Israel door den dienst van Maleachi.

Het begin van het opschrift is gelijk aan dat van Zach. 9:1; vgl. 12:1. Het "door den dienst van" vindt men ook Hagg. 1:1. Over den naam Maleachi zie de Inleiding.

Des HEEREN liefde tot Israel. 1:2-5.

² Ik heb u liefgehad, zegt de HEERE. Vraagt ge: waarin hebt Gij ons liefgehad? — Is niet Ezau Jakobs broeder? spreekt de HEERE. Maar Ik heb Jakob liefgehad, ³ en Ezau heb ik gehaat, en Ik heb zijn bergen tot een woestenij gemaakt, en zijn erfdeel [gegeven] aan de jakhalzen der steppe. ⁴ Wanneer Edom zegt: ons land is wel verwoest, maar wij zullen de puinhopen weer opbouwen, dan zegt de HEERE der heirscharen aldus: als zij bouwen, haal Ik het neer, en men zal hen noemen: "gebied der goddeloosheid", en: "het volk, waartegen de HEERE toorn in eeuwigheid". ⁵ En uw ogen zullen het zien en gij zult zeggen: de HEERE is groot boven Israels gebied.

Maleachi's profetie begint met een betuiging Gods aangaande de liefde, die Hij aan Israel heeft betoond; in het licht hiervan komen de later tot Israel gerichte verwijten des te scherper uit.

In vs. 2 treffen we dadelijk aan den bij Maleachi geliefden dialoogvorm (zie Inleiding): de HEERE spreekt uit, dat Hij het volk heeft liefgehad, het volk vraagt naar bewijs of nadere verklaring; hierdoor ontvangt de profeet dan gelegenheid, de bedoeling van zijn eerste uitspraak nader uiteen te zetten. Er is geen reden om te zeggen, dat de profeet door de vraag, die hij aan het volk op de lippen legt, hun ongeloof heeft willen tekenen. — "Liefgehad" drukt ook wel uit de bijzondere *daad* ^[197] van 's HEEREN liefde tot Israel, dus hun verkiezing tot zijn volk, maar niet minder de daaraan ten grondslag liggende gezindheid, vgl. Deut. 7:8.— Het antwoord op de vraag naar verduidelijking wordt gegeven door een vergelijking van Jakob en Ezau. De namen der stamvaders staan voor de volken: Israel (de wedergekeerde ballingen waren wel in hoofdzaak Judeeërs, maar representeerden het gehele volk) en Edom. Welnu: Israel en Edom zijn broedervolken, en toch: hoe verschillend heeft de HEERE met hen gehandeld! Terwijl Hij Jakob liefhad en verkoos, heeft Hij — vs. 3 — Ezau gehaat en verworpen: dit is reeds bij de stamvaders begonnen en bij de volken voortgezet, vgl. Gen. 25:23; Rom. 9:10—13. Hierbij is enerzijds te bedenken, dat in vs. 4 als grond van des HEEREN toorn tegen Edom de goddeloosheid wordt genoemd: Hij doet aan Edom geen onrecht. Aan de andere zijde echter wordt hier op het allerkrachtigst gewaagd van het vrijmachtig Goddelijk welbehagen als de oorzaak van het onderscheiden lot der volken: de mens kan dit niet doorgronden, maar evenmin weerleggen; ons past gelovige aanbidding.

Dat de HEERE Ezau heeft gehaat, wordt nu in het vervolg van vs. 3 nader geïllustreerd met hetgeen aan dit volk is overkomen: de HEERE heeft zijn bergen (d.i. zijn land, dat bergachtig was) verwoest, zodat de jakhalzen er huizen. Blijkbaar was dit de toestand, waarin Edom ten tijde van Maleachi verkeerde.

Het is niet met zekerheid uit te maken, bij welke gelegenheid die verwoesting van Edom had plaatsgegrepen. Zeker niet gelijktijdig met Jeruzalems verwoesting door de Babyloniërs in 586, daar Edom toen gemene zaak met de Babyloniërs tegen Juda maakte en niet mede getroffen is, Ps. 137:7;

Klaagl. 4:21 v.; Ezech. 25:12 vv.; 35:1 vv. Nu is het mogelijk, dat later toch ook Edom door de Babyloniërs is veroverd en verwoest, en sommigen achten dit inderdaad waarschijnlijk op grond van Jer. 27:3 vv.; 49:7 vv.; Ezech. 32:29.¹ Maar zeker is dit toch niet en bovendien ontvangen we uit vs. 4 den indruk, dat het weer opbouwen nog niet beproefd was, wat schijnt te wijzen op een verwoesting, die nog maar kort geleden had plaatsgegrepen. — Anderen hebben daarom gedacht aan het optreden van de Nabataeische Arabieren, die in den loop van de eerste helft der 5e eeuw v. C. de Edomieten definitief terugdrongen naar het Noorden en het Westen en zich in een groot deel van hun gebied vestigden. Het is echter de vraag, of dit feit wel geheel met onze beschrijving overeenkomt. Misschien is er daarom te denken aan nog een ander feit, waarvan wij geen historische kennis hebben.

En — vs. 4 — *deze* verwoesting zal duurzaam zijn. Als de Edomieten de puinhopen trachten op te bouwen, zal de HEERE hun werk weer verwoesten. Zo zal men hen² noemen met ^[198] namen, waarin uitgedrukt wordt, dat op dit land en volk vanwege zijn goddeloosheid (vgl. bij vs 2) de toorn des HEEREN eeuwig rust. — Vooral in dit blijvend karakter der verwoesting komt het onderscheid met Juda uit; het Judese land was ook wel verwoest, maar de puinhopen waren en werden weer opgebouwd.

Juda — vs. 5 — zal het met eigen ogen zien en dankbaar erkennen, dat de HEERE "groot is boven³ Israëls gebied". Het aanschouwen van het verwoeste Edom zal door de kracht der tegenstelling hen doen beseffen de aan Israël geschonken zegeningen en de grootheid van dien God, die over Israël heerst en van wien die zegeningen nederdalen.

Wat betreft de vervulling van de voorzegging, dat Edom zijn puinhopen niet weer zal herbouwen, heeft men erop gewezen, dat er later in het gebied van Edom nog een schitterende cultuur is opgekomen, waarvan de ruïnen van Petra thans nog een welsprekend getuigenis afleggen. Toch kan men zeggen, dat de profetie vervuld is, daar niet Edom de ruïnen heeft herbouwd, en de profetie zich richt niet tegen het land in abstracto, maar tegen het volk, en tegen het land als woonplaats van dit volk. En Edom is na Maleachi's dagen niet meer tot een eigen volksbestaan gekomen⁴.

Tegen de priesters: de aanklacht. 1:6-14.

⁶ Een zoon eert den vader, en een knecht vreest⁵ zijn heer; indien Ik dan een vader ben, waar is mijn eer? en indien Ik een heer ben, waar is de vrees voor Mij? De HEERE der heirscharen zegt tot u: gij priesters, die mijn naam minacht! Vraagt gij: waarmede minachten wij uw naam? ⁷ Gij brengt op mijn altaar verontreinigde spijs. Vraagt gij: waardoor hebben wij ze ⁶ verontreinigd? Doordat gij zegt: de tafel des HEEREN, die mag geminacht worden; ⁸ en als gij een blind dier brengt om te offeren: er is geen kwaad bij! en als ge een kreupel of ziek dier brengt: er is geen kwaad bij! Biedt het dan uw stadhouder eens aan: zal hij welgevallen in u hebben of u welwillend ontvangen? zegt de HEERE der heirscharen. ⁹ Welnu, beproeft eens, God gunstig te stemmen, opdat Hij ons genadig zij: nu van uw zijde zó gehandeld is, zal Hij nu om uwentwille ^[199] iemand welwillend ontvangen? zegt de HEERE der heirscharen.! ¹⁰ Och, dat toch iemand onder u de deuren toesloot, zodat gij niet [langer] onnut het vuur ontsteken kondet op mijn altaar! Ik heb geen welgevallen in u, zegt de HEERE der heirscharen, en de offergave behaagt Mij niet uit uw hand. ¹¹ Want van den opgang der

¹ Vgl. onze verklaring van Obadja aan het slot.

² De uitdrukking, dat men "*hen*" zal noemen "*gebied* der goddeloosheid" bevreemdt ons, omdat de Edomieten toch geen gebied zijn. De oplossing is hierin te zoeken, dat land en volk in het Oude Testament meermalen als eenheid worden opgevat. Wij zeggen trouwens ook, dat een land in oorlog is, enz.

³ Meestal vertaalt men: "boven het gebied van Israël uit" (m. a. w.: Hij betoont zijn grootheid ook in Edom). O.i. heeft Keil echter terecht gehandhaafd, dat de hier voorkomende combinatie van praeposities eenvoudig met "boven" is te vertalen, vgl. Neh. 3:28; Pred. 5:7; en zie ook Ges.-Buhl s. v.

⁴ Vgl. nog onze verklaring van Obadja aan het slot.

⁵ *) Zo heeft het de Septuagint, en we houden dit voor de oorspronkelijke lezing (vgl. ook het "waar is de vrees voor Mij?").

⁶ Zo lezen we met de Septuagint in plaats van "U".

zon tot haar ondergang is mijn naam groot onder de volken, en aan elke plaats wordt reukwerk aan mijn naam gebracht en reine offergaven; want groot is mijn naam onder de volken, zegt de HEERE der heirscharen.¹² Maar gij ontwijdt hem, daar gij zegt: de tafel des HEEREN mag verontreinigd worden, en zijn spijs geminacht¹.¹³ En gij zegt: zie, wat een moeite! en gij blaast erop, zegt de HEERE der heirscharen; en gij brengt het geroofde en wat lam of ziek is en brengt zo de offergave. — zou ze Mij behagen van uw hand? zegt de HEERE.¹⁴ En vervloekt zij de bedrieger, die in zijn kudde een mannelijk dier heeft en die, als hij een gelofte gedaan heeft, een slecht dier aan den HEERE offert! Want Ik ben een groot Koning, zegt de HEERE der heirscharen, en mijn naam is geducht onder de volkeren.

Nadat in vs. 2-5 de HEERE heeft gewaagd van de liefde, die Hij aan Israel heeft betoond, begint thans de boetprediking. Deze richt zich tot 2:9 in hoofdzaak tegen de priesters. Intussen is in hun zonde de zonde des volks mede begrepen, vgl. bij vs. 8 en vs. 14.

6a De HEERE spreekt, en begint met een klacht, die in algemenen vorm is ingekleed, maar in nauw verband staat met het volgende en dus speciaal tegen de priesters bedoeld is. De klacht houdt in, dat de HEERE niet geëerd en gevreesd wordt. Daar had Hij toch recht op. Dit wordt aangetoond met een beroep op menselijke verhoudingen (vgl. het beroep op het leven der dieren in Jes. 1:3). Een zoon eert den vader, een knecht vreest zijn heer. (Natuurlijk ontkent de profeet niet, dat er uitzonderingen zijn; maar hij spreekt hier uit wat de goede regel is). Welnu, de HEERE is Vader, nl. over Israel (vgl. Deut. 4:22; 32:11 v.; Hos. 11:3 v.), daar Hij dit volk heeft verkoren, Deut. 14:1 v., ja ook Israels Maker is, Deut. 32:6, 18; Jes. 45:11; 64:8; Mal. 2:10. En als God is Hij Heer. Hij mocht dus het eerbetoon en de vreze verwachten, die aan een vader en een heer bewezen worden, maar vindt ze niet. (Al is hier sprake van een "knecht" of "slaaf", toch bedoelt de profeet niet wat wij "slaafse vreze"^[200] noemen; de beide beelden van den zoon en den knecht vullen elkander aan).

6b-8a Thans ontvangt de klacht (die tevens aanklacht en bestraffing is) haar adres: het zijn de priesters, wien de HEERE verwijt, dat ze zijn naam minachten. De profeet laat, naar zijn dialectische methode (zie bij vs. 2) de priesters nu vragen, waarin dat minachten van des HEEREN naam bestaat; en schept zo zichzelf de gelegenheid, het verwijt nader te verduidelijken.

Hij doet dit — vs. 7 — door den HEERE te laten zeggen, dat de priesters op zijn altaar brengen verontreinigde spijs (het offer wordt beeldspraakig de spijs Gods genoemd, vgl. Lev. 12:6, 8). Weer laat Maleachi de priesters vragen, waardoor ze die "spijs" (dus het offer) dan hebben verontreinigd. En dan komt weer het antwoord, waarin de profeet zijn bedoeling ten volle te kennen geeft. Hij verwijt den priesters, dat ze "zeggen" (nl. bij zichzelf, dus zoveel als: "denken"), dat de "tafel des HEEREN" (als het offer de spijs des HEEREN is, is het altaar zijn tafel) wel geminacht mag worden; m.a.w.: zij hebben geen eerbied voor het altaar des HEEREN.

Dit bewijst de profeet — vs. 8a — uit het feit, dat ze soms blinde, kreupele en zieke dieren ten offer brengen, en daar dus geen kwaad in zien (in tegenstelling met de uitspraken der wet, Lev. 22:20—25; Deut. 15:21). Men kan hierbij enerzijds denken aan de offers, die uit naam van de gehele gemeente werden gebracht; de priesters zullen uit de hiervoor gereserveerde dieren de slechte hebben uitgekozen, en een weg hebben geweten, om hiermede zichzelf te bevoordelen. Anderzijds is zeker te denken aan de door het volk aangebrachte offers (vgl. vs. 14); het was natuurlijk de taak der priesters, minderwaardige dieren te weigeren, en aldus te ijveren voor de heiligheid van het altaar; door dit na te laten, en aan de schrielheid van het volk toe te geven, minachten ze het altaar. Om zulke feiten nu, en om het daaruit sprekende gebrek aan eerbied voor het altaar des HEEREN heeft de profeet het door hen gebruikte offer verontreinigd genoemd; want: tenslotte is het de gezindheid, die beslist, of het offer Gode aangenaam (en dus in zijn ogen rein) is.

8b, 9 Werden zulke gaven den stadhouder aangeboden, hij zou de gevers ver van vriendelijk ontvangen. De stadhouder was de vertegenwoordiger van den Perzischen koning, vgl. Hagg. 1:1; Ezra

¹ Wij schrappen *nibo*.

5:14; Neh. 5:14; zie ook de Inleiding blz. 193.

Welnu — vs. 9 —, als zulke gaven door een menselijken heer niet welwillend aanvaard worden, dan kan dit zeker niet worden verwacht van Hem, die geen mens, maar God is. Het zal dus vergeefs zijn, wanneer de priesters met zulke offers beproeven, God "gunstig te stemmen". (Natuurlijk ligt in die ^[201] uitdrukking iets mensvormigs: God wordt niet in eigenlijken zin gunstig gestemd door offers; maar Hij wil toch op het offer en het daarmee gepaard gaande gebed, als uiting van de rechte gezindheid jegens Hem, zijn gunst bewijzen, naar den regel: "die Mij eren, zal Ik eren"). — God zal om zulke offers der priesters zijn gunst niet tot het volk heenwenden, en zal, nu zij zó handelen, niemand om hunnentwil welwillend ontvangen. De priesters zijn door hun ambt in zekeren zin middelaars tussen God en het volk, en dit middelaarschap wordt door hun handelwijze waardeloos,

10 Het ware daarom te wensen, dat er onder de priesters een was, die de deuren (die toegang geven tot den voorhof, waar het brandofferaltair stond) toesloot, zodat er aan heel dien onnutten, en daarom God ontorenden, offerdienst een einde kwam. De HEERE kan er geen welgevallen aan hebben!

11 Deze afwijzing van de offers der priesters wordt nu nader hiermede gemotiveerd, dat van Oost tot West, dus over de gehele aarde, de naam des HEEREN groot is onder de volken en dat aan elke plaats aan dien naam reukwerk en reine offergave wordt gebracht. Het is inde Schriftuitlegging een belangrijk strijdpunt, of dit op het *heden* of op de *toekomst* ziet; o.i. is het laatste het geval. Onder hen, die de uitspraak laten slaan op het *heden*, denken sommigen aan de in de verstrooiing levende Joden. Hier is vooreerst tegen, dat dezen destijds toch niet zo veelvuldig en zo overal verspreid waren als hier zou worden verondersteld; en voorts, dat ze toch niet alom reukwerk en offers (welke woorden bij deze opvatting wel in letterlijken zin moeten genomen worden) aan den HEERE brachten. Stelt men in plaats der Joden of naast hen de proselieten, dan blijven dezelfde bezwaren gelden; ten dele in versterkte mate, daar het getal proselieten destijds zeker nog gering was. — Daarom menen vele nieuwere uitleggers, dat de profeet het oog heeft op de offers der Heidenen, die naar zijn mening eigenlijk aan den HEERE zouden worden gebracht; sommigen denken dan weer niet aan elke Heidense Godsverering, maar speciaal aan die, welke gewijd was aan den "God des hemels". Het is echter niet te geloven, dat Maleachi, die zoveel op de Jeruzalemse priesters heeft aan te merken, die voorts zo scherp getuigt tegen de huwelijken van Joden met Heidense vrouwen, 2:11, door Heidenen gebrachte offers zou erkennen als reine offers, die aan den HEERE werden gebracht; ook wanneer ze hierbij den naam "God des hemels" gebruikten, kon dit de zaak niet veranderen, te minder omdat er uitdrukkelijk wordt gesproken van offers, aan *mijn naam* gebracht. - Er blijft dus geen andere mogelijkheid over dan deze, dat de profeet aan de *toekomst* denkt. Dit is niet in strijd met de woorden van den tekst. Vooreerst toch kan men deze ook zeer wel in den ^[202] toekomstenden tijd vertalen ("zal zijn" in plaats van "is", en "zal gebracht worden" in plaats van "wordt gebracht"). Maar men kan ook - en dit dunkt ons beter — in den tegenwoordigen tijd vertalen, en aannemen, dat de profetie hier gelijk ook elders (vgl. Jes. 9:5) de toekomst als reeds aanwezig ziet en beschrijft. — O.i. spreekt de profeet dus van de toekomst (den Messiaansen heilstijd); hij ziet als voor ogen, hoe dan de naam des HEEREN groot is onder de volken en alom reukwerk en reine offergave aan dien naam wordt toegebracht. Hebben we hier toekomstvoorzegging, dan valt verder te constateren, dat die toekomst hier, gelijk doorgaans, in Oudtestamentische kleuren wordt getekend; de vervulling is dan ook niet aan de letterlijke bewoordingen gebonden, maar bestaat in alle rechte verering van den waren God, die sinds Christus' eerste komst pver het rond der aarde wordt gevonden, en na zijn tweede komst de nieuwe aarde vervullen zal. — Het slot herhaalt nogmaals, wat in het begin reeds uitvoeriger is gezegd: dat dan de naam des HEEREN groot is onder de volken. Dit geeft nog nader den grond aan, waarom Hem alom hulde wordt gebracht, en vormt tevens het aanknopingspunt voor vs. 12.

Tenslotte: dat de toekomstvoorzegging van vs. 11 kan dienen tot motivering van de in vs. 10 uitgesproken afwijzing der onwaardige offers, is duidelijk. De HEERE heeft, om aan zijn eer te komen,

de armzalige offers der Judeeërs niet nodig: de dag komt, waarop betere offers Hem alom worden toegebracht. Natuurlijk ligt daaraan ten grondslag de gedachte, dat Hij ook nu reeds veel te groot is om zulke offers in ontvangst te nemen, vgl. vs. 146.

12, 13 De profeet keert terug tot de priesters. Die naam des HEEREN, die eens overal groot zal zijn, en die dus ook nu reeds alle hulde waardig is, wordt door de priesters ontheiligd. Het verwijt van vs. 12 is zakelijk hetzelfde als dat van vs. 6b en 7: zij ontheiligen den naam des HEEREN door te zeggen (d.i. te denken), dat de tafel des Heeren¹, dus het altaar, mag verontreinigd worden, en zijn (nl. des Heeren) spijs, dus het offer, geminacht.

Vs. 13 zegt dan weer (evenals vs. 8), op welke wijze de priesters deze minachting voor offer en altaar te kennen geven. Ook hier wordt genoemd het brengen van onwaardige offers. Daaraan gaan echter een paar andere uitdrukkingen vooraf. Vooreerst verwijt de profeet hun, dat ze zeggen: "zie, wat een moeite!" In plaats van hun ambtswerk als een voorrecht te Beschouwen, klagen ze over den last ervan. Het volgende "en gij blaast erop" zal betekenen, dat ze het altaar (of het offer) minachtend behandelen. Hierop volgt dan weer het verwijt van de minderwaardige offerdieren. Naast de ook in vs. 8 genoemde ^[203] lamme en zieke dieren is hier nog sprake van "het geroofde": dat het offeren hiervan een ontheiliging van het altaar is, is duidelijk ook zonder dat het in de wet uitdrukkelijk verboden is. Natuurlijk kan op zulke gaven uit hun hand het Goddelijk welgevallen niet rusten, vgl. vs. 10.

14 In het voorafgaande heeft de profeet zich rechtstreeks tot de priesters gericht. Intussen was in hun zonde de zonde des volks mede begrepen, vgl. bij vs. 8. Daarom sluit zich bij het vorige zeer natuurlijk aan een vervloeking van diegenen onder het volk, die bij het brengen van offers zich aan knoeierij schuldig maken. De profeet noemt speciaal het streven om zich van een aan den HEERE gedane gelofte zo goedkoop mogelijk af te maken. Iemand heeft een gelofte afgelegd, en ofschoon hij een "mannelijk" dier in zijn kudde heeft, brengt hij aan den "Heere", den groten Koning en Gebieder, een "slecht" dier. Het gebrekloze mannelijke dier was het meest waardevolle offerdier, en ook bij geloften en vrijwillige offers voorgeschreven, als het brandoffers waren, Lev. 22:18 v.; vgl. 1:3; waren het "dankoffers" (offers met offermaaltijd), dan gold dit voorschrift niet en waren dus ook vrouwelijke dieren geoorloofd, Lev. 22:21; vgl. 3:1. Daarentegen was het offeren van dieren, die blind enz. waren, verboden, vs. 22 (vgl. boven bij vs. 8); en ook een enigszins mismaakt dier was voor een gelofte-offer niet aangenaam, vs. 23. — De hier bedoelde offeraar heeft in zijn kudde een mannelijk dier; men denke erbij: zonder gebrek; er staat niet bij, dat hij juist dit beloofd heeft, maar uit hetgeen er staat, wordt duidelijk, dat de man, zo hij wilde, een offer zou kunnen brengen, dat aan de hoogste eisen voldoet. En in plaats daarvan offert hij nu een "slecht" dier. Met dit: "slecht" (letterl. "verdorven") zal wel worden bedoeld: behept met zulk een gebrek, dat het volgens de wet als offer dier niet aannemelijk was; in ieder geval — en dit is de hoofd zaak — volgt eruit, dat men zich van zijn gelofte op de allerschriekste wijze afmaakte. — De vloek over dit bedrijf wordt nog gemotiveerd door de betuiging, dat de HEERE een groot Koning is, aan wiens hoge majesteit men gans iets anders is verschuldigd, vgl. vs. 11. De toevoeging, dat zijn naam "geducht is onder de volken", wil den indruk zijner grootheid versterken; hier wordt niet als in vs. 11 van de toekomst gesproken, maar van het heden; in het "geducht" behoeft echter niet te liggen, dat de volken metterdaad dien naam vrezen; de nadruk zal erop vallen, dat de HEERE zijn naam alom als "te duchten" openbaart.

Tegen de priesters: de strafaankondiging. 2:1-9.

¹ En nu wordt u, o priesters! dit besluit bekendgemaakt; ² Indien gij niet hoort, en indien gij niet ter harte neemt, zodat ^[204] gij aan mijn naam eer geeft, zegt de HEERE der heirscharen, dan zal Ik den vloek op u afzenden, en uw zegeningen vervloeken; ja, Ik heb ze reeds vervloekt, omdat gij niet ter

¹ De profeet gebruikt hier niet den Godsnaam Jahwe, maar "Heere", waardoor nog bijzonder wordt herinnerd aan zijn koninklijke grootheid, vgl. vs. 14.

harte hebt genomen.³ Zie, Ik zal u den arm¹ af houwen² en mest op uw gelaat strooien, den mest van uw feesten, en men zal u daarop werpen.⁴ En gij zult gewaarworden, dat Ik dit besluit op u heb afgezonden, om te zijn mijn verbond met Levi, zegt de HEERE der heirscharen.⁵ Mijn verbond met hem was het leven en de vrede; en Ik gaf ze hem tot vreze, en hij vreesde Mij, en voor mijn naam beefde hij.⁶ Betrouwbare wetsleer was in zijn mond, en onrecht werd op zijn lippen niet gevonden; in vriendschap en in eerlijkheid wandelde hij met Mij, en velen bracht hij terug van zonde;⁷ want eens priesters lippen moeten kennis bewaren en wetsleer zoekt men uit zijn mond, daar hij een bode van den HEERE der heirscharen is.⁸ Gij daarentegen zijt van den weg afgeweken, hebt velen door de wetsleer doen struikelen, hebt het verbond met Levi verdorven, zegt de HEERE der heirscharen.⁹ Daarom zal Ik u veracht en zonder aanzien maken bij het gehele volk, dewijl gij mijn wegen niet bewaart en den persoon aanziet bij de wetsverklaring.

1-4 Vanwege de zonden der priesters, die in het voorafgaande bestraft zijn, wordt hun bekendgemaakt het navolgende "besluit" (vgl. vs. 4).

Dit besluit is — vs. 2 — een voorwaardelijk vonnis. Het geldt voor het geval, dat zij "niet horen en niet ter harte nemen", nl. de bestraffing en vermaning, die in het voorafgaande tot hen is uitgegaan, en die hen wilde bewegen, aan den naam des HEEREN eer te geven, vgl. vs. 6 vv. Doen zij dit alles niet, dan treedt het vonnis in werking. De HEERE zal "den vloek op hen afzenden". De vloek Gods is een van Hem uitgaande kracht ten verderve, vgl. Zach. 5:1 vv. Deze vloek treft hen ook speciaal in hun ambt: de HEERE zal hun zegeningen (die zij als priesters over het volk uitspraken) vervloeken, zodat ze van kracht beroofd of zelfs in haar tegendeel veranderd worden. Ja, de HEERE heeft ze³ reeds vervloekt: de priesters hebben er immers door het niet ter harte nemen van de Goddelijke roepstemmen (die niet pas door Maleachi, maar ook vroeger^[205] wel reeds tot hen kwamen) reeds aanleiding toe gegeven. Natuurlijk blijft er daarom nog evengoed plaats voor de bedreiging, dat bij voortzetting van het niet-horen en niet-ter-harte-nemen de vloek hen en hun zegeningen bij den voortduur en in toenemende mate zal treffen.

Vs. 3 zet de bedreiging voort. De HEERE zal (nl. zo ze niet horen, vs. 2a) hun "den arm afhouden". Elders is sprake van het "verbreken" of "verbrijzelen" van den arm, Job 22:9; Ps. 37:17; dit en evenzo "het afhouden" van den arm is een zeer begrijpelijk beeld om aan te duiden, dat men iemand hulpeloos en weerloos maakt en van alle macht berooft. Van het afhouden van den arm is ook sprake in de gerichts aankondiging over Eli's huis, 1 Sam. 2:31; misschien heeft Maleachi de uitdrukking daaraan ontleend. — Met de macht wordt ook de eer weggenomen: met een beeld, aan hun ambtswerk ontleend, zegt de profeet, dat de HEERE hun "mest", nl. den mest van hun feesten (dus van de dan geofferde dieren) in het gelaat zal strooien: een figuurlijke aanduiding voor het prijsgeven aan de grootste oneer en smaadheid; zo ontvangen zij de gepaste vergelding voor de wijze, waarop zij (blijkens 1:6 vv.) met hun offers God ontieren, vgl. 1 Sam. 2:30b. — De slotwoorden "en men zal u daarop (nl. op den mest) werpen" drukken hetzelfde op enigszins andere wijze uit: of men mest in het gezicht krijgt of op den mesthoop wordt geworpen, maakt weinig verschil.

Zo — vs. 4 — zullen de priesters door ondervinding gewaarworden, dat de HEERE "dit besluit" op hen "afgezonden" heeft, "om te zijn mijn verbond met Levi". Met "dit besluit" (vgl. vs. 1) kan slechts zijn bedoeld het in vs. 2 v. genoemde. Dat de HEERE dit (bij monde van Maleachi) heeft gezonden om zijn verbond met Levi te zijn, betekent, dat de HEERE in zijn handelwijze tegen Levi, d.i. de priesterschap⁴, Zich zal gedragen naar den in vs. 2 v. aangegeven regel: als de priesters niet horen, treft hen de Goddelijke vloek.

¹ Wij vocaliseren *hazzero ā^c*.

² Wij lezen *godē^ca*.

³ In den grondtekst staat hier het enkelvoud, ofschoon het terugslaat op "zegeningen" in het meervoud. Het zal zijn op te vatten als distributieve singularis: "elk ervan".

⁴ Dat "Levi" en de priesterschap bij Maleachi identiek zijn, is in overeenstemming met het spraakgebruik van Deuteronomium, waarbij Maleachi zich ook overigens aansluit, vgl. Inleiding blz. 193.

5-7 Tegenover dit verbond, dat voortaan zal gelden, wordt nu gesteld het verbond, dat tot dusver gold. Natuurlijk zijn het in den grond der zaak geen twee verbonden, maar één; want het verbond, dat de HEERE met Israel in het algemeen, en met de priesterschap in het bijzonder, had gesloten, bevatte zegen en vloek. Het zijn dus eigenlijk twee zijden van hetzelfde verbond. Thans is om de zonde der priesters door Maleachi's woord de vloek-zijde van het verbond getoond. Daarentegen was in het verleden de andere zijde op den voorgrond getreden: des HEEREN verbond met "hem" (d.i. Levi, de priesterschap) "was het leven en de vrede", d.w.z. de betekenis ^[206] van het verbond was, dat de priesterschap het leven en den "vrede" (de samenvatting van alle heil) ontving. Natuurlijk bracht dat verbond voor Levi naast de voorrechten ook verplichtingen met zich, van het nakomen hiervan waren de voorrechten ook in zekeren zin afhankelijk. De HEERE gaf "ze" (nl. het leven en den vrede) aan Levi "tot vrede", d.w.z. met het doel, dat de priesterschap Hem vrezen zou. En dit doel werd metterdaad bereikt: de priesterschap vreesde den HEERE en beefde voor zijn naam. — Wat hier en in vs. 6 van de godsvrucht en getrouwheid der vroegere priesters wordt gezegd, is niet in absoluten zin te verstaan. Maleachi kan niet onbekend zijn geweest met de getuigenissen aangaande de ontrouw der priesters uit vroegeren tijd, en in het rijk der tien stammen, Hos. 4:4 vv., en in Juda, Jes. 28:7; Mi. 3:11; Jer. 6:13; 8:10; gelijk trouwens ook reeds in den tijd der richteren, 1 Sam. 2:12 vv. Maar daarnaast bestond er onder de priesterschap toch een betere traditie. In de woestijn had de stam van Levi zijn bijzondere positie verkregen door zijn ijver voor den HEERE, Ex. 32:26 vv., en in lateren tijd was er, inzonderheid te Jeruzalem, toch steeds een kern geweest van Levietische priesters, die voor het verbond en de wet Gods opkwamen, vgl. Ezech. 44:15. Hierop richt Maleachi den blik, terwijl hij de anderen buiten beschouwing laat, vgl. ook Jes. 1:21.

Vs. 6 zet de beschrijving van het schone verleden voort. Hij (Levi, de priesterschap) gaf betrouwbare wetsleer. Het Hebreeuwse woord (*thora*), dat wij hier met "wetsleer" hebben vertaald, duidt in het algemeen aan een (van God komende) onderwijzing of lering, en wordt dienovereenkomstig óók gebruikt voor de openbaring door de profeten, vgl. Jes. 1:10; Dan. 9:10. Meestal echter wordt het woord in verband gebracht met de werkzaamheid der priesters, en dan (en ook nog wel in andere gevallen) duidt het aan of de door Mozes' bemiddeling gegeven wet of de daarop berustende (door de priesters gegeven, Hagg. 2:11) wetsbeslissingen of wetsverklaringen, Jes. 2:3; 42:4, 21, 24; 51:4, 7; Jer. 6:19; 16:11; 18:18; 31:31 vv.; 32:23; Hab. 1:4; Hos. 4:7; 8:1, 12; Am. 2:4; Zef. 3:4. Onze profeet spreekt in 4:4 uitdrukkelijk van "de wet van Mozes". In onze plaats zal zijn te denken zowel aan die wet zelve (die door de priesters schriftelijk en mondeling werd bewaard) als aan de daarop gegronde wetsverklaringen; daarom hebben wij het woord hier door "wetsleer" weergegeven. — Welnu, in de tijden van weleer was de door de priesters gegeven wetsleer "betrouwbaar", of "waarachtig": in overeenstemming met de waarheid; het tegendeel ervan is "onrecht", het knoeien met wet en rechtsbeginselen, om het kwade goed te noemen en het goede kwaad. Zo was het leven der priesterschap een "wandelen met" den HEERE in "gaafheid" en "eerlijkheid". Wanneer men met iemand wandelt, dus aan zijn ^[207] zijde over den weg gaat, heeft men nauw contact met hem; doet men dit geregeld, dan is dit het teken van een nauwe verbinding en intieme gemeenschap. In dien zin wordt het "wandelen met God" gevraagd van Israel, Mi. 6:8, en toegeschreven aan Henoch en Noach, Gen. 5:22; 6:9, en hier dan aan de priesters uit den ouden tijd, waarbij natuurlijk mede bedoeld wordt op de nauwe relatie, waarin zij krachtens hun ambt stonden tot God. En dit wandelen, dit verkeren met God was "in vriendschap" (d.i. in harmonie en overeenstemming met God, zonder enig conflict) en "in eerlijkheid", zonder tegen God bedrog te plegen. En door die getrouwe ambtsvervulling, het geven van betrouwbare wetsleer, was Levi (de priesterschap) tot zegen; hij bracht velen terug van zonde, vgl. Dan. 12:3; Jes. 53:11. In dit alles — zo vs. 7 — deed Levi slechts wat van een priester mag worden verwacht; immers moet hij zorgen, kennis en wetsleer op zijn lippen en in zijn mond te hebben om die aan het volk te bieden ("kennis" is hier blijkens het verband in hoofdzaak wetskennis; de kennis van God is daarin begrepen, maar wordt dan toch vooral naar de wets-zijde beschouwd). Tot het bieden hiervan is de priester geroepen, omdat hij een "bode des HEEREN" is: evenals de profeten (Hagg. 1:13), schoon op andere wijze, hebben de priesters de woorden Gods ontvangen, om die tot het volk te spreken. (De naam Maleachi betekent

"bode des HEEREN", zie Inleiding; het is mogelijk, dat het gebruik der uitdrukking in onzen tekst daarmee in verband staat; zie ook 3:1).

8, 9 In tegenstelling met dit heilige verleden is de tegenwoordige priesterschap afgeweken van "den weg", nl. den rechten, door God verordenden weg, den door Hem gestelden levensregel. Zo hebben zij "velen door de wetsleer doen struikelen". "Struikelen" (of "vallen") wordt hier door velen opgevat als "in zonde vallen". Intussen is het woord in het O. T. een veel gebruikt beeld voor verderf en ondergang (vgl. Ps. 27:2; 107:12; Jes. 8:15; Jer. 6:21; 46:16; 50:32; Hos. 4:5; 5:5; 14:2) en daarom is het o.i. ook hier in dezen zin te nemen. Wel zegt men, dat het blijkbaar staat tegenover het "van zonde terugbrengen" (vs. 6), maar dit wordt door onze opvatting ook niet buitengesloten: bedoelde personen zijn te gronde gegaan door hun zonde (vgl. Hos. 14:2); en hiervan dragen de priesters mede de schuld, omdat zij hen niet (zoals de getrouwe priesters van vs. 6) van het pad der zonde hebben teruggebracht, veeleer hen daarop hebben doen voortgaan of zelfs erop gelokt hebben. En dit "door de wetsleer": doordat zij met allerlei knoeierij de wet verdraaiden en er op hun lippen (in tegenstelling met vs. 6) geen betrouwbare wetsleer, maar wel onrecht werd gevonden. — Zo hebben zij het (in vs. 5 beschreven) verbond met Levi (de priesterschap) "verdorven", d.i. van zijn kracht beroofd en tenietgedaan.

[208] Daarom — vs. 9 — zal de HEERE dan ook van zijn zijde (tenzij ze zich nog bekeren, vs. 2) hun de zegeningen des Verbonds ontnemen: in plaats van eer brengt Hij over hen verachting en smaadheid. En dit omdat zij zijn wegen (vgl. vs. 8) niet hebben bewaard, en "den persoon aanzien bij de wetsverklaring"¹. Men kan hierbij (evenals bij een soortgelijk verwijt in Mi. 3:11) denken aan de rechtspraak, waarbij de priesters van ouds een belangrijke rol speelden als rechtskundige adviseurs, Deut. 17:8 vv. Men kan echter ook (meer in overeenstemming met vs. 6 v.) denken aan het geven van wetsverklaringen aan particuliere personen, waarbij ze dan den mensen naar den mond praatten. In beide gevallen is aan te nemen, dat ze zich door de gedachte aan een ruime beloning lieten leiden, vgl. Mi. 3:11.

De huwelijken met Heidinnen en de echtscheidingen. 2:10-16.

¹⁰ Hebben wij niet allen één Vader? heeft niet één God ons geschapen? Waarom handelen wij dan trouweloos tegen elkander, ontwijpende het verbond onzer vaderen? "Juda heeft trouweloos gehandeld, en een gruwel is bedreven in Israel en in Jeruzalem; want Juda heeft het heiligdom des HEEREN, dat Deze liefheeft, ontwijd, en heeft de dochter van een vreemden god getrouwd." ¹² Moge de HEERE den man, die zulks doet, getuige ² en woordvoerder uitroeien uit Jakobs tenten, en dien, die offergave brengt aan den HEERE der heirscharen! ¹³ En dit is het tweede, dat gij doet ³. Gij bedekt met tranen het altaar des HEEREN, met geweene en gezucht, omdat Hij Zich niet meer wendt tot de offergave noch iets met welgevallen uit uw hand aanneemt. ¹⁴ Vraagt ge, waarom? Omdat de HEERE is opgetreden als aanklager in de zaak tussen u en de vrouw uwer jeugd, tegen wie gij trouweloos gehandeld hebt, terwijl ze toch uw gezellin is geweest en de vrouw, met wie ge een verbond zijt aangegaan. ¹⁵ Heeft ⁴ niet Eén ons ⁵ het vlees ⁶ en den geest ⁶ gemaakt? En wat zoekt die Ene? Zaad Gods. Zo wacht u dan voor uw ^[209] geest en handel ⁷ niet trouweloos jegens de vrouw uwer jeugd. ¹⁶ Want Ik haat ⁸ het verstoten, zegt de HEERE, de God van Israel, en het bedekken ¹ van zijn gewaad

¹ Het laatste woord is in het Hebreeuws hetzelfde als dat wij boven door "wetsleer" hebben weergegeven: hier echter gaat het o.i. speciaal over de wijze, waarop de wet door de priesters wordt verklaard.

² Wij lezen *ēd*.

³ Letterl.: "en dit doet gij in de tweede plaats", wat echter minder schoon klinkt.

⁴ Wij lezen *hālō*.

⁵ Wij lezen *lānoe*.

⁶ Wij lezen *sje'er weroeach*.

⁷ Wij lezen *tibgōd*.

⁸ Wij lezen *sanethi*.

met onrecht, zegt de HEERE der heirscharen. Zo wacht u dan voor uw geest en handelt niet trouweloos.

Thans richt de profeet zich niet meer speciaal tot de priesters, maar tot het gehele volk. Hij getuigt hier tegen tweeërlei kwaad: het huwen met Heidense vrouwen en de echtscheidingen.

Maleachi veroordeelt beide misstanden op grond van éénzelfde grondstelling (vs. 10). Sommigen hebben hieruit afgeleid, dat ze verband met elkander hielden. Natuurlijk kan het wel zijn voorgekomen, dat iemand een Israelietische vrouw verstiet om een Heidin te huwen. Toch blijkt het niet, dat Maleachi speciaal zulke gevallen op het oog had.

10 De profeet begint met een algemene uitspraak, die den grond vormt niet alleen voor de bestraffing van de huwelijken met Heidinnen (vs. 11 en 12), maar ook voor de veroordeling van de echtscheidingen (vs. 13—16). Hij herinnert zijn volksgenoten, dat ze allen één Vader hebben, wat verduidelijkt wordt door het volgende: één God heeft hen geschapen. Met dien énen "Vader" wordt dus niet Abraham of Jakob bedoeld, maar de HEERE. Hij is hun Vader (vgl. 1:6), omdat Hij hen heeft geschapen. Maar dan niet enkel in dien zin, waarin Hij de Schepper van alle mensen is; neen, Hij heeft Israel in het aanzijn geroepen op wondervolle wijze om in bijzonderen zin zijn volk te zijn, zie bij 1:6. Aan deze kinds-betrekking, waarin het volk tot den HEERE staat, hebben de Israelieten als leden van het volk deel, en in dezen zin wordt Hij hier hun aller Vader genoemd, vgl. bij Hos. 2:10. — Maleachi wijst dus op de gemeenschappelijke betrekking, waarin zij allen tot den HEERE staan. Natuurlijk ligt ook hun bloedsgemeenschap en nationale eenheid daarin opgesloten, maar dit is niet het enige, noch het hoogste, waarvan de profeet hier spreekt. — Tegenover die gemeenschappelijke betrekking tot den HEERE stelt hij nu de gedragingen des volks, die hij kwalificeert als een trouweloos handelen tegen elkander en een ontwijden van het "verbond onzer vadersen". Dit ziet op beide zonden, die in het vervolg worden bestraft. Wie een Heidense vrouw neemt, doet te kort aan de eenheid, die de Israelieten als kinderen van één Vader verbindt, en "ontwijdt" (vergriipt zich aan) het verbond, door den HEERE bij Horeb met de vadersen gesloten, waarin Hij Israel aannam tot zijn ^[210] eigendomsvolk, Ex. 19:5 v.; 24:8. Zie verder vs. 11. En wie zijn (Israelietische) vrouw verstoot, ook die zondigt tegen den heiligen band, die al de leden van het volk met den HEERE en daardoor met elkander verbindt. Zie verder bij vs. 14 v.

11, 12 De profeet bestraft nu allereerst de huwelijken met Heidense vrouwen. Hij noemt het sluiten hiervan een "trouweloos handelen" (zie bij vs. 10) door "Juda" (d.i. de Judeeërs, natuurlijk is de bedoeling: sommigen of velen onder hen), en een "gruwel" (iets verfoeilijks en afschuwelijks), dat bedreven is in Israel (d.i. Juda), speciaal in de hoofdstad Jeruzalem. Voorts beschrijft hij het als een "ontwijden van het heiligdom des HEEREN, dat Deze liefheeft". Bij het "heiligdom" denken sommigen aan den tempel, die ontwijd zou worden doordat de met Israelieten gehuwde Heidinnen daar toegang verkregen. Veel meer voor de hand ligt echter, te denken aan Israel, het volk, dat den HEERE heilig is, en dat Hem daarom lief is, vgl. vs. 10. — Tenslotte wordt de zaak bij haar naam genoemd: Juda (d.i. menige Judeeër) heeft getrouwd "de dochter van een vreemden god" (zo worden de Heidinnen genoemd, in tegenstelling met de Israelieten, die den HEERE tot Vader hebben, vs. 10; vgl. nog Num. 21:29, waar de Moabieten zonen en dochteren van Kamos worden genoemd).

Maleachi's veroordeling van de huwelijken met Heidense vrouwen herinnert aan den strijd, dien Ezra en Nehemia tegen dit kwaad hebben gevoerd. Ezra kreeg gedaan, dat de mannen, die hieraan schuldig waren, genoopt werden, de Heidense vrouwen met haar kinderen weg te zenden, Ezra 9 en 10. Tijdens Nehemia's eerste verblijf te Jeruzalem verplichtte de gemeente zich opnieuw, zich van dergelijke huwelijken te onthouden, Neh. 10:30. Hoe moeilijk echter dit kwaad was uit te roeien, blijkt uit het feit, dat Nehemia tijdens zijn tweede verblijf er opnieuw tegen te strijden had, Neh. 13:23—29. Dat ook Maleachi reden vond, ertegen op te treden, is dus zeer wel te verstaan, vooral

¹ Wij lezen *kassē*.

wanneer zijn werkzaamheid (gelijk wij hebben aangenomen) is te stellen tussen het eerste en het tweede verblijf van Nehemia.

Men heeft opgemerkt, dat Ezra, Nehemia en Maleachi in hun strijd tegen huwelijken met vreemde vrouwen verder zijn gegaan dan de wet. In zekeren zin is dit juist, daar de wet alleen het huwen met *Kanaänietische* vrouwen uitdrukkelijk verbiedt, Ex. 34:16; Deut. 7:3; terwijl onze mannen het verbod uitbreiden tot *alle* vreemde volken. Intussen was dit ongetwijfeld in den geest der wet. Deze toch geeft als reden op, dat de vrouwen haar mannen tot afgoderij zouden verlokken, en na de ballingschap dreigde dit gevaar van de zijde der verschillende nationaliteiten, waarmede de Judeeërs in aanraking kwamen. De toenmalige huwelijken met zulke vrouwen droegen een geheel ander karakter dan dat van Boaz met Ruth, ^[211] die met Naomi's volk ook haar God had aanvaard. Vgl. ook 1 Kon. 11:1 v.

In vs. 12 spreekt Maleachi over de beschreven zonde zijn profetischen vloek uit. Deze komt o.i. hierop neer, dat de man, die een Heidin huwt, geen (mannelijken) nazaat moge hebben, die deel uitmaakt van de Israelietische gemeente. Vooreerst hebbe hij in "Jakobs tenten", dus in Israel, geen "getuige en woordvoerder"; een "getuige" treedt op bij koopcontracten, Jer. 32:10, maar ook (en daaraan vooral is hier te denken) in het gericht, Num. 35:30; Deut. 17:6; vgl. Jes. 43:9 v" en ook het Hebreeuwse woord, dat wij met "woordvoerder" hebben weergegeven, duidt iemand aan, die als getuige voor of tegen iemand spreekt, Gen. 30:33; 1 Sam. 12:3; 2 Sam. 1:16; Jes. 3:9. De bedoeling zal zijn: geen nakomeling, die als burger in vollen rechte voor de rechtbank kan optreden. — Voorts zal bovengenoemde zondaar óók geen nakomeling hebben, "die offergave brengt aan den HEERE der heirscharen". Dit is een andere zijde van dezelfde zaak: hij zal geen nakomeling hebben, die recht heeft, deel te nemen aan Israels burgerlijk en godsdienstig leven.

13-16 De profeet verwijt zijn volksgenoten nog een tweede zonde: de echtscheidingen. Men lette er echter op, dat deze zonde eerst in vs. 14 wordt genoemd. Niet in vs. 13b dus; dit is slechts een inleiding. De profeet wijst de Judeeërs op het feit, dat de HEERE hun offers niet aanneemt. Zij ervaren dat aan tegenspoeden (vgl. 3:10), aan het onverhoord-blijven hunner gebeden, enz. En dan staan ze in hun smart en radeloosheid bij het altaar des HEEREN en bedekken dat met tranen; vgl. Hos. 7:14; Joël 1:13; 2:12, 17. Maar het is vergeefs!

Vraagt het volk — zo vs. 14 — waarom dit alles? Maleachi zal het antwoord geven. (Men lette erop, dat hij hier weer de methode volgt, waarbij hij zijn boodschap brengt in den vorm van een antwoord op een vraag, die hij aan de door hem toe-gesprokenen in den mond legt, vgl. 1:2, 6v.). Dit alles is om de zonde der echtscheidingen. De HEERE weigert hun offers, omdat Hij in de zaak der echtscheidingen "is opgetreden als aanklager", ¹ dus partij heeft gekozen, natuurlijk tegenover de schuldigen, d.i. tegen de mannen, die jegens hun vrouwen "trouweloos gehandeld hebben" (vgl. vs. 10) door haar te verstoten. Om het verkeerde hunner handeling scherper te belichten, wordt de verstotene vooreerst genoemd "de vrouw uwer jeugd": een herinnering aan de eerste liefde, waaraan de ^[212] man nu ontrouw is geworden. Voorts wijst de profeet erop, dat ze toch van hem, die haar nu verstoot, de gezellin is geweest, die leed en vreugde *met hem* heeft gedeeld. En tenslotte noemt hij haar "de vrouw, met wie gij een verbond zijt aangegaan"; door den huwelijksband met dezen naam te noemen, verklaart de profeet hem voor heilig en onschendbaar, vgl. Spr. 2:17.

Vs. 15 is het moeilijkst te verklaren vers uit het gehele boek Maleachi. Naar de door ons voor meest waarschijnlijk gehouden lezing en vertaling is de bedoeling als volgt. De profeet begint met opnieuw te herinneren aan den énen God, die van alle Israelieten het vlees en den geest heeft gemaakt, die

¹ Velen vertalen: "getuige is geweest" en denken dan aan de huwelijksluiting, die voor zijn aangezicht heeft plaats gehad, vgl. Spr. 2:17. Hiertegen is echter, dat het Hebreeuwse werkwoord in dien zin elders niet voorkomt. Men neme het dus in den gewonen zin van "getuigen" of "getuigenis geven" (voor of) tegen iemand; in het laatste geval wordt het ook speciaal van den aanklager gebruikt, 1 Kon. 21:10, 13 (vgl. ook Mal. 3:5).

dus hun Schepper en Vader is, niet enkel in den algemenen zin, waarin Hij het van alle mensen is, maar in dien bijzonderen zin, waarin dit van Israel geldt, zie bij 2:10. Vervolgens wordt gevraagd, wat die éne Schepper en Vader daarmee heeft beoogd en nog beoogt. Het antwoord luidt: Hij zoekt "zaad Gods": een nakomelingschap, een volk, waarvan Hij de Vader is. Dit is dus weer de herinnering aan den nauwen band, die hen samenbindt, vgl. vs. 10. De conclusie zou nu evenals in vs. 10 kunnen luiden: laten we dan niet trouweloos handelen tegen elkander (nl. tegen onze vrouwen). Dit staat ook in het slot. Maar er staat nog tussen: "zo wacht u dan voor uw geest". Dit is een herinnering aan het begin van ons vers. Van het daar genoemde "vlees en geest" neemt de profeet nu het tweede als het belangrijkste, en vestigt er de aandacht op, dat alle Israelieten als "nakomelingschap Gods" in specialen zin éénzelfden door Hem geschapen levens-geest bezitten; wie dus zijn (Israelietische) vrouw verstoot, vergrijpt zich aan dien énen geest, dus ook: aan zijn eigen geest; en daarvoor wachte men zich.

Vs. 16 voegt eraan toe, dat de HEERE het verstoten (nl. van de vrouw) haat; en noemt dit nog "het bedekken van zijn gewaad met onrecht" (d.i. met onrechtmatig vergoten bloed); het verstoten zijner vrouw is wel niet precies hetzelfde, maar is even erg, en wordt daarom *met* dien naam genoemd. Aan het einde wordt nog herhaald de vermaning van vs. 15.

Een uitdrukkelijk verbod der echtscheiding is vóór Maleachi in het Oude Testament niet gegeven. In de wet (Deut. 24:1) wordt de echtscheiding als een bestaand (en aan zekere regelen gebonden) verschijnsel ondersteld, zonder dat er iets tegen ingebracht wordt. En wel heeft Christus ons geleerd, van hetgeen Mozes vanwege de hardigheid der harten toeliet, terug te gaan tot wat Gen. 1 en 2 ons leert aangaande het huwelijk als Goddelijke scheppingsinstelling, Matth. 19:4 v.; maar de hieruit door Christus getrokken conclusie was toch in het O. T. zelf nergens uitgesproken. In Maleachi's (wezenlijk met Christus' woord overeenstemmende) strenge veroordeling der ^[213] echtscheiding bereikt de Oudtestamentische openbaring in dit opzicht dus een tevoren niet gekend hoogtepunt.

De dag des HEEREN. 2:17-3:5.

¹⁷ Gij vermoeit den HEERE met uw woorden. Vraagt ge: hoe vermoeien wij Hem? Doordat gij zegt: al wie kwaad doet, is goed in de ogen des HEEREN en in dezulken heeft Hij welgevallen; of waar is [anders] de God des gericht?

¹ Zie, Ik zend mijn bode, dat hij een weg bane voor Mij uit; en dan op eenmaal zal naar zijn tempel komen de Heere, dien gij zoekt; en de Engel des Verbonds, naar wien gij verlangt, zie, Hij komt! zegt de HEERE der heirscharen. ² En wie kan den dag zijner komst verdragen en wie kan standhouden bij zijn verschijning? Want Hij is als het vuur van den smelter en als het loog der blekers. ³ En Hij zet Zich neder, smeltend en reinigend zilver, en Hij zal de zonen van Levi reinigen, en hen louteren als goud en als zilver; zodat zij den HEERE worden tot offeraars in gerechtigheid, ⁴ en de offergave van Juda en Jeruzalem den HEERE aangenaam zal zijn als in de dagen van ouds en in de jaren van voorheen. ⁵ En Ik zal tot u naderen ten gerichte en zal een spoedmakende Aanklager zijn tegen de tovenaars en tegen de echtbrekers, tegen de meinedigen en tegen hen, die den ¹ dagloner, de weduwe en den wees verdrukken en den vreemdeling verstoten, en Mij niet vrezen, zegt de HEERE der heirscharen.

Men kan zeggen, dat hier het tweede deel van het boek begint. De hoofdinhoud hiervan vormt de aankondiging van den dag des HEEREN, speciaal in de gedeelten 2:17—3:5 en 3:13—4:6. Het door dien dag gebrachte gericht komt wel in zekeren zin over het gehele volk (vgl. bij 2:17), maar brengt toch de vervulling van den wens der vromen, en wordt dan ook in 3:17 vv. beschreven als de aanvang van hun verhoging.

Intussen bestaat er aangaande ons stuk ook een andere opvatting. Alles hangt hier aan de vraag, of degenen, die in 2:17 worden toegesproken en ook zelf sprekende worden ingevoerd, vromen zijn of

¹ Wij schrappen *sekar*.

goddelozen (of schijnvromen). Naar onze mening moet men ervan uitgaan, dat het in het algemeen de vromen zijn; dezen zijn niet bevredigd met het Godsbestuur (zie beneden).

^[214] De mening, dat in 2:17 speciaal niet-vromen worden toegesproken, is o.i. niet houdbaar, hier evenmin als in het verwante stuk 3:13 vv. Openbare goddelozen kunnen het niet zijn; want ze verlangen juist, dat dezen worden gestraft, 2:17b; 3:1 ("dien gij zoekt"), vgl. 3:14. Maar evenzeer is af te wijzen de voorstelling, dat de profeet mensen zou bedoelen, die slechts in schijn en in eigen inbeelding vroom zijn. De gerichts aankondiging van 3:2 zou dan voor de toegesprokenen geen belofte zijn, maar een bedreiging. Dan echter zou men verwachten, dat hier speciaal werd gesproken van het gericht over schijnvromen. De profeet spreekt echter van het gericht over de openbare zondaars, vs. 5; juist dezelfde als over wie de sprekers van 2:17 klagen. — Deze overwegingen worden gesteund door soortgelijke, ten dele nog sterkere, die zijn te ontleen aan het verwante stuk 3:13 vv., waar (althans naar de door ons gevolgde lezing) in vs. 16 de klagers zelfs uitdrukkelijk worden aangeduid als "degenen, die den HEERE vrezen".

Aan den anderen kant echter is op te merken, dat deze vromen (vooral in ons stuk) toch niet geheel losgemaakt worden van het overige volksdeel. Dit springt vooral in het oog, wanneer men ons stuk in verband mag brengen met het volgende gedeelte 3:6—12. Hier toch wordt het gehele volk bestraft om het feit, dat er aan hun vroomheid heel wat ontbreekt. Maar ook in ons gedeelte zelf maakt de profeet wel duidelijk, dat het gericht, al treft het de goddelozen (vs. 5), daarom nog niet per se voor al de sprekers van 2:17 vertroostend is. In vs. 3 laat hij "*de zonen van Levi*" (dus de priesterschap als geheel) in het gericht komen, al komen niet allen daarbij om. Zo zegt hij ook in vs. 5: "en Ik zal tot u naderen ten gerichte"; met dit "u" worden toch dezelfde toegesproken als in 2:17; en al wordt het gericht nu verder beschreven als zich kerend tegen de goddelozen, we zullen ons dit "tot u" (ook naar analogie van vs. 3) toch zó hebben te denken, dat heel het volk in het gericht komt en dat niet al de sprekers van 2:17, maar de getrouw bevondenen er behouden uit te voorschijn komen. M. a. w.: de gerichts aankondiging is voor de sprekers van 2:17 niet enkel vertroostend, maar ook een aansporing tot zelfonderzoek (vgl. ook 3:2), en een opwekking tot bekering, vgl. 3:6 vv. — In 3:13 vv. treedt dan de voor de ware vromen heilrijke zijde van het gericht nog sterker op den voorgrond, al volgt uit het bovenstaande, dat toch ook hier degenen, wier namen in het gedenboek worden opgetekend (vs. 16), niet eenvoudig met de klagers van vs. 13 v. zijn te vereenzelvigen.

17 De toegesprokenen zijn blijkens het bovenstaande in het algemeen de vromen, die niet bevredigd zijn met het Godsbestuur, omdat het hun in strijd schijnt met den ^[215] regel, dat het den vrome wel, en den goddeloze kwalijk zal gaan; een gemoedsgesteldheid, die (in verband met het feit, dat in de Oudtestamentische openbaring de toekomst na den dood nog op den achtergrond staat) bij de Oudtestamentische vromen veelvuldig voorkomt, vgl. Job 19:6; 21:7 vv.; Ps. 37; 49; 73; Jer. 12:1 vv. — Wanneer de profeet zegt, dat de door hem toegesprokenen den HEERE met hun klachten "vermoeien" (dus Hem lastig zijn, vgl. Jes. 43:24), ligt hierin ongetwijfeld een zekere bestraffing. Dit verhindert echter niet, dat de HEERE besloten heeft, de aanleiding van hun klacht weg te nemen: Hij zal ten gerichte komen; en in deze aankondiging staat de troost voor de vromen op den voorgrond, al heeft (blijkens het bovenstaande) ieder der toegesprokenen zichzelf te onderzoeken, of de gedachte aan die komst voor hem in waarheid troostvol is. — Naar de gaarne door hem gevolgde methode (vgl. 1:2 enz.) legt de profeet nu eerst aan de toegesprokenen de vraag op de lippen, wat hij bedoelt; en in zijn antwoord op die vraag noemt hij dan de eigenlijke zaak: zij vermoeien den HEERE door te zeggen, dat elke "kwaaddoener" blijkbaar goed is in de ogen des HEEREN. Natuurlijk concluderen de toegesprokenen dit uit het feit, dat de kwaaddoeners in voorspoed leven (vgl. 3:15), in plaats van door het Godsgericht te worden getroffen. Daarvan spreken de laatste woorden: "of waar is de God des gerichts"; d.w.z.: als de kwaaddoeners den HEERE niet aangenaam zijn, dan moest Hij toch tegen hen ten gerichte komen. Bij "kwaaddoeners" is te denken aan mensen als in 3:5 worden beschreven, ook wel aan de onvrome priesters, op wie 3:3 zinspeelt. Men zal dan ook in hoofdzaak aan Judeeërs moeten denken, al is aan de andere zijde in het oog te houden, dat de

Heidense elementen in de Judese samenleving destijds veelvuldig waren, vgl. 2:10 vv. 3:1.

3:1 Ten antwoord op het ongeduldig vragen der wetsgetrouwen belooft de HEERE nu, dat Hij welhaast ten gerichte komt. Die komst wordt beschreven als de komst van een koning tot zijn paleis. Vooraf gaat de heraut, de "bode", die een weg moet banen. De gedachte komt ook voor in Jes. 40:3, en is door Maleachi daaraan misschien ontleend. Ze keert terug in 4:5 v., waar "de profeet Elia" ongetwijfeld dezelfde is als de hier genoemde "bode"¹. — Het woord "bode" is op zichzelf geschikt tot aanduiding van een koninklijken wegbereider; het is echter mogelijk, dat de profeet dit woord (Hebr. *mal'āk*) hier (en ook in 2:7, waar hij den priester een "bode des HEEREN" noemt) heeft gebruikt met zinspeling op zijn eigen naam ("bode des HEEREN")². — Bij het "banen" ^[216] van een weg" is te denken aan een werkzaamheid van religieus-zedelijken aard: het doen uitgaan van den oproep tot bekering, vgl. 4:6. — Vervuld is dit woord blijkens het N. T. in het optreden van Johannes den Doper, Luc. 1:76; Matth. 11:10; Marc. 1:12; Luc. 7:27. Zie echter ook achter vs. 5.

Op den voorloper volgt — en om Dezen is het te doen! — de Koning. Deze wordt eerst "de Heere" en in het volgende lid "de Engel des Verbonds" genoemd. Dat bedoeld wordt de HEERE (Jehova) zelf, blijkt duidelijk uit vs. 5; als Hij hier met den naam "Heere" wordt genoemd, is dit om zijn koninklijke (en dus ook richtende) hoogheid aan te duiden. — De Heere komt "naar zijn tempel" (of: "paleis"). Hij komt om daar plaats te nemen op den troon en gericht te oefenen (zie vs. 2 vv.). Maar natuurlijk tevens om daarin zijn intrek te nemen, en dus blijvend onder zijn volk te wonen, vgl. Ezech. 43:7; 48:35; Joël 3:21. Onze profetie voorzegt allereerst heil: de vervulling van het in 2:17 uitgesproken verlangen. In verband hiermede moet ook het "op eenmaal" worden verstaan. Eerst de heraut, en dan op eenmaal, in verblindende majesteit, de Koning. Deze snelheid van zijn komen staat tegenover het lange of langvallende wachten van nu. Als Hij begint te komen, dan maakt Hij haast om zijn verdrukke volk te hulp te snellen. Natuurlijk ligt hier ook in, dat Hij de zondaars overvalt als een dief in den nacht. — Het "dien gij zoekt" (of: "naar wien gij vraagt") wijst terug naar 't in 2:17 geuite verlangen.

Het volgende verslid, waarin sprake is van "den Engel des Verbonds" bedoelt blijkbaar, wezenlijk hetzelfde uit te drukken als het voorafgaande lid (vergelijk het "naar wien gij verlangt"³ met het "dien gij zoekt"). Die Engel is dus *niet* dezelfde als de "bode" uit het begin van het vers⁴: Hij is niet de wegbereider, maar in Hem komt de HEERE zelf. Hij is dus Dezelfde als Degene, die elders "de Engel des HEEREN" heet, en die in de Schrift wel enerzijds van den HEERE onderscheiden, maar anderzijds met Hem vereenzelvigd wordt (teksten bij Zach. 1:11); en dien we bij het licht des Nieuwen Dags kennen als den tweeden Persoon der H. Drieëenheid. Hij wordt "Engel" (d.i. "Bode") genoemd, omdat Hij als Middelaar het Goddelijke heilswerk ten uitvoer brengt. En zo kan Hij aan onze plaats ook heten "de Engel des Verbonds", daar dit Goddelijke heilswerk in het verbond is samengevat. Er is geen reden om hierbij speciaal aan het Nieuwe Verbond te denken. Veeleer wordt de naam hier ontleend aan het feit, dat Hij onder het Oude Verbond als Middelaar werkzaam is. Maar als die Engel des Verbonds opnieuw zal komen, dan ^[217] komt door zijn bemiddeling het Nieuwe Verbond tot stand.

2-4 En als Hij komt, komt Hij ten gerichte! Wie kan dien dag verdragen, en standhouden, als Hij verschijnt? Dit is een algemene uitdrukking om aan ieder den ontzaglijken ernst van 's HEEREN komst op het hart te drukken. Het wil niet zeggen, dat *allen* zullen omkomen; de vromen worden behouden; dit wordt later (3:17; 4:2) uitdrukkelijk gezegd, en ook in vs. 4 v. is dit duidelijk de

¹ Ook indien 4:5 v. van een latere hand zou zijn (zie beneden), dan is dit voor ons toch een authentieke interpretatie voor de bedoeling des H. Geestes.

² Zie Inleiding blz. 191, waar ook vermeld is de mening, dat deze plaats de aanleiding zou zijn geweest, om den (onbekenden) auteur van ons boek Maleachi te noemen.

³ Dat is hier de betekenis van *chaphēsîm*, vgl. Job 31:16.

⁴ Zoals sommigen hebben gemeend, omdat het woord, dat we hier door "engel" hebben vertaald, in het Hebreeuws hetzelfde is als het woord, dat we in het begin van het vers door "bode" hebben weergegeven.

bedoeling. Maar natuurlijk is er daarom voor ieder, ook voor de klagers van 2:17, alle reden om zich af te vragen, of ze Hem ontmoeten kunnen. — De zondaren zullen omkomen, want Hij is als het vuur, waarmee de "smelter", de goud- of zilversmid, het edele metaal reinigt van de onzuivere bestanddelen (vgl. Jes. 1:25; Zach. 13:9; 1 Petr. 1:7), of als het scherpe loogzout, waarmee de bleker de kledingstukken van het vuil ontdoet¹; twee beelden om aan te geven, hoe onverbiddelijk het kwade en de kwaaddoener door Hem weggedaan wordt.

Bij het "Hij zet zich neder" — vs. 3 — kan men denken aan den (in het vs. 1 genoemde paleis) opgestelden koninklijken troon, den troon des gericht, vgl. Ps. 9:5; Joël 3:12². Maar dan gaat de profeet weer verder in het beeld van het smelten, thans echter zó gewijzigd, dat de HEERE niet meer met het vuur, maar met den zilversmid wordt vergeleken. Het eerst komen in het gericht de "zonen van Levi", d.i. de priesters (vgl. bij 2:4), aan wie dus ook hier weer, gelijk in het gehele boek, bijzondere aandacht wordt gewijd. Het gericht over hen wordt beschreven onder het beeld van het louteren van edel metaal in den smeltkroes, waardoor de onedele bestanddelen, de slakken, worden afgescheiden. Gelijk daarbij het gezuiverde goud of zilver tevoorschijn komt, zo is hier het resultaat, dat "zij (de priesters) den HEERE worden tot offeraars in gerechtigheid". De bedoeling hiervan is zeker niet, dat *al* de priesters nu tot rechte offeraars worden; maar veeleer, dat in de priesterschap een schifting plaatsgrijpt (evenals onder het volk, 4:1 v.), al kan men er bij denken, dat ook bij hen, in wie het goede beginsel woont, nog heel wat kwaads is te verwijderen. De uitdrukking "offeraars in gerechtigheid" geeft te kennen, dat heel hun offeren aan den Goddelijken eis beantwoordt, zowel de hoedanigheid van het offer (vgl. 1:6 vv.) als de (zich daarin trouwens uitende) gezindheid van het hart.

[218] Vs. 4 voltooit deze tekening: het resultaat zal zijn, dat de offergave van Juda en Jeruzalem den HEERE weer aangenaam zal zijn als in den ouden tijd, vgl. 2:5 v. Men lette erop, dat de heilsaankondiging hier weer den nationaal-beperkten vorm heeft (Juda en Jeruzalem) in onderscheiding van 1:11.

5 Des HEEREN komst ten gerichte geldt echter niet alleen de priesters, maar ook het volk. Uit de aanspraak "u" is niet af te leiden, dat Hij speciaal komt tegen de sprekers van 2:17. "U" is het volk als geheel, waartoe die sprekers ook behoren. Maar terwijl die sprekers in het algemeen de vromen waren, keert het gericht zich speciaal tegen "de tovenaars enz.", dus tegen de goddelozen, dezelfden, over wie de sprekers van 2:17 klaagden. Het beeld van het louteren wordt thans losgelaten; het gericht wordt nu slechts naar zijn verdervende zijde beschreven. Een wezenlijk verschil maakt dit niet: als de zondaars worden verdelgd, wordt het volk als geheel gelouterd, vgl. 4:1 vv. De HEERE wordt hier niet getekend als Rechter, maar als Aanklager (vgl. Joël 3:2): Hij zal de schuld der goddelozen aan het licht brengen; natuurlijk is Hij tevens Rechter en ook Uitvoerder van het vonnis. Het "spoedmakend" staat gelijk met het "op eenmaal" van vs. 1; de HEERE maakt dan haast, om de zondaren te verdelgen, maar ook — en dit heeft den nadruk — om aan zijn zuchtend volk recht te doen, vgl. Luc. 18:8. — Van de zondaars worden eerst genoemd de "tovenaars". Tovenarij was in de wet ten strengste verboden, Ex. 22:18; Deut. 18:10; dat ze in Maleachi's dagen in Juda bestond, is mede toe te schrijven aan de veelvuldige Heidense invloeden, ook tengevolge van de gemengde huwelijken; vgl. nog Jes. 2:6; Hand. 8:9; 13:6. Ook echtbreuk en meened (vgl. Zach. 5:3) behoren tot de ergste (ook in de tien geboden rechtstreeks verboden) zonden. Voorts wordt genoemd het door wet en profeten om strijd veroordeelde verdrukken der geringen. Naast het gewone drietal "weduwe, wees en vreemdeling" staat hier de (ook in de wet wel vermelde)

¹ Het loogzout werd ook gebruikt bij het louteren van het edele metaal, Jes. 1:25: het is daarom óók mogelijk, dat Maleachi daaraan denkt; de toevoeging "der blekers" zou dan enkel een bestanddeel van den naam zijn ("blekersloog").

² Men denkt ook wel aan den zilversmid, die zittend het oog houdt op den aarden smeltkroes, waarin het zuiveringsproces zich voltrekt. Het zou mogelijk zijn, dat de ene voorstelling (het zitten van den rechter) in de andere (het zitten van den zilversmid) overging. Ik weet alleen niet, of de zilversmid het louteren (waarbij hij toch niet enkel toezag, maar ook het gezuiverde metaal liet afvloeien) zittende verrichtte.

"dagloner". De "vreemdeling" is niet iedere buitenlander, maar degene, die zich min of meer nauw bij Israel had aangesloten (later met een Grieks woord proseliet genoemd). Terwijl Maleachi de vermenging met de Heidenen bestrijdt, komt hij, evenals de wet, voor het recht der vreemdeling-gasten op. Het "verstoten" ziet op het wegdringen bij het gericht, Am. 5:12. Tenslotte volgt nog: "en Mij niet vrezen"; hierin wordt al het genoemde samengevat en uitgebreid, en tevens de wortel ervan aangewezen.

Aangaande de vervulling het volgende. Wat vs. 1 zegt van den wegbereider en den Engel des Verbonds, geeft aanleiding, bij de vervulling speciaal te denken aan Christus' eerste komst. Inderdaad brengt deze komst over Israel het louterings-gericht, waardoor uit het volksgeheel het ware Israel wordt ^[219] afgezonderd in de gemeente des Nieuwen Verbonds, geroepen en bekwaamd tot een "redelijken godsdienst" (Rom. 12:1), waarvan de offers Gode aangenaam zijn. Aan de andere zijde draagt onze profetie toch ook duidelijk de trekken van den jongsten gerichtsdag, en blijft ze dus hiernaar als naar den dag harer finale vervulling heenwijzen. In verband hiermede is ook het woord van den wegbereider met de werkzaamheid van Johannes den Doper niet uitgeput, maar gaat het voort vervuld te worden in de prediking der bekering, eerst door Christus zelf, dan door de apostelen en de na hen komende Evangeliepredikers.

Keert weder tot Mij 1 3:6-12:

⁶ Voorwaar, Ik de HEERE, ben niet veranderd; maar gij, zonen van Jakob, houdt niet op ¹. ⁷ Van de dagen uwer vaders af zijt gij afgeweken van mijn inzettingen en hebt ze niet gehouden. Keert weder tot Mij, dan zal Ik wederkeren tot u, zegt de HEERE der heirscharen. Vraagt gij: waarin moeten wij wederkeren? — ⁸ Mag een mens God beroven, dat gij Mij berooft? Vraagt gij: waarin beroven wij U? — In het tiend en de heffing. ⁹ Met den vloek zijt gij getroffen, daar gij, heel het volk, Mij berooft. ¹⁰ Brengt het gehele tiend in de voorraadkamer, opdat er spijs in mijn huis zij, en stelt Mij toch hiermede op de proef, zegt de HEERE der heirscharen, of Ik niet voor u de vensteren des hemels zal openen en zegen over u uitgieten zal in overvloeiende mate! ¹¹ En Ik zal u den verslinder verjagen, dat hij u de vrucht des akkers niet verniele; en de wijnstok in het veld zal u zijn opbrengst niet onthouden, zegt de HEERE der heirscharen. ¹² En alle volken zullen u gelukkig prijzen, want gij zult een land der begeerte zijn, zegt de HEERE der heirscharen.

Er bestaat tussen dit gedeelte enerzijds, en het daaraan voorafgaande (2:17-3:5) en het erop volgende (3:13-4:3) anderzijds, een nogal belangrijk verschil in gedachtengang. Terwijl in de twee andere stukken op den voorgrond staat de aankondiging van den dag des HEEREN, en de vromen worden getroost met de belofte, dat over de goddelozen het gericht komt, en zijzelf worden gered (3:16-4:3), wordt hier het gehele volk bestraft en tot bekering opgeroepen, met de belofte, dat het dan anders zal worden; en van den dag des HEEREN horen we niet.

^[220] Nu sluiten beide gedachtengangen elkander niet uit, maar vullen ze elkander aan. De aankondiging van den dag des HEEREN behoeft niet te betekenen, dat er niet nog een mogelijkheid van bekering en van uitstel van het gericht bestaat. Wanneer voorts in vs. 16 vv. duidelijk wordt aangenomen, dat er ware vromen onder het volk zijn, dan behoeft dat niet in strijd te zijn met de uitspraak van vs. 9, dat het gehele volk den HEERE bedriegt. Veeleer moet men uit vs. 16 vv. concluderen, dat de uitspraak van vs. 9 niet al te absoluut is op te vatten; terwijl anderzijds de daar gebezigde uitdrukking "het gehele volk" aanleiding geeft om te denken dat zelfs de vromen niet geheel zijn uitgesloten van de bestraffing van vs. 6 vv.; en dat dus ook de nadering van den gerichtsdag, al strekt zij den vromen tot troost, toch *allen* voor de vraag stelt, wie dezen dag verdragen kan, vs. 2.

Ook kan men zeggen, dat er tussen de beide andere gedeelten en het onze toch wel een zekere

¹ Wij vocaliseren *killîthem*.

verwantschap en in zover een dieper verband ligt¹. Ook onze profetie vindt blijkbaar haar aanleiding in klachten des volks over het Godsbestuur, zie bij vs. 6. En al vindt men hier een zonde-bestrafing, die herinnert aan wat in h. 1 en 2 (met uitzondering slechts van 1:2-5) den doorlopenden inhoud uitmaakt, aan de andere zijde treedt toch ook het element der vertroosting (schoon dan met accentuering van het conditioneel karakter) niet onduidelijk naar voren.

Valt er dus tussen ons stuk en de beide andere enerzijds een onmiskenbaar verschil in gedachtengang, en anderzijds een niet onbelangrijke verwantschap op te merken, dan ligt de conclusie voor de hand. Met het oog op het verschil achten wij het meest waarschijnlijk, dat ons stuk niet met de twee andere in één verband is uitgesproken of neergeschreven, maar dat we hier drie afzonderlijke profetieën hebben. Daarnaast kan de verwantschap erop wijzen, dat de drie stukken uit denzelfden tijd dateren. Natuurlijk geldt dit allereerst voor het eerste en het derde stuk, waar die verwantschap een zeer nauwe is; maar blijkens het bovenstaande is het toch ook op het tweede van toepassing. Wij nemen daarom het liefst aan, dat de drie profetieën kort na elkander zijn gehouden en in chronologische orde zijn opgetekend.

[221]

6, 7a Onze profetie begint met de verzekering, dat de HEERE niet veranderd is. O.i. ziet dit hier niet op zijn straffende gerechtigheid, maar op zijn liefde tot Israel. Dit blijkt uit het volgende, waar de HEERE zijn bereidheid te kennen geeft om, als het volk maar wederkeert tot Hem, tot hen weder te keren en hun opnieuw zijn rijke zegeningen te schenken. Blijkbaar is ons vers het antwoord op een klacht, dat (blijkens den heersenden nood) de HEERE het volk verlaten heeft.

Hiertegenover zegt de profeet: het ligt niet aan Hem, maar aan u; zijn liefde tot Israel is nog wel dezelfde. Hierdoor herinnert ons stuk aan 1:2-5, waar de profeet óók aan het zoveel slechtere lot van Edom des HEEREN liefde tot Israel laat zien, waarschijnlijk evenzeer naar aanleiding van een klacht, dat de HEERE het volk verlaten had. Maar ons stuk stemt toch óók overeen met het voorafgaande en het volgende, waar immers een soortgelijke klacht wordt aangeheven, dat men het werk des HEEREN niet ziet. Wel is het daar speciaal de klacht over den voorspoed der goddelozen, maar ook deze klacht kan zeer wel met de slechte tijden in verband staan: wanneer de wetsgetrouwen reden menen te hebben voor de klacht, dat de HEERE hun dienen van Hem niet gedenkt, verdragen ze het des te moeilijker, als ze goddelozen zien, die nog goede zaken weten te maken (bv. door het in vs. 5 genoemde onderdrukken der armen).

Het tweede lid noemt dan wat *wel* de oorzaak is van den tegenwoordigen nood: de "zonen van Jakob" (d.i. Israel) "houden niet op", nl. van zondigen.

Vs. 7a werkt dit nader uit: van de dagen der vaderen af (tot nu toe) is het volk afgeweken van des HEEREN inzettingen.

7b-9 Daarom volgt nu de opwekking, "weder te keren" (zich te bekeren) tot den HEERE; dan zal ook de HEERE zijnerzijds wederkeren tot hen, d.i. hun opnieuw zijn gunst doen ervaren (immers is Hij Dezelfde gebleven, zie vs. 6). De profeet legt nu, naar zijn gewoonte (zie bij 1:2), aan het volk de vraag op de lippen, van welke zonde ze zich bekeren moeten.

Vs. 8 brengt dan het antwoord van den profeet en hiermede de kern van deze profetie. Hij verwijt

¹ Men heeft ook wel een meer uiterlijk verband gezocht in dezen zin, dat de gerichts aankondiging van 3:1—5 voor den profeet aanleiding zou zijn geworden, om het zondige volk, eer het te laat was, nog eenmaal tot bekering op te roepen. Maar de in ons stuk genoemde zonden dragen een ander karakter dan de in vs. 5 genoemde.

Een andere mening ontkent alle verband en is van oordeel, dat ons stuk oorspronkelijk op een andere plaats heeft gestaan, bv. achter 1:5. Met het oog op het boven door ons opgemerkte achten wij deze onderstelling echter niet gerechtvaardigd; dat er tussen ons stuk en 1:2—5 een zekere verwantschap bestaat, wordt hiermede niet ontkend, zie bij vs. 6.

hun, dat ze den HEERE beroven; iets wat door de vooropgestelde vraag: "mag een mens God beroven?" als iets schandelijks wordt gekwalificeerd. Weer laat de profeet de hoorders vragen, zich nader te verklaren, en dan noemt hij de door hem bedoelde zaak: ze beroven den HEERE op het stuk van het tiend en de heffing. Het tiend of de tienden waren voor de Levieten, die daarvan weer het tiende deel moesten afzonderen voor de priesters, Num. 18:24 vv. Het woord, dat wij door "heffing" vertaalden, wordt gebruikt van alle gaven of bijdragen aan het heiligdom, Lev. 22:12; Num. 5:9.

[222] Bij de latere schriftgeleerden wordt het bedoelde Hebreeuwse woord de eigenlijke naam voor de eerstelingen; en het is wel mogelijk, dat het ook hier (waar het naast het tiend staat) die betekenis heeft. — Dat de zonen van Jakob den HEERE beroven op het stuk van het tiend en de heffing, wil zeggen, dat ze deze of in het geheel niet of in onvoldoende mate brengen (vgl. vs. 10); daar deze gaven het deel zijn, dat den HEERE toekomt (vgl. Num. 18:8, 13; Deut. 18:1), beroven zij door deze nalatigheid den HEERE van het zijne. — Ter vergelijking zij nog verwezen naar hetgeen in Neh. 10:38 v. aangaande het opbrengen van tienden en eerstelingen werd bepaald en naar hetgeen Neh. 13:5, 10 vv. meldt van de misbruiken, die Nehemia bij zijn tweede komst te Jeruzalem aantrof.

Vs. 9 wijst erop, dat de Judeeërs met den vloek zijn getroffen; uit vs. 10 v. blijkt, dat de werking van dien vloek bestaat in mislukking van den oogst (vgl. Hagg. 1:4 vv.) tengevolge van droogte en sprinkhanen, vgl. Joël 1. Welnu, het is omdat¹ ze den HEERE beroven. En dat doen niet slechts enkelen, maar "heel het volk"; waarbij te bedenken is, dat de verschillende gedeelten van ons hoofdstuk elkander aanvullen, zie boven vs. 6.

10-12 In aansluiting aan het vorige wordt nu de oproep tot bekering (vs. 7) nader gespecificeerd in de opwekking, dat ze het gehele tiend zullen opbrengen (in plaats van een gedeelte, misschien ook alles, in te houden, vs. 9a). De "voorraadkamer" is het bijgebouw van den tempel, waar de tienden en andere gaven werden gedeponeerd, Neh. 10:38; 13:12; vgl. ook 2 Kron. 31:11 vv. - De HEERE wil, dat er "spijs" (of: voorraad) in zijn huis zij, nl. voor het onderhoud van Levieten en priesters. Ze mogen op deze wijze den HEERE op de proef stellen, of Hij hun dan niet zijn zegen zal schenken; de bedoeling is natuurlijk, dat de HEERE op die proef niet zal bezwijken, en zij hierop dus mogen rekenen. Hij zal hun "de vensteren des hemels openen"; men kan hierin een beeld zien van den door God in rijke mate geschonken zegen², maar in de eerste plaats is toch wel te denken aan den regen, vgl. Gen. 7:11; dit wijst op droogte, vgl. ook vs. 11. Men behoeft daarom nog niet aan een *totale* mislukking van den oogst te denken; de opwekking om tienden en heffingen te brengen, veronderstelt het tegendeel, vgl. Joël 1:13b. — Met den regen komt de "zegen", die staat tegenover den vloek van vs. 9 en inhoudt een rijke opbrengst van den akker.

[223] Daarbij zal — vs. 11 — de HEERE "u" (d.i. ten uwen bate) verjagen "den verslinder", d.i. de sprinkhanen, welke plaag blijkbaar ook toen, gelijk dikwijls (Joël 1), de droogte vergezelde. Zo zal de vrucht des akkers niet meer vernield worden, en de wijnstok (een der belangrijkste gewassen van het land) zal zijn opbrengst schenken, door sprinkhaan noch droogte daarin belemmerd, vgl. Joël 1:7, 12.

Dan zullen — vs. 12 — alle volken hen gelukkig prijzen (vgl. Zach. 8:13), omdat Israel (nl. zijn land; land en volk worden meermalen vereenzelvigd) een "land der begeerte"³, een allerkostelijkst, begeerlijk land zal zijn.

¹ Anderen vertalen "en toch"; maar blijkens 't verband is de bedoeling, dat de nood zijn *oorzaak* vindt in hun handelwijze. Over deze betekenis van de *waw copulativum* zie Ges. B. s.v., waar als voorbeelden worden aangehaald Ps. 55:20; 60:13; meer voorbeelden bij Strack, Hebr. Grammatik 13 § 46 c.

² Men haalt hiervoor aan 2 Kon. 7:2. Intussen wordt hier onderstellenderwijs gesproken van "vensteren in den hemel", die er niet zijn; onze plaats spreekt (natuurlijk beeldspraakig) van vensteren, die als aanwezig worden gedacht; ze komt dus het meest overeen met Gen. 7:11.

³ Vgl. voor deze betekenis van het woord 3:1.

Nog eens: de dag des HEEREN. 3:13-4:3.

¹³ Uw woorden zijn Mij te sterk geworden, zegt de HEERE. Vraagt gij: hoe hebben wij dan tegen U samengesproken? ¹⁴ Gij zegt: Het is onnut, God te dienen, en wat heeft het voor gewin gebracht, dat wij zijn geboden hebben onderhouden en in treurgewaad hebben gegaan voor het aangezicht van den HEERE der heirscharen? ¹⁵ En nu prijzen wij de overmoedigen gelukkig; ja, voorspoed is het deel der kwaaddoeners; ja, zij verzoeken God en blijven ongedeerd. ¹⁶ Zó¹ spraken zij, die den HEERE vrezen, met elkander samen; en de HEERE lette erop en hoorde het, en er werd geschreven een gedenckboek voor zijn aangezicht ten goede van hen, die den HEERE vrezen en die zijn naam in waarde houden. ¹⁷ En zij zullen Mij, zegt de HEERE der heirscharen, op den dag, dien Ik doe aanbreken, ten eigendom zijn; en Ik zal hen sparen zoals een man zijn zoon spaart, die hem dient. ¹⁸ Dan zult gij van gedachte veranderen en het onderscheid zien tussen den rechtvaardige en den goddeloze, tussen hem, die God dient en hem, die Hem niet dient.

¹ Want zie, die dag komt, brandende als een oven; en alle overmoedigen en alle kwaaddoeners zullen worden tot kaf, en die komende dag zal hen in brand steken, zegt de HEERE der heirscharen, zodat hij hun wortel noch tak zal overlaten. ² Maar over u, die mijn naam vreest, zal de zon der gerechtigheid opgaan, genezing brengend in haar vleugelen. ³ En gij zult uitgaan en dartelen als stakalveren. En gij zult de goddelozen vertreden; want zij worden tot stof onder uw ^[224]voetzolen op den dag, dien Ik zal doen aanbreken, zegt de HEERE der heirscharen.

De profeet komt terug op den reeds in 2:17 vv. beschreven en beantwoorden twijfel. Over de algemene strekking zie men ook het boven 2:17 opgemerkte.

13-16 Vs. 13 begint op soortgelijke wijze als 2:17. De toegesprokenen zijn ook thans de vromen, vgl. vs. 16. Het "te sterk worden" van ons vers is vrijwel gelijk te stellen met het "vermoeien" van 2:17; er ligt wel óók een verwijt in over het ongeduld der sprekers, maar blijkens het volgende valt de nadruk op iets anders, nl. hierop, dat de HEERE het (mensvormig gesproken) niet langer kan uithouden en daarom zijn maatregelen neemt om aan het klagen een einde te maken.

Op de aan de hoorders in den mond gelegde vraag, wat de profeet bedoelt (vgl. bij 1:2) geeft hij in vs. 14 het antwoord. Wat hij van hun lippen beluisterd heeft, is weer de oude Asafs-klacht. Deze heeft twee zijden. De ene zijde is, dat het geen baat brengt, God te dienen. Het "gaan in treurgewaad voor het aangezicht des HEEREN" is teken van zelfvernedering voor God, vgl. Job 30:28; Ps. 38:7; 42:10, gewoonlijk gepaard met vasten, Ps. 35:13 v.; Joël 1:13 v. Bij het "treurgewaad" kan men denken aan den "zak", het gewone kleed in rouw en droefheid; maar het in ons vers gebruikte Hebreeuwse woord wijst nog meer op *vuilheid* van de klederen (of ook van het lichaam); ook dit was een teken van rouw of droefheid. — In plaats van "voor (het aangezicht des HEEREN)", kan men ook (en nog precieser) vertalen: "*vanwege*". De bedoeling is: iemand is zich bewust, dat het Goddelijk oog op hem rust, en uit ontzag daarvoor doet hij het treurgewaad aan: hij durft zich aan Gods blik niet anders dan zó te vertonen.

De andere zijde der klacht is — vs. 15 —, dat de "overmoedigen", d.i. de goddelozen (waarbij weer in hoofdzaak aan Judeeërs is te denken, zie bij 2:17) voorspoed hebben. Hun overkomt geen kwaad, ofschoon zij "God verzoeken" (op de proef stellen): door hun goddeloze stukken dagen ze Gods gerichten uit, proberen ze God, of Hij wel weet te straffen. — Dat de sprekers de goddelozen "gelukkig prijzen", bewijst niet, dat zij zelf geen echte vromen zijn. Zij verkeren in de Asafs-stemming, die slechts met het heden rekt; en dan heeft het gunstig oordeel over het deel der goddelozen een zeker recht van bestaan, vgl. 1 Cor. 15:19.

Dit — zegt vs. 16 — is het wat degenen, die den HEERE vrezen, onder elkander hebben samengesproken; en die uitdrukking "den HEERE vrezen" wordt blijkens het volgende (waar hun namen worden opgetekend in het gedenckboek) in haar volle betekenis genomen. Er zijn dus onder

¹ Wij lezen *kô*.

Israel ware ^[225] vromen, ook trots het in vs. 6—12 gezegde, en ook al zijn ze misschien niet geheel vrij van de daar bestrafte zonden. Natuurlijk is hiermede niet gezegd, dat *alle* klagers van vs. 13 ware vromen zijn; het is licht te denken, dat zich bij die klagers ook menigeen heeft aangesloten, bij wien het in vs. 6 genoemde niet maar een overblijvende zwakheid, maar het diepste beginsel zijner "vroomheid" was. De eis der zelfbeproeving treedt hier wel minder op den voorgrond dan in 2:7-3:5, maar blijft toch gelden.

Vervolgens wordt (in aansluiting aan vs. 13a) de houding des HEEREN tegenover deze klacht der vromen nader beschreven. Men neme hierbij in aanmerking het sterk-mensvormige karakter der voorstelling. De HEERE "lette erop en hoorde het": Hij liet het tegen Hem gerichte verwijt niet langs Zich heen glijden, maar sloeg er acht op en trok het Zich aan. De klacht moge dan niet tenvolle gemotiveerd zijn (zie bij vs. 13), zij wijst toch op een toestand, die ook naar het Goddelijk oordeel onhoudbaar is, en waarin Hij dus voorziening wil treffen. Daarom werd er, toen de klacht tot Hem doordrong, geschreven — natuurlijk op zijn bevel — een gedenkboek "voor zijn aangezicht", d.w.z. dat vóór Hem zal liggen, om de herinnering aan het daarin geschrevene bij Hem levendig te houden. — Het wordt geschreven ten goede van "hen, die den HEERE vrezen en die zijn naam in waarde houden". De uitdrukking is in haar eerste gedeelte gelijk aan die, welke even eerder gebruikt is tot aanduiding van de klagers. Ze heeft ook wel dezelfde betekenis, al is er uiteraard een zakelijk onderscheid: in den hemel worden alleen de echte vromen in het gedenkboek aangeschreven; op aarde blijft het mogelijk, dat de klacht, die aan de "vrezers des HEEREN" is toegeschreven, óók aangeheven is door sommigen, bij wie de ware vreze des HEEREN niet wordt gevonden. — De voorstelling van het "boek" is uiteraard als beeldspraak bedoeld, evenals die van het "boek des levens", vgl. Ex. 32:32 v.; Ps. 69:29; Jes. 4:3; Dan. 12:1; Luc. 1:20; Openb. 20:12. Men kan zich ons "gedenkboek" zó voorstellen, dat in dit boek met de namen ook de daden worden opgetekend, evenals in het gedenkboek van den Perzischen heerser, Esther 6:1; en vgl. Openb. 20:12. Men kan óók denken aan een eenvoudige namenlijst, en dan kan het beeld ontleend zijn aan de lijst van burgers, zoals die althans in den tijd van Jeremia en Ezechiël te Jeruzalem schijnt bestaan te hebben, Jer. 22:30; Ezech. 13:9. — Belangrijker is, dat deze voorstelling van het optekenen van de namen der vromen en in heel dit gedeelte (gelijk ook reeds in 2:17-3:5) scherp aan het licht treedt, dat al is Israel het volk des HEEREN, er in Israel een tegenstelling bestaat en door God dienovereenkomstig een scheiding wordt voltrokken. In die verzameling van opgetekende namen der vromen hebben we een ^[226] heenwijzing naar de kerk in Nieuwtestamentischen zin, uit Israel vergaderd ten leven, vgl. 4:1 vv.

Evenals bij 2:17-3:6 zijn ook hier vele uitleggers van mening, dat de toegesprokenen niet de ware vromen zijn. Dezen zouden eerst in vs. 16 ten tonele worden gevoerd, en voor dezen zou dan het volgende troostwoord zijn. (In vs. 16 leest men dan niet "zó spraken", maar "toen spraken", waarvoor men zich op den overgeleverden tekst kan beroepen). In het voorafgaande echter zouden schijn-vromen en werkeiligen aan het woord zijn, die uit louter gewinzucht zich toeleggen op een uiterlijken vorm van godsvrucht.

Wij achten deze opvatting onjuist. Wel heeft ze het voordeel, dat ze zich in vs. 16 kan houden aan den overgeleverden tekst, die inderdaad moeilijk anders dan door "toen" vertaald kan worden. Maar anderzijds heeft de door ons aangenomen tekstwijziging den steun van de Septuagint. En — wat hier de hoofdzaak is — de door ons gewraakte opvatting heeft het verband tegen zich.

Vooreerst zou, indien genoemde opvatting juist ware, in vs. 16 toch wel vermeld moeten zijn, *wat* de ware vromen tot elkander zeiden. De veronderstelling is immers, dat zij anders spreken dan de vorigen, en dáárom een gunstig antwoord ontvangen; maar dan mocht een weergaaf van hun woorden ook niet ontbreken. — Voorts is het feit, dat de profeet in vs. 16 hetzelfde woord "samenspreken" gebruikt als in vs. 136, o.i. een duidelijke aanwijzing, dat hij hier het antwoord geeft op de in vs. 13b gestelde vraag. — Nog is te wijzen op vs. 18, waar het slot-resultaat voor de toegesprokenen wordt aangegeven. — Vgl. voorts nog het boven 2:17 opgemerkte.

Hiertegenover zijn de gronden, waarop men de sprekers van vs. 13—25 kwalificeert als schijnvromen en werkeiligen, onvoldoende. De vraag van vs. 13b is geen uiting van onbeschaamdheid, maar een

rhetorische vorm, door Maleachi meermalen (en steeds zonder verdere bijbedoeling) gebruikt. — Het "onderhouden van de geboden des HEEREN" en ook het "gaan in treurgewaad" is op zichzelf alleszins wettige uiting van Oudtestamentische vroomheid, al waren er natuurlijk schijnvromen, bij wie het wezen niet aan den vorm beantwoordde.

Evenzo staat het met het spreken van een "gewin" of "baat" der vroomheid: kan dit nog onder het N. T. evengoed in een goeden als in een verkeerden zin geschieden (1 Tim. 6:6), hoeveel te meer onder den Ouden Dag, toen de belofte van een (reeds in dit leven) te ontvangen loon nog zoveel sterker op den voorgrond trad. — Wat tenslotte den hier tot uiting komenden twijfel betreft, al is deze zondig (vgl. Ps. 73:21 v.), hij gaat toch zeker niet verder dan wat bij andere Oudtestamentische vromen wordt gevonden; Asaf heeft zijn eigen gemoedstoestand nog wel met zwartere kleuren getekend. Ook het feit, dat naar onze opvatting Maleachi's woord aan de aldus gestelden schier enkel vertroosting en weinig of geen bestraffing biedt, is zeer wel te verstaan uit het karakter der Oudtestamentische bedeling, waarin de gedachte aan het in dit leven te ontvangen heil zo sterk op den voorgrond trad, en dus de ernstige vromen gemakkelijk ten prooi konden worden aan een aanvechting als de hier beschrevene.

17 Thans wordt genoemd het heil, dat voor de vromen is bestemd. Het blijft niet, zoals het thans is: op den dag, dien de HEERE "doet aanbreken", den ^[227] naderenden dag des HEEREN (vgl. 4:1) zullen de vromen Hem "ten eigendom zijn". Hier wordt hetgeen van ouds aan het volk Israel is toegezegd (Ex. 19:5; Deut. 17:6), speciaal toegekend aan de vromen, die het eigenlijke Israel zijn, en de aan Israel gegeven beloften beërven (zie bij vs. 16). — Iemands eigendom is hem lief, en wordt door hem bewaard en verzorgd; daarom is in dit beeld samengevat al de liefde, die de HEERE in de toekomst aan de vromen zal bewijzen. Maar de profeet duidt die liefde nog nader aan, door te zeggen, dat de HEERE hen zal sparen "zoals een man zijn zoon spaart, die hem dient". Het laatste is een herinnering aan het dienen Gods door de vromen, vs. 18, vgl. vs. 14, 16. Zij heten in het O. T. meermalen des HEEREN knechten. Maleachi houdt het hierin liggende begrip van het dienen vast; maar voegt eraan toe, dat ze meer dan knechten, dat ze als dienende *zonen* zullen zijn, vgl. 1:6. Men denke hierbij ook nog terug aan het beeld van het eigendom: meer dan de knechten en al zijn ander eigendom wordt zulk een dienende zoon door den vader op hoge waarde geschat. Daarom "spaart" de vader hem: hij heeft niet alleen een bevoorrechte positie boven de knechten, maar met zijn wensen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden, en de vader zal hem niet gaarne iets ontzeggen (vgl. ook Luc. 15:31). Zo zullen de vromen bij den HEERE zijn als kinderen thuis¹. We hebben hier dus in Oud-testamentischen vorm de belofte van de toekomstige "aanneming tot zonen", Rom. 8:23.

18 Zo zullen de klagers van vs. 14 v. tot een ander inzicht komen: immers zullen ze dan voor ogen zien het onderscheid tussen den rechtvaardige en den goddeloze. In het volgende wordt dit verduidelijkt.

4:1 De dag des HEEREN, in het vorige reeds genoemd en getekend in zijn heilzame werking voor de vromen, wordt nu naar zijn twee zijden beschreven. Eerst als brengend het gericht over de goddelozen. Hij komt, "brandende als een oven". De HEERE wordt meermalen een vuur genoemd of ermede vergeleken, of beschreven als zich in vuur openbarend. Ex. 3:2 vv.; 13:21; Jes. 10:17; Hebr. 12:29; inzonderheid als Hij komt ten gerichte, Jes. 30:27; Ps. 97:3. Veelal, en zo ook in onzen tekst, valt hierbij te denken aan de verterende, verdelgende kracht van het vuur (in onderscheiding van 3:2, waar sprake is van het vuur der loutering). Met "oven" is hier bedoeld een bakoven, in Palestina in algemeen gebruik voor het bereiden van het brood en dus een voor de hand ^[228] liggend beeld, vgl. Gen. 15:17. — Al de goddelozen ("overmoedigen" en "kwaaddoeners", dezelfde dus, die in vs. 15 door de klagers gelukkig werden geprezen) worden tot kaf, dat door het vuur verteerd wordt, vgl. Jes. 5:24; Zef. 1:18; Ob.:18. Zij zijn, met een ander beeld, als bomen, die met wortel en tak worden uitgeroeid, vgl. Am. 2:9.

¹ Natuurlijk behoort tot het heil, dat aan de vromen tendeelvalt, óók en zelfs allereerst, dat ze niet door het gericht worden verdelgd. Toch wordt dit o.i. door het woord "sparen" niet rechtstreeks aangeduid; dit kan, naar den aard van het beeld, wel zien op een bijzonder gunstige positie, maar niet op het redden, wat zou veronderstellen, dat anderen verdelgd worden; die anderen zouden dan de knechten moeten zijn en dit past niet.

2, 3 Daartegenover wordt nu nogmaals beschreven het lot van hen, die den naam des HEEREN vrezen, vgl. 3:16. Over hen zal opgaan "de zon der gerechtigheid", d.i. de zon, die in de gerechtigheid bestaat. "Gerechtigheid" staat hier, gelijk meermalen in het O. T., vrijwel gelijk met "heil", Ps. 132:9; Jes. 45:8; 46:12; 48:18; 51:5, 6, 8¹. Deze gerechtigheid zal zijn als een over de vromen opgaande zon (vgl. Luc. 1:78), die alle duisternis verdrijft door haar licht (het veel gebruikte beeld voor heil), vgl. Ps. 37:6. Vroegere uitleggers hebben bij de "zon" aan Christus gedacht, maar het beeld is algemener bedoeld; wat niet wegneemt, dat alle gerechtigheid en heil in Christus is samengevat. — De zon wordt gedacht met "vleugelen", omdat ze, als een vogel, zich door de ruimte beweegt; bij Egyptenaren en Babyloniërs was de voorstelling van de zon als gevleugelde schijf zeer gebruikelijk. ~ In haar vleugelen, dus naarmate van haar opgaan, brengt deze heilzon met zich "genezing": heling van elke wonde, verlossing van alle kwaal en leed, vgl. vs. 14.

Zo mogen — vs. 3 — de vromen zich overgeven aan een grote uitbundige vreugde: zoals kalveren, die uit den stal zijn losgelaten, springen en dartelen van genot, zo genieten zij met volle teugen de blijdschap over hun verlossing van allen druk. — De goddelozen kunnen hen niet meer kwellen, maar worden tot stof, dat zij onder hun voeten vertreden: een Oudtestamentische beschrijving van den triumpf der gemeente over al haar wederpartijders.

Slot. 4:4-6.

⁴ Gedenkt de wet van Mozes, mijn knecht, wien Ik op Horeb voor geheel Israel inzettingen en rechten heb bevolen. ⁵ Zie, Ik zend u den profeet Elia, voordat de grote en geduchte dag des HEEREN komt. ⁶ En hij zal het hart der vaders terugvoeren tot de kinderen en het hart der kinderen tot de vaders; opdat Ik niet kome en het land met den banvloek sla!

Deze verzen vormen een min of meer zelfstandig slot. Ze bevatten een opwekking om de wet van Mozes te gedenken, en een toezegging van de komst van Elia. Reeds hieruit blijkt, ^[229] dat ze onderling nauw samenhangen: Mozes is de vertegenwoordiger der wet, Elia die van de profetie, vgl. Matth. 17:3. Zowel de vermaning om aan Mozes' wet te gedenken als de toezegging van Elia's komst staat met het onmiddellijk voorafgaande wel in een zeker verband, maar maakt toch anderzijds den indruk, bedoeld te zijn als slot van het gehele geschrift; zelfs kan men het beschouwen als slot van het gehele boek der kleine profeten of ook van heel de verzameling der profetische geschriften.

Volgens sommige nieuwe uitleggers zijn deze verzen van latere hand; volgens anderen geldt dit alleen van vs. 5 en 6. Tegen de tweede mening is op te merken, dat de drie verzen door de samenvoeging van Mozes en Elia een innerlijke eenheid vormen, en daarom o.i. wel één auteur moeten hebben. Een andere vraag is, of die auteur Maleachi zelf is of (zoals de eerstgenoemde uitleggers menen) een latere. De voorstelling, dat bv. een latere verzamelaar ze eraan heeft toegevoegd, als een slot op Maleachi's geschrift, of op het boek der kleine profeten, of ook op de boeken der profeten in het algemeen, is voor ons niet onaannemelijk, mits men hierbij vasthoudt, dat ook dit geschied is onder inspiratie des H. Geestes. Afdoende gronden tegen Maleachi's auteurschap zijn echter o.i. niet aan te wijzen. Integendeel pleit voor dit auteurschap het feit, dat vs. 4 zich aansluit bij het spraakgebruik van Deuteronomium ("inzettingen en rechten", Deut. 4:1, 8, 14; "Horeb", Deut. 4:15), wat in overeenstemming is met Maleachi's gewoonte (vgl. Inleiding).

4 Dit vers behelst een vermaning, de door Mozes' bemiddeling op Horeb aan Israel bekend gemaakte wet te "gedenken", en dus in acht te nemen. Deze vermaning vormt een voorlopig slot, niet slechts van de voorafgaande profetie, maar van het gehele boek, waar het inscherpen van den Goddelijken eis een belangrijke plaats inneemt, en ook de wet en inzettingen des HEEREN een en ander maal zijn genoemd, 2:6 v.; 3:7. Natuurlijk past ze ook zeer goed bij het laatste stuk, waar het onderscheiden lot van vromen en goddelozen in het middelpunt staat, en de vroomheid ook speciaal als een onderhouden van Gods geboden is beschreven, 3:14. Men mag dan ook zeker aannemen (mede met het oog op vs. 5 v.), dat hier het onderhouden der wet wordt aangeprezen als de weg om

¹ De uitdrukking vindt haar verklaring in het feit, dat een rechterlijke beslissing, die iemand in het gelijk stelt, en hem dus "gerechtigheid" schenkt, hem daardoor uit nood en druk verlost.

in het gericht van den dag des HEEREN te bestaan: een tekening van den weg des heils, waarop ongetwijfeld het Oud-testamentisch-wettisch stempel staat gedrukt, maar waarbij anderzijds niet mag vergeten worden, dat het onderhouden der wet uiting is van het vasthouden aan het verbond, en dat dit ook onder de oude bedeling naar zijn wezen een verbond *der genade* is. — Wat den inhoud der wet betreft, is met het oog op Maleachi's profetie zeker ook wel aan de ceremoniële geboden te denken, maar wijst vs. 6 toch speciaal op den zedelijken eis (waarvan de religieuze eis weer den grondslag vormt).

[230]

5 Aan de vermaning tot het onderhouden van Mozes' wet wordt (ook in verband met het feit, dat ze door velen niet zal worden opgevolgd, vgl. vs. 6) toegevoegd de voorzegging, dat de HEERE zal zenden "den profeet Elia". Ook met het oog op de in vs. 6 gegeven beschrijving van zijn arbeid valt moeilijk te ontkennen, dat onze voorzegging teruggrijpt op 3:1, en wezenlijk hetzelfde bedoelt als hetgeen daar gezegd is van den bode, die voor den HEERE een weg baant, vgl. Matth. 11:10, 14. — Daar hier nu echter de naam Elia wordt genoemd, is het de vraag, of dit wel of niet letterlijk is bedoeld. Het eerste was (en is) de mening der rabbijnen en van de Joden, volgens wie de ten hemel gevaren Elia opnieuw op aarde zal verschijnen; Matth. 17:10; Joh. 1:21; en deze verwachting is of wordt ook gekoesterd door vele kerkvaders, vele Roomse en ook sommige Protestantse theologen (natuurlijk in zoverre gewijzigd, dat de aanvankelijke vervulling in Johannes den Doper wordt erkend, en de volledige en letterlijke vervulling nu wordt gedacht als voorafgaande aan Christus' wederkomst). Voorts wordt de letterlijke opvatting ook voorgestaan door vele uitleggers, die op Schriftcritisch standpunt staan (en dus daarom nog de verwachting van de letterlijke *vervulling* niet delen). Het N. T. doet ons de vervulling zien in Johannes den Doper, en geeft geen grond voor de verwachting, dat hierop nog een letterlijke vervulling zal volgen (zie beneden). Ook door de bewoordingen onzer profetie wordt de letterlijke opvatting niet geëist. Men kan ze toch óók verstaan in soortgelijken zin als wat er elders wordt gezegd van een verwekken van "David hun koning", Jer. 30:9; Ezech. 34:23; 37:24; Hos. 3:5; en in verband met de gegevens van het N. T. is aan te nemen, dat dit inderdaad de bedoeling is. De uitdrukking "de profeet Elia" wijst dus heen naar een profetische figuur der toekomst, en kan een deel van haar vervulling in meer algemenen zin ook vinden in alle prediking, die als voortzetting der profetische prediking is te beschouwen. — Naast de in vs. 4 genoemde wet wordt hier dus de vertegenwoordiger der profetie gesteld; in vs. 6 zal blijken, dat de profetie hier dan speciaal als inscherping der wet wordt opgevat; in zoverre staat in heel vs. 4-6 de gedachte aan de wet in het middelpunt; en eindigt dus dit laatste profetisch geschrift met een krachtige verwijzing naar dezen "tuchtmeester tot Christus". - Dat nu speciaal Elia hier als vertegenwoordiger der profetie (gelijk elders David van het koningschap) wordt genoemd, is vooreerst te verklaren uit het feit, dat hij de rij der grote Godsgezanten opent, en voorts ook uit het indrukwekkende van zijn profetischen arbeid; vgl. het "in den geest en de kracht van Elia" van Luc. 1:17. (De overweging, dat Elia ten hemel was gevaren, en daarom ook vandaar kon wederkomen, kan natuurlijk alleen bij de letterlijke opvatting in ^[231] aanmerking komen). — De toevoeging "voordat de grote en geduchte dag des HEEREN komt" (vgl. Joël 2:31) karakteriseert den aangekondigden Elia als wegbereider van des HEEREN komst, zie boven, en vgl. 3:1.

6 Vs. 6 beschrijft dien arbeid: "hij zal het hart der vaderen terugvoeren tot de kinderen en het hart der kinderen tot de vaderen". Sommigen denken hierbij aan de tegenstelling tussen een vroom voorgeslacht en een afgeweken nageslacht. O.i. ten onrechte, daar dan niet is in te zien, hoe het hart der (sinds lang gestorven) vaderen tot de kinderen kan worden wedergebracht. Men moet daarom denken aan de verhouding tussen ouders en kinderen. De tijd, waarin deze Elia optreedt, wordt hier gekarakteriseerd als een tijd, waarin de huisgezinnen onderling verdeeld zijn. Men kan hierbij óók denken aan verdeeldheid ten opzichte der religie; misschien heeft de profeet mede het oog op de toestanden in zijn eigen tijd, waarin de gemengde huwelijken (vgl. 2:10-12) er meermalen toe zullen hebben geleid, dat de zonen een anderen god vereerden dan de vaders. Maar in ieder geval is de onderlinge verdeeldheid der huisgezinnen hier bedoeld als typerende trek van een volksleven, dat

èn op godsdienstig èn op zedelijk gebied in den grond verdorven is. — Hiertegenover zal dus de komende "Elia" het hart (d.i. de genegenheid en liefde) der vaders terugvoeren tot de kinderen en omgekeerd; wat dan weer aanduiding is van de religieus-zedelijke bekering, die zijn optreden zal te weeg brengen, vgl. Luc. 1:16, 17. — En dit alles "opdat Ik niet kome en het land met den banvloek sla". De bedoeling is niet, dat de komst des HEEREN zou kunnen worden afgewend; maar dat die komst (die vast staat, vs. 5) heil brenge, en niet den "banvloek", waardoor het land verwoest en de inwoners verdelgd zouden worden. Natuurlijk zal dit doel van het optreden van "Elia" alleen bewerkt worden bij hen, bij wie de eerstgenoemde vrucht der bekering wordt gevonden.

Wat de vervulling van vs. 5 v. betreft, vermeldt het N. T. wel een verschijning van Elia {met Mozes} op den berg der verheerlijking (Matth. 17:3); maar zonder dat dit als een vervulling van onze profetie wordt aangeduid. Veeleer wordt gezegd, dat die vervulling is gekomen door het optreden van Johannes den Doper. In Luc. 1:17 wordt van dezen door Gabriël aan Zacharia gezegd: "en hij zal vóór Hem heengaan in den geest en de kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaders tot de kinderen, en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om den Heere te bereiden een toegerust volk". De Heiland verklaart in Matth. 11:14 aangaande Johannes: "hij is Elia, die komen zou"; en in Matth. 17:11 v. (Marc. 9:10-13): "Elia zal wel eerst komen, en alles weder oprichten; maar ik zeg u, dat Elia nu gekomen is, ^[232] en zij hebben hem niet gekend, enz.", wat blijkbaar ziet op Johannes den Doper. — Ook de door de evangelisten gegeven beschrijving van het optreden des Dopers doet uitkomen, èn dat hij in zijn kleding overeenstemt met Elia, èn dat zijn arbeid die van een wegbereider is, Matth. 3:3 v. — En wel heeft volgens Joh. 1:21 de Doper de vraag: "zijt gij Elia?" ontkennend beantwoord; maar dit behoeft met het voorafgaande niet te strijden, indien men maar aanneemt (wat ook zeer natuurlijk is), dat de Doper hier bedoelt af te wijzen de gedachte, dat de Joodse verwachting van Elia's wederkomst in hem zou zijn vervuld.

De in vs. 6 als vrucht van Elia's optreden genoemde bekering is op de werkzaamheid des Dopers slechts in beperkte mate gevolgd. Wie naar zijn woord hebben geluisterd, hebben ontkoming van het gericht gevonden. Voor het volk als geheel is de gerichtsdreiging van vs. 6b werkelijkheid geworden in de verwoesting van Jeruzalem.

Overigens is duidelijk, dat het voorbereiden van den dag des HEEREN (vs. 5) met de werkzaamheid des Dopers niet is geeindigd. Daarom is ook van onze profetie (evenals van 3:1, zie achter 3:5) de vervulling mede te zoeken in de voortgaande prediking der bekering. Evenals de in vs. 4 genoemde "wet van Mozes" begeleidt ook "de profeet Elia" de gemeente Gods tot aan den groten gerichtsdag.

Een andere vraag is, of er behalve dit alles nog een *letterlijke* vervulling onzer profetie te wachten is, zoals door sommigen wordt aangenomen (zie bij vs. 5). Voor deze verwachting biedt de Schrift geen grond. Door onze profetie zelve wordt een letterlijke vervulling niet geëist (zie bij vs. 5). En wanneer sommigen zich nog beroepen op Matth. 17:11, waar de Heiland zegt: "Elia zal wel eerst komen, en alles weder oprichten", dan is op te merken, dat dit *niet een* zelfstandige voorzegging is, gewagend van wat *toen* (en ook *thans*) nog zou moeten geschieden; maar veeleer een eenvoudig constateren van het feit, dat volgens de Schrift Elia moet komen, gevolgd door de betuiging, dat hij reeds gekomen is.